

การสื่อสารการเคลื่อนไหวคัดค้านการสร้างเขื่อนแม่วงก์ผ่านเฟซบุ๊ก SASIN CHALERMLARP

บทคัดย่อและแฟ้มข้อมูลฉบับเต็มของวิทยานิพนธ์ตั้งแต่ปีการศึกษา 2554 ที่ให้บริการในคลังปัญญาจุฬาฯ (CUIR)
เป็นแฟ้มข้อมูลของนิสิตเจ้าของวิทยานิพนธ์ ที่ส่งผ่านทางบัณฑิตวิทยาลัย

The abstract and full text of theses from the academic year 2011 in Chulalongkorn University Intellectual Repository (CUIR)
are the thesis authors' files submitted through the University Graduate School.

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาวิทยาศาสตร์
คณะวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ปีการศึกษา 2557
ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

COMMUNICATING THE ANTI-
MAE WONG DAM MOVEMENT VIA SASIN CHALERMLARP FACEBOOK

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts (Communication Arts) Program in Communication
Arts

Faculty of Communication Arts

Chulalongkorn University

Academic Year 2014

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์	การสื่อสารการเคลื่อนไหวคัดค้านการสร้างเขื่อนแม่วงก์ ผ่านเฟซบุ๊ก SASIN CHALERMLARP
โดย	นางสาวลดาพรรณณ สิงคิบุตร
สาขาวิชา	นิเทศศาสตร์
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก	ดร. พรรษาสิริ กุหลาบ

คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยรับเป็น
ส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรบัณฑิต

.....คณบดีคณะนิเทศศาสตร์
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ดวงกมลชาติประเสริฐ)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ
(ดร. เจษฎา ศาลาทอง)

.....อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(ดร. พรรษาสิริ กุหลาบ)

.....กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ ดร. กาญจนา แก้วเทพ)

ลดาพรรณ สิงคิบุตร : การสื่อสารการเคลื่อนไหวคัดค้านการสร้างเขื่อนแม่วงก์ผ่านเฟซบุ๊ก SASIN CHALERMLARP (COMMUNICATING THE ANTI-MAE WONG DAM MOVEMENT VIA SASIN CHALERMLARP FACEBOOK) อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก: ดร. พรรษาสิริ กุหลาบ, 160 หน้า.

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการสื่อสารของศศิน เฉลิมลาภ เลขาธิการมูลนิธิสืบนา คเสถียรในการเคลื่อนไหวเพื่อคัดค้านการสร้างเขื่อนแม่วงก์ผ่านเว็บไซต์เฟซบุ๊กส่วนตัว รวมถึงการ สื่อสารของผู้ใช้เฟซบุ๊ก และปัจจัยที่ทำให้ผู้ใช้เฟซบุ๊กมาช่วยการเคลื่อนไหวเพื่อคัดค้านการสร้างเขื่อน แม่วงก์ โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหาเฟซบุ๊ก Sasin Chalermmlarp การสัมภาษณ์เชิงลึกศศิน เฉลิมลาภ และการสนทนากลุ่มผู้ใช้เฟซบุ๊กที่มาช่วยการเคลื่อนไหว

ผลการวิจัยพบว่า ศศินกำหนดยุทธศาสตร์ในการเคลื่อนไหว 7 ยุทธศาสตร์ ได้แก่ 1) การ เลือกช่วงเวลาการเดินทาง 2) การใช้สมาร์ทโฟนระหว่างเดินทางเพื่อรายงานความเคลื่อนไหวผ่านเฟซบุ๊ก 3) การมีฐานผู้ติดตามจากการวิเคราะห์สถานการณ์น้ำท่วมใหญ่เมื่อพ.ศ. 2554 4) ลักษณะเฉพาะตัวของ ศศิน 5) การเลือกวิธีการเคลื่อนไหวที่คนสนใจ 6) การกำหนดกลุ่มเป้าหมายการสื่อสารที่ชัดเจน และ 7) การเลือกใช้เฟซบุ๊กเพื่อสื่อสารสู่สาธารณะ

ผลการศึกษายังพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเข้าร่วมการเคลื่อนไหวของผู้ใช้เฟซบุ๊ก ประกอบด้วยฐานคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์ธรรมชาติ การทำงานที่เกี่ยวกับเครือข่ายองค์กร อนุรักษ์ บุคลิกลักษณะของผู้นำการเคลื่อนไหว ความศรัทธาในตัว “สืบ นา คเสถียร” และมูลนิธิสืบ นา คเสถียร ความสะดวกในการเดินทางและรูปแบบกิจกรรม การไม่เห็นด้วยกับนโยบายและ กระบวนการที่ไม่โปร่งใสของรัฐบาลในขณะนั้น และปัจจัยอื่นๆ ได้แก่ ความสงสัย ความบังเอิญ

สาขาวิชา นิเทศศาสตร์

ปีการศึกษา 2557

ลายมือชื่อนิสิต

ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาหลัก

5684687028 : MAJOR COMMUNICATION ARTS

KEYWORDS: FACEBOOK, SASIN CHALERMLARP, MAE WONG DAM, NEW SOCIAL MOVEMENT

LADAPAN SINGKIBOOT: COMMUNICATING THE ANTI-MAE WONG DAM MOVEMENT VIA SASIN CHALERMLARP FACEBOOK. ADVISOR: PHANSASIRI KULARB, Ph.D., 160 pp.

The objectives of this research are to study the communication of Sasin Chalermklarp, the secretary-general of the Seub Nakhasathien Foundation, in his movement against the construction of Mae Wong dam via his personal Facebook page, to study the communication of Facebook users, and the factors that influence Facebook users to participate in the movement. Content analysis of Sasin Chalermklarp's personal Facebook page, in-depth interview with Sasin Chalermklarp, as well as in-depth interview and focus group interviews with Facebook users who participated in the movement were used in this study.

The findings show that Sasin Chalermklarp's motives in organizing against the Mae Wong dam construction was based on seven strategies: 1) the timing of this walk, 2) the use of a smartphone to report real time events via Facebook, 3) the support from Sasin's followers who have known him from the Big Flood in 2011, 4) the unique characteristics of Sasin, 5) the use of interesting movement activities, 6) the clear focus on target group, and 7) the use of Facebook as a communication channel.

The findings also show that factors influencing the Facebook users' participation are: their perspectives on environment conservation, their works as environment conservation networks, the characteristics of the movement leader, their belief in the environmentalist "Seub Nakhasathein" and the foundation, the convenience in travelling and participating in the event, their disagreement in the government's non-transparent policies and processes, and other factors such as curiosity and fortuity.

Field of Study: Communication Arts

Student's Signature

Academic Year: 2014

Advisor's Signature

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์นี้จะสำเร็จมิได้ หากไม่ได้รับการสนับสนุนและกำลังใจสำคัญจากบิดามารดา และพี่สาวของข้าพเจ้า ผู้ซึ่งให้โอกาสข้าพเจ้าในการพัฒนาตนเองมาโดยตลอดในทุกๆ ด้าน ขอขอบพระคุณอาจารย์ ดร. พรรษาสิริ กุหลาบ อาจารย์ที่ปรึกษาผู้คอยให้ความช่วยเหลือแนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อการเขียนวิทยานิพนธ์อย่างทุ่มเทและเต็มที่ตั้งแต่แรกเริ่มจนงานสำเร็จเป็นรูปเล่ม ขอขอบคุณครุอาจารย์ทุกท่านที่อบรมสั่งสอนข้าพเจ้าให้มีความรู้และเป็นคนดี ขอขอบคุณคุณไกล่ชิตนายภควัต รัตนราช นางสาวร่ำไพพรรณ บุญพงษ์ และนางสาวมีชฌิมา ศิริ อิมสำราญที่คอยช่วยเหลือและให้คำปรึกษามาโดยตลอดไม่ว่าจะเป็นเรื่องงานหรือเรื่องส่วนตัว ขอขอบคุณเพื่อนทุกคนที่เคยช่วยเหลือข้าพเจ้าแม้จะไม่ได้ระบุชื่อในที่นี้ ขอขอบคุณผู้ให้ข้อมูลทุกท่านที่สละเวลาและให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี ทุกท่านมีความสำคัญต่อการศึกษาในครั้งนี้เป็นอย่างมาก โดยเฉพาะคุณศศิน เฉลิมลาภ สุดท้ายนี้ ขอขอบคุณทุกคนในครอบครัวที่อยู่เบื้องหลังความสำเร็จในวันนี้

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ญ
สารบัญภาพ	ฎ
บทที่ 1	1
บทนำ.....	1
1.1 ที่มาและความสำคัญ.....	1
1.2 วัตถุประสงค์	5
1.3 คำถามวิจัย.....	5
1.4 ขอบเขตการวิจัย	6
1.5 นิยามศัพท์ปฏิบัติการ	6
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	7
บทที่ 2	8
แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	8
1.1 แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายการสื่อสาร	8
1.2 แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายสังคมออนไลน์ (online social network).....	11
2.1 ทฤษฎีขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่.....	15
2.2 แนวคิดการเคลื่อนไหวทางอินเทอร์เน็ต (Cyberactivism).....	20
3.1 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาและสิ่งแวดล้อม.....	25
3.2 แนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารสิ่งแวดล้อม.....	31

บทที่ 3	41
ระเบียบวิธีวิจัย	41
การวิเคราะห์เนื้อหาเชิงคุณภาพ (Qualitative Content Analysis).....	41
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	41
การเก็บข้อมูล	42
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	42
การวิเคราะห์และการนำเสนอข้อมูล	44
2. การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview).....	44
การเก็บข้อมูล	44
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	44
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	45
3. การสนทนากลุ่ม (Focus group).....	46
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง.....	46
การเก็บข้อมูล	46
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	46
การวิเคราะห์และการนำเสนอข้อมูล	47
บทที่ 4	48
การสื่อสารของ ศศิน เฉลิมลาภ ในการเคลื่อนไหว	48
เพื่อคัดค้านการสร้างเขื่อนแม่วงก์ผ่านเฟซบุ๊ก Sasin Chalermarp	48
บทที่ 5	97
การสื่อสารและปัจจัยการเข้าร่วมกิจกรรมคัดค้าน.....	97
การสร้างเขื่อนแม่วงก์ของผู้ใช้เฟซบุ๊ก	97
บทที่ 6	121

สรุป อภิปรายผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ	121
6.1 สรุปผลการวิจัย	121
6.2 อภิปรายผล	126
6.3 ข้อจำกัดในการวิจัย	139
6.4 ข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัยในอนาคต	139
รายการอ้างอิง	140
ภาคผนวก.....	143
ภาคผนวก ก.	144
ภาคผนวก ข.	146
ภาคผนวก ค.	149
ภาคผนวก ง.....	156
ภาคผนวก จ.	158
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์	160

สารบัญตาราง

ตารางที่ 1	แสดงระดับของภาษาและลักษณะการใช้ภาษา	44
ตารางที่ 2	แสดงความถี่ของการโพสตีในรูปแบบต่างๆ ช่วงก่อนการเดินเท้า	55
ตารางที่ 3	แสดงความถี่ของการโพสตีในรูปแบบต่างๆ ช่วงระหว่างการเดินเท้า	67
ตารางที่ 4	แสดงภาพแสดงความถี่ของการโพสตีในรูปแบบต่างๆ ช่วงหลังการเดินเท้า	83
ตารางที่ 5	แสดงสรุปการสื่อสารในภาพรวมของศศิน เฉลิมลาภ ผ่านเฟซบุ๊ก Sasin Chalermarp	95
ตารางที่ 6	แสดงเกณฑ์วัดระดับความรู้ความเข้าใจของผู้เข้าร่วมการเคลื่อนไหว	98

สารบัญภาพ

ภาพที่ 1	แสดงแผนภาพของการเคลื่อนไหวทางสังคมผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์	22
ภาพที่ 2	แสดงกรอบแนวคิดการวิจัย	40
ภาพที่ 3	แสดงตัวอย่างการวางแผนเลือกช่วงเวลาการเดินทาง	51
ภาพที่ 4	แสดงตัวอย่างการใช้ข้อความเสียดสี	55
ภาพที่ 5	แสดงตัวอย่างการใช้คำยัยวน	56
ภาพที่ 6	แสดงตัวอย่างการใช้ภาษาพูด	56
ภาพที่ 7	แสดงตัวอย่างการโพสต์ภาพสถานการณ์น้ำท่วม	57
ภาพที่ 8	แสดงตัวอย่างการโพสต์ภาพวิดีโอ	57
ภาพที่ 9	แสดงตัวอย่างการโพสต์ลิงก์เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ	58
ภาพที่ 10	แสดงสถานะที่ศศินกตถูกใจเกือบทุกการแสดงความคิดเห็น	59
ภาพที่ 11	แสดงสถานะเกี่ยวกับการเมืองที่มีคนกตถูกใจจำนวนมาก	59
ภาพที่ 12	แสดงการแสดงความคิดเห็นตอบผู้ติดตาม	60
ภาพที่ 13	แสดงตัวอย่างการแชร์กิจกรรม	60
ภาพที่ 14	แสดงตัวอย่างการแชร์เพจ	61
ภาพที่ 15	แสดงตัวอย่างการเขียนบันทึก	62
ภาพที่ 16	แสดงตัวอย่างการนำเสนอเรื่องราวประสบการณ์ส่วนตัว	64
ภาพที่ 17	ตัวอย่างการโพสต์เพื่อนำเสนอข้อมูลข่าวสารทั่วไป	65
ภาพที่ 18	แสดงตัวอย่างการโพสต์เกี่ยวกับการเตรียมการเดินทางเข้าระยะไกลเป็นครั้งแรก	65
ภาพที่ 19	แสดงตัวอย่างการโพสต์ที่มีอารมณ์ขัน	68
ภาพที่ 20	แสดงตัวอย่างข้อความบรรยายขนาดสั้น	68
ภาพที่ 21	แสดงตัวอย่างข้อความบรรยายขนาดกลาง	69
ภาพที่ 22	แสดงตัวอย่างข้อความบรรยายขนาดยาว	69

ภาพที่ 23	แสดงตัวอย่างการโพสต์ภาพที่ศิลปินถ่ายเอง	70
ภาพที่ 24	แสดงตัวอย่างการโพสต์ภาพที่ทีมงานถ่ายให้	71
ภาพที่ 25	แสดงตัวอย่างการโพสต์ภาพวิดีโอ.....	71
ภาพที่ 26	แสดงตัวอย่างการโพสต์ที่มียอดการกดถูกใจมากที่สุด.....	74
ภาพที่ 27	แสดงตัวอย่างการแชร์ภาพของผู้ติดตาม.....	75
ภาพที่ 28	แสดงตัวอย่างรูปประจำตัวเดิม (16 เมษายน พ.ศ. 2556).....	75
ภาพที่ 29	แสดงตัวอย่างรูปประจำตัวที่เปลี่ยนในช่วงระหว่างการเดินเท้า.....	76
ภาพที่ 30	แสดงตัวอย่างการโพสต์เกี่ยวกับการกิจประจำวัน.....	77
ภาพที่ 31	แสดงตัวอย่างการโพสต์เกี่ยวกับเขื่อนแม่วงก์.....	78
ภาพที่ 32	แสดงตัวอย่างการโพสต์เกี่ยวกับการปกป้องทรัพยากร.....	78
ภาพที่ 33	แสดงตัวอย่างการโพสต์ที่มีนัยยะทางการเมือง/การทำงานของรัฐ/นโยบายรัฐ.....	79
ภาพที่ 34	แสดงตัวอย่างการโพสต์บรรยายสิ่งที่พบเห็น/ความรู้สึกส่วนตัว	79
ภาพที่ 35	แสดงตัวอย่างการโพสต์เพื่อบอกความเคลื่อนไหว.....	80
ภาพที่ 36	แสดงตัวอย่างการโพสต์เพื่อระดมสรรพกำลัง.....	80
ภาพที่ 37	แสดงตัวอย่างการชักชวนอย่างไม่ตรงไปตรงมา	82
ภาพที่ 38	แสดงตัวอย่างภาษาที่มีความกระชับ ชัดเจน.....	84
ภาพที่ 39	แสดงตัวอย่างการโพสต์วิดีโอ.....	85
ภาพที่ 40	แสดงตัวอย่างการโพสต์ที่มียอดการกดถูกใจมากที่สุด.....	85
ภาพที่ 41	แสดงตัวอย่างการเขียนบันทึก	86
ภาพที่ 42	แสดงตัวอย่างการเปลี่ยนรูปประจำตัว	87
ภาพที่ 43	แสดงตัวอย่างการโพสต์ประเด็นเขื่อนแม่วงก์.....	88
ภาพที่ 44	แสดงตัวอย่างการโพสต์แบบเรียลไทม์	88
ภาพที่ 45	แสดงตัวอย่างการโพสต์วิเคราะห์สถานการณ์น้ำ.....	89
ภาพที่ 46	แสดงตัวอย่างการโพสต์เรื่องสิ่งแวดล้อม.....	89

ภาพที่ 47	แสดงตัวอย่างการโพสต์เกี่ยวกับการปกป้องทรัพยากรธรรมชาติ.....	90
ภาพที่ 48	แสดงตัวอย่างการโพสต์เกี่ยวกับภาระหน้าที่หรือกิจกรรมในมูลนิธิสืบนาคะเสถียร.....	91
ภาพที่ 49	แสดงตัวอย่างการโพสต์เพื่อสำรวจความคิดเห็นของผู้ติดตาม	91
ภาพที่ 50	แสดงตัวอย่างการเปลี่ยนรูปประจำตัวของกลุ่มตัวอย่าง	103
ภาพที่ 51	แสดงตัวอย่างการสร้างเนื้อหาของผู้ใช้.....	104
ภาพที่ 52	แสดงเว็บไซต์ change.org.....	105
ภาพที่ 53	แสดงตัวอย่างการสร้างเนื้อหาบนเพจวิวาทะแม่วงก์	106
ภาพที่ 54	แสดงตัวอย่างการโพสต์ภาพลงบนเครือข่ายสังคมออนไลน์อื่น.....	107
ภาพที่ 55	แสดงระดับการเข้าร่วมของผู้มีส่วนร่วมในการเคลื่อนไหวเพื่อคัดค้านการสร้างเขื่อน แม่วงก์.....	137

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญ

วิกฤตการณ์มหาอุทกภัยครั้งใหญ่ของประเทศไทยเมื่อปี พ.ศ. 2554 ก่อให้เกิดความเสียหายอย่างรุนแรงโดยเฉพาะต่อการดำรงชีวิตของประชาชนและพื้นที่ทางการเกษตร ภาครัฐจึงเร่งสรรหา นโยบายหลากหลายรูปแบบ เพื่อป้องกันการเกิดวิกฤตการณ์อุทกภัยซ้ำรอย โครงการบริหารจัดการ น้ำด้วยงบประมาณ 3.5 แสนล้านบาทซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างระบบจัดการน้ำอย่างยั่งยืนเป็น แนวคิดหนึ่งที่ภาครัฐเห็นว่าแก้ปัญหามหาอุทกภัยได้ และข้อเสนอหนึ่งในโครงการนี้คือการสร้างเขื่อน แม่วงก์ในพื้นที่จังหวัดนครสวรรค์

โครงการสร้างเขื่อนแม่วงก์เป็นหนึ่งในแผนการตั้งรับปัญหาอุทกภัยในความดูแลของ สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (สผ.) หน่วยงานในสังกัดกระทรวง ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยคณะรัฐมนตรีที่นำโดยน.ส.ยิ่งลักษณ์ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี ได้มีมติเห็นชอบให้ดำเนินการก่อสร้างเขื่อนนี้ในวันที่ 10 เมษายน พ.ศ.2555 ด้วยงบประมาณทั้งสิ้น 13,280 ล้านบาท โดยจะใช้เวลาก่อสร้าง 8 ปี วัตถุประสงค์ในการสร้างเขื่อนคือเพื่อจัดหาแหล่งน้ำ ในอนาคตซึ่งจะแก้ปัญหามหาอุทกภัยสำหรับเกษตรกร และการอุปโภคบริโภค ซึ่งมีแนวโน้มว่า ความต้องการจะเพิ่มมากขึ้นทุกปี รวมทั้งบรรเทาอุทกภัยของราษฎรในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำแม่วง (เครือข่ายเขื่อน, 2547) นายปลอดประสพ สุรัสวดี ซึ่งขณะนั้นดำรงตำแหน่งรองนายกรัฐมนตรีและ ประธานคณะกรรมการบริหารจัดการน้ำระบุว่า “เขื่อนแม่วงก์สามารถรับน้ำจากลุ่มแม่น้ำสะแกกรัง และลำน้ำสาขา 5 พันล้านลูกบาศก์เมตร ที่ผ่านมามีน้ำท่วมทุกปี เขื่อนแม่วงก์จะอยู่ตอนเหนือ เขื่อนชัยนาท ควบคุมน้ำลงสู่เขื่อนเจ้าพระยา ได้พื้นที่ชลประทานถึง 3 แสนไร่” (ปลอดประสพ สุรัสวดี, รายการที่ Thai PBS, 27 เมษายน 2555) สอดคล้องกับที่นายธีระ วงศ์สมุทร ซึ่งขณะนั้น ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ชี้ว่า “เขื่อนแม่วงก์จะแก้ปัญหามหาอุทกภัยแล้งและ อุทกภัยซ้ำซากในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำสะแกกรัง มีพื้นที่รับน้ำฝน 5,056 ตารางกิโลเมตร ป้องกันน้ำท่วม หลายจังหวัดของลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่าง รวมถึงกรุงเทพมหานครและปริมณฑล” (ธีระ วงศ์ สมุทร, รายการที่ Thai PBS, 27 เมษายน 2555)

อย่างไรก็ตาม ก่อนที่จะมีการดำเนินการก่อสร้างเขื่อน ภาคประชาสังคมตั้งข้อสังเกตว่า โครงการยังมีความไม่ชัดเจน โดยเฉพาะด้านความคุ้มค่าและการแก้ไขปัญหาผลกระทบด้าน สิ่งแวดล้อมที่อาจเกิดขึ้นจากโครงการฯ เห็นได้จากในรายงานวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมและ

สุขภาพโครงการเขื่อนแม่วงก์ จ.นครสวรรค์ (กรกฎาคม พ.ศ. 2555) ที่จัดทำโดยบริษัท ครีเอทีฟ เทคโนโลยี จำกัด ไม่ได้ประเมินมูลค่าการสูญเสียในเรื่องแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าและระบบสัตว์ป่า (ศศิน เฉลิมลาภ, 2555) นอกจากนี้ ศศิน เฉลิมลาภ เลขาธิการมูลนิธิสืบนาคะเสถียร ยังชี้ว่า โครงการนี้จะมีสัดส่วนพื้นที่รับน้ำเหนือโครงการเขื่อนแม่วงก์เพียงร้อยละ 1.57 และสามารถลดน้ำท่วมกรุงเทพฯ ได้ไม่ถึงร้อยละ 1 ซึ่งไม่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การสร้างเขื่อนที่ภาครัฐระบุว่าเป็นไปเพื่อป้องกันน้ำท่วมใหญ่ ด้วยเหตุนี้เครือข่ายองค์กรอนุรักษ์ด้านสิ่งแวดล้อมจึงมีความเห็นว่า การนำโครงการเขื่อนแม่วงก์ไปบรรจุในแผนการจัดการอุทกภัยต่างๆ ที่ยังไม่ผ่านรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมจึงน่าจะเป็มนมติที่คณะรัฐมนตรีต้องการใช้ในการกู้เงินโครงการ 3.5 แสนล้านบาทโดยไม่มีควมจำเป็นเพียงพอ

เมื่อการศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อม (Environment and Health Impact Assessment – EHIA)ของโครงการสร้างเขื่อนแม่วงก์ที่จัดทำโดยภาครัฐมีความคลุมเครือ ทั้งยังไม่แสดงให้เห็นผลกระทบรุนแรงที่อาจเกิดต่อชุมชน ทั้งด้านคุณภาพสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติและสุขภาพ เครือข่ายองค์กรอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมนำโดยมูลนิธิสืบนาคะเสถียรจึงเริ่มเคลื่อนไหวเพื่อคัดค้านโครงการดังกล่าว เริ่มจากการเสนอบทความที่ชี้ให้เห็นความไม่เหมาะสมในการสร้างเขื่อนแม่วงก์ 3 ประเด็น คือ 1) การสร้างเขื่อนแม่วงก์เป็นการทำลายระบบนิเวศของผืนป่าและสัตว์ป่าในพื้นที่อุทยานแห่งชาติแม่วงก์และผืนป่าตะวันตก ซึ่งเป็นอุทยานแห่งชาติที่มีความอุดมสมบูรณ์ด้านป่าไม้และสัตว์ป่า 2) เขื่อนแม่วงก์ไม่สามารถป้องกันน้ำท่วมได้จริง แต่สามารถเก็บกักน้ำได้เพียงบางส่วนเท่านั้น 3) รัฐบาลควรพิจารณาข้อมูลจากการจัดทำรายงานผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม (EIA) ซึ่งโครงการสร้างเขื่อนแม่วงก์ปัจจุบันยังอยู่ระหว่างการจัดทำรายงานผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมซึ่งยังไม่แล้วเสร็จ และต้องผ่านความเห็นชอบจากหน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้องก่อน การมีมติอนุมัติหลักการสร้างเขื่อนแม่วงก์ จึงเป็นมติที่มีข้อขัดแย้ง (ศศิน เฉลิมลาภ, 2555)

นอกจากการนำเสนอความเห็นแล้ว เครือข่ายองค์กรอนุรักษ์ยังเคลื่อนไหวในรูปแบบอื่นเพื่อแสดงการคัดค้านการสร้างเขื่อนแม่วงก์อย่างเป็นรูปธรรมและเพื่อให้สังคมตระหนักถึงผลกระทบของโครงการนี้ ศศิน เฉลิมลาภ เลขาธิการมูลนิธิสืบนาคะเสถียร จึงได้คิดรูปแบบการประท้วงด้วยการเดินเท้าเป็นระยะทางกว่า 300 กิโลเมตร จากบริเวณพื้นที่โครงการสร้างเขื่อนแม่วงก์ อ.ลาดยาว จ.นครสวรรค์ สู่ปลายทางที่หอศิลปวัฒนธรรมแห่งกรุงเทพมหานคร ศศิน ซึ่งเป็นแกนนำในการเดินเท้า ย้ำว่า จุดประสงค์ในการเดินเท้าของกลุ่มนักอนุรักษ์ในครั้งนี้มิได้มุ่งไปที่การคัดค้านการสร้างเขื่อน แต่เป็นการประท้วงระบบตรวจสอบทางสิ่งแวดล้อมของประเทศไทยที่กำลังถูกทำลายลงด้วย EHIA เขื่อนแม่วงก์ที่ไม่รอบด้าน (ศศิน เฉลิมลาภ, 2557)

การเดินเท้าครั้งนี้ถือเป็นกลยุทธ์ใหม่ในการเคลื่อนไหว เนื่องจากก่อนหน้านี้มูลนิธิสืบนาคะเสถียรซึ่งเป็นตัวแทนจากเครือข่ายองค์กรอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมก็แสดงการคัดค้าน EHIA ฉบับนี้มาครั้ง

หนึ่งแล้ว โดยทำหนังสือถึงรัฐมนตรีกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้พิจารณาทบทวน EHA โครงการเชื่อมแม่วงก์ ในวันที่ 4 กันยายน พ.ศ. 2556 แต่มูลนิธิก็เห็นว่าการเคลื่อนไหวดังกล่าว ไม่ได้ได้รับความสนใจจากภาครัฐและสื่อมวลชน ขณะที่ข้อมูลต่างๆ เกี่ยวกับผลกระทบของโครงการนี้ ในหลายแง่มุม ซึ่งจัดทำโดยเครือข่ายนักอนุรักษ์ กลุ่มวิศวกรและนักเศรษฐศาสตร์ที่ศึกษาเรื่องเชื่อมแม่วงก์ก็กลับไม่ได้รับการเผยแพร่สู่สาธารณชนมากเท่าที่ควร เนื่องจากโทรทัศน์ช่องหลักไม่รายงานข่าว ส่วนการเผยแพร่ข้อมูลผ่านหนังสือพิมพ์ก็ไม่มีพลังพอที่จะทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลง ศศิน และมูลนิธิสืบนาคะเสถียรจึงเลือกยุทธศาสตร์การประท้วงด้วยการเดินเท้าโดยหวังจะสร้างความประหลาดใจให้กับสาธารณชน และเพื่อให้ได้รับสนใจจากสื่อมวลชนผู้ซึ่งเป็นความหวังในการเผยแพร่ข้อมูลสู่ประชาชนต่อไป

“ชัยชนะของนักอนุรักษ์ ไม่ใช่การหยุด แต่เป็นการชะลอ” (ศศิน เฉลิมลาภ, 2556)

นอกจากการประท้วงด้วยการเดินเท้าระยะไกลของศศินและกลุ่มนักอนุรักษ์ในครั้งนี้นี้ จะมุ่งหวังให้สื่อกระแสหลักหันมาสนใจการคัดค้านการสร้างเชื่อมแม่วงก์แล้ว ยังเป็นการขับเคลื่อนสังคมรูปแบบใหม่ที่เทคโนโลยีการสื่อสารที่ทันสมัยเข้ามามีบทบาทในการรณรงค์ด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติ ครั้งนี้ “สมาร์ทโฟน” เป็นอาวุธเดียวที่เลขาธิการมูลนิธิสืบนาคะเสถียรพกติดตัวอยู่ตลอดเวลาเพื่อรายงานเหตุการณ์ในสถานที่ที่ขบวนเดินเท้าผ่าน เช่น การหยุดพูดคุยกับชาวบ้านในพื้นที่ การเผชิญสถานการณ์ความตึงเครียดจากฝ่ายสนับสนุนให้มีการสร้างเชื่อม รวมทั้งกำลังใจที่ได้รับจากมวลชน ศศินได้บันทึกภาพ โพสต์รูปและข้อความผ่านช่องทางของเครือข่ายสังคมออนไลน์อย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะการสื่อสารผ่านเฟซบุ๊กส่วนตัว ในบัญชีชื่อ Sasin Chalermarp ที่เป็นช่องทางหลักในการกระจายข้อมูลข่าวสารในครั้งนี้ ทั้งนี้ สถิติของเว็บไซต์โซเชียลเบเกอร์ (Socialbaker.com) ระบุว่าประเทศไทยมีผู้ใช้เฟซบุ๊กเป็นลำดับที่ 14 ของโลก (24 ธันวาคม 2555) ขณะที่สถิติของเว็บไซต์โซเชียลแรงค์ (Social Rank) ชี้ว่า ประชากรในกรุงเทพมหานครใช้เฟซบุ๊กมากเป็นอันดับหนึ่งของประเทศถึงประมาณ 14.1 ล้านคน (มีนาคม 2557)

ศศิน ให้สัมภาษณ์ในรายการเจาะข่าวตื่น ก่อนจะเริ่มเดินคัดค้านในวันที่ 10 กันยายน พ.ศ. 2556 เมื่อพิธีกรถามว่า “ประชาชนคนกรุงจะช่วยให้การเดินครั้งนี้สำเร็จได้อย่างไร” เขาตอบว่า “กดไลค์กดแชร์แสดงความคิดเห็นด้วยสิ” (เจาะข่าวตื่น, 10 กันยายน 2556: ออนไลน์) คำตอบนี้แสดงให้เห็นว่า ศศินคาดหวังความร่วมมือจากผู้คนที่ติดตาม โดยใช้คุณสมบัติของสื่อใหม่ที่เป็นเครื่องมือกระตุ้นให้ประชาชนรับรู้และส่งต่อข้อมูลไปสู่กลุ่มคนอื่น

ตลอดระยะเวลาการเดินทาง 13 วัน ตั้งแต่วันที่ 10 กันยายน-22 กันยายน พ.ศ. 2556 ศศินรายงานสถานการณ์ตลอดการเดินทางผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์ เช่น ขณะนี้เดินทางถึงที่ไหน จะพักที่ใด มีใครร่วมเดินทางบ้าง มีใครสนับสนุนสิ่งของหรือทุนเข้ามาบ้าง ฯลฯ ทำให้ผู้ติดตามเฟ

ชบุ๊คบัญชี Sasin Chalermarp รับรู้สถานการณ์ความเคลื่อนไหวของศศินและผู้ร่วมเดินคัดค้านตลอดเวลา ทั้งยังมีผู้ที่ทยอยเดินทางมาสมทบระหว่างทาง จากจุดเริ่มต้นที่มีการสื่อสารผ่าน 2 ช่องทางหลักคือเฟซบุ๊กส่วนตัวของศศินในชื่อ Sasin Chalermarp และเฟซบุ๊กแฟนเพจของมูลนิธิสืบนาคะเสถียรในชื่อ Seubnakhasathien foundation ต่อมาก็มีผู้ร่วมการเคลื่อนไหวคัดค้านอีกหลายกลุ่มที่ตั้งเฟซบุ๊กแฟนเพจขึ้นมา ทั้งของกลุ่มนิสิตนักศึกษาวิชาชีพอาชีวศึกษา ในชื่อ “วิวาทะ แม่ วงก์” และ “นิสิตมศวต่อต้านเขื่อนแม่่วงก์” ประชาชนในเขตลาดยาวที่ไม่ต้องการเขื่อน ในชื่อ “คนลาดยาวไม่เอาเขื่อนแม่่วงก์” หรือประชาชนทั่วไป ในชื่อ “คัดค้านเขื่อนแม่่วงก์”

นอกจากนี้ มูลนิธิสืบนาคะเสถียรในนามองค์กรอนุรักษ์คัดค้านการสร้างเขื่อนแม่่วงก์ได้สื่อสารข้อมูลผ่านทางเครือข่ายสังคมออนไลน์อื่นๆ ด้วย เช่น Twitter ในบัญชีชื่อ SeubNakhasathien (@seub2010) ทาง Instagram ในชื่อ seubfd เป็นต้น ทำให้สาธารณชนรับรู้ข่าวสารความเคลื่อนไหวของกลุ่มผู้คัดค้านและข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการคัดค้านการสร้างเขื่อนแม่่วงก์พร้อมกันทั้งประเทศในหลากหลายช่องทาง โดยเฉพาะคนเมืองในกรุงเทพฯ นอกจากนั้น การกดถูกใจ (Like) และการกดแบ่งปันข้อมูล (Share) ของผู้ใช้เฟซบุ๊กในแต่ละครั้งยังช่วยเพิ่มจำนวนผู้ติดตามกลุ่มใหม่ด้วย

การเคลื่อนไหวด้วยการเดินเท้าเพื่อคัดค้านการสร้างเขื่อนแม่่วงก์ควบคู่ไปกับการสื่อสารผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์ ถือเป็นแนวทางใหม่ของการเคลื่อนไหวในประเด็นนี้ เพราะก่อนหน้านี้ก็มีการเคลื่อนไหวเพื่อคัดค้านการสร้างเขื่อนเกิดขึ้นแล้วหลายครั้ง แต่ไม่ได้ใช้สื่อใหม่เป็นช่องทางการสื่อสาร เช่น ในการศึกษาของโดม ไกรปกรณ์ เรื่อง การเคลื่อนไหวคัดค้านการสร้างเขื่อนน้ำโจน จ.กาญจนบุรี (2548) ระหว่างปี พ.ศ.2525-2531 ผลการศึกษาพบว่า ยุทธวิธีในการเคลื่อนไหวคัดค้านการสร้างเขื่อนมักจะเริ่มต้นด้วยการยื่นหนังสือข้อมูลข้อเท็จจริงถึงภาครัฐผู้มีส่วนตัดสินใจโครงการ หากไม่ได้รับความสนใจ ผู้คัดค้านจะสร้างอัตลักษณ์ของการประท้วงขึ้น เช่น ในกรณีเขื่อนน้ำโจน มีทั้งการดำเนินการทางกฎหมายกับการไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ ซึ่งถูกกล่าวหาว่าบุกรุกตัดต้นไม้ในเขตป่าสงวนและอุทยานแห่งชาติ การตั้งคำถามและท้าทายวาทกรรมการพัฒนา เช่น การแสดงทัศนะโดยตีพิมพ์เป็นบทความผ่านหนังสือพิมพ์ การสร้างสำเนียงร่วมผ่านพิธีกรรมที่อิงความเชื่อทางศาสนา เช่น การอุปสมบทของกลุ่มนักศึกษา เพื่อให้เกิดอานิสงส์ไม่ให้มีการสร้างเขื่อน ฯลฯ ส่วนการคัดค้านการสร้างเขื่อนแม่่วงก์นั้น แม้จะมีลำดับการคัดค้านที่เริ่มจากการยื่นหนังสือประท้วงเช่นเดียวกับกรณีเขื่อนน้ำโจน แต่เมื่อไม่ได้รับความสนใจจากรัฐ นอกจากกลุ่มผู้คัดค้านเขื่อนแม่่วงก์จะประท้วงต่อด้วยการเดินเท้าระยะทางไกลกว่า 300 กิโลเมตรแล้ว ในครั้งนี้ยังมีการใช้สื่อใหม่ในการเผยแพร่ข้อมูล รณรงค์ รวมถึงระดมพล แตกต่างจากการเคลื่อนไหวในยุคก่อนๆ ที่พึ่งพาสื่อมวลชนค่อนข้างมาก นอกจากการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ในการเผยแพร่ข้อมูลและสร้างเครือข่ายดังที่กล่าวไปข้างต้นแล้ว เครือข่ายนักเคลื่อนไหวเพื่อการคัดค้านการสร้างเขื่อนแม่่วงก์ยังรณรงค์ให้ประชาชนลงชื่อสนับสนุน

การยุติโครงการสร้างเขื่อนแม่วงก์บนเว็บไซต์ change.org จนสามารถรวบรวมรายชื่อได้ครบหนึ่งแสนรายชื่อ จากนั้นจึงนำรายชื่อดังกล่าวไปยื่นต่อคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ การเคลื่อนไหวขั้นนี้เป็นการระดมพลอย่างหนึ่งที่มีส่วนทำให้โครงการถูกชะลอไว้อย่างไม่มีกำหนด ทั้งยังเป็นการรณรงค์เพื่อสิ่งแวดล้อมครั้งใหญ่ที่สุดในเอเชียด้วย (เมธิรา เกษมสันต์, 2556)

ปรากฏการณ์การเคลื่อนไหวเพื่อคัดค้านการสร้างเขื่อนแม่วงก์ในปี พ.ศ. 2556 จึงมีความพิเศษเพราะแสดงให้เห็นถึงพลังของเทคโนโลยีสมัยใหม่อย่างสื่อสังคมออนไลน์ โดยเฉพาะเฟซบุ๊ก ที่สามารถสร้างการรับรู้ให้คนจำนวนมากในเวลาสั้น และทำให้กลุ่มทางสังคมที่แตกต่างหลากหลายแต่สนใจในประเด็นเดียวกันมารวมมือกันผ่านกิจกรรมต่างๆ เช่น การเดินเท้าคัดค้าน การมอบสิ่งของสนับสนุนระหว่างการเดินเท้า และการจัดทำอุปกรณ์ แผ่นป้าย หน้ากากรูปสัตว์ป่าเพื่อสวมใส่ในวันสุดท้ายของการเดินเท้า (เมธิรา เกษมสันต์, 2556)

ผู้วิจัยจึงเลือกศึกษาการใช้เฟซบุ๊กในการเคลื่อนไหวเพื่อคัดค้านการสร้างเขื่อนแม่วงก์ โดยเน้นการวิเคราะห์การสื่อสารของศศินผ่านเฟซบุ๊ก Sasin Chalermtharp ในฐานะแกนนำการเคลื่อนไหว เพื่อพิจารณายุทธศาสตร์และรูปแบบการสื่อสาร รวมทั้งศึกษาปัจจัยที่ทำให้ผู้ติดตามเฟซบุ๊กและผู้สนใจในประเด็นนี้ออกมาร่วมการเคลื่อนไหว

1.2 วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาการสื่อสารของศศิน เฉลิมลาภ เลขาธิการมูลนิธิสืบนาคะเสถียร ในการเคลื่อนไหวเพื่อคัดค้านการสร้างเขื่อนแม่วงก์ผ่านเว็บไซต์เฟซบุ๊กส่วนตัว
2. เพื่อศึกษาการสื่อสารของผู้ใช้เฟซบุ๊ก และปัจจัยที่ทำให้ผู้ใช้เฟซบุ๊กมาร่วมการเคลื่อนไหวเพื่อคัดค้านการสร้างเขื่อนแม่วงก์ ซึ่งนำโดยศศิน เฉลิมลาภ

1.3 คำถามวิจัย

1. การสื่อสารของศศิน เฉลิมลาภ เลขาธิการมูลนิธิสืบนาคะเสถียร ในการเคลื่อนไหวเพื่อคัดค้านการสร้างเขื่อนแม่วงก์ผ่านเว็บไซต์เฟซบุ๊กส่วนตัวเป็นอย่างไร
2. การสื่อสารของผู้ใช้เฟซบุ๊กในการเคลื่อนไหวเพื่อคัดค้านการสร้างเขื่อนแม่วงก์เป็นอย่างไร และปัจจัยใดบ้างที่ทำให้ผู้ใช้เฟซบุ๊กมาร่วมการเคลื่อนไหวคัดค้านการสร้างเขื่อนแม่วงก์ ซึ่งนำโดย ศศิน เฉลิมลาภ

1.4 ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาเฉพาะเฟซบุ๊กส่วนตัวของศิลปิน เฉลิมลาภ เลขาธิการมูลนิธิสืบนาคะ เสถียร ในชื่อ Sasin Chalermarp เนื่องจากเป็นบัญชีหลักที่ศิลปินใช้เป็นช่องทางหลักในการสื่อสารกับผู้ใช้เฟซบุ๊กอื่น โดยผู้วิจัยเลือกศึกษารูปแบบการสื่อสารจากการตั้งสถานะ(Status)ในบัญชี Sasin Chalermarp ตั้งแต่วันที่ 10 สิงหาคม – 22 ตุลาคม 2556 ซึ่งเป็นช่วงก่อน ระหว่าง และหลังการเดินเท้าจากป่าแม่वंกถึงหอศิลป์วัฒนธรรมแห่งกรุงเทพมหานคร

1.5 นิยามศัพท์ปฏิบัติการ

การเคลื่อนไหวเพื่อคัดค้านการสร้างเขื่อนแม่वंก หมายถึง การแสดงออกในลักษณะไม่สนับสนุนให้มีการสร้างเขื่อนแม่वंก โดยแบ่งเป็น 2 ส่วน ได้แก่ 1) การเคลื่อนไหวแบบออนไลน์ผ่านทางเฟซบุ๊ก เช่น การกดไลค์ กดแชร์ แสดงความคิดเห็น ตั้งสเตตัส เปลี่ยนรูปโปรไฟล์ เปลี่ยนภาพปก ติดแท็กชื่อผู้อื่น ฯลฯ และ 2) การเคลื่อนไหวแบบออฟไลน์ เช่น ร่วมกิจกรรมเดินเท้ากับผู้คัดค้านบริจาคสิ่งของ ให้เงินสนับสนุน ผลิตอุปกรณ์ณรงค์ ลงชื่อคัดค้าน ร่วมชุมนุมที่หอศิลป์วัฒนธรรมแห่งกรุงเทพมหานคร ฯลฯ

การสื่อสารของศิลปิน เฉลิมลาภ หมายถึง รูปแบบและลักษณะที่ศิลปินแสดงออกเพื่อสื่อสารกับผู้อื่น ทั้งการแสดงออกผ่านเฟซบุ๊กส่วนตัว เช่น การตั้งสถานะ การแบ่งปันข้อมูล การเปลี่ยนรูปประจำตัว ฯลฯ และการจัดกิจกรรม ได้แก่ การเดินเท้า การชุมนุมบริเวณหอศิลป์วัฒนธรรมแห่งกรุงเทพมหานคร เป็นต้น

การสื่อสารของผู้ใช้เฟซบุ๊ก หมายถึง รูปแบบและลักษณะที่ผู้ใช้เฟซบุ๊กที่เข้าร่วมคัดค้านการสร้างเขื่อนแม่वंกแสดงออกเพื่อสื่อสารกับผู้อื่น ทั้งการแสดงออกผ่านเฟซบุ๊กส่วนตัว เช่น การตั้งสถานะ การแสดงความคิดเห็น การเปลี่ยนรูปประจำตัว ฯลฯ และการจัดและ/หรือร่วมกิจกรรม ได้แก่ การเดินเท้าการชุมนุมบริเวณหอศิลป์วัฒนธรรมแห่งกรุงเทพมหานคร เป็นต้น

ผู้คัดค้านการสร้างเขื่อนแม่वंก หมายถึง บุคคลหรือกลุ่มคนที่แสดงออกว่าไม่สนับสนุนการสร้างเขื่อนแม่वंกและเข้าร่วมการเคลื่อนไหวเพื่อคัดค้านการสร้างเขื่อน ทั้งทางออนไลน์และออฟไลน์ เช่น การร่วมเดินเท้า ร่วมลงชื่อคัดค้านการสร้างเขื่อนแม่वंก ร่วมชุมนุมที่เวทีใหญ่ ร่วมบริจาคเงินและอุปกรณ์ต่างๆ แจกเอกสาร/โปสเตอร์

เครือข่ายสังคมออนไลน์ หมายถึง รูปแบบการติดต่อสื่อสารผ่านเว็บไซต์บนระบบอินเทอร์เน็ต โดยมีลักษณะการรวมกลุ่มที่มีการโต้ตอบ สนทนาและแสดงความคิดเห็นผ่านเว็บไซต์ ในงานวิจัยชิ้นนี้เลือกเว็บไซต์เฟซบุ๊ก ในชื่อบัญชี Sasin Chalermarp

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เข้าใจปรากฏการณ์การเคลื่อนไหวทางสังคมในประเด็นการคัดค้านการสร้างเขื่อนแม่วงก์
2. สามารถอธิบายลักษณะของการสื่อสารผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์ในการเคลื่อนไหวทางสังคม
3. เข้าใจรูปแบบการทำงานของสื่อใหม่ในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารในยุคสังคมสารสนเทศ
4. เข้าใจบทบาทของสื่อใหม่ในการสร้างการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยเรื่อง “การสื่อสารการเคลื่อนไหวคัดค้านการสร้างเขื่อนแม่วงก์ผ่านเฟซบุ๊ก Sasin Chalermklarp” ผู้วิจัยได้นำแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาเป็นแนวทางในการวิจัย โดยแบ่งเป็น 3 กลุ่ม ดังต่อไปนี้

1. แนวคิดเรื่องการสื่อสาร
 - 1.1 แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายการสื่อสาร
 - 1.2 แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายสังคมออนไลน์ (Online social network)
2. แนวคิด/ทฤษฎีเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวรูปแบบใหม่
 - 2.1 ทฤษฎีขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ (New social movement)
 - 2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวทางอินเทอร์เน็ต (Cyberactivism)
3. แนวคิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม
 - 3.1 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาและสิ่งแวดล้อม
 - 3.2 แนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารสิ่งแวดล้อม

1. แนวคิดเรื่องการสื่อสาร

เนื่องจากการสื่อสารเป็นวิธีการถ่ายทอดความรู้สึนึกคิด อารมณ์ความรู้สึก และความต้องการ เพื่อให้คู่สนทนาเข้าใจถึงวัตถุประสงค์ในการสื่อสาร ยิ่งคู่สนทนาประกอบด้วยหลายบุคคล เข้ามามีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมต่อกันก็จะเกิดความสัมพันธ์ด้านการสื่อสารเป็นลักษณะเครือข่าย และเพื่อให้เข้าใจถึงปฏิสัมพันธ์ของปัจเจก หรือกลุ่มบุคคลที่ทำการสื่อสารกัน รวมถึงโครงสร้างของการสื่อสาร ผู้วิจัยจึงนำแนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายการสื่อสาร และแนวคิดเครือข่ายสังคมออนไลน์ มาใช้ในการศึกษาการสื่อสารในการเคลื่อนไหวคัดค้านการสร้างเขื่อนแม่วงก์ผ่านเฟซบุ๊ก Sasin Chalermklarp

1.1 แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายการสื่อสาร

เมื่อบุคคลหลายๆ คนเข้ามามีความสัมพันธ์ทางสังคมต่อกัน จะเกิดเส้นสายโยงใย ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่เรียกว่า “เครือข่าย” ซึ่งหากเป็นความสัมพันธ์ด้านการสื่อสารก็จะเรียกว่า “เครือข่ายการสื่อสาร” ความสนใจเรื่องเครือข่ายเกิดจากการศึกษาวิชาสังคมศาสตร์ ด้านสังคมวิทยา-มานุษยวิทยา โดยนักวิชาการเริ่มศึกษารูปแบบความสัมพันธ์แบบข้าราชการ

(bureaucracy) ซึ่งเป็นการจัดกลุ่มองค์กรที่มีลักษณะเป็นแนวตั้ง (vertical) มีการรวมศูนย์อำนาจ (centralized) มีระบบการแบ่งสายงานอย่างชัดเจน แต่ “เครือข่าย” เป็นรูปแบบการจัดการกลุ่มหรือองค์กรที่มีลักษณะตรงกันข้ามกับรูปแบบของข้าราชการ เนื่องจากเครือข่ายเป็นรูปแบบความสัมพันธ์ในแนวนอน (horizontal) มีลักษณะกระจายอำนาจ (decentralized) และมีระบบการแบ่งงานกันอย่างยืดหยุ่น (กาญจนา แก้วเทพ และคณะ, 2549)

ม.ร.ว. อคิน รพีพัฒน์ (2536 อ้างถึงใน กาญจนา แก้วเทพ 2549: 65) อธิบายว่า สังคมมีลักษณะเป็นเครือข่ายคล้ายใยแมงมุม บุคคลคือจุดที่สายใยของเครือข่ายมาพบกัน ดังนั้น บุคคลหนึ่งย่อมมีความสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ อีกเป็นจำนวนมากในหลายรูปลักษณะและสถานการณ์

กาญจนา แก้วเทพ (2552) กล่าวว่า เครือข่ายเป็นรูปแบบการรวมตัวกัน การประสานงาน ประสานความร่วมมือของบุคคล กลุ่มองค์กร/ชุมชน/ประเทศ หลากๆ คน หลากๆ แห่งที่ต่างคนก็มีทรัพยากรของตนเอง มีเป้าหมาย มีวิธีการทำงานและมีกลุ่มเป้าหมายของตนเอง แต่เมื่อมีการกิจต่างๆ ร่วมกันก็จะเข้ามาร่วมงานกันเพื่อให้บรรลุเป้าหมายร่วมของเครือข่าย การประสานงานนั้นมีระยะเวลายาวนานพอสมควรโดยมีการวางรากฐานสายสัมพันธ์เอาไว้ เมื่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งต้องการความช่วยเหลือหรือความร่วมมือก็สามารถติดต่อขอความร่วมมือกันได้ ประเภทของเครือข่ายสามารถแบ่งได้ตามเกณฑ์ที่หลากหลาย (กาญจนา แก้วเทพ, 2552) ได้แก่

การจัดเครือข่ายตาม *ประเด็นความสนใจ* เช่น เครือข่ายรักษาสีสิ่งแวดล้อม เครือข่ายชมรมจักรยาน ฯลฯ ในลักษณะนี้จะมีจุดเด่นตรงที่มีความสนใจร่วมกัน ทำความเข้าใจกันได้ง่าย แต่ก็อาจจะต้องเผชิญกับปัญหาอื่นๆ เช่น พื้นที่ ระยะทาง เป็นต้น หรือการจัดเครือข่ายตาม *เป้าหมาย* หรือ *ประโยชน์การใช้* เช่น เครือข่ายการทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อมุ่งหวังที่จะผลักดันนโยบายเครือข่ายที่มีเป้าหมายของการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร เครือข่ายที่มีเป้าหมายของการช่วยเหลือในยามที่ต้องการ หรือเครือข่ายที่มีเป้าหมายของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

การคัดค้านการสร้างเขื่อนแม่วงก์เมื่อปีพ.ศ. 2556 ถือเป็นรูปแบบการสื่อสารในลักษณะเครือข่าย เนื่องจากกลุ่มผู้คัดค้านการสร้างเขื่อนฯ มาจากหลายกลุ่มองค์กร ในประเด็นความสนใจเดียวกัน ซึ่ง (กาญจนา แก้วเทพ, 2549) กล่าวถึงในเรื่องนี้ว่า “ลักษณะที่พิเศษประการหนึ่งของเรื่องการสื่อสารเพื่อจัดการสิ่งแวดล้อมคือ ต้องการรูปแบบของการสื่อสารในลักษณะเครือข่ายโดยเครือข่ายเป็นรูปแบบความสัมพันธ์ในแนวนอนที่มีความเสมอภาคเท่าเทียมกัน จึงมีข้อดีในแง่ของการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม ขณะเดียวกัน เครือข่ายก็มีธรรมชาติที่ตั้งง่ายแต่สลายเร็ว หากไม่มีการจัดรูปแบบความสัมพันธ์และการใช้การสื่อสารที่เหมาะสม” นอกจากนี้เรื่องเกณฑ์ที่ใช้ในการแบ่งประเภทของเครือข่ายการสื่อสารที่ได้กล่าวมาแล้ว Mong (1987 อ้างถึงใน Seven Windahl, 1992: 77) ยังพูดถึงเรื่องความแตกต่างของบทบาทของบุคคลในเครือข่าย โดยแบ่งบทบาทของคนในกลุ่ม ดังนี้

- Membership Role คือ กลุ่มบุคคลที่เป็นสมาชิกกลุ่มหรือพวกของเครือข่าย
- Liaison Role คือ บุคคลที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างกลุ่มหนึ่งไปยังอีกกลุ่มหนึ่ง
- Star Role คือ บุคคลที่มีความเชื่อมโยงกับบุคคลอื่นๆ เป็นจำนวนมาก
- Isolate Role คือ บุคคลที่มีการติดต่อสัมพันธ์กับคนอื่นๆ น้อยมาก จะไม่เผยแพร่ต่อ
- Boundary-spanning Role คือ บุคคลที่ติดต่อระหว่างกลุ่มตัวเองกับกลุ่มภายนอกสังคม เพื่อนำสิ่งต่างๆ จากภายนอกเข้ามาเผยแพร่ในสังคมของตน

ลักษณะดังกล่าวสอดคล้องกับผลการศึกษาเรื่อง “กระบวนการสื่อสารสาธารณะของกลุ่มชาวบ้านผู้คัดค้านเขื่อนปากมูล” โดยพวงพนา คุณวัฒน์ (2545) ซึ่งพบว่า การรวมกลุ่มของผู้คัดค้านกรณีเขื่อนปากมูลเริ่มจากแกนนำและชาวบ้านเพียงไม่กี่คน ต่อมา มีแนวร่วมที่มีความหลากหลายมากขึ้น โครงสร้างการรวมกลุ่มจึงขยายออกไปเป็นเครือข่ายกลายเป็นกลุ่ม “สมัชชาคนจน” ที่มีเป้าหมาย วิธีการทำงาน การประสานงานและการสร้างกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน มีการแบ่งบทบาทของสมาชิกในกลุ่มชัดเจน เช่น กลุ่มชาวบ้าน กลุ่มแกนนำหรือพ่อครัวใหญ่ ทีมประสานงาน กองเลขานุการ

ส่วนงานวิจัย “การสื่อสารทางการเมืองผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์ของกลุ่มคนเสื้อหลากสี” โดยวันฉัตร โกมลวิวัฒน์ (2554) พบว่า การรวมตัวของกลุ่มคนเสื้อหลากสีเป็นการรวมตัวของผู้ที่มีความสนใจทางการเมืองที่เป็นไปในทิศทางเดียวกันหรือมี “ประเด็น” ร่วมกัน และมีเรื่องของ “พื้นที่” ที่ผู้วิจัยพบว่าส่วนหนึ่งของผู้เข้าร่วมมาจากการอาศัยอยู่ใกล้บริเวณชุมนุม มีการเชื้อเชิญให้สมาชิกทำกิจกรรมหรือชุมนุม สมาชิกสามารถรับส่งข่าวสารต่อให้สมาชิกคนอื่นๆ ได้โดยมีเฟซบุ๊กเป็นสื่อกลางในการสื่อสาร งานวิจัยนี้ ช่วยให้ผู้วิจัยเกิดมุมมองในการศึกษาเกี่ยวกับที่มาของแต่ละปัจเจกบุคคลที่มาร่วมทำกิจกรรมคัดค้านการสร้างเขื่อน รวมถึงที่มาของการมารวมกันขององค์กรต่างๆ ในลักษณะเครือข่าย

นอกจากนั้น ในงานวิจัย “การพัฒนาการสื่อสารเพื่อการจัดการป่าชุมชนกรณีป่าชุมชนสะมะแก จ.กาญจนบุรี” ของวรภาพ ศรีสุพรรณ (2547 อ้างถึงใน กาญจนนา แก้วเทพ 2549) พบว่า การสร้างเครือข่ายระหว่างชุมชนเป็นกุญแจดอกสำคัญของการจัดการป่า รวมทั้งการสื่อสารที่เป็นเครื่องมือสร้างเครือข่ายที่เข้มแข็ง เนื่องจากป่าสะมะแกเป็นผืนป่าที่กว้างใหญ่ มีชาวบ้านอาศัยหลายกลุ่ม ทั้งกลุ่มดั้งเดิมและกลุ่มอพยพเข้าไปใหม่ จึงทำให้มีความแตกต่างทางชาติพันธุ์ วิถีดำรงชีวิต และวัฒนธรรม ส่งผลให้ไม่สามารถรวมกันเป็นเครือข่ายเพื่อจัดการป่าได้อย่างมีประสิทธิภาพ คณะวิจัยจึงออกแบบการสื่อสารที่หลากหลายทั้งการใช้สื่อเก่า เช่น การให้ผู้เฒ่าผู้แก่มาเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับป่า การทำพิธีกรรมเกี่ยวกับป่า การนิมนต์พระมาเทศน์เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม เพื่อหาจุดร่วมในการสร้าง “เครือข่ายทางจิตวิญญาณ” และการใช้สื่อใหม่ อย่างเช่น การทำแผนที่ แปลงสาริต ป้าย

ประกาศ หรือกิจกรรมเดินป่า ซึ่งสื่อแต่ละอย่างก็จะมีเป้าหมายของการสื่อสารแตกต่างกันไป แต่ทั้งหมดถือเป็นการสร้างโอกาสให้เกิด “เครือข่ายคน” ขึ้นมา อยู่ที่ว่าผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียจะต้องมาให้ครบทุกกลุ่มและมีส่วนร่วมอย่างสม่ำเสมอ การสื่อสารในลักษณะเครือข่ายจึงเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ในการจัดการสิ่งแวดล้อมของชาวชุมชนสะมะแก

จะเห็นได้ว่า โครงสร้างการสื่อสารมีผลต่อประสิทธิภาพการทำงานของกลุ่มเพราะเห็นได้ว่าในความแตกต่างของจารีตอันหลากหลายของชาวบ้านในการใช้พื้นที่ป่ายังมีจุดร่วมหรืออุดมการณ์ที่ชาวบ้านทุกกลุ่มมีเหมือนกันคือจิตสำนึกและความผูกพันกับป่าที่พึ่งพาอาศัยอยู่ ทำให้กิจกรรมการสื่อสารที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นสามารถเข้าถึงชาวบ้านจนเกิดเป็น “เครือข่ายคน” ขึ้นมา ดังนั้น ผู้วิจัยจึงนำแนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายการสื่อสารมาใช้ในการศึกษาลักษณะการรวมตัวกันของกลุ่มผู้คัดค้านการสร้างเขื่อนแม่วังก เพื่อจะได้ทราบที่มาของเครือข่ายที่เกิดขึ้นจากการสื่อสารในประเด็นเขื่อนแม่วังกในเฟซบุ๊ก นอกจากนั้น แนวคิดนี้ยังมีประโยชน์ต่อการศึกษาลักษณะของการสื่อสารภายในเครือข่ายจนกระทั่งปัจจัยแวดล้อมอื่นที่ทำให้เกิดการรวมตัวของเครือข่ายทั้งในโลกจริงและโลกเสมือน

1.2 แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายสังคมออนไลน์ (online social network)

เครือข่ายสังคมออนไลน์ (online social network) เป็นรูปแบบนวัตกรรมการสื่อสารผ่านคอมพิวเตอร์ที่กำลังแพร่กระจายและมีบทบาทในสังคมทั่วโลก รวมถึงในสังคมไทย มีการเชื่อมโยงกันผ่านเครือข่ายระบบอินเทอร์เน็ตเพื่อตอบสนองความต้องการทางสังคม ซึ่งเป้าหมายโดยทั่วไปคือการที่ผู้ใช้เชื่อมต่อและเข้าถึงเครือข่ายของสังคมที่ตนอาศัยอยู่ และสร้างความสัมพันธ์ให้เกิดขึ้นในสังคม โดยเฉพาะการพบกันของความสัมพันธ์ที่อาจถูกมองข้ามไป ที่ Haythornthwaite (2005 อ้างถึงใน ภาสกร จิตรไคร์ครวญ, 2553: 45) เรียกว่า “ปมที่มองไม่เห็น” (Latent ties)

นอกจากนี้ เครือข่ายสังคมออนไลน์ยังอาจเกิดจากการที่กลุ่มบุคคลที่สนใจในสิ่งเดียวกันติดต่อสื่อสารกันหรือทำความรู้จักกันเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลต่างๆ ดังที่ Liebowitz (2007:3 อ้างถึงใน ศรัณยา หวังเจริญตระกูล, 2553: 22) กล่าวว่า เครือข่ายสังคมคือชุดของความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มของปัจเจกบุคคล องค์กร หรือใครก็ได้ที่สนใจในสิ่งที่เหมือนกัน

Danah M. Boyd และ Nicole B. Ellison (2007 อ้างถึงใน ภาสกร จิตรไคร์ครวญ, 2553: 44) ให้ความหมายเครือข่ายสังคมออนไลน์ว่า คือการใช้งานหรือการบริการที่บรรจุอยู่ในเซิร์ฟเวอร์ผ่านทาง web browser ที่อนุญาตให้ปัจเจกแต่ละคนสามารถ

- (1) สร้างข้อมูลส่วนตัวแบบเปิดสู่สาธารณะหรือกึ่งสาธารณะ (Public or semi-public profile) ตามแต่ขอบเขตของระบบนั้นๆ
- (2) เชื่อมต่อรายชื่อของผู้ใช้อื่นๆ ที่อยู่เครือข่ายร่วมกันได้

(3) สามารถแสดงผลและเข้าถึงรายชื่อในเครือข่ายเหล่านั้นได้ ตามแต่ที่ขอบเขตของระบบเหล่านั้นจะอนุญาต

ในปัจจุบัน เครือข่ายสังคมออนไลน์หรือเว็บไซต์เครือข่ายทางสังคม (social network site) ถูกสร้างและพัฒนามากขึ้นเรื่อยๆ อาทิ Facebook Twitter MySpace LinkedIn เป็นต้น แต่ละเว็บไซต์มีความแตกต่างกันในทั้งในแง่ของเทคโนโลยีและความสามารถในการรองรับการใช้งาน ซึ่งขึ้นอยู่กับจุดประสงค์การใช้งานและความสนใจเฉพาะของผู้ใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์นั้นๆ

Sunden (2003 อ้างถึงใน ภาสกร จิตรไคร์ครวญ, 2553: 45) กล่าวว่า หัวใจหลักของรูปแบบการทำงานอยู่ที่การเปิดเผยและแสดงผลรายชื่อของ “เพื่อน” ที่ใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ร่วมกัน ข้อมูลเกี่ยวกับบุคคลนั้นจะปรากฏขึ้นเนื่องจากสมาชิกจะถูกขอให้กรอกแบบฟอร์มที่ระบุข้อมูลส่วนตัวต่างๆ เช่น อายุ ที่อยู่ ความสนใจ คำอธิบายตนเอง หรือการใส่รูปภาพแทนตัว (profile photo) ฯลฯ ทำให้ข้อมูลส่วนบุคคลถูกค้นหาค้นหาได้ผ่าน โปรแกรมช่วยสืบค้นข้อมูล (search engines) โดยที่ทุกคนสามารถเข้าถึงข้อมูลเหล่านี้ได้ภายใต้การจำกัดส่วนบุคคลเกี่ยวกับนโยบายความเป็นส่วนตัว (privacy policy) ที่จะจำกัดการเข้าถึงข้อมูลภายใต้เงื่อนไขและการปรับแต่งต่างๆ

เมื่อผู้ใช้เข้าร่วมเครือข่ายสังคมออนไลน์จะค้นหาหรือสร้างความสัมพันธ์บนเครือข่ายสังคมออนไลน์ ความสัมพันธ์จะถูกเรียกด้วยชื่อที่แตกต่างกันไป เช่น Friend Contact หรือ Fan เครือข่ายสังคมออนไลน์ส่วนใหญ่ต้องการความสัมพันธ์จากทั้งสองทิศทาง (Bi-directional) เพื่อเป็นการยืนยันความสัมพันธ์ แต่ในบางกรณีก็เป็นความสัมพันธ์ทางเดียว (One-directional) เช่น ความสัมพันธ์ในรูปแบบ Fan หรือ Followers ดังนั้น ความหมายของ “Friends” จึงไม่ได้หมายถึงสัมพันธ์ภาพระหว่างเพื่อน (Friendship) ตามรูปแบบของภาษาเท่านั้น แต่ประกอบด้วยเหตุผลที่แต่ละคนต้องการเชื่อมถึงกัน ซึ่งมีความหลากหลายมาก (Boyd, 2006a อ้างถึงใน ภาสกร จิตรไคร์ครวญ, 2553: 32)

ทั้งนี้ เครือข่ายทางสังคมออนไลน์หรือเว็บไซต์เครือข่ายทางสังคม มีองค์ประกอบหลัก 4 ส่วน ได้แก่ (1) ส่วนของข้อมูลส่วนตัวจะแสดงรูปภาพประจำตัวและข้อมูลต่างๆ เกี่ยวกับตัวผู้ใช้ เช่น ชื่อ ที่อยู่ อายุ สถานภาพ ฯลฯ และยังแสดงบัญชีรายชื่อเพื่อนของผู้ใช้ รวมทั้งแสดงเนื้อหาทุกประเภทที่ผู้ใช้นำมาใส่ไว้ (2) ส่วนของบัญชีรายชื่อเพื่อนจะแสดงรายชื่อเพื่อนทั้งหมดของผู้ใช้ (3) ส่วนของการแสดงความคิดเห็นเป็นช่องทางที่ผู้ใช้สามารถใช้เป็นช่องทางในการติดต่อสื่อสารกับเพื่อนๆ โดยทั้งข้อความต่างๆลงในหน้าหลัก และ(4) ส่วนของบริการต่างๆ เช่นการมีพื้นที่ในการเผยแพร่รูปภาพหรือเกมต่างๆ ไว้ให้ผู้ใช้เลือกเล่น (ศรีธญา หวังเจริญตระกูล, 2553)

Facebook

Facebook ถือกำเนิดในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2547 โดยนักศึกษามหาวิทยาลัย Harvard 2 คน มีจุดประสงค์เพื่อให้นักศึกษาในมหาวิทยาลัยติดต่อกันผ่านเครือข่ายเท่านั้น แต่ภายหลังได้รับ

ความนิยมในหมู่วัยรุ่นอย่างแพร่หลาย จนในปี พ.ศ. 2549 Facebook ก็มีฐานสมาชิกมากพอที่จะเปิดบริการให้คนทั่วไปใช้ (ภาสกร จิตรไคร์ครวญ, 2553: 61) ข้อแตกต่างของ Facebook และเครือข่ายสังคมออนไลน์อื่นๆ ก็คือ Facebook พยายามสนับสนุนให้ผู้ใช้กรอกชื่อจริงลงไป แต่เครือข่ายสังคมออนไลน์อื่นๆ จะนิยมใช้นามสมมุติ (ภาสกร จิตรไคร์ครวญ, 2553: 61) ทำให้ผู้ใช้สามารถค้นหาสมาชิกในเว็บไซต์ได้ด้วยชื่อและนามสกุลจริงเหมือนที่ค้นหาได้ในสมุดโทรศัพท์ นอกจากนี้ Facebook ยังมีระบบส่งข้อความด่วนหรือระบบ Chat และระบบ Events ที่สามารถแจ้งวันสำคัญให้กับเพื่อนๆ ในเครือข่ายได้เหมือนการประชาสัมพันธ์หรือการแจกบัตรเชิญ ทั้งยังมีหน้าเว็บไซต์ที่เป็นเหมือนตลาดซึ่งอนุญาตให้สมาชิกทำโฆษณาขนาดเล็กไว้เพื่อขายสินค้าหรือประกาศหางานได้โดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย นอกจากนี้ Facebook ยังมีระบบที่สนับสนุนการใส่ข้อมูล (Upload) รูปภาพและวิดีโอให้สามารถใช้งานได้ง่าย ทำให้ผู้ใช้สามารถแบ่งปันเนื้อหาให้กันหรือนำเนื้อหานั้นไปลงบนหน้าข้อมูลส่วนตัวได้ เมื่อมีเนื้อหาเพิ่มขึ้น ก็จะทำให้เพื่อนในเครือข่ายมาเยี่ยมชมหน้าข้อมูลส่วนตัวผู้ใช้นั้นมากขึ้น จนเกิดเป็นการเข้าสังคมกับผู้อื่นไปในตัว (ภาสกร จิตรไคร์ครวญ, 2553: 62)

ยิ่งไปกว่านั้น Facebook ยังมีคุณสมบัติที่น่าสนใจที่สามารถแสดงถึงพฤติกรรมการมีส่วนร่วมในการสื่อสารของผู้ใช้ เพื่อให้เกิดการแบ่งปันและแลกเปลี่ยนข้อมูล 5 ประเภท ได้แก่

(1) การแสดงความถูกใจ (Like) คือ การที่ผู้ใช้แสดงความถูกใจต่อโพสต์ข้อความ ข้อความแสดงความคิดเห็น ภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหว วิดีโอ และลิงก์ ที่ถูกโพสต์โดยเจ้าของบัญชีผู้ใช้และสมาชิก(หรือเพื่อน)

(2) การบอกต่อ (Share) คือ การบอกต่อโพสต์ข้อความ ภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหว วิดีโอ และลิงก์ ที่ถูกโพสต์โดยเจ้าของบัญชีผู้ใช้และสมาชิก(หรือเพื่อน) เพื่อส่งข้อมูลนั้นๆ ให้แก่เพื่อนหรือเพชบุ๊กแฟนเพจที่ตนชื่นชอบ

(3) การแสดงความคิดเห็น (Comment) คือ การแสดงความคิดเห็นต่อโพสต์ข้อความ ข้อความแสดงความคิดเห็น ภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหว วิดีโอ และลิงก์ ที่ถูกโพสต์โดยเจ้าของบัญชีผู้ใช้และสมาชิก(หรือเพื่อน)

(4) การโพสต์ (Post) คือ การให้ข้อมูลข่าวสาร ความรู้ และความคิดเห็นผ่านทางารโพสต์ข้อความในหน้าเพชบุ๊กโดยเจ้าของบัญชีผู้ใช้และสมาชิก(หรือเพื่อน) ซึ่งรูปแบบในการโพสต์สามารถแบ่งออกเป็น 6 รูปแบบ คือ ตัวอักษร ภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหว ภาพวิดีโอ เสียง และลิงก์

(5) การติดแท็ก (Tagging) คือ การนำบัญชีเพชบุ๊กของเพื่อนคนอื่นๆ มาอ้างถึงในข้อมูลนั้นด้วย เมื่อเกิดการแท็ก จะมีการสร้างลิงก์ไปยังข้อมูลส่วนตัวของเขา โพสต์ที่แท็กผู้อื่นไว้จะถูกเพิ่มในไทม์ไลน์ของคนๆนั้นด้วย เช่น การแท็กรูปภาพเพื่อแสดงว่าใครอยู่ในรูปภาพบ้าง หรือโพสต์การอัปเดตสถานะ แล้วระบุว่าคุณอยู่กับใคร

นอกจากคุณสมบัติดังกล่าว Facebook ยังมีคุณสมบัติอื่นที่ผู้ใช้สามารถสร้างข้อมูลนอกเหนือจากการโพสต์หรือการตั้งสถานะ (เกศริน รัตนพรรณทอง, 2555) ได้แก่

- กิจกรรมการนัดหมาย (Events) หมายถึง การเชิญให้เข้าร่วมงานหรือกิจกรรมต่างๆ ที่ได้จัดขึ้น โดยมีการระบุรายละเอียด เป็นคำเชิญที่ผู้รับคำเชิญสามารถตอบรับหรือปฏิเสธคำขอได้

- ลิงก์ (Links) หมายถึง การเชื่อมต่อไปยังเว็บไซต์อื่นผ่าน URL เป็นการเชื่อมโยงจากจุดหนึ่งไปยังอีกตำแหน่งหนึ่งของเอกสารเดียวกันบนอินเทอร์เน็ต อาจมีข้อความหรือรูปภาพประกอบ

- การเขียนบันทึก (Notes) หมายถึง การเขียนบันทึกเพื่อแชร์ หรือเล่าเรื่องราวแก่คนอื่นๆ

- เหตุการณ์สำคัญ (Milestones) หมายถึง โพสต์รูปแบบหนึ่งที่แสดงเหตุการณ์หรือกิจกรรมที่สำคัญๆ โดยมีการระบุวันเวลาไว้ ซึ่งสามารถย้อนไปโพสต์แก้ไขหรือเพิ่มเติมได้

การใช้เฟซบุ๊กเป็นเครื่องมือในการรณรงค์ทางสังคมยังมีตัวอย่างให้เห็นในงานวิจัยของ Summer Harlow (2012) พบว่า เว็บไซต์เครือข่ายสังคมออนไลน์อย่างเฟซบุ๊กถูกนำมาใช้ขับเคลื่อนเพื่อเรียกร้องความยุติธรรมให้กับทนายความในกัวเตมาลาซึ่งถูกฆาตกรรมอย่างมีเงื่อนไข โดยมีหลักฐานเป็นวิดีโอชิ้นสำคัญที่ชี้ว่านายอัลวาโร โคลอม (Alvaro Colom) ประธานาธิบดีกัวเตมาลา เป็นคนสั่งการเรื่องนี้ หลังจากที่มีการเผยแพร่วิดีโอในสื่อออนไลน์ก็เกิดการก่อตั้งแฟนเพจต่างๆ ขึ้นมากมายเพื่อให้ประชาชนรับรู้และเรียกร้องให้ประธานาธิบดียอมจำนน ซึ่งภายหลังนำไปสู่การเคลื่อนไหวประท้วงในโลกออฟไลน์ มีผู้คนมาร่วมประท้วงถึง 50,000 คน นอกจากนั้นยังพบว่า ผู้ประท้วงที่มีการแสดงความคิดเห็น (comments) เผยแพร่ลิงค์ (links) หรือใช้องค์ประกอบต่างๆ บนเฟซบุ๊กมีส่วนช่วยให้เกิดการรวมตัวอย่างเหนียวแน่นของกลุ่มผู้ประท้วง (Summer Harlow, 2012: ออนไลน์)

ด้านวรินดา เปลี่ยนสี (2554) ศึกษาเรื่อง “การรณรงค์เรื่องจิตอาสาในเฟซบุ๊กแฟนเพจ ช่วงวิกฤติอุทกภัย” (2554) เพื่อวิเคราะห์ประเภทของเนื้อหาในการรณรงค์เรื่องจิตอาสาและศึกษาพฤติกรรมที่มีส่วนร่วมในการสื่อสารของผู้ใช้เฟซบุ๊กแฟนเพจที่เกี่ยวข้องกับการรณรงค์จิตอาสาช่วงอุทกภัย พ.ศ. 2554 จำนวน 4 แฟนเพจ ผลการศึกษาได้ข้อสรุปว่า ประเภทของเนื้อหาที่โพสต์ส่วนใหญ่เป็นการเชิญชวนจิตอาสาโดยผู้ก่อตั้งแฟนเพจและสมาชิกเป็นแหล่งสาร ส่วนรูปแบบการนำเสนอเป็นลักษณะผสมผสานมีลวดลายหลายประเภทเข้าด้วยกัน ซึ่งทำให้มีความน่าสนใจและน่าดึงดูดใจ นอกจากนั้น ผู้วิจัยพบว่าสื่อออนไลน์มีบทบาทที่แตกต่างจากสื่อดั้งเดิมคือมีความรวดเร็วกว่าในการกระจายข้อมูลข่าวสาร มีทิศทางการสื่อสารเป็นแบบสองทางซึ่งสื่อดั้งเดิมเป็นการสื่อสารทางเดียว และผู้ใช้งานสื่อออนไลน์สามารถสร้างเนื้อหาที่ต้องการนำเสนอได้เอง

ในทำนองเดียวกัน งานวิจัยเรื่อง “การสื่อสารทางการเมืองของกลุ่มนักการเมืองและกลุ่มผลประโยชน์ทางการเมืองผ่านเว็บไซต์เครือข่ายทางสังคม” โดยอัญญรัตน์ เอี่ยมเอิบ (2553) พบว่า นักการเมืองและกลุ่มผลประโยชน์ในประเทศไทยสื่อสารทางการเมืองโดยอาศัยรูปแบบการสื่อสาร 5

รูปแบบ คือ ตัวอักษร ภาพ เสียง วิดีโอคลิป และลิงก์ รูปแบบการสื่อสารของนักการเมืองและกลุ่มผลประโยชน์ทางการเมืองยังคงนิยมใช้การสื่อสารแบบตัวอักษรและรูปภาพมากกว่าสื่อสารรูปแบบอื่น เนื่องจากตัวอักษรช่วยถ่ายทอดเหตุการณ์ บอกเล่าข่าวสาร จุดยืนทางการเมือง ความเชื่อและความคิดเห็นต่างๆ เพื่อให้เกิดความเข้าใจร่วมกัน ส่วนรูปภาพทำให้เข้าใจเหตุการณ์ได้ง่าย ช่วยขยายความ การสื่อสารในรูปแบบตัวอักษร และช่วยส่งต่อความรู้สึกจากผู้ส่งสารถึงผู้รับสาร นอกจากนี้ยังพบว่า เนื้อหาของการสื่อสารมีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ประกาศจุดยืนทางความคิดและอุดมการณ์ทางการเมือง (2) การแสดงความคิดเห็น (3) การระดมสรรพกำลัง (4) การสำรวจความคิดเห็นของสมาชิก (5) การประชาสัมพันธ์และสร้างความนิยม ในด้านรูปแบบของเนื้อหาที่มีความเป็นกันเองมากเพื่อสร้างความรู้สึกผูกพันระหว่างเจ้าของโปรไฟล์กับสมาชิก อย่างไรก็ตามวัตถุประสงค์ของการสื่อสารเป็นไปเพื่อการประชาสัมพันธ์ตนเองเป็นส่วนใหญ่ ไม่ได้ใช้การสื่อสารแบบสองทางโดยตรงกับประชาชน เท่าที่ควรคล้ายกับการสื่อสารทางเดียวแบบสื่อเก่า ซึ่งอาจสรุปได้ว่า เป็นการสื่อสารเพื่อสร้างกลุ่ม เครือข่ายของคนที่มีอุดมการณ์ความคิดเห็นเหมือนกันและเพื่อประชาสัมพันธ์ตนเองเท่านั้น

ผู้วิจัยนำแนวทางของงานวิจัยของวรินดา (2554) และอัญญรัตน์ (2553) มาประยุกต์ใช้กับ งานวิจัยกระบวนการสื่อสารในการคัดค้านเขื่อนแม่วงก์ โดยศึกษาประเภทของเนื้อหาที่ปรากฏบนเฟซบุ๊ก รวมถึงรูปแบบการนำเสนอ ผนวกกับนำแนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายสังคมออนไลน์มาใช้ทำความเข้าใจลักษณะโดยทั่วไปของเครือข่ายสังคมออนไลน์และเฟซบุ๊ก รวมถึงคุณสมบัติต่างๆ ที่แสดงให้เห็นถึงสถานการณ์ การรับรู้ ความรู้สึก ความสนใจ กระทั่งถึงพฤติกรรมกรรมมีส่วนร่วมที่เกิดขึ้นในโลกออนไลน์

2. แนวคิด/ทฤษฎีเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวรูปแบบใหม่

2.1 ทฤษฎีขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่

ไซริตน์ เจริญสินโอฬาร (2540) กล่าวว่า การเมืองแบบใหม่และขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ (the new politics and the new social movements) เป็นการมองขบวนการเคลื่อนไหวของประชาชนธรรมดาว่าเป็นการตอบโต้กับปัญหาและความขัดแย้งชนิดใหม่ที่เกิดขึ้นในสังคมซึ่งเป็นความขัดแย้งที่วางอยู่บนฐานที่หลากหลายกว่าเรื่องของชนชั้นหรืออุดมการณ์ทางการเมืองอย่างในอดีต แต่รวมถึงเรื่องเพศ เชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรมเข้าไปด้วย ทำให้ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นชุดใหม่มีความยุ่งยาก สลับซับซ้อนเกินกว่าที่สถาบันหลักทางการเมืองจะสามารถแก้ปัญหาความขัดแย้งเหล่านี้ได้ ประชาชนจึงต้องหารูปแบบการเคลื่อนไหวเรียกร้องในรูปแบบต่างๆ

ลักษณะที่แตกต่างของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ในมุมมองของสังคมศาสตร์ คือ (1) ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่มิใช่ขบวนการเคลื่อนไหวของชนชั้นใดชนชั้นหนึ่ง

อย่างขบวนการเคลื่อนไหวในอดีต (2) เรื่องที่เรียกร้องไม่ใช่เรื่องแคบๆ เกี่ยวกับผลประโยชน์เฉพาะกลุ่ม (3) ขบวนการเคลื่อนไหวเหล่านี้มิได้เรียกร้องผ่านกลไกทางการเมือง เช่น พรรคการเมืองหรือนักการเมือง และไม่ได้หวังพึ่งกลไกของรัฐอย่างขบวนการเคลื่อนไหวในอดีต แต่เป็นการเคลื่อนไหวเรียกร้องด้วยตัวเอง เนื่องจากไม่เชื่อในความเป็นตัวแทนของระบบพรรคการเมืองและไม่เชื่อมั่นในความสามารถและความจริงใจของรัฐ และ (4) เป้าหมายของการเคลื่อนไหวไม่ใช่เพื่อต้องการช่วงชิงอำนาจรัฐอย่างในอดีต แต่ต้องการสิ่งที่ Jurgen Habermas เรียกว่า กติกาหรือกฎเกณฑ์ชุดใหม่ในการดำรงชีวิต (the grammar of forms of life) (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2540: 2-3)

นอกจากนั้น ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร (2554) ยังมองว่าขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากความเปลี่ยนแปลงระหว่างการเมืองแบบเก่ากับการเมืองแบบใหม่ซึ่งมีความแตกต่างกัน ดังนี้

ประการแรก การเมืองรูปแบบใหม่ไม่ศรัทธาระบบการปกครองแบบรัฐสภาที่เป็นอยู่ เพราะเห็นว่าไม่มีพื้นที่ให้กับประชาชนธรรมดาเข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจทางการเมือง เนื่องจากเป็นการเมืองของสถาบันที่นิยมใช้ความรุนแรงกับประชาชนในรูปแบบต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นรัฐบาล ระบบราชการ พรรคการเมือง นักการเมือง กลุ่มผลประโยชน์ ฯลฯ มากกว่าเป็นการเมืองของประชาชนธรรมดา อาจกล่าวได้ว่า การเมืองแบบใหม่ไม่เชื่อในเรื่อง “ความเป็นตัวแทนของประชาชน” ของสถาบันหลักทางการเมือง และไม่เห็นด้วยกับวิธีคิดแบบอภิปรัชญา (metaphysics) ที่มักแยกสองสิ่งออกเป็นสองขั้วเด็ดขาด อย่างเช่นการเมืองแบบเก่าที่พยายามแยกระหว่างรัฐบาลกับประชาชน ภาครัฐกับภาคเอกชน เป็นต้น ดังนั้น หัวใจของการเมืองแบบใหม่จึงอยู่ที่การสร้างเมืองที่ให้ประชาชนธรรมดาามีบทบาทอย่างแข็งขันในรูปของขบวนการเคลื่อนไหวของประชาชนแบบต่างๆ ในเรื่องของอำนาจ การเมืองแบบใหม่มองว่าอำนาจไม่ได้กระจุกตัวหรือผูกขาดอยู่ที่ใดที่หนึ่งอย่างรัฐหรือพรรคการเมือง แต่อำนาจกระจัดกระจายอยู่ทั่วไปในสังคม อย่างไรก็ตาม ขบวนการเคลื่อนไหวสังคมแบบใหม่มักจะไม่ได้ได้รับความสนใจจากสื่อมวลชนเพราะวงการนี้ยังคงติดอยู่กับการเมืองแบบเก่าที่มีรัฐประชาชาติเป็นศูนย์กลาง จึงมองข้ามการเคลื่อนไหวของประชาชนธรรมดา (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2540: 115-119)

ประการที่สอง การเมืองแบบใหม่ไม่ได้ให้ความสำคัญเรื่องความเติบโตทางเศรษฐกิจและความมั่นคงของชาติอย่างการเมืองแบบเก่า เพราะเห็นว่าทำให้ความสำคัญกับสองสิ่งนี้สร้างปัญหามากมายให้กับสังคมสมัยใหม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในทางกลับกัน การเมืองแบบใหม่ให้ความสำคัญกับประเด็นปัญหาที่กว้างไกลและหลากหลายกว่า เช่น เรื่องคุณภาพชีวิตในรูปของการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และเรื่องสันติภาพ เป็นต้น นั่นหมายความว่า การเมืองแบบใหม่เป็นการเมืองที่มองข้ามเรื่องของรัฐประชาชาติและอำนาจ

อธิปไตย ไปมองในเรื่องระดับโลก แต่จะเคลื่อนไหวในระดับท้องถิ่นหรือระดับย่อยเชื่อมโยงกับระดับโลก (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2540: 119)

ประการที่สาม กลุ่มสนับสนุนหรือฐานของการเมืองแบบใหม่เป็นคนละกลุ่มกับการเมืองแบบเก่าที่ได้รับการสนับสนุนจากนายทุน ผู้ประกอบการ ชนชั้นกลางและชนชั้นแรงงาน เนื่องจากเป็น “ชนชั้นกลางใหม่” (the new middle class) ที่มีลักษณะมีการศึกษาสูง รายได้ดี อาศัยอยู่ในเมืองและเป็นมืออาชีพในแขนงวิชาต่างๆ ชนชั้นกลางใหม่ไม่พอใจกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่เป็นอยู่เพราะทำให้ชีวิตตกต่ำลง จึงต้องการเปลี่ยนแปลง นอกจากนี้ การเรียกร้องหรือประเด็นการต่อสู้ของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่มักเป็นเรื่องที่ไม่ได้จำกัดอยู่ในวงแคบๆ ของชนชั้นตัวเอง แต่เป็นข้อเรียกร้องของสังคมในวงกว้าง ขณะเดียวกันก็เป็นข้อเรียกร้องที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและรสนิยมของชนชั้นตนด้วย (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2540: 119-121)

ประการที่สี่ การเมืองแบบใหม่และขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ไม่ได้เป็นการเคลื่อนไหวเพื่อประท้วงใดๆ แต่มีเป้าหมายอยู่ที่การช่วงชิงการนำในการสร้างค่านิยมหรือสร้างความหมายชุดใหม่ให้กับสิ่งที่เรียกร้อง โดยไม่ตกอยู่ภายใต้เงื่อนไขของการเมืองแบบเก่า ตัวอย่างเช่น ขบวนการสิทธิสตรีใหม่ (the new feminism) ซึ่งไม่ใช่การปลดปล่อยตัวเองจากการครอบงำของเพศชายด้วยการเรียกร้องความเสมอภาคและความเท่าเทียมกับเพศชาย แต่อยู่ที่การโค่นล้มค่านิยมแบบเก่าๆ ที่เพศชายเป็นฝ่ายกำหนดเพื่อคงความเหนือกว่าของเพศชายไว้ สู่อำนาจใหม่ที่สตรีเป็นผู้กำหนดรูปแบบและวิถีชีวิตของตัวเอง ดังนั้น การต่อสู้ของการเมืองแบบใหม่จึงไม่ได้จำกัดอยู่ที่เรื่องของเศรษฐกิจและความมั่นคงของชาติ แต่ขยายเวทีไปสู่เรื่องของสังคมและวัฒนธรรมด้วย (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2540: 121-123)

ประการสุดท้าย ยุทธศาสตร์ของการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ไม่ใช่การประนีประนอมต่อรอง (collective bargaining) หรือการประสานประโยชน์ (cooptation) อย่างการเมืองแบบเก่า แต่เลือกใช้การปะทะ เผชิญหน้า หรือแตกหัก ตัวอย่างเช่น การใช้ภาษาที่ตรงไปตรงไปเป็นการยื่นคำขาด เช่น หยุดตัดไม้ทำลายป่า หยุดการสร้างเขื่อนขนาดใหญ่ เลิกสร้างอาวุธนิวเคลียร์ เป็นต้น ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะเป้าหมายของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ต้องการสร้างค่านิยมหรือความหมายใหม่ให้กับสิ่งแวดล้อมมากกว่าการปฏิรูป หรือปรับปรุงเปลี่ยนแปลงอย่างค่อยเป็นค่อยไป ส่วนอีกสาเหตุหนึ่งก็คือขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ไม่มีทรัพยากรอะไรจะไปต่อรอง เนื่องจากไม่ใช่กลุ่มผลประโยชน์ที่มีการจัดตั้งอย่างเป็นระบบ แต่มักเป็นกลุ่มที่รวมตัวกันอย่างหลวมๆ เฉพาะเรื่องเฉพาะเหตุการณ์มากกว่า ดังนั้น ความน่ากังวลของการเคลื่อนไหวรูปแบบนี้คือรัฐและกลไกของรัฐยังขาดความเข้าใจธรรมชาติของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่นี้อย่างยิ่งพอ หากการพยายามเจรจาระหว่างรัฐกับขบวนการฯ ไม่เป็นผลก็จะใช้

กำลังเข้าปราบปรามเพื่อสลายการเคลื่อนไหว เพราะมองว่าประชาชนเป็นเพียงผู้ประท้วง ผู้ก่อความไม่สงบ หรือมือบ (ไซยรัตน์ เจริญสินโอฟาร, 2540: 123-125)

ไซยรัตน์ ยกตัวอย่างขบวนการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เคลื่อนไหวในสหรัฐอเมริกา ในชื่อ เอิร์ธเฟิร์ส (Earth First) ซึ่งเป็นขบวนการเคลื่อนไหวประชาสังคมในระดับท้องถิ่น และมีเป้าหมายหลักของการอนุรักษ์ธรรมชาติ โดยเฉพาะป่าไม้และที่ดินสาธารณะต่างๆ เพื่อรักษาความสมดุลของระบบนิเวศน์ไว้ ทั้งนี้ ไซยรัตน์วิเคราะห์ว่า ขบวนการเอิร์ธเฟิร์สเป็นขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมนรูปแบบใหม่ เนื่องจากมีลักษณะ 6 ประการ ดังต่อไปนี้ (ไซยรัตน์ 2540: 21-25)

(1) เป้าหมายของการเคลื่อนไหวไม่ใช่การช่วงชิงอำนาจรัฐ แต่ต้องการสร้างค่านิยมหรือความหมายชุดใหม่ให้กับการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เรียกร้องให้เลิกมองโลกเป็นเพียงวัตถุที่มนุษย์สามารถถกฉวยหาประโยชน์ได้ตามใจ

(2) การจัดองค์กรมีลักษณะกว้างและเป็นแบบหลวมๆ ในรูปของเครือข่าย มากกว่าการจัดแบ่งตามสายบังคับบัญชา ไม่มีผู้นำเป็นทางการ ไม่รวมศูนย์อำนาจ แต่ละกลุ่มจะเคลื่อนไหวโดยอิสระบนฐานคิดเรื่องการอนุรักษ์ธรรมชาติร่วมกัน

(3) เป็นการเคลื่อนไหวด้วยตัวเองโดยไม่พึ่งรัฐหรือสถาบันหลักทางการเมือง เป็นการเคลื่อนไหวเพื่อขยายประชาสังคมให้กว้างและมีพลังมากขึ้นภายใต้การใช้สิทธิขั้นพื้นฐานของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย และเหตุที่กลุ่มนี้ต้องลุกขึ้นมาเคลื่อนไหวนั้นก็เพราะกลไกของรัฐที่ทำหน้าที่ดูแลรับผิดชอบการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทำงานล้มเหลว

(4) การรวมกลุ่มเกิดขึ้นจากจิตสำนึกร่วมกันของบุคคลที่ต้องการอนุรักษ์ธรรมชาติ ไม่ใช่รวมกลุ่มเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัว ใช้ถ้อยคำหรือคำประกาศที่ต้องการให้โลกรับรู้ถึงปัญหาสิ่งแวดล้อมผ่านสื่อต่างๆ โดยไม่หวังให้เกิดการเปลี่ยนแปลงระบบแต่เป็นการปลุกจิตสำนึกของคนในสังคม อันจะนำไปสู่การดำรงชีวิตแบบใหม่

(5) การเคลื่อนไหวเรียกร้องของขบวนการเอิร์ธเฟิร์สคือถ้อยแถลงที่ต้องการให้โลกรับรู้ถึงปัญหาสิ่งแวดล้อม เป็นเทคนิคดึงความสนใจของประชาชนผ่านสื่อต่างๆ แต่ไม่หวังผลการเปลี่ยนแปลงเชิงรูปธรรมแบบฉับพลันที่จะเป็นการเปลี่ยนแปลงระบบ

(6) การเมืองในเชิงสัญลักษณ์ มีความสำคัญมากต่อระบบสังคมแบบปิดล้อมที่เป็นอยู่ เพราะวิถีของคนในสังคมถูกรอบด้วยเศรษฐกิจแบบทุนนิยม แม้แต่การประท้วงต่อต้านก็ต้องกระทำผ่าน “การบริโภคเชิงสัญลักษณ์” แต่เป็นการผลิตและการบริโภคเพื่ออนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งการแสดงออกทางการเมืองด้วยการเลือกบริโภคสินค้าตามความเชื่อ รสนิยม เพื่อปกป้องเอกลักษณ์สถานภาพ และบทบาททางการเมืองของคนภายใต้สังคมแบบบริโภคนิยม

อย่างไรก็ตาม ขบวนการนี้ไม่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐและสื่อมวลชนอเมริกันเท่าไรนัก เหตุผลอย่างหนึ่งมาจากทั้งรัฐบาลและสื่อมวลชนร่วมกันทำสงครามเย็นกับโลกคอมมิวนิสต์มาหลาย

ศตวรรษ ทำให้ต่างมองว่าการเคลื่อนไหวของประชาชนที่เป็นการต่อต้านรัฐต้องเป็นการเคลื่อนไหวเรียกร้องของพวกเขาที่มีนิสท์เท่านั้น ขบวนการเอิร์ธเพิร์สจึงถูกตอบโต้จากรัฐและถูกฉายภาพจากสื่อมวลชนว่าเป็นขบวนการก่อการร้าย (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2540: 180)

สำหรับการเคลื่อนไหวของประชาชนในประเด็นสิ่งแวดล้อมในสังคมไทยเกิดขึ้นมาประมาณ 50 ปีที่ผ่านมาในระยะเวลาใกล้เคียงกับที่เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมและพัฒนาเรื่อยมาจนมีภาคประชาสังคมจำนวนมาก ขบวนการสิ่งแวดล้อมภาคประชาชนในสังคมไทยแบ่งตามบทบาทหน้าที่อย่างคร่าวๆ ได้ดังนี้ (กาญจนา แก้วเทพ, 2556)

(1) กลุ่มที่มีบทบาทอนุรักษ์ (Conservationist) ถือเป็นบทบาทแรกของขบวนการสิ่งแวดล้อมไทย มีองค์กรยุคบุกเบิก เช่น นิยมไพรสมาคม สมาคมนก ฯลฯ ต่อมาเมื่อปัญหาสิ่งแวดล้อมขยายตัวขึ้น องค์กรต่างๆ ก็เกิดเพิ่มขึ้นอีกมากมายทั้งระดับชาติและท้องถิ่น เช่น มูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพรรณพืชแห่งประเทศไทย สมาคมหยุดฝน มูลนิธิสืบาคเสถียร ฯลฯ กลุ่มอนุรักษ์ที่ก่อตั้งขึ้นในระยะแรกมีบุคคลชั้นนำของสังคมและมีเครือข่ายกับองค์กรอนุรักษ์ต่างประเทศ จะเน้นการรักษาสิ่งแวดล้อมแบบตะวันตก ส่วนกลุ่มอนุรักษ์ในเวลาต่อมาที่เติบโตมาจากการพัฒนา ก็จะมีแง่มุมการอนุรักษ์ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตชุมชน ให้ความสำคัญกับสิทธิชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น และการมีส่วนร่วม เป็นต้น

(2) กลุ่มที่มีบทบาทต่อต้าน หรือกลุ่มปฏิรูป (Reformist) เนื่องจากนโยบายพัฒนาประเทศทำให้เกิดโครงการขนาดใหญ่ต่างๆ ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมทั้งความเสื่อมโทรมของทรัพยากรและมลพิษ และยังมีข้อพิพาทระหว่างกลุ่มคน เช่น รัฐกับประชาชน เอกชนเจ้าของโครงการกับประชาชน แม้แต่ประชาชนและประชาชนที่เห็นต่างกัน ทำให้เกิดการต่อสู้คัดค้านของขบวนการสิ่งแวดล้อมไทย เพื่อพิทักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม เช่น การคัดค้านการก่อสร้างเขื่อนน้ำโจน เขื่อนแก่งเสือเต้น เขื่อนแม่วงก์ การต่อสู้ของเครือข่ายป่า ฯลฯ

(3) กลุ่มที่มีบทบาทเปลี่ยนระบบ (Radical) เนื่องจากปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นปัญหาสลักซับซ้อนที่เกิดขึ้นในระดับโครงสร้าง จึงเกิดกลุ่มที่ต้องการถึงขั้นการเปลี่ยนแปลงระบบ กลุ่มนี้ให้ความสำคัญกับการศึกษา วิจัย จัดประชุมสัมมนาโดยมีนักวิชาการเข้าร่วมและมีข้อเสนอที่จะจัดการกับปัญหาสิ่งแวดล้อมอย่างเด็ดขาด ซึ่งการเปลี่ยนแปลงระบบอาจเป็นแบบอ่อนๆ เช่น ปรับนโยบายเปลี่ยนยุทธศาสตร์สิ่งแวดล้อมไปจนถึงเปลี่ยนแบบถอนรากถอนโคน นั่นคือเปลี่ยนระบบเศรษฐกิจการเมืองและสังคม นอกจากนี้ กลุ่มที่มีบทบาทต่อต้านยังต้องการผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเชิงโครงสร้างด้วย เช่น ขบวนการป่าชุมชนต้องการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอำนาจการจัดการป่าใหม่ โดยเสนอเป็นร่างพระราชบัญญัติป่าชุมชนแต่ก็ยังไม่สำเร็จ

งานวิจัยของโตม ไกรปกรณ์ (2548) เรื่อง “ขบวนการทางสังคมกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ: ศึกษาการเคลื่อนไหวคัดค้านการสร้างเขื่อนน้ำโจน จังหวัดกาญจนบุรี (พ.ศ.

2525-2531)” ระบุว่า ยุทธวิธีในการคัดค้านการสร้างเขื่อนน้ำโจนแสดงให้เห็นถึงลักษณะของ “ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่” เนื่องจากการเคลื่อนไหวเพื่อช่วงชิงการนำในการสร้างนิยามหรือชุดความหมายใหม่ให้แก่การเคลื่อนไหว โดยไม่ตกอยู่ใต้เงื่อนไข กติกา หรือวาทกรรมของรัฐ นอกจากนี้ งานวิจัยยังอธิบายลักษณะของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ในประเด็นต่างๆ ได้แก่ (1) กลุ่มเคลื่อนไหวมาจากหลายชนชั้น (2) มีจุดมุ่งหมายไม่ได้เน้นเรื่องการล้มล้างหรือต่อต้านอำนาจรัฐโดยตรง (3) รูปแบบองค์กรเป็นลักษณะเครือข่ายหรือขบวนการระดับรากหญ้า (4) ประเด็นการเคลื่อนไหวเป็นปัญหาของส่วนรวม (5) ยุทธศาสตร์การเคลื่อนไหวเป็นการเคลื่อนไหวโดยตรงในมิติทางวัฒนธรรม ไม่ผ่านกลไกทางการเมือง

ผู้วิจัยนำทฤษฎีขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ (New Social Movements) มาใช้อธิบายกระบวนการสื่อสารของกลุ่มผู้คัดค้านการสร้างเขื่อนแม่วังก์ผ่านเฟซบุ๊ก Sasin Chalermarp โดยจะวิเคราะห์การเคลื่อนไหวของผู้คัดค้านการสร้างเขื่อนที่นำโดย ศศิน เฉลิมลาภ เลขาธิการมูลนิธิสืบนาคะเสถียร เป้าหมายการเคลื่อนไหว ประเด็นที่คัดค้าน ตลอดจนยุทธศาสตร์ที่ใช้ในการเคลื่อนไหว

2.2 แนวคิดการเคลื่อนไหวทางอินเทอร์เน็ต (Cyberactivism)

การเคลื่อนไหวทางอินเทอร์เน็ต (Cyberactivism) คือ การใช้เทคโนโลยีการสื่อสารอิเล็กทรอนิกส์ เช่น เครือข่ายสังคมออนไลน์ต่างๆ ร่วมกับการเคลื่อนไหว เพื่อให้เกิดการสื่อสารที่มีความรวดเร็วและสามารถส่งข้อมูลข่าวสารของกลุ่มไปยังผู้รับสารอื่นๆ ได้อย่างกว้างขวางโดยเป็นการเคลื่อนไหวของประชาชน เทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตที่ใช้ออกให้เกิดการพัฒนาในเรื่องการสร้างชุมชน การกระทำเพื่อมุ่งส่งผลกระทบต่อทัศนใจของรัฐบาล และกระบวนการจัดการ (Wikipedia, 2014: ออนไลน์)

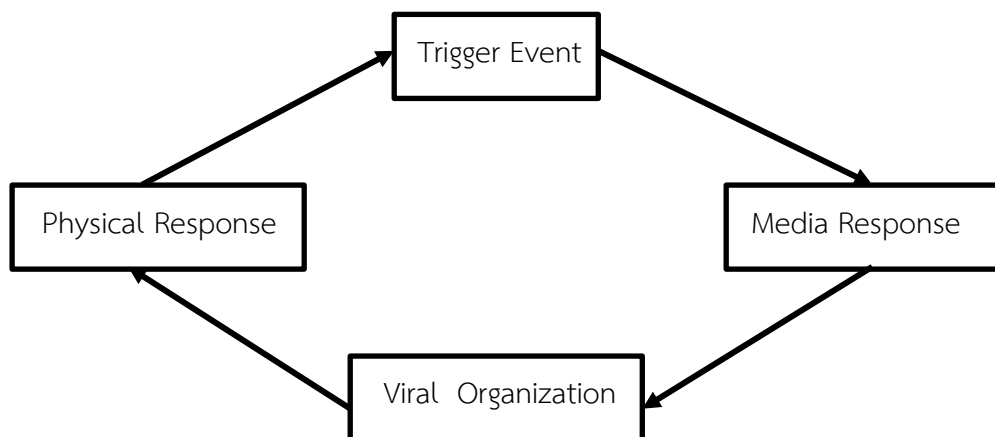
Sandoval-Almazan. and Gil-Garcia. (2014) แบ่งการเคลื่อนไหวทางอินเทอร์เน็ต (Cyberactivism) ออกเป็น 2 ประเภทตามลักษณะเทคโนโลยีที่ใช้ ได้แก่ การเคลื่อนไหวทางอินเทอร์เน็ตในยุค 1.0 (Cyberactivism 1.0) และการเคลื่อนไหวทางอินเทอร์เน็ตในยุค 2.0 (Cyberactivism 2.0)

การเคลื่อนไหวทางอินเทอร์เน็ตในยุค 1.0 หรือ Cyberactivism 1.0 เป็นการเคลื่อนไหวโดยใช้เทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตแบบดั้งเดิม เช่น เว็บไซต์ (website) และอีเมล (E-mail) เพื่อหาสมาชิกใหม่ และจัดการประชุมหรือเวทีแสดงความคิดเห็นทางการเมือง ซึ่ง Ayres (1999) กล่าวถึงการเคลื่อนไหวทางอินเทอร์เน็ตในยุค 1.0 ในสองด้านว่า อินเทอร์เน็ตช่วยให้การประท้วงมีพลังได้เพราะช่วยกระจายข่าวสารและช่วยในกระบวนการจัดการการประท้วง แต่ในขณะเดียวกันก็พบว่าข้อมูลข่าวสารที่ไม่น่าเชื่อถือและที่ไม่สามารถพิสูจน์ได้ก็จะถูกกระจายออกไปอย่างกว้างขวางได้เช่นกัน ซึ่งข้อมูลที่ไม่

ถูกต้องและทำให้ผู้คนสับสนมักเกิดขึ้นผ่านอินเทอร์เน็ตมากกว่าการอภิปรายถกเถียงกันแบบตัวต่อตัว ส่วนการเคลื่อนไหวทางอินเทอร์เน็ตในยุค 2.0 หรือ Cyberactivism 2.0 เป็นการเคลื่อนไหวโดยใช้เทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตผ่านทางสื่อสังคมออนไลน์ อาทิ YouTube Twitter Facebook เพื่อส่งข้อมูลการเคลื่อนไหวหลากหลายรูปแบบจากผู้เคลื่อนไหวไปยังประชาชนทั่วไปอย่างรวดเร็ว และเทคโนโลยีนี้ยังทำให้ผู้รับสารสร้างเนื้อหาและเผยแพร่ได้ด้วยตัวเอง นอกจากนี้ Chun et al. (2012) ยังพบว่า การใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ในการเคลื่อนไหวทางสังคมสนับสนุนแนวคิดที่ว่า อินเทอร์เน็ตทำให้ผู้ประท้วงสามารถทำการประท้วงได้แบบกระจายอำนาจและไม่ต้องมีผู้นำการเคลื่อนไหว ซึ่งทำให้การเคลื่อนไหวมีรูปแบบที่ยืดหยุ่นขึ้นและเปลี่ยนวิถีของการประท้วงที่สามารถก่อตั้งเกิดขึ้นได้โดยประชาชนรากหญ้า

ความแตกต่างของการเคลื่อนไหวทางอินเทอร์เน็ตในยุค 1.0 การเคลื่อนไหวทางอินเทอร์เน็ตในยุค 2.0 และการเคลื่อนไหวแบบดั้งเดิม ได้แก่ ประการที่หนึ่ง การเคลื่อนไหวทางอินเทอร์เน็ตในยุค 1.0 สามารถเข้าถึงและส่งข่าวสารให้ผู้คนด้วยการติดต่อผ่านอีเมล ขณะที่การเคลื่อนไหวทางอินเทอร์เน็ตในยุค 2.0 ไม่ใช่แค่การส่งข่าวสาร แต่ผู้ใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์สามารถมีส่วนร่วมในการประท้วงได้ไม่ว่าการประท้วงนั้นจะเกิดขึ้นที่ไหน ประการที่สอง การปฏิวัติด้านข้อมูลนี้สร้างเวทีสำหรับการแสดงความคิดเห็นที่เกิดขึ้นได้ทุกหนแห่ง นอกจากนี้ ข้อมูลข่าวสารยังสามารถแพร่กระจายออกไปในวงกว้างได้มากกว่าสื่อกระแสหลัก ทำให้บุคคลทั่วไปสามารถรับข่าวสารได้โดยตรงจากผู้ประท้วง ประการที่สาม คือเรื่องปฏิสัมพันธ์และการเข้าร่วมการประท้วง กล่าวคือในการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบดั้งเดิม ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เข้าร่วมคัดค้านจะสิ้นสุดลงบนถนนหรือหลังจากการชุมนุม โดยสรุป การเคลื่อนไหวทางอินเทอร์เน็ตในยุค 1.0 จะเพิ่มการไหลของข่าวสารด้วยการใช้อีเมลและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันได้ตลอดเวลาผ่านทางเว็บไซต์ ในขณะที่การเคลื่อนไหวทางอินเทอร์เน็ตในยุค 2.0 ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมโดยไม่มีเงื่อนไขของเวลาและสถานที่ ทั้งยังเพิ่มระดับของการมีส่วนร่วมให้มีความหลากหลาย เช่น ผู้ใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์สามารถร่วมการประท้วงโดยส่งลิงก์ข่าวสารไปยังบุคคลอื่น

Rodrigo Sandoval และ J. Ramon Gil-Garcia (2014) ได้ออกแบบวงจรพัฒนาการของการเคลื่อนไหวคัดค้านโดยใช้เทคโนโลยีเครือข่ายสังคมออนไลน์ แบ่งเป็น 4 ชั้น ดังนี้

ภาพที่ 1 แสดงแผนภาพของการเคลื่อนไหวทางสังคมผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์

ขั้นที่ 1 การกระตุ้นให้เกิดเหตุการณ์ (Triggering event)

การไหลของข้อมูลข่าวสารเกิดขึ้นอย่างรุนแรงในระหว่างที่มีเหตุการณ์ทางการเมืองหรือมีความแตกแยกในสังคม การแสดงความคิดเห็นผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์กระจายง่ายและรวดเร็ว ปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดการเคลื่อนไหวเกิดจากความผิดปกติขึ้นในสังคม ซึ่งส่งผลให้ประชาชนมีปฏิกิริยาโต้ตอบต่อเหตุการณ์นั้น ปัจจัยดังกล่าวเชื่อมโยงกับสิ่งที่เรียกว่า “โอกาสทางการเมือง” (a political opportunity) ตามทฤษฎีเคลื่อนไหวทางสังคม (social protest theory) ที่ Sandoval-Almazan และ Alonzo (2011) ระบุว่า เครือข่ายสังคมออนไลน์ทำให้เกิดโอกาสทางการเมืองขึ้น เพราะทำให้ประชาชนมีพลังอำนาจในการเคลื่อนไหวทางสังคม นอกจากนี้ องค์ประกอบหนึ่งที่กระตุ้นให้เกิดการเคลื่อนไหวในสังคมคือเพื่อผลประโยชน์ร่วมกันของกลุ่ม (Olson, 1971; Ostrom, 1990; Tarrow, 2011 อ้างถึงใน Sandoval และ J. Gil-Garcia, 2014: 369)

อนึ่ง การเคลื่อนไหวที่เกิดขึ้นในสังคมมีความสำคัญ เนื่องจากทำให้เกิดการทำงานร่วมกันระหว่างสื่อใหม่และสื่อดั้งเดิม ทั้งสองสื่อต้องใช้เทคโนโลยีและเครื่องมือที่หลากหลายในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารจนกระทั่งนำไปสู่การเคลื่อนไหว ทั้งนี้ หากปราศจากการกระตุ้นให้เกิดเหตุการณ์ (Triggering event) จะทำให้การเคลื่อนไหวบางอย่างเกิดขึ้นได้ยาก

ขั้นที่ 2 การตอบรับจากสื่อกระแสหลัก (Traditional media response)

การกระตุ้นเหตุการณ์ทำให้เกิดการตอบสนองที่รวดเร็ว ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการสื่อสาร กล่าวคือ ข้อมูลถูกส่งจากผู้ส่งสารไปยังผู้รับสาร จากนั้นผู้รับสารก็จะตอบกลับมา (Castells, 2010 อ้างถึงใน Sandoval และ J. Gil-Garcia, 2014: 369) แม้การใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์จะเป็นตัวช่วยขยายช่องทางการสื่อสาร เพิ่มความเร็ว และสร้างพื้นที่ในการแบ่งปันข้อมูล (Shah, Nojin Kwak, & Lance Holbert, 2001 อ้างถึงใน Sandoval และ J. Gil-Garcia, 2014: 369) อย่างไรก็ตาม

ตาม นักสื่อสารมวลชนยังคงใช้ช่องทางเดิมในการเผยแพร่ข่าว ได้แก่ โทรทัศน์ วิทยุ และหนังสือพิมพ์ แม้ว่าในความจริงประชาชนอาจไม่ได้รับรู้ข่าวจากสื่อเก่าแต่ใช้อินเทอร์เน็ตเป็นช่องทางการสื่อสาร ดังนั้น เครือข่ายสังคมออนไลน์จึงส่งผลต่อการเคลื่อนไหวทางสังคม 3 ประการ 1) ทำให้เกิดการรวมกลุ่มของผู้ประท้วงอย่างรวดเร็ว 2) ทำให้ระบอบการปกครองโดยรัฐถูกท้าทายอำนาจ และ 3) ทำให้โลกภายนอกรับรู้ถึงความโหดร้ายของระบอบการปกครอง (Social Capital, 2011) ทั้งนี้ การเคลื่อนไหวในโลกเสมือน (the virtual space) จะถูกรัฐตรวจสอบได้ยากกว่าถ้าเทียบกับการเคลื่อนไหวผ่านสื่อเก่า

ขั้นที่ 3 การแพร่กระจายข้อมูลผ่านอินเทอร์เน็ต (Viral Organization)

แต่ละกลุ่มสามารถสร้างผลกระทบที่ยิ่งใหญ่ต่อสังคม เมื่อเขาสามารถทำให้เกิดการรวมตัวกันในโลกออนไลน์ การรวมตัวกันในลักษณะนี้เป็นช่องทางการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ Liz Else (2012) อธิบายว่ากลุ่มจะทำการสร้างรหัสภาษาในการสื่อสาร เช่น เป็นคำหรือแนวคิด และส่งออกไปเพื่อให้เกิดการร่วมมือ การเคลื่อนไหวเริ่มจากการสร้างอัตลักษณ์ของกลุ่ม ตั้งชื่อเรียกของประเด็นปัญหา กัดต้นรัฐบาลผ่านสื่อเก่า (โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์) สร้างวาทกรรมหรือหาข้อมูลสนับสนุนหรือแพร่กระจายข้อมูลผ่านอินเทอร์เน็ตซึ่งไม่มีค่าใช้จ่ายในการเข้าถึง ไม่จำเป็นต้องมีผู้นำหรือการจัดการที่เป็นระบบ สามารถส่งต่อข่าวสารหรือแสดงความคิดเห็นโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย รูปแบบการแพร่กระจายข้อมูลลักษณะนี้ยังสามารถทำซ้ำได้ในเครือข่ายสังคมออนไลน์รูปแบบอื่นๆ เช่น YouTube Twitter Facebook

ขั้นที่ 4 การโต้ตอบอย่างเป็นรูปธรรม (Physical response)

การตอบโต้ทางกายภาพแสดงถึงพลังและความแข็งแกร่งของการเคลื่อนไหวทางสังคม เช่น การเดินขบวนและใช้เทคโนโลยีในการสื่อสารไปพร้อมกันเพื่อทำให้เกิดภาพการต่อสู้อย่างเป็นรูปธรรม Azap (2012) กล่าวถึงข้อดีของการเคลื่อนไหวผ่านอินเทอร์เน็ตอย่างหนึ่ง คือสามารถกระจายข่าวได้บ่อยครั้งเท่าที่ต้องการโดยไม่ต้องรอการรายงานของสื่อกระแสหลัก นอกจากนี้ การโต้ตอบอย่างเป็นรูปธรรมยังทำให้ผู้ประท้วงหน้าใหม่ (new activists) เห็นถึงพลังของขบวนการและอาจตัดสินใจเข้าร่วมเคลื่อนไหว ซึ่งจะช่วยให้การประท้วงแข็งแกร่งขึ้น

การเคลื่อนไหวทางสังคมจึงไม่ได้ต้องการเพียงให้สื่อมวลชนสนใจเพื่อที่จะช่วยระดมสรรพกำลัง แต่ยังต้องการให้ปัจเจกบุคคลสื่อสารประเด็นกับบุคคลอื่นๆ ด้วย เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงบางอย่างที่ทำให้รัฐบาลสนใจข้อเรียกร้องของกลุ่ม (Rodrigo Sandoval และ J. Ramon Gil-Garcia, 2014)

Sandor Vegh (2003) กล่าวว่า อินเทอร์เน็ตเป็นเครื่องมือของนักเคลื่อนไหวอิสระ โดยเฉพาะในกลุ่มที่มีแนวคิดสวนทางกับแนวคิดกระแสหลัก เช่น เมื่อมีการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างร้ายแรงเกิดขึ้น อินเทอร์เน็ตเป็นสิ่งจำเป็นในการรายงานความโหดร้ายสู่โลกภายนอกและยังช่วยการ

ทำงานของกลุ่ม NGOs ในการสื่อสารกับโลกภายนอกด้วยค่าใช้จ่ายที่น้อยในเวลาอันรวดเร็ว นอกจากนั้น การใช้อินเทอร์เน็ตยังช่วยให้การเคลื่อนไหวต่างๆ เป็นเรื่องง่ายขึ้น เช่น การชุมนุมประท้วง หรือการเรียกร้องต่างๆ ที่เกี่ยวกับนโยบายของรัฐ

การเคลื่อนไหวเรื่องสิ่งแวดล้อมในอดีตได้ใช้ประโยชน์จากเครือข่ายอินเทอร์เน็ตอยู่บ้าง เช่น การประสานงานระหว่างผู้คัดค้านและนักข่าวผ่านอีเมล (E-mail) การจัดทำเว็บไซต์เพื่อนำเสนอข้อมูลข่าวสาร บทความ สรุปลักษณะความเคลื่อนไหว ฯลฯ (Cyberactivism 1.0) ปรากฏว่าการใช้อินเทอร์เน็ตในยุคนี้ยังมีข้อจำกัดเรื่องการเข้าถึง เนื่องจากผู้ที่สามารถเข้าถึงอินเทอร์เน็ตส่วนใหญ่เป็นชนชั้นกลางหรือกลุ่มปัญญาชนที่มีการศึกษา รวมทั้งการส่งข่าวสารผ่านอีเมลจะส่งให้เฉพาะผู้ที่บอกรับเป็นสมาชิกหรือผู้ที่มีรายชื่ออยู่ในมือเท่านั้น (พงพนา คุณวัฒน์, 2545: 97-98) ทำให้การใช้อีเมลและเว็บไซต์อาจยังไม่ตอบโจทย์การเคลื่อนไหวแบบออนไลน์มากนัก ในขณะที่งานวิจัยของอัญญรัตน์ เอี่ยมเอิบ (2553) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ในการเคลื่อนไหวทางการเมือง (Cyberactivism 2.0) ไว้หลายประการ ได้แก่ ผู้ใช้สามารถเลือกเนื้อหาที่ต้องการเปิดรับได้ตามต้องการ สามารถเข้าถึงได้ตลอดเวลาไม่มีข้อจำกัดในเรื่องเวลาและสถานที่ มีความเป็นพื้นที่สาธารณะที่ทุกคนสามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างอิสระ ไม่ถูกแทรกแซงจากรัฐบาล เปิดโอกาสในการสื่อสารระหว่างกลุ่มสมาชิก ข้อมูลข่าวสารมีความสดใหม่เนื่องจากให้บุคคลธรรมดาเป็นผู้นำเสนอข่าวสารได้ด้วยตนเอง ข้อมูลดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าเครือข่ายสังคมออนไลน์เป็นเวทีสาธารณะที่ประชาชนธรรมดาสามารถขับเคลื่อนประเด็นต่างๆ ในสังคมได้อย่างอิสระ

นอกจากนั้น สื่อออนไลน์ยังทำให้ผู้รับสารเข้าถึงข้อมูลได้จากแหล่งข่าวที่หลากหลาย และสามารถเข้าถึงต้นตอของข้อมูลได้โดยตรง ในขณะที่เดียวกัน ผู้ส่งสารก็สามารถสร้างข้อมูลและควบคุมทิศทางของข้อมูลได้ตามต้องการ ซึ่งสามารถทำได้ง่ายกว่าการเผยแพร่ผ่านโทรทัศน์หรือหนังสือพิมพ์ (Sunstein, 2001; Prior, 2007 อ้างถึงใน Michael J., Laia Jorba และ Eva Anduiza, 2012: 4) โดยเฉพาะในสื่อของรัฐบาลที่ข้อมูลข่าวสารถูกคัดกรองอย่างเข้มงวด ทำให้บางครั้งสื่อออนไลน์กลายเป็นช่องทางเดียวในการหาข่าวที่มีความน่าเชื่อถือ และเป็นเวทีแสดงออกสำหรับประชาชนเพื่อเรียกร้องในสิ่งที่ต้องการ

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าการใช้เทคโนโลยีการสื่อสารอิเล็กทรอนิกส์ เช่น เครือข่ายสังคมออนไลน์ต่างๆ จะเป็นปัจจัยส่งเสริมให้การเคลื่อนไหวทางสังคมเป็นไปอย่างรวดเร็ว กระจายตัวอย่างกว้างขวางและอิสระ แต่ยังคงต้องอาศัยการผสมผสานการทำงานระหว่างสื่ออื่น (media convergence) เช่น สื่อมวลชน หรือการเคลื่อนไหวรูปแบบอื่น เช่น การเคลื่อนไหวในบริบทออฟไลน์ร่วมด้วย เพื่อให้การเคลื่อนไหวมีประสิทธิภาพมากขึ้น ตัวอย่างเช่น เหตุการณ์การประท้วงนาย Enriaupe Pena Nieto ผู้นำพรรคการเมืองเก่าแกในเม็กซิโก ของนักศึกษามหาวิทยาลัยไอเบอโร (Universidad Iberoamericana) ในปี พ.ศ. 2555 ชื่อ "I'm 132" ที่สามารถปลุกกระดมพลังมวลชนให้ออกมา

ประท้วงบนถนนได้ถึง 90,000 คน ผ่านการใช้ Twitter YouTube และ Facebook โดยก่อนหน้านี้ ผู้นำคนดังกล่าวไปปราศรัยหาเสียงในมหาวิทยาลัยไอเบอโร ขณะนั้นมีนักศึกษาที่ไม่พอใจตะโกน ประณามและต่อต้านเขา จากนั้นทางพรรคการเมืองได้ให้ข่าวอย่างไม่เป็นธรรมกับกลุ่มนักศึกษา เหล่านั้นโดยต่อว่าว่าเป็นพวกไม่ยอมรับความต่างเรื่องศาสนาและเป็นเพียงคนกลุ่มน้อยใน มหาวิทยาลัย รวมทั้งรายการวิทยุและโทรทัศน์ต่างรายงานข่าวว่าการปราศรัยในวันนั้นเป็นไปอย่าง ราบรื่น ทำให้นักศึกษากลุ่มนี้ไม่พอใจและเริ่มประท้วงโดยการเผยแพร่วิดีโอที่บันทึกด้วย โทรศัพท์มือถือบนเว็บไซต์ยูทูป มีผู้เข้าชมมากถึงหนึ่งล้านคนในหนึ่งสัปดาห์ จากนั้นก็มีการเผยแพร่ ข่าวดังกล่าวโดยนักศึกษามหาวิทยาลัยอื่นในทวีตเตอร์มีแฮชแท็กว่า “#YoSoy132” ต่อจากนั้นกลุ่มนักศึกษา ต่างช่วยกันสื่อสารผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์หลายช่องทางเพื่อเรียกระดมพลให้มาชุมนุมและเดิน ประท้วงกลางเมือง และสามารถระดมผู้ประท้วงได้ถึง 90,000 คน แต่อย่างไรก็ตาม เหตุการณ์การ ประท้วงครั้งนี้ก็ไม่ได้ถูกรายงานอย่างเป็นทางการโดยสื่อหลักของท้องถิ่น แต่กลับกลายเป็นสื่อออนไลน์ที่ นำเสนอประเด็นนี้ด้วยข้อมูลที่ตรงตามความเป็นจริง (Rodrigo Sandoval และ J. Ramon Gil-Garcia, 2014: 372-373)

ผู้วิจัยนำแนวคิดการเคลื่อนไหวทางอินเทอร์เน็ต (cyberactivism) และการผสมผสานสื่อมา วิเคราะห์ลักษณะการเคลื่อนไหวคัดค้านการสร้างเขื่อนแม่วงก์ที่ศศินและผู้เข้าร่วมคัดค้านซึ่งกระทำ ผ่านเฟซบุ๊ก เพื่อหาข้อสรุปว่าเครือข่ายสังคมออนไลน์ช่วยในการขับเคลื่อนประเด็นนี้ได้หรือไม่ อย่างไร

3. แนวคิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม

3.1 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาและสิ่งแวดล้อม

การศึกษาว่าทฤษฎีว่าด้วยธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของ Barnes และ Gregory (1997 อ้างถึงใน (17)ไชยรัตน์ เจริญสินโอฟาร, 2554: 251-256) ซึ่งให้เห็นว่า นอกจากในวิชาภูมิศาสตร์แล้ว ยัง มีการพูดถึงธรรมชาติในรูปแบบอื่นๆ อย่างเช่นช่วงก่อนคริสต์ทศวรรษ 1960 ว่าทฤษฎีว่าด้วย ธรรมชาติตกอยู่ภายใต้รหัสหรือกฎเกณฑ์ของวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ โดยมองว่าธรรมชาติเป็นกลาง และแยกออกจากมนุษย์ ในคริสต์ศตวรรษที่ 19 มองธรรมชาติว่าเป็นตัวกำหนดความเป็นไปของ มนุษย์ หรือในคริสต์ศตวรรษที่ 20 ที่มองเรื่องธรรมชาติว่าเป็นเพียงเรื่องของศาสตร์ว่าด้วยพื้นที่ ใดๆก็ตาม หลังคริสต์ทศวรรษ 1960 สภาพแวดล้อมเลวร้ายลงอันเนื่องมาจากการเน้นพัฒนา อุตสาหกรรมแบบต่างๆ ธรรมชาติจึงกลับมาเป็นประเด็นปัญหาที่คนสนใจอีกครั้ง นอกจากนั้น Barnes และ Gregory ยังได้แบ่งการศึกษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมออกเป็น 5 กระแส ได้แก่ (1) กระแสที่ให้ความสำคัญกับวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีอย่างมาก (2) กระแสที่ให้ความสำคัญกับ

ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมากกว่ามนุษย์ (3) กระแสคิดแบบมาร์กซิสต์ (4) กระแสคิดของขบวนการสตรีหรือนักรักสิ่งแวดล้อม และ (5) กระแสคิดของนักทฤษฎีแนวสำนักประดิษฐกรรมสังคมนิยม ทั้งนี้ ในกรณีการคัดค้านการสร้างเขื่อนมักเป็นการต่อสู้กันระหว่างแนวคิดในกระแสแรกที่ให้ความสำคัญกับวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีอย่างมากกับกระแสที่สองที่ให้ความสำคัญกับสิ่งแวดล้อมมากกว่ามนุษย์ ซึ่งทั้งสองแนวคิดมีจุดยืนที่แตกต่างกัน ดังนี้

กระแสแรก ให้ความสำคัญกับวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีอย่างมาก (Technocentrism) หรือที่ Lash (1996 อ้างถึงใน ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2554: 251) เรียกว่าพวกมองธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในฐานะเทคโนโลยี (environment as technology) กระแสนี้มองว่าธรรมชาติเป็นสิ่งที่มนุษย์ต้องเข้าไปควบคุม/จัดการผ่านเทคโนโลยีต่างๆ ที่มนุษย์คิดค้นขึ้นมา ธรรมชาติมีไว้เพื่อรับใช้หรือตอบสนองความต้องการของมนุษย์ จึงเป็นกระแสนี้ยกให้มนุษย์เป็นใหญ่ และแยกมนุษย์ออกจากธรรมชาติอย่างเด็ดขาด เนื่องจากมนุษย์มีความพิเศษและแตกต่างจากธรรมชาติ Soper (1995 อ้างถึงใน ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2554: 252) มองว่ากระแสนี้คือพวกที่เชิดชูคุณค่าประโยชน์ใช้สอยเป็นสรณะ จนมองไม่เห็นความสุนทรีย์ในธรรมชาติเลย

กระแสที่สอง ให้ความสำคัญกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมากกว่ามนุษย์ เป็นพวกเชิดชูธรรมชาติ ยกให้ธรรมชาติเป็นศูนย์กลาง (Ecocentrism) หรือพวกนิเวศวิทยาแนวลึก (deep ecology) กระแสนี้ตรงกันข้ามกับกระแสแรก กล่าวคือเชื่อในการอยู่ร่วมกันกับธรรมชาติไม่เอาชนะธรรมชาติ ซึ่งแนวคิดนี้เป็นต้นตำรับของขบวนการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแบบต่างๆ นักปรัชญาชาวนอร์เวย์ชื่อ Arne Naess มองว่าธรรมชาติจะต้องได้รับการเคารพและยอมรับจากมนุษย์ ในฐานะที่เท่าเทียมกัน ฉะนั้น หากมีการทำลายล้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจนสูญสิ้นไปจึงเป็นการผิดศีลธรรมอย่างมาก ปัจจุบันแนวคิดในกระแสนี้แผ่อิทธิพลเข้าไปในหมู่คนรุ่นใหม่ทั่วโลก และเป็นพลังขับเคลื่อนที่สำคัญต่อขบวนการเคลื่อนไหวด้านสิ่งแวดล้อมอย่างมาก (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2554: 252-253)

กระแสนี้สองนี้สอดคล้องกับแนวคิดเรื่องอุดมการณ์สิ่งแวดล้อมที่ศรีธรรม โจรานสุพจน์ (2556: 278-280) อธิบายว่ามี 2 กลุ่ม คือกลุ่มที่กำหนดให้มนุษย์เป็นศูนย์กลาง และกลุ่มที่กำหนดให้สิ่งแวดล้อมเป็นศูนย์กลาง

กลุ่มแรก กำหนดให้มนุษย์เป็นศูนย์กลาง (Anthropocentrism) เชื่อว่ามนุษย์มีคุณค่าในตัวเองมากกว่าสิ่งอื่น มนุษย์อยู่สูงสุดในธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจึงเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อตอบสนองความต้องการของตนเองได้ แม้มุมมองนี้ดูเหมือนจะคล้ายกระแส Technocentrism ที่กล่าวมาในข้างต้น แต่ภายหลังแนวคิดนี้ถูกผสมผสานกับการนำธรรมชาติมาใช้โดยไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมหรือเน้นไปที่การจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม เนื่องจากพบว่ามนุษย์เป็นต้นเหตุของการทำลายระบบนิเวศซึ่งส่งผลกระทบต่อทรัพยากรจนทำให้เกิดภาวะขาด

แคลนในอนาคต ดังนั้นแนวคิดนี้จึงสรุปว่ามนุษย์เป็นศูนย์กลาง ใช้ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืน มีเป้าหมายเพื่อมนุษย์และมนุษย์เป็นผู้ครอบครองและปกป้องดูแลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

กลุ่มที่สอง กำหนดให้สิ่งแวดล้อมเป็นศูนย์กลาง (Ecocentrism) เห็นว่ามนุษย์ไม่ใช่เผ่าพันธุ์เดียวที่สำคัญที่สุด สิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิตอื่นๆ เช่น สัตว์ พืช แผ่นดิน สายน้ำ ต่างก็มีความสำคัญในตัวเองและมีสิทธิ์ที่จะดำรงอยู่ กลุ่มนี้จึงมองว่าธรรมชาติและทุกชีวิตเป็นศูนย์กลาง มนุษย์ควรเคารพและใช้ธรรมชาติเท่าที่จำเป็นเท่านั้น สรุปได้ว่า แนวคิดนี้เห็นว่าสิ่งอื่นๆ ล้วนมีคุณค่าในตนเองไม่ใช่มีคุณค่าเพียงเพราะเป็นประโยชน์ต่อมนุษย์เท่านั้น

ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร (2554) ยังพูดถึงความหมายของการพัฒนา (development) ว่าเป็นการหนีห่างจากสภาวะดั้งเดิมตามธรรมชาติ เนื่องจากธรรมชาติถูกมองว่าเป็นสิ่งล้าหลัง ป่าเถื่อน และสูญเปล่า และแสดงออกมาอย่างเป็นรูปธรรมในรูปของสังคมกรรม พื้นที่แบบชนบท หรือวิถีคิดแบบจารีตนิยม ส่วนการพัฒนา หมายถึงการทำให้กลายเป็นสังคมเมือง (urbanization) เป็นสังคมอุตสาหกรรม ในทำนองเดียวกัน การเป็นมนุษย์ที่พัฒนามาหมายถึงการหนีออกจากสภาวะดั้งเดิมตามธรรมชาติสู่การเป็นมนุษย์ที่มีการศึกษา มีวัฒนธรรม มีระบบคิด ระบบคุณค่าในแบบสังคมเมือง สังคมตะวันตก เปลี่ยนฐานะจากมนุษย์ในภาวะธรรมชาติ (the natural man) ไปสู่ความเป็นพลเมืองของสังคมสมัยใหม่ (citizen) นั้นหมายความว่า การศึกษาเรื่องการพัฒนาเท่าที่ผ่านมา ยังคงมองธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในฐานะที่แยกออกจากสังคมวัฒนธรรม ธรรมชาติถูกมองว่าเป็นสภาวะการณ์ของความด้อยพัฒนา ส่วนสังคมวัฒนธรรมคือสภาวะการณ์ของการพัฒนา อย่างไรก็ตาม หลังปีคริสต์ศตวรรษ 1960 ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมถูกดึงให้เข้ามาสู่ฐานะความเป็นศูนย์กลางของสังคมและของโลก ผ่านการเคลื่อนไหวเรียกร้องของขบวนการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแบบต่างๆ ทำให้การศึกษาการพัฒนาที่มีความยุ่งยากซับซ้อนกว่าในอดีตมาก

ปัจจุบันเกิดแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาและสิ่งแวดล้อมที่ผสมผสานจุดยืนที่แตกต่างกันในอดีต นั่นคือการศึกษา “การพัฒนาแบบยั่งยืน” ความโดดเด่นของวาทกรรมเรื่องนี้อยู่ที่ทำให้สิ่งที่ขัดแย้งกันหรือที่ดูเหมือนว่าจะไปด้วยกันไม่ได้ นั่นก็คือ ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ (economic growth) กับการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (environmental protection) สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างราบรื่น โดยไม่จำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงระบบที่ดำรงอยู่โดยเฉพาะกลไกตลาดและระบบเศรษฐกิจทุนนิยมโลก (Beder, 1994 อ้างถึงใน ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2555: 276)

รายงานของคณะกรรมการระดับโลกเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาขององค์การสหประชาชาติ ปี พ.ศ. 2530 หรือรู้จักกันในชื่อ “รายงานบรันด์แลนด์” (The Brundtland Report) ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางในเรื่องของการพัฒนาแบบยั่งยืน ทั้งยังเป็นรากฐานที่นำไปสู่ข้อตกลงกว้างๆ เกี่ยวกับยุทธศาสตร์นำการพัฒนายั่งยืนไปสู่การปฏิบัติเนื่องจากเป็นรายงานที่เรียกร้องให้เกิดการพัฒนาที่คำนึงถึงปัญหาสิ่งแวดล้อมและคนรุ่นหลัง เหตุที่รายงานบรันด์แลนด์

ได้รับการตอบรับเป็นอย่างดีก็เนื่องมาจากเป็นรายงานที่ปรากฏออกมาในช่วงที่มีการตื่นตัวอย่างมากเกี่ยวกับความรุนแรงของปัญหาสิ่งแวดล้อมโลกเนื่องจากกรณีสารกัมมันตรังสีรั่วไหลที่เมืองเชอร์โนบีล ประกอบกับมีรายงานด้านวิทยาศาสตร์ที่มีความน่าเชื่อถือมากมายเกี่ยวกับความทรุดโทรมของสิ่งแวดล้อม จึงเกิดการตอบสนองต่อปัญหาสิ่งแวดล้อมโลกมากขึ้น (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2543: 276-278)

อย่างไรก็ตาม ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร (2554) ชี้ว่า วาทกรรมการพัฒนาอย่างยั่งยืนไม่ได้ทำให้ปัญหาสิ่งแวดล้อมลดลงได้อย่างฉับพลัน เพราะกระบวนการต่างๆ ที่ทำลายธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไม่ได้ถูกกำจัดออกไป เช่น กระแสการพัฒนาให้เป็นอุตสาหกรรม ลัทธิบริโภคนิยม หรือระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ซึ่งกระตุ้นให้เกิดการใช้ธรรมชาติอย่างขาดความรับผิดชอบ ขณะเดียวกันการพัฒนาแบบยั่งยืนก็สร้างเอกลักษณ์เฉพาะตัวอย่างหนึ่งขึ้นมา นั่นคือเน้นการเพิ่มประสิทธิภาพให้กับความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจด้วยการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพ ประหยัด ไม่สูญเปล่า และต้องตระหนักถึงการทำลายธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมด้วย

ด้วยเหตุนี้ ไชยรัตน์จึงวิพากษ์ว่า วิธีคิดเช่นนี้ตอบสนองความยั่งยืนของการพัฒนามากกว่าความยั่งยืนของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพราะเห็นว่าธรรมชาติจะมีคุณค่าก็ต่อเมื่อสามารถตอบสนองความต้องการของมนุษย์เท่านั้น ดังนั้นมนุษย์จึงยังคงเป็นศูนย์กลางของวาทกรรมการพัฒนาแบบยั่งยืน ส่วนธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นเพียง “ทุน” (nature capital) ที่จะเอื้อให้การพัฒนายั่งยืนสืบต่อไป สิ่งนี้เป็นการตอกย้ำวิธีคิดในทฤษฎีเศรษฐศาสตร์กระแสหนึ่งที่กล่าวถึงเรื่องความหายาก ความขาดแคลน ความจำกัดที่ว่า เมื่อทรัพยากรมีอย่างจำกัดจึงต้องหาวิธีบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด

สำหรับประเทศไทยในรอบ 50 ปีที่ผ่านมา การมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับแรก เมื่อ พ.ศ. 2504 ถือเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญที่ทำให้สังคมไทยมีการเร่งรัดพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัย ทำให้มีการนำทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่มานำใช้อย่างกว้างขวาง แต่ยังไม่มีการจัดการ ดังนั้น ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจึงเสื่อมโทรมลงอย่างรวดเร็ว แม้ว่าต่อมาจะมีกฎหมายแม่บทด้านสิ่งแวดล้อมฉบับแรก คือ พ.ร.บ.ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2518 และมีกลไกภาครัฐดูแลโดยตรงก็ตาม แต่ปัญหาสิ่งแวดล้อมก็ยังคงเกิดขึ้นต่อเนื่องและมีความร้ายแรงเพิ่มขึ้น (กาญจนา แก้วเทพ & ศรีธรณ์ โรจนสุพจน์, 2556)

วรรณิ พลฤทธิถาวร (2553 อ้างถึงใน กาญจนา แก้วเทพ, 2556: 282) ได้สรุปสาเหตุสำคัญของปัญหาสิ่งแวดล้อมในสังคมไทยไว้ดังนี้

- (1) นโยบายการพัฒนาประเทศที่มุ่งเน้นด้านเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมเป็นหลัก โดยไม่ได้ให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและบริหารจัดการที่เหมาะสม

- (2) ความขัดแย้งในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ เนื่องจากประชากรมีจำนวนมากขึ้น ในขณะที่ทรัพยากรมีจำกัดและนับวันจะร่อยหลอลงไปทุกที ก่อให้เกิดปัญหาความขัดแย้งในการแย่งชิงทรัพยากร เช่น แหล่งน้ำ ที่ดิน ป่าไม้ ฯลฯ
- (3) ระบบการบริหารการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ขาดประสิทธิภาพ การบังคับใช้กฎหมายไม่ค่อยมีประสิทธิภาพ บุคลากรของรัฐมีจำกัด ยังคงรวมศูนย์อำนาจและทำงานแบบแยกส่วน
- (4) ประชาชนขาดจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม แม้ว่าในปัจจุบันมีการให้ความรู้ด้านสิ่งแวดล้อมทั้งในและนอกระบบการศึกษา มีการเผยแพร่กิจกรรมรณรงค์ด้านสิ่งแวดล้อม แต่ยังไม่สามารถเสริมสร้างให้ประชาชนเกิดจิตสำนึก และมีความตระหนักในคุณค่าของสิ่งแวดล้อมได้

เห็นได้ว่า ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่รณรงค์ระบุงข้างต้น สะท้อนถึงการปะทะกันระหว่างแนวคิดการพัฒนาและสิ่งแวดล้อมสองกระแสหลัก ฝ่ายหนึ่งต้องการจัดการกับทรัพยากรโดยยึดความจำเป็นและความต้องการของมนุษย์เป็นหลัก ในขณะที่อีกฝ่ายถือว่าการรุกรานธรรมชาติเป็นการกระทำที่ผิดศีลธรรม (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2554: 252-253)

นอกจากการจัดการสิ่งแวดล้อมโดยภาครัฐ ในภายหลังภาคประชาชนก็เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมขึ้นภายใต้หลักการที่ว่าสิ่งแวดล้อมเป็นเรื่องของคนทุกคน ซึ่งฝ่ายรัฐเองก็ให้ความสำคัญในเรื่องนี้โดยบัญญัติเป็นกฎหมายหลายมาตราเพื่อให้เกิดความยุติธรรมและการยอมรับร่วมกันในประเด็นการจัดการสิ่งแวดล้อม เช่น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ที่มีบทบัญญัติเกี่ยวกับสิทธิของประชาชนด้านสิ่งแวดล้อมไว้หลายประการ ดังนี้ (กาญจนา แก้วเทพ, 2556: 293-294)

มาตรา 67 สิทธิของบุคคลที่จะมีส่วนร่วมกับรัฐและชุมชนในการอนุรักษ์ บำรุงรักษาและการได้รับประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและหลากหลายทางชีวภาพ ในและการคุ้มครองส่งเสริม และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ดำรงชีพอยู่ได้อย่างปกติและต่อเนื่องในสิ่งแวดล้อมที่จะไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพ หรือคุณภาพชีวิตของตน ย่อมได้รับความคุ้มครองตามความเหมาะสม

การดำเนินโครงการหรือกิจกรรมที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนอย่างรุนแรงทั้งทางด้านคุณภาพสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ และสุขภาพ จะกระทำมิได้ เว้นแต่จะได้ศึกษาและประเมินผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชนในชุมชน และจัดให้มีกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนและผู้มีส่วนได้เสียก่อน รวมทั้งได้ให้องค์การอิสระซึ่งประกอบด้วยผู้แทนองค์การเอกชนด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ และผู้แทนสถาบันอุดมศึกษาที่จัดการ

การศึกษาด้านสิ่งแวดล้อมหรือทรัพยากรธรรมชาติหรือด้านสุขภาพ ให้ความเห็นประกอบก่อนมีการดำเนินการดังกล่าว

มาตรา 85 รัฐต้องดำเนินการตราแนวนโยบายด้านที่ดิน ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมดังต่อไปนี้

(1) กำหนดหลักเกณฑ์การใช้ที่ดินให้ครอบคลุมทั่วประเทศ โดยให้คำนึงถึงความสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ทั้งผืนดิน ผืนน้ำ วิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่นและการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพ และกำหนดมาตรฐานการใช้ที่ดินอย่างยั่งยืน โดยต้องให้ประชาชนในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากหลักเกณฑ์การใช้ที่ดินนั้นมีส่วนร่วมในการตัดสินใจด้วย

(2) กระจายการถือครองที่ดินอย่างเป็นธรรมและดำเนินการให้เกษตรกรมีกรรมสิทธิ์ในที่ดินเพื่อประกอบเกษตรกรรมอย่างทั่วถึงโดยการปฏิรูปที่ดินหรือวิธีอื่น รวมทั้งจัดหาแหล่งน้ำใช้อย่างพอเพียงและเหมาะสมแก่การเกษตร

(3) จัดให้มีการวางผังเมือง พัฒนา และดำเนินการตามผังเมืองอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล เพื่อประโยชน์ในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน

(4) จัดให้มีการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำและทรัพยากรธรรมชาติอื่นอย่างเป็นระบบและเกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม ทั้งต้องให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการสงวน บำรุงรักษา และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุล

(5) ส่งเสริม บำรุงรักษา และคุ้มครองคุณภาพสิ่งแวดล้อมตามหลักการพัฒนาที่ยั่งยืน ตลอดจนควบคุมและกำจัดภาวะมลพิษที่มีผลต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพ และคุณภาพชีวิตของประชาชน โดยประชาชน ชุมชนท้องถิ่น และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องมีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางการดำเนินงาน

ทั้งนี้ งานวิจัยของสิริวันท์ กลิ่นละมุน (2545) เรื่อง “การสะท้อนอุดมการณ์ผ่านการเล่าเรื่องในกรณีความขัดแย้งโรงไฟฟ้าบ่อนอก” ยังพูดถึงปัญหาความขัดแย้งระหว่างการพัฒนากับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ควรได้รับการแก้ไข โดยสำนักนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม (สผ.) เสนอแนะให้มีการบริหารจัดการและแก้ไขปัญหาทรัพยากรธรรมชาติ ในประเด็นดังต่อไปนี้

1. กลไกการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่เหมาะสมและมีความยืดหยุ่นต่อสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

2. การนำหลักการผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่ายมาใช้เพื่อลดปัญหามลพิษ

3. การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร จัดทำดัชนีและตัวบ่งชี้คุณภาพสิ่งแวดล้อม พร้อมให้ความรู้เกี่ยวกับผลกระทบในด้านต่างๆ ที่เกิดจากปัญหาสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ทุกคนมีความเข้าใจและตระหนักถึงคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และผลกระทบต่อสุขภาพและคุณภาพชีวิต ทั้งยัง

ใช้ดัชนีและตัวบ่งชี้คุณภาพสิ่งแวดล้อมในการพิจารณา วางนโยบายแผนงาน การจัดลำดับความสำคัญของปัญหา

4. เปิดโอกาสและเพิ่มขีดความสามารถให้กับภาคประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ และบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นรูปธรรม

ผู้วิจัยได้นำแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาและสิ่งแวดล้อม รวมถึงแนวทางการศึกษาวิจัยมาอธิบายวิธีคิดเรื่องการพัฒนาและสิ่งแวดล้อมของรัฐและกลุ่มผู้คัดค้านการสร้างเขื่อนว่าเป็นอย่างไร ซึ่งจะช่วยอธิบายเกี่ยวกับความขัดแย้งที่เกิดขึ้นสำหรับกรณีเขื่อนแม่จางก์ นอกจากนี้ แนวคิดนี้ยังเป็นพื้นฐานของการวิเคราะห์ปัจจัยที่ทำให้เกิดการรวมกลุ่มของคนที่มีแนวคิดไปในทางเดียวกันจนเกิดพลังของการรณรงค์ตลอดจนการทำกิจกรรมร่วมกัน

3.2 แนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารสิ่งแวดล้อม

สิ่งแวดล้อม เป็นแนวคิดกว้างๆ ที่บ่งบอกความหมายถึงหลายสิ่ง Dahlan (1994 อ้างถึงใน กาญจนา แก้วเทพ, 2556: 16-18) ได้แบ่งสิ่งแวดล้อมออกเป็น 3 ระดับ ซึ่งในแต่ละระดับจะมีปฏิสัมพันธ์กันตลอดเวลา ได้แก่ (1) สิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ (Natural environment) ประกอบด้วยทรัพยากรธรรมชาติทั้งที่สร้างขึ้นใหม่ได้และไม่ได้ ทั้งสิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิต (2) สิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น (Man-Made environment) เช่น ถนน สะพาน ไฟฟ้า ดึก ฯลฯ และ (3) สิ่งแวดล้อมทางสังคม (Social environment) ได้แก่ ค่านิยม บรรทัดฐานของสังคม ปรัชญา วัฒนธรรม และผลผลิตอื่นที่เกิดจากความสร้างสรรค์ของมนุษย์

Dixit (1994 อ้างถึงใน กาญจนา แก้วเทพ, 2556: 18) นำแนวคิดเรื่องสิ่งแวดล้อมมาวิเคราะห์ในมุมมองของนักสื่อสารมวลชนที่ทำงานเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมว่าควรตรวจสอบตัวเองก่อนว่ามี ค่านิยม ระบบความเชื่อเกี่ยวกับธรรมชาติ คุณลักษณะและตัวตนเกี่ยวกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างไร (inner environment) เพราะทั้งหมดนี้จะเป็นตัวกำหนดเนื้อหาและวิธีการนำเสนอ

แรกเริ่มของปัญหาการสื่อสารสิ่งแวดล้อมเกิดขึ้นในซีกโลกตะวันตก เช่นในยุโรปและอเมริกา เนื่องจากประเทศในซีกโลกตะวันตกมีการพัฒนาระบบการผลิตแบบอุตสาหกรรมและระบบทุนนิยม ซึ่งเป็นตัวการในการสร้างวิกฤตการณ์สิ่งแวดล้อม สื่อมวลชนจึงกลายเป็นสถาบันหนึ่งที่ถูกดึงเข้าไปแก้ไขปัญหามลพิษ ตามหน้าที่การเป็นผู้เฝ้าระวังและตรวจตราความเป็นไปของสังคมที่ Lasswell หรือ Schramm (1948) กล่าวไว้ โดยเฉพาะเหตุการณ์ที่เกิดความผิดปกติและสื่อเค้าว่าจะเป็นอันตรายต่อสังคมโดยรวม

Dahlan (1994 อ้างถึงใน กาญจนา แก้วเทพ, 2556: 78) สัมภาษณ์การรายงานข่าวสิ่งแวดล้อมของสื่อมวลชนตะวันตก พบว่า ในระยะแรกหนังสือพิมพ์มักจะรายงานปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เป็นหายนะตามธรรมชาติ เช่น น้ำท่วม แผ่นดินไหว ภูเขาไฟระเบิด ภายหลังจึงเริ่มขยายประเด็นมา

สู่หายนะที่เกิดจากการกระทำของมนุษย์ เช่น การเกิดโรคมินามาตะจากสารปรอทที่โรงงานปิโตรเคมี คอลทิงททะเล นอกจากนี้ สื่อมวลชนยังขยายขอบเขตของข่าวโดยเพิ่มเติมในเรื่องผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม การอนุรักษ์พืช สัตว์ ป่าไม้ แหล่งพลังงานทางเลือกใหม่ๆ ความหลากหลายทางชีวภาพ ฯลฯ และยังขยายขอบเขตของสิ่งแวดล้อมให้กว้างและเชื่อมโยงไปทั่วโลก จากเดิมเป็นการรายงานข่าวที่จำกัดอยู่แค่ในเขตท้องถิ่น ประเทศหรือภูมิภาคเท่านั้น ในโลกวิชาการ บรรดานักวิชาการและนักวิชาชีพก็ได้ร่วมกันจัดตั้งสมาคม International Environment Association ในปี พ.ศ.2554 เพื่อร่วมมือกันในการค้นคว้าวิจัยและทำกิจกรรมเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมร่วมกันในระดับโลก

ส่วนในประเทศไทย กาญจนา แก้วเทพ (2556) อธิบายว่า พัฒนาการของการสื่อสารสิ่งแวดล้อมไทยเป็นการศึกษาเฉพาะส่วน เช่น เฉพาะในสื่อบางประเภทหรือบางรายการ โดยแบ่งพัฒนาการของการสื่อสารสิ่งแวดล้อมไทยเป็น 3 ยุค ดังนี้

ยุคแรก ยุคสายลมแสงแดด (ช่วงก่อนปี พ.ศ.2530) ในสังคมไทยมีกลุ่มที่สนใจและทำงานกับธรรมชาติอย่างต่อเนื่องอยู่แล้ว แต่ก็ยังเป็นเพียงคนกลุ่มเล็กๆ เท่านั้น เช่น กลุ่มอนุรักษ์สัตว์ป่า ส่วนงานด้านการสื่อสาร พบว่า ในช่วงแรกเป็นการสื่อสารเพื่อให้รู้จัก เข้าใจ และเกิดความรักธรรมชาติ ไม่ได้รายงานประเด็นความขัดแย้งมากนัก และไม่มีการแทรกบริบททางการเมืองและเศรษฐกิจ

ยุคสอง ช่วงเวลาแห่งความขัดแย้ง (ช่วง พ.ศ. 2520-2530 และ พ.ศ. 2530-2540) ในช่วง พ.ศ. 2520-2530 เกิดปัญหาความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในสังคมไทย เช่น กรณีการคัดค้านการสร้างเขื่อนน้ำโจนในพ.ศ. 2525 การสร้างเขื่อนแก่งกรุงในพ.ศ. 2531 ปัญหาลพิษจากโรงไฟฟ้าแม่เมาะในพ.ศ. 2534 เหตุการณ์โคลนถล่มที่จังหวัดนครศรีธรรมราช พ.ศ. 2531 เนื่องจากการตัดไม้ทำลายป่า ฯลฯ ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องทำให้รัฐบาลประกาศให้ พ.ศ. 2532-2535 เป็นปีแห่งการพิทักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในยุคนี้นิยมมวลชนมีการนำเสนอประเด็นความขัดแย้งด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติมากขึ้น รวมถึงมีวิธีการนำเสนอประเด็นอย่างมีคุณภาพมากขึ้น ซึ่งช่วยยกระดับการรับรู้เรื่องสิ่งแวดล้อมเป็นแบบ “นักสิ่งแวดล้อม” (Environmentalist) มากกว่าแบบ “นักอนุรักษ์ธรรมชาติ” (Conservationist) (อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์, 2535 อ้างถึงใน กาญจนา แก้วเทพ, 2556: 97)

ยุคสาม ยุคการจัดการสิ่งแวดล้อม (ตั้งแต่ทศวรรษ 2540) ยุคนี้นิยมว่าเรื่องสิ่งแวดล้อมเป็นเรื่องจำเป็นที่จะต้องมีการบริหารจัดการ ซึ่งหากมีการจัดการที่ดีก็จะไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม ช่วยให้มีการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืนและลดทอนความขัดแย้งของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

ดังนั้น การสื่อสารสิ่งแวดล้อมของสื่อมวลชนในบริบทของสังคมไทยไม่แตกต่างจากตะวันตกมากนัก เนื่องจากระบบการทำงานของสื่อมวลชนมีความเป็นสากล แต่หากเป็นการสื่อสารในระดับอื่นๆ เช่น การสื่อสารระดับท้องถิ่นก็อาจจะแตกต่างกันอยู่บ้าง ซึ่งการสื่อสารสิ่งแวดล้อมในระดับท้องถิ่นของไทยอยู่ภายใต้กระบวนการทัศน์ใหม่ของการสื่อสารดังต่อไปนี้ (กาญจนา แก้วเทพ, 2556)

(1) องค์ประกอบด้านผู้ส่งสาร-ผู้รับสาร จากแบบจำลองการสื่อสารในงานวิจัยหลายชิ้นพบว่า เป็นแบบจำลอง Transmission model ซึ่งมีคุณลักษณะที่สำคัญคือเป็นการสื่อสารทางเดียวจากผู้ส่งไปยังผู้รับ โดยที่ผู้ส่งและผู้รับจะแยกบทบาทกันชัดเจน ตัวอย่างงานวิจัยเรื่องกองทุนพัฒนาชุมชนของธนัท สุวรรณหิตติ (2552 อ้างถึงใน กาญจนา แก้วเทพ, 2556: 113) ฝ่ายผู้ส่งสารคือโรงไฟฟ้าบางปะกง และผู้รับสารคือชาวบ้านในชุมชน แต่สำหรับกระบวนการทัศน์ใหม่ของการสื่อสารสิ่งแวดล้อมระดับท้องถิ่น จะอยู่ภายใต้แบบจำลอง Ritualistic model ที่มีคุณสมบัติสำคัญคือเป็นการสื่อสารสองทาง คู่สื่อสารไม่ผูกขาดว่าใครเป็นผู้ส่ง-ผู้รับ แต่จะสลับบทบาทกันไปมา เช่น การพูดคุยกันในเวทีสาธารณะ เวทีประชาคม เวทีชุมชนของชาวบ้าน

(2) ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียต้องมาให้ครบ เนื่องจากปัญหาสิ่งแวดล้อมนั้นมีลักษณะเป็นเครือข่ายในตัวเอง กล่าวคือ เมื่อเกิดผลกระทบขึ้นที่จุดหนึ่งก็จะส่งผลต่อไปยังจุดอื่นๆ ดังนั้น ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย เช่น ผู้ได้รับผลกระทบ หรือผู้แก้ปัญหา จะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการสื่อสารให้ครบถ้วนเช่นกัน

(3) ต้องมีการบริหารจัดการการสื่อสาร เมื่อเกิดปัญหาขึ้นโดยปกติแล้วชาวบ้านจะใช้การสื่อสารรูปแบบต่างๆ ในการแก้ปัญหาอยู่แล้ว แต่บางครั้งความพยายามและประสบการณ์ของชาวบ้านยังไม่เพียงพอ จึงอาจจะต้องมีผู้เข้าไปประสานเพื่อให้รูปแบบการสื่อสารมีประสิทธิภาพมากขึ้น

(4) การแสวงงผู้บุคคลในการแก้ปัญหา แม้ว่าการทำงานการสื่อสารเพื่อจัดการสิ่งแวดล้อมจะต้องระดมผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งหมด แต่การลงมือทำงานจริงต้องเริ่มจากคนที่ละกลุ่ม จึงจำเป็นต้องหาผู้ที่ได้รับความเดือดร้อนหรือได้รับผลกระทบมากที่สุดให้ได้

(5) ต้องใช้ระบบการกระจายอำนาจของการสื่อสาร ซึ่งสอดคล้องกับปัญหาสิ่งแวดล้อมซึ่งมีลักษณะกระจายตัว ดังนั้น การแก้ปัญหาแบบรวมศูนย์จึงมักจะไม่ได้ผล และเมื่อเชื่อมโยงเรื่องการกระจายอำนาจของการสื่อสารเข้ากับแบบจำลององค์ประกอบของการสื่อสารและประเภทของสื่อแล้ว ก็หมายความว่าต้องแสวงหาหรือสร้างสารด้านสิ่งแวดล้อม (sender) ให้มากและหลากหลาย ส่วนการใช้สื่อโดยมากจะใช้สื่อบุคคลซึ่งในหลายงานวิจัยพบว่ามีความสำคัญและช่วยให้เกิดความประสบความสำเร็จได้มาก

(6) เป้าหมายของการสื่อสาร พบว่าบทบาทหน้าที่ของสื่อมวลชนมักจะกระทำได้อย่างจำกัด ซึ่งตรงกันข้ามกับหน้าที่ที่จะเป็นเป้าหมายของการสื่อสารสิ่งแวดล้อมในระดับชุมชนที่มักจะเป็นการสื่อสารในระดับเล็ก เช่น การสื่อสารระหว่างบุคคล ระดับกลุ่ม ระดับหมู่บ้าน ดังนั้น เป้าหมายของการสื่อสารสิ่งแวดล้อมในระดับชุมชนจึงมีหลากหลายมาก เช่น การสื่อสารเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อการโน้มน้าวใจ เพื่อการประสานงาน เพื่อการเฝ้าระวัง เพื่อการตัดสินใจให้กับกลุ่ม เพื่อปรึกษาหารือ เพื่อควบคุมติดตามการทำกิจกรรม เพื่อการเจรจาต่อรอง ฯลฯ

(7) การคัดเลือกและการออกแบบสาร การสื่อสารด้านสิ่งแวดล้อมเป็นเรื่องที่ต้องการมากกว่าการให้ความรู้ ความตระหนัก และสร้างทัศนคติ แต่ต้องโน้มน้าวไปสู่การกระทำ ดังนั้นลักษณะเนื้อหาจึงต้องมีลักษณะเป็นการให้คำแนะนำเพื่อการลงมือปฏิบัติ

(8) การเลือกใช้สื่อ การสื่อสารในระดับชุมชนจะมีการเปิดเสรีประเภทของสื่ออย่างกว้างขวาง มีสื่อแบบแปลกใหม่ที่เป็นสื่อเฉพาะของเรื่องสิ่งแวดล้อม เช่นในงานวิจัยของจิตพิพย์ สอนดี (2543 อ้างถึงใน กาญจนา แก้วเทพ, 2556: 118) เรื่อง “กลยุทธ์การสื่อสารในโครงการบวชป่าชุมชน” ที่มีการใช้สื่อโมเดล สื่อกิจกรรม อาทิ การเดินป่า ดูนก ปลูกป่าชายเลน นอกจากนั้น ยังต้องคำนึงด้วยว่าจะใช้สื่อในแต่ละประเภทอย่างไรและจะผสมผสานสื่อแต่ละประเภทได้อย่างไร

(9) การวัดและประเมินผลการสื่อสาร ในเรื่องการสื่อสารสิ่งแวดล้อมนั้นมีการวัดและประเมินผลการสื่อสาร ในหลายแง่มุม เช่น การวัดผลแบบภาพรวมที่เกิดจากกิจกรรมทั้งหมด การวัดผลอันเกิดจากการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม การวัดผลการเปลี่ยนแปลงของระบบการสื่อสาร

สำหรับความขัดแย้งเรื่องการสร้างเขื่อนในประเทศไทยเกิดขึ้นตั้งแต่มีการสร้างเขื่อนแห่งแรกๆ ในประเทศ เช่น โครงการสร้างเขื่อนในเขตอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ในภาคกลาง และเขื่อนหลังสวน จังหวัดชุมพรในภาคใต้เมื่อปี พ.ศ. 2513 โครงการสร้างเขื่อนบางแห่งถูกระงับไปเพราะได้รับแรงต้านจากสาธารณชน แต่บางแห่งก็ดำเนินการสร้างจนสำเร็จ แม้ว่าจะมีเสียงคัดค้านจากประชาชนอย่างมากมาย เช่น โครงการสร้างเขื่อนศรีนครินทร์ เขื่อนเขาแหลม เป็นต้น ทั้งนี้ เป็นเพราะการศึกษาความเป็นไปได้ของโครงการ มักเป็นการวางแผนและลงมือสร้างอย่างเงี้ยบๆ โดยภาครัฐ แม้แต่รายงานการศึกษาผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม (Environment Impact Assessment - EIA) ก็มักถูกเก็บเป็นความลับเรื่อยมาแม้ทุกวันนี้ (เดวิด เมอเรีย, 2536)

จากการค้นคว้าเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวเพื่อคัดค้านการสร้างเขื่อนขนาดใหญ่ในอดีตช่วงพ.ศ. 2525-2535 กรณีเขื่อนน้ำโจน เขื่อนแก่งกรุง และเขื่อนปากมูลของโดม ไกรปกรณ์ (2548) พบว่ามีจุดร่วมและจุดต่างที่น่าสนใจอยู่หลายประเด็น ดังต่อไปนี้

ก. ประเด็นปัญหา

การคัดค้านการสร้างเขื่อนแต่ละแห่ง มักมีรายละเอียดของประเด็นปัญหาที่นำไปสู่การเคลื่อนไหวคัดค้านแตกต่างกันไป โดยจะมีประเด็นหลักๆ ที่คล้ายกันบ้างประการ คือ

1) ความเสียหายของพื้นที่ป่าและสัตว์ป่า เป็นประเด็นที่กลุ่มคัดค้านหลายกลุ่มยกขึ้นมาเป็นเหตุผลในการคัดค้าน เช่น กลุ่มคัดค้านเขื่อนน้ำโจนที่มีพื้นที่โครงการอยู่ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวร หรือกลุ่มคัดค้านเขื่อนแม่วงก์ที่พื้นที่โครงการอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติแม่วงก์ ฯลฯ ซึ่งป่าทั้งสองแห่งกลุ่มคัดค้านกล่าวว่าเป็นป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์ที่สุดแห่งหนึ่งในประเทศไทย

2) ปัญหาเรื่องรายงานการศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อม (Environment Impact Assessment-EIA) จากการศึกษาของโดม ไกรปกรณ์ (2548) พบว่า การดำเนินโครงการสร้างเขื่อน

ในช่วงทศวรรษ 2520-2535 มักจะไม่มี การสำรวจผลกระทบของโครงการ หรือเป็นการสำรวจอย่าง ทยายๆ หรือปกปิด ไม่ให้เป็นที่รับรู้ก่อนดำเนินการ นอกจากนี้ ในรายงานฯ มักใช้การวิเคราะห์ ต้นทุนกำไรแบบเก่าๆ ในการอ้างเหตุผลเพื่อสนับสนุนการสร้างเขื่อน ทำให้ต้นทุนสำคัญๆ บาง ประการถูกละเลย เช่น ผลประโยชน์และคุณค่าของทรัพยากรที่ไม่ได้นำมาพิจารณาร่วมด้วย รวมถึง ปัญหาเรื่องความถูกต้องของข้อมูลอื่นๆ เช่น เรื่องปริมาณน้ำฝน ปริมาณน้ำไหลผ่าน เรื่อง ผลประโยชน์ที่จะได้รับจากเขื่อน รวมทั้งการระบุความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมที่พยายามทำให้ดูว่า กระทบน้อยที่สุด เป็นข้อมูลที่ฝ่ายรัฐเสนอ มักจะไม่ตรงกับข้อเท็จจริง

3) มีการเริ่มดำเนินโครงการก่อนที่จะได้รับการอนุมัติขั้นสุดท้าย หรือจะเป็นการชะลอ โครงการที่รัฐมีโอกาสจะนำมาปิดฝุ่นใหม่หลังจากที่การประท้วงซาบซ่านแล้ว โดยอาจใช้วิธีเปลี่ยน คณะกรรมการพิจารณาชุดใหม่เพื่อผลักดันให้ผ่านโครงการ หรือแก้ไขปรับปรุงโครงการแล้วยื่นเสนอ ใหม่โดยอ้างถึงประโยชน์ส่วนร่วม

ข. กลุ่มผู้คัดค้าน

การศึกษาเรื่องการเคลื่อนไหวคัดค้านโครงการเขื่อนที่ผ่านมา เกิดขึ้นจากการรวมตัวของ กลุ่มคนที่มีความหลากหลายทั้งด้านสถานะทางเศรษฐกิจ ชาติพันธุ์ และอุดมการณ์ ตัวอย่างเช่น ใน การเคลื่อนไหวเพื่อคัดค้านการสร้างเขื่อนน้ำโจนเมื่อพ.ศ. 2525 ประกอบด้วยสมาชิกสภาผู้แทน ราษฎรจังหวัดกาญจนบุรี คณะที่ปรึกษานายกรัฐมนตรี กรมป่าไม้ องค์กรพัฒนาเอกชน กลุ่มอนุรักษ์ ธรรมชาติระดับนานาชาติ นักวิชาการ กลุ่มนักศึกษา กลุ่มชาวบ้านในพื้นที่โครงการและใกล้เคียง สื่อมวลชน รวมทั้งกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงในเขตทุ่งใหญ่นเรศวร ส่วนกลุ่มผู้คัดค้านเขื่อนแก่งกรุง ประกอบด้วยชาวบ้านในพื้นที่โครงการ องค์กรพัฒนาเอกชน เจ้าหน้าที่กรมป่าไม้ นักวิชาการ กลุ่ม นักศึกษา สื่อมวลชน และนักการเมือง ในขณะที่กลุ่มผู้คัดค้านเขื่อนปากมูลประกอบด้วยชาวบ้าน ที่จะได้รับผลกระทบจากโครงการ องค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรพัฒนาเอกชนระหว่างประเทศ นักวิชาการ กลุ่มนักศึกษา และสื่อมวลชน

ค. ยุทธศาสตร์การเคลื่อนไหว

ยุทธวิธีในการเคลื่อนไหวคัดค้านเขื่อน มีการดำเนินการหลายรูปแบบ (โดม ไกรปกรณ์, 2548) ได้แก่

(1) การผลักดันข้อเสนอเพื่อโน้มน้าวผู้มีอำนาจในการตัดสินใจให้ยกเลิกโครงการ (lobbying) เช่น การยื่นหนังสือเรียกร้องให้รัฐบาลทบทวนเรื่องการสร้างเขื่อน การยื่นจดหมายต่อนายกรัฐมนตรี ให้รัฐบาลทบทวนมติอนุมัติงบประมาณการสร้างเขื่อน ฯลฯ ทั้งนี้ ยุทธวิธีการผลักดันข้อเสนอเพื่อโน้มน้าวผู้มีอำนาจในการตัดสินใจ ถือเป็นการต่อรองผลประโยชน์ระหว่างกลุ่มเคลื่อนไหวกับผู้ที่มีอำนาจในการตัดสินใจแบบสันติวิธี

(2) การคัดค้านโดยการดำเนินการทางกฎหมายกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น ชมรมกฎหมายพิทักษ์สิ่งแวดล้อมทำจดหมายถึงนายกรัฐมนตรีเพื่อดำเนินคดีกับการไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ เนื่องจากบุกรุกตัดไม้ในเขตป่าสงวน และเรียกร้องให้กลุ่มอนุรักษ์ธรรมชาติมีส่วนร่วมในการพิจารณาผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม

(3) การตั้งคำถามและท้าทายการพัฒนา เช่น นิสิตนักศึกษาแสดงทัศนะไม่เห็นด้วยกับการสร้างเขื่อน โดยตีพิมพ์เป็นบทความเผยแพร่ในหนังสือพิมพ์ ความพยายามที่จะรื้อสร้างและช่วงชิงนิยาม “การพัฒนา” เพื่อลบล้างความน่าเชื่อถือของวาทกรรมของรัฐ

(4) การสร้างสำนึกร่วมผ่านพิธีกรรมและการสร้างอัตลักษณ์ของกลุ่มคัดค้าน เช่น กลุ่มนักศึกษาอุปสมบทเพื่อให้อานิสงส์บันดาลไม้ให้มีการสร้างเขื่อนน้ำโจน กลุ่มคัดค้านเขื่อนแก่งกรุงพยายามที่จะสร้างชุดคำอธิบายที่แสดงถึงสถานะและเหตุผลในการคัดค้านเขื่อน

(5) การอภิปรายและยื่นแถลงการณ์คัดค้านการสร้างเขื่อน เช่น การอภิปรายคัดค้านเขื่อนแก่งกรุงหน้าเทศบาลเมืองสุราษฎร์ธานี ฯลฯ รวมถึงนำเสนอข้อมูลและระบบเหตุผลเชิงวิชาการสู่สาธารณะ เช่น ความเสียหายของป่าและสัตว์ป่า ประโยชน์ของเขื่อนและการผลิตไฟฟ้า เป็นต้น

(6) การเดินขบวน การอดอาหาร และการชุมนุมประท้วง เช่น การอดอาหารในการชุมนุมคัดค้านเขื่อนปากมูลของชาวบ้านเพื่อหวังเปลี่ยนแปลงทัศนะของรัฐบาลและผลักดันให้รัฐบาลยินยอมตามข้อเรียกร้อง

ง. การทำงานของสื่อมวลชน

ช่วงปี พ.ศ. 2520-2530 เป็นช่วงเวลาแห่งความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมในสังคมไทย เช่น กรณีการคัดค้านการสร้างเขื่อนน้ำโจนในพ.ศ. 2525 การสร้างเขื่อนแก่งกรุงในพ.ศ. 2531 ปัญหามลพิษจากโรงไฟฟ้าแม่เมาะในพ.ศ.2534 เหตุการณ์โคลนถล่มที่จังหวัดนครศรีธรรมราช พ.ศ. 2531 เนื่องจากการตัดไม้ทำลายป่า ฯลฯ ในยุคนี้สื่อมวลชนมีการนำเสนอประเด็นความขัดแย้งด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติมากขึ้น รวมถึงมีวิธีการนำเสนอประเด็นอย่างมีคุณภาพมากขึ้น (กาญจนา แก้วเทพ, 2556: 97)

สื่อมวลชนที่มีอิทธิพลมากต่อการรายงานข่าวคัดค้านเขื่อนในอดีตมักเป็นสื่อสิ่งพิมพ์ ได้แก่ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร เช่น กรณีเขื่อนน้ำโจนหนังสือพิมพ์นำเสนอความคิดเห็นที่หลากหลายทั้งฝ่ายสนับสนุน ฝ่ายทำตัวเป็นกลางและฝ่ายคัดค้าน ซึ่งโดม ไกรปกรณ์ (2548) กล่าวว่ามีส่วนทำให้เรื่องการสร้างเขื่อนน้ำโจนกลายเป็นประเด็นสาธารณะ หรือนิตยสารสารคดีที่มีบทบาทสำคัญในการกระตุ้นจิตสำนึกสิ่งแวดล้อมด้วยการแสดงท่าทีคัดค้านเขื่อนในบทความ นอกจากนี้ยังพบว่าหนังสือพิมพ์ได้นำเสนอข่าวเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวที่สนับสนุนและคัดค้านการสร้างเขื่อนแก่งกรุงอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับงานวิจัยของกาญจนา แก้วเทพ (2531) ที่พบว่า ผู้ร่วมเคลื่อนไหวบางคนทราบข่าวการคัดค้านจากหนังสือพิมพ์เป็นสื่อแรก เนื่องจากการนำเสนอข่าวน้ำโจนอย่างกว้างขวาง

จ. ผลการเคลื่อนไหว

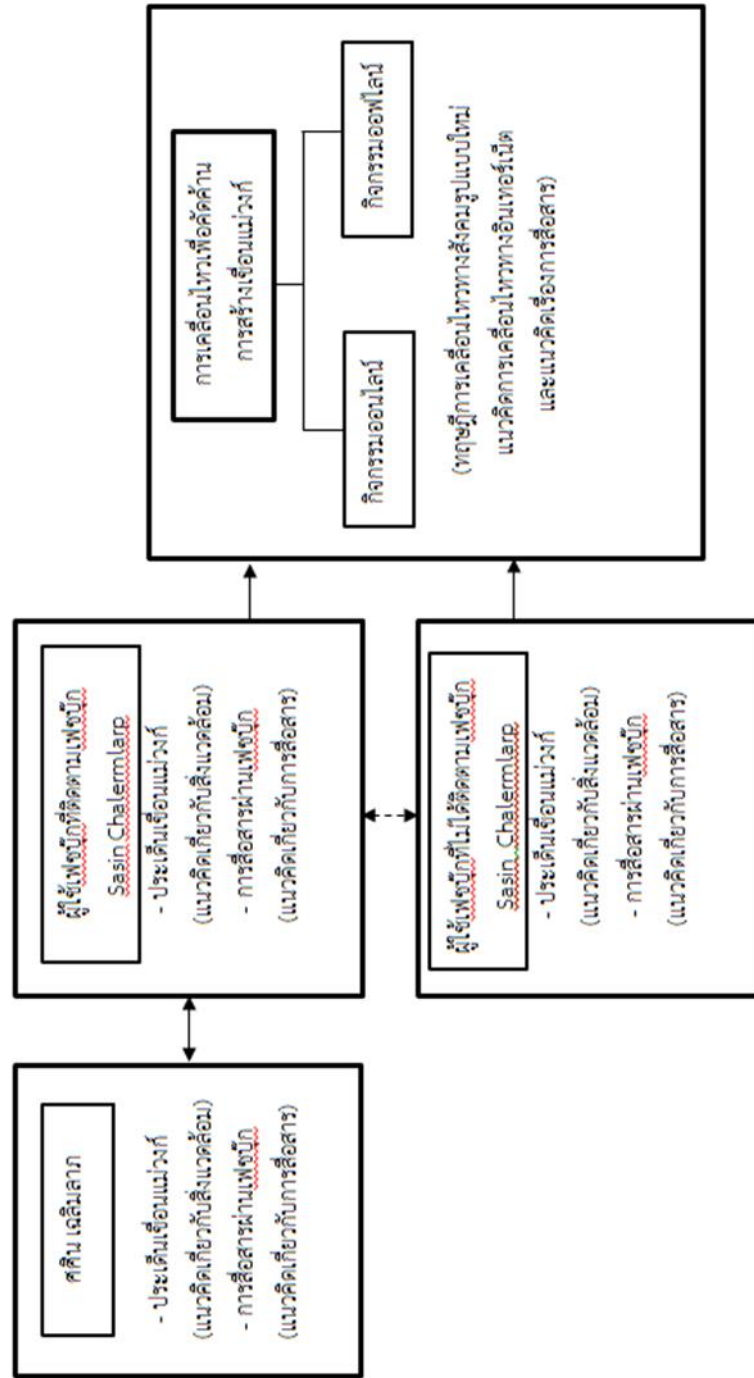
ส่วนใหญ่แล้วการต่อสู้เพื่อคัดค้านการสร้างเขื่อนมีประเด็นหลักร่วมกันคือเรียกร้องให้ยกเลิกโครงการเขื่อน ซึ่งเชื่อมโยงกับปัญหาผลกระทบสิ่งแวดล้อมและวิถีของชาวบ้าน แต่รัฐมักจะไม่ระงับโครงการในทันที กลับใช้วิธีชะลอโครงการไว้ก่อนเพื่อให้การประท้วงหรือการเคลื่อนไหวคัดค้านผ่านไป เช่นกรณีการต่อสู้ของกลุ่มคัดค้านการสร้างเขื่อนน้ำโจนที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของรัฐบาลในระดับการชะลอการตัดสินใจสร้างเขื่อนน้ำโจน เพราะกลุ่มคัดค้านมีข้อมูลที่รอบด้านกว่าผู้สนับสนุน และมีการใช้สื่อมวลชนคือหนังสือพิมพ์ในการชี้ให้เห็นถึงผลประโยชน์สาธารณะที่ชัดเจนกว่าฝ่ายสนับสนุน (ภานู แยมศรี 2531)

บทสรุปของการคัดค้านการสร้างเขื่อนน้ำโจนนับว่าประสบความสำเร็จในระดับของการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าคือการระงับโครงการสร้างเขื่อนน้ำโจน หากแต่ไม่ได้นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างความสัมพันธ์เชิงอำนาจในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติระหว่างรัฐกับประชาชนโดยตรง เช่นเดียวกับการเคลื่อนไหวคัดค้านเขื่อนแม่วงก์ที่ทำได้เพียงชะลอโครงการไว้ อย่างไรก็ตาม รัฐยังสามารถนำโครงการมาปิดฝุ่นใหม่เพื่อเสนอใหม่อีกครั้ง

ผู้วิจัยนำแนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารและสิ่งแวดล้อม และตัวอย่างลักษณะการเคลื่อนไหวคัดค้านเขื่อนในอดีตมาใช้เพื่อทำความเข้าใจธรรมชาติของปัญหาสิ่งแวดล้อมในสังคมไทย ตลอดจนแนวทางการใช้สื่อเพื่อการสื่อสารประเด็นสิ่งแวดล้อม โดยจะนำมาอธิบายลักษณะการใช้สื่อเพื่อสื่อสารประเด็นสิ่งแวดล้อม และศึกษารูปแบบการใช้สื่อ การแสดงออก และการมีส่วนร่วมของผู้รับสารที่ปัจจุบันพลิกบทบาทมาเป็นผู้ส่งสารในยุค Web 2.0

จากแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยนำมาสรุปเป็นกรอบแนวคิดในงานวิจัย (Conceptual framework) ได้ดังแผนภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 2 แสดงกรอบแนวคิดการวิจัย

บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “การสื่อสารการเคลื่อนไหวคัดค้านการสร้างเขื่อนแม่วงก์ผ่านเฟซบุ๊ก Sasin Chalermklarp” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการสื่อสารของ ศศิน เฉลิมลาภ เลขาธิการมูลนิธิสืบนาคะเสถียรในการเคลื่อนไหวเพื่อคัดค้านการสร้างเขื่อนแม่วงก์ผ่านเว็บไซต์เฟซบุ๊ก Sasin Chalermklarp รวมถึงปัจจัยที่ทำให้ผู้ใช้เฟซบุ๊กมาร่วมการเคลื่อนไหวเพื่อคัดค้านการสร้างเขื่อนแม่วงก์ ซึ่งจัดโดยศศิน โดยใช้วิธีวิจัย 3 วิธี ได้แก่ การวิเคราะห์เนื้อหา การสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มย่อย โดยมีรายละเอียดดังนี้

การวิเคราะห์เนื้อหาเชิงคุณภาพ (Qualitative Content Analysis)

ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์เนื้อหาเชิงคุณภาพเพื่อศึกษาลักษณะเนื้อหาที่ศศิน เฉลิมลาภ เลขาธิการมูลนิธิสืบนาคะเสถียรตั้งสถานะ (status) บนเฟซบุ๊กส่วนตัวในช่วงก่อน ระหว่าง และหลัง การเดินเท้าคัดค้านการสร้างเขื่อนแม่วงก์ ข้อมูลที่ได้นำมาตอบปัญหาค้นคว้าวิจัยเกี่ยวกับรูปแบบและกระบวนการสื่อสารของศศิน เฉลิมลาภ

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยจะวิเคราะห์สถานะ (status) บนเว็บไซต์เฟซบุ๊กบัญชี Sasin Chalermklarp เพื่อศึกษารูปแบบการสื่อสารเพื่อคัดค้านการสร้างเขื่อนแม่วงก์ของศศิน เนื่องจากศศินเป็นผู้นำการเดินเท้าคัดค้านการสร้างเขื่อนแม่วงก์ ทั้งนี้ บัญชีเฟซบุ๊กดังกล่าวมีเพื่อน (friends) จำนวน 5,000 บัญชี และมีผู้ติดตาม (followers) 102,538 บัญชี (ข้อมูล ณ วันที่ 30 กันยายน 2557) โดยผู้วิจัยจะศึกษาการโพสต์สถานะของศศินในช่วงก่อนการเดินเท้า ระหว่างการเดินเท้า และหลังการเดินเท้ารวมระยะเวลาในการศึกษาทั้งสิ้น 74 วัน ดังนี้

- (1) ช่วงระยะเวลา 1 เดือนก่อนการเดินเท้าประท้วงคือตั้งแต่วันที่ 10 สิงหาคม 2556-9 กันยายน 2556
- (2) ช่วงเวลาการเดินเท้าประท้วงคือตั้งแต่วันที่ 10-22 กันยายน 2556
- (3) ช่วงระยะเวลา 1 เดือนหลังการเดินเท้าประท้วงคือตั้งแต่วันที่ 23 กันยายน 2556-22 ตุลาคม 2556

การเก็บข้อมูล

ผู้วิจัยเก็บข้อมูลตั้งแต่วันที่ 10 สิงหาคม - 22 ตุลาคม 2556 โดยเลือกศึกษาเฉพาะสถานะที่เจ้าของบัญชีเป็นผู้โพสต์เพื่อพิจารณารูปแบบ ลักษณะเนื้อหา และวัตถุประสงค์ในการสื่อสารของผู้ส่งสาร จากนั้นจึงนำข้อมูลมาจัดหมวดหมู่เพื่อวิเคราะห์ต่อไป

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยมีเกณฑ์ในการเก็บข้อมูลเพื่อนำไปวิเคราะห์เนื้อหาเชิงคุณภาพ ดังต่อไปนี้

1. รูปแบบการสื่อสาร

1.1 รูปแบบการสื่อสารทั่วไป (วรินดา เปลี่ยนสี, 2554: 81)

- 1.1.1 ข้อความ (text)
- 1.1.2 ภาพนิ่ง (image)
- 1.1.3 เสียง (sound)
- 1.1.4 ภาพวิดีโอ (video)
- 1.1.5 ลิงก์ (link)
- 1.1.6 อื่นๆ

1.2 รูปแบบการสื่อสารเฉพาะของเฟซบุ๊ก

- 1.2.1 โพสต์ (post)
- 1.2.2 การแสดงความถูกใจ (like)
- 1.2.3 การแสดงความคิดเห็น (comment)
- 1.2.4 การบอกต่อ (share)
- 1.2.5 การเปลี่ยนรูปประจำตัว (profile picture)
- 1.2.6 การเปลี่ยนรูปภาพหน้าปก (cover photo)
- 1.2.7 การเขียนบันทึก (notes)
- 1.2.8 การสร้างกิจกรรม (event)

2. วัตถุประสงค์ของการสื่อสาร (อัญญรัตน์ เอี่ยมเอิบ, 2553: 40)

2.1 ประกาศจุดยืนทางความคิด ได้แก่ การนำเสนอความเห็นเรื่องการอนุรักษ์ธรรมชาติ เป้าหมายของการเคลื่อนไหว ยุทธศาสตร์ ความพยายามที่จะฟันฝ่าอุปสรรค เป็นต้น

2.2 แสดงความคิดเห็นประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับกรณีเขื่อนแม่วงก์ เป็นการโพสต์เพื่อนำเสนอข้อมูลและแสดงความรู้สึกเกี่ยวกับโครงการเขื่อนแม่วงก์ ผู้เข้าร่วมการเคลื่อนไหว การทำงานร่วมกับเครือข่าย การให้เหตุผลในประเด็นต่างๆ

2.3 การระดมสรรพกำลัง เป็นการโพสต์เพื่อเชิญชวนให้คนเข้าร่วมการเคลื่อนไหวเพื่อคัดค้านการสร้างเขื่อนแม่วงก์ เช่น ร่วมการเดินเท้าคัดค้านฯ เผยแพร่ข้อมูลที่สนับสนุนการคัดค้านการสร้างเขื่อนแม่วงก์ ระบุความต้องการสิ่งของที่จำเป็นและกำลังพลในการเคลื่อนไหว สร้างกำลังใจและให้ความสำคัญกับการทำงานเป็นทีม เชิญชวนให้ติดตามรายการ ขอข้อมูลสนับสนุน ขอให้ผู้ติดตามช่วยแก้ไขสถานการณ์

2.4 การสำรวจความคิดเห็นของผู้ติดตาม เป็นการโพสต์เพื่อรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้ติดตาม เช่น การหารือในการตัดสินใจประเด็นสำคัญ การโพสต์ตั้งคำถามเพื่อให้ผู้ติดตามมาร่วมแสดงความคิดเห็น

2.5 การเสนอข้อมูลข่าวสารทั่วไป คือการโพสต์ข้อมูลข่าวสารทั้งที่เกี่ยวข้องและไม่เกี่ยวข้องกับการสร้างเขื่อนแม่วงก์ เป็นเกร็ดความรู้ ข้อมูล หรือข่าวสารที่ไม่ได้เกิดขึ้นในขณะนั้น เช่น นโยบายของรัฐที่ส่งผลกระทบต่อประชาชน ข่าวปรากฏการณ์ทางธรรมชาติต่างๆ

2.6 การบอกความเคลื่อนไหวและภารกิจประจำวัน เป็นการโพสต์รายงานความเคลื่อนไหวเกี่ยวกับกิจกรรมการคัดค้านเขื่อนแม่วงก์ เช่น วันนี้เดินจากจุดไหนถึงจุดไหน แวะพักที่ไหน บรรยากาศเป็นอย่างไร ขณะนั้นสภาพร่างกายและจิตใจเป็นอย่างไร มีใครมาร่วมเดินและบริจาคสิ่งของให้บ้าง การเดินทางมีอุปสรรคหรือได้รับความช่วยเหลืออย่างไร รวมถึงระบุแผนในอนาคต เพื่อให้ผู้ติดตามสามารถตามสถานการณ์ได้ตามเวลาที่เกิดขึ้น (real time)

2.7 การนำเสนอเรื่องราวและประสบการณ์ส่วนตัวที่ไม่เกี่ยวข้องกับการคัดค้านการสร้างเขื่อน เป็นการโพสต์แสดงความรู้สึกเกี่ยวกับเรื่องต่างๆ ไปที่ผ่านเข้ามาหรือได้พบเจอ หรือรายงานภารกิจอื่นที่ไม่เกี่ยวข้องกับการคัดค้านเขื่อน เช่น การพบเจอเพื่อนฝูง การเดินทางท่องเที่ยวไปที่ต่างๆ

2.8 อื่นๆ

3. ลักษณะเนื้อหา แบ่งการวิเคราะห์เป็น 2 ประเด็น ดังนี้

(1) หัวข้อที่สื่อสาร คือ หัวข้อของเรื่องราวที่โพสต์ในแต่ละสถานะ เช่น หัวข้อเรื่องเขื่อนแม่วงก์ หัวข้อเกี่ยวกับการทำงานของมูลนิธิสืบนาคะเสถียร หัวข้อเกี่ยวกับการปกป้องทรัพยากรธรรมชาติ ป่าและสัตว์ป่า หัวข้อเกี่ยวกับสถานการณ์น้ำและการจัดการน้ำ เป็นต้น

(2) การใช้ภาษา คือ ลักษณะการใช้ภาษา ระดับของภาษา รวมถึงการแสดงความรู้สึกและอารมณ์ต่อการโพสต์สถานะในแต่ละครั้ง เช่น เหน็บแนม เสียดสี ตลกขบขัน ฯลฯ นอกจากนั้นยังดูเรื่องความยาวของตัวอักษรในการตั้งสถานะ กำหนดให้การตั้งสถานะไม่เกิน 3 บรรทัดเป็นการโพสต์ขนาดสั้น การตั้งสถานะความยาว 4-8 บรรทัดเป็นการโพสต์ขนาดกลาง และการตั้งสถานะความยาว 9 บรรทัดขึ้นไปเป็นการโพสต์ขนาดยาว

ตารางที่ 1 แสดงระดับของภาษาและลักษณะการใช้ภาษา

ระดับของภาษา	ลักษณะภาษา
พิธีการ	มีลักษณะพิธีรีตอง ภาษาไพเราะ สละสลวย
ทางการ	ภาษาทางการ ถ้อยคำตรงไปตรงมา มีศัพท์เทคนิคหรือศัพท์วิชาการบ้าง
กึ่งทางการ	ใช้ภาษาเขียน แต่มีภาษาพูดแทรกอยู่บ้าง
ไม่เป็นทางการ	ใช้ภาษาพูดและสุภาพ
กันเอง	ใช้ภาษาพูด อาจมีคำคะนองหรือภาษาถิ่น

(ที่มา: <https://sites.google.com/site/khwamruphasathai/home/10-radab-phasas>,
6 กุมภาพันธ์ 2558)

การวิเคราะห์และการนำเสนอข้อมูล

ผู้วิจัยจะพิจารณาเนื้อหาที่ปรากฏว่ามีรูปแบบ เนื้อหา และวัตถุประสงค์ในการสื่อสารอย่างไร ก่อนจะนำมาจัดหมวดหมู่ สรุปและนำเสนอด้วยการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ตามประเด็นที่กำหนดไว้ในคำถามวิจัย

2. การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลที่จะนำมาวิเคราะห์กลยุทธ์ในการสื่อสารผ่านเฟซบุ๊ก โดยเลือกตัวอย่างประชากรแบบเจาะจง (purposive sampling) ได้แก่ ศศิน เฉลิมลาภ เลขาธิการมูลนิธิสืบนาคะเสถียร ซึ่งเป็นเจ้าของเฟซบุ๊ก Sasin Chalermarp

การเก็บข้อมูล

ผู้วิจัยจะสัมภาษณ์เชิงลึกเจ้าของเฟซบุ๊กเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวเพื่อคัดค้านการสร้างเขื่อนแม่วังก และการสื่อสารประเด็นดังกล่าวผ่านเฟซบุ๊ก Sasin Chalermarp โดยเป็นการพูดคุยแบบต่อหน้าด้วยการสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้าง (semi-structured interview) ตามแนวคำถามที่ได้เตรียมไว้ และเก็บข้อมูลด้วยอุปกรณ์บันทึกเสียง จากนั้นจึงถอดบทสัมภาษณ์เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์ต่อไป

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยมีแนวคำถามปลายเปิดเพื่อให้ครอบคลุมประเด็นที่ต้องการ โดยแบ่งเป็น 2 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 คำถามเกี่ยวกับแนวคิดและยุทธศาสตร์การเคลื่อนไหว

- 1.1 อะไรเป็นแรงจูงใจในการต่อต้านโครงการสร้างเชื่อมแม่วงก์
- 1.2 มีการทำงานร่วมกันกับมูลนิธิสีบนาคะเสถียรอย่างไร
- 1.3 ใครคือผู้กำหนดทิศทางการเคลื่อนไหวเพื่อคัดค้านการสร้างเชื่อมแม่วงก์
- 1.4 มีการแบ่งบทบาทและหน้าที่กันทำงานในมูลนิธิและเครือข่ายอย่างไร
- 1.5 ได้รับการสนับสนุนทุนหรือสื่ออุปกรณ์ต่างๆ จากใครหรือแหล่งไหนบ้าง
- 1.6 การเคลื่อนไหวเพื่อคัดค้านเชื่อมแม่วงก์ที่ผ่านมาบรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่ อะไรเป็นปัจจัยในการทำให้การเคลื่อนไหวบรรลุ/ไม่บรรลุวัตถุประสงค์

ส่วนที่ 2 คำถามเกี่ยวกับลักษณะและกระบวนการสื่อสารผ่านเฟซบุ๊ก

- 2.1 เพราะเหตุใดจึงเลือกเฟซบุ๊กเป็นช่องทางในการสื่อสาร
- 2.2 กลุ่มเป้าหมายในการสื่อสารคือใคร
- 2.3 ผู้ติดตามส่วนใหญ่เป็นคนกลุ่มใดบ้าง เช่น นักอนุรักษ์ คนรู้จัก คนที่ไม่รู้จัก ฯลฯ
- 2.4 การโพสต์ลักษณะใดที่ได้รับความสนใจมาก
- 2.5 จุดมุ่งหมายในการโพสต์แต่ละครั้งคืออะไร
- 2.6 การใช้เฟซบุ๊กเอื้อประโยชน์ต่อการรณรงค์ในครั้งนี้อย่างไร
- 2.7 นอกจากเฟซบุ๊ก Sasin Chalermklarp แล้ว ศศิณ เฉลิมลาภ สื่อสารผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์อื่นหรือไม่ ถ้ามีได้ผลตอบรับเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร
- 2.8 หลังจากช่วงการเดินมีการติดตามผล และเผยแพร่ข่าวสารเรื่องการคัดค้านโครงการเชื่อมแม่วงก์อย่างต่อเนื่องหรือไม่ อย่างไร

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์วัตถุประสงค์และกลวิธีในการสื่อสาร พร้อมทั้งนำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบ (Triangulation) กับข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์เนื้อหา (Qualitative content analysis) ในการนำเสนอ ผู้วิจัยจะใช้การพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Analytical description) โดยจัดลำดับประเด็นการอภิปรายดังนี้

- (1) แรงจูงใจในการต่อต้านโครงการสร้างเชื่อมแม่วงก์
- (2) ยุทธศาสตร์การเคลื่อนไหว
- (3) รูปแบบและการนำเสนอเนื้อหาบนเฟซบุ๊กบัญชี Sasin Chalermklarp

3. การสนทนากลุ่ม (Focus group)

ผู้วิจัยใช้การสนทนากลุ่มเพื่อศึกษาปัจจัยที่ทำให้ผู้ใช้เฟซบุ๊กมาร่วมการเคลื่อนไหวเพื่อคัดค้านการสร้างเขื่อนแม่วงก์ซึ่งจัดโดยศศิน เฉลิมลาภ โดยศึกษาการสื่อสารทางเฟซบุ๊กและการมีส่วนร่วม ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยคัดเลือกผู้มาร่วมการสนทนากลุ่มแบบเจาะจง (purposive sampling) และการสุ่มตัวอย่างแบบลูกโซ่ (snowball sampling) จำนวน 20 คน ประกอบด้วยกลุ่มผู้ใช้เฟซบุ๊กที่ติดตามและไม่ติดตามเฟซบุ๊ก Sasin Chalermarp (รายละเอียดผู้ร่วมสนทนากลุ่มอยู่ในภาคผนวก จ.) เพื่อให้กลุ่มตัวอย่างมีคุณสมบัติที่หลากหลายและทราบปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเข้าร่วมเคลื่อนไหวที่ครอบคลุมมากที่สุด โดยทั้งหมดจะต้องมีคุณสมบัติอย่างใดอย่างหนึ่ง/หรือทั้งหมดดังต่อไปนี้

- (1) ใช้เฟซบุ๊กเป็นประจำ
- (2) ติดตามรับข่าวสารทางเฟซบุ๊กในบัญชี Sasin Chalermarp
- (3) แสดงออกโดยการร่วมกิจกรรมการคัดค้านการสร้างเขื่อนแม่วงก์ในสังคมออนไลน์ เช่น การเดินเท้า แจกเอกสาร มอบสิ่งของ ร่วมชุมนุมที่หอศิลป์วัฒนธรรมแห่งกรุงเทพมหานคร ลงชื่อคัดค้านโครงการเขื่อนแม่วงก์ เป็นต้น

การเก็บข้อมูล

ผู้วิจัยจะนัดหมายกลุ่มตัวอย่างเพื่อกำหนดวันเวลาในการสนทนากลุ่ม เมื่อเริ่มการสนทนา ผู้วิจัยจะกล่าวต้อนรับและสร้างความสัมพันธ์อย่างเป็นกันเอง จากนั้นอธิบายวัตถุประสงค์และนำเข้าประเด็นคำถาม โดยใช้การถามทีละคน (collective interview) เวียนไปจนครบ หากผู้ใดต้องการแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมก็สามารถพูดคุยแลกเปลี่ยนระหว่างการสนทนาได้ โดยผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัยจะบันทึกเสียงและจดบันทึกการสนทนาไว้เพื่อเป็นข้อมูลในการวิเคราะห์สรุปต่อไป

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยตั้งประเด็นที่ต้องการศึกษาโดยใช้คำถามในลักษณะคำถามปลายเปิด ซึ่งนำมาจากคำถามวิจัย โดยแบ่งการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็น 2 ส่วน ได้แก่

- (1) แรงจูงใจและการมีส่วนร่วมในการเคลื่อนไหว
 - มีความรู้ความเข้าใจต่อประเด็นเขื่อนแม่วงก์อย่างไร
 - ทราบข่าวการเดินทางคัดค้านการก่อสร้างเขื่อนแม่วงก์จากช่องทางใด

- อะไรคือปัจจัยหรือแรงจูงใจในการเข้าร่วมคัดค้านโครงการการสร้างเขื่อนแม่วงก์
- มีส่วนร่วมในการเคลื่อนไหวเพื่อคัดค้านการสร้างเขื่อนแม่วงก์ที่จัดโดยศศิน เฉลิมลาภอย่างไรบ้าง
- มีความคาดหวังต่อการเคลื่อนไหวในประเด็นนี้อย่างไร
- หากมีการเคลื่อนไหวในประเด็นนี้อีกคิดว่าจะเข้าร่วมหรือไม่ เพราะเหตุใด

(2) การใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ในการสื่อสาร

- มีการส่งต่อข่าวสาร (Share) แสดงความคิดเห็น (Comment) กดไลค์ (Like) ติดแท็ก (Tag) ข้อมูลที่เกี่ยวกับการคัดค้านเขื่อนแม่วงก์หรือตั้งสถานะ (Status) หรือสร้างเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการคัดค้านเขื่อนหรือไม่ อย่างไร
- หากมีการแสดงความคิดเห็น เป็นการเขียนในลักษณะไหน (เห็นด้วย/ไม่เห็นด้วย สนับสนุน/ต่อต้าน) และยกตัวอย่างข้อความ
- หากมีการส่งต่อส่งให้กับใคร มีความสัมพันธ์อย่างไรกับผู้ส่ง
- มีความสบายใจในการใช้พื้นที่ออนไลน์แสดงความคิดเห็นในประเด็นนี้มากน้อยแค่ไหน
- คิดว่าข่าวสารที่ส่งต่อกันผ่านเฟซบุ๊กมีความน่าเชื่อถือเพียงใด และความน่าเชื่อถือของข้อมูลน่าจะขึ้นอยู่กับปัจจัยใดบ้าง
- คิดว่าเฟซบุ๊กมีส่วนช่วยให้การคัดค้านในครั้งนี้ประสบความสำเร็จได้หรือไม่ อย่างไร

การวิเคราะห์และการนำเสนอข้อมูล

หลังจากการสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยนำข้อมูลทั้งหมดมาวิเคราะห์เพื่อทำความเข้าใจเรื่องการสื่อสารเพื่อคัดค้านการสร้างเขื่อนแม่วงก์ ผ่านเฟซบุ๊กบัญชี Sasin Chalermtharp รวมถึงปัจจัยที่ทำให้ผู้ใช้เฟซบุ๊กมาร่วมการเคลื่อนไหวเพื่อคัดค้านการสร้างเขื่อนแม่วงก์ จากนั้นจึงนำข้อมูลมาเรียบเรียงและนำเสนอในรูปแบบการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ โดยจะยังคงบทสนทนาที่สามารถใช้เป็นตัวอย่างไว้

บทที่ 4

การสื่อสารของ ศศิน เฉลิมลาภ ในการเคลื่อนไหว เพื่อคัดค้านการสร้างเขื่อนแม่วงก์ผ่านเฟซบุ๊ก Sasin Chalermarp

การศึกษาเรื่อง “การสื่อสารการเคลื่อนไหวคัดค้านการสร้างเขื่อนแม่วงก์ผ่านเฟซบุ๊ก Sasin Chalermarp” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการสื่อสารของ ศศิน เฉลิมลาภ เลขานุการมูลนิธิสืบนาคะเสถียร ในการเคลื่อนไหวเพื่อคัดค้านการสร้างเขื่อนแม่วงก์ผ่านเว็บไซต์เฟซบุ๊กส่วนตัวในชื่อบัญชี Sasin Chalermarp รวมถึงปัจจัยที่ทำให้ผู้ใช้เฟซบุ๊กมาร่วมเคลื่อนไหวเพื่อคัดค้านการสร้างเขื่อนแม่วงก์ซึ่งนำโดยศศิน โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหาเชิงคุณภาพ (Qualitative Content Analysis) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่มย่อย (Focus group)

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยแบ่งการนำเสนอผลการวิจัยออกเป็น 3 ส่วน ดังต่อไปนี้

ส่วนที่ 1 แรงจูงใจ และยุทธศาสตร์การเคลื่อนไหวในการต่อต้านโครงการสร้างเขื่อนแม่วงก์ของศศิน เฉลิมลาภ

ส่วนที่ 2 รูปแบบ ลักษณะเนื้อหา และวัตถุประสงค์ของการสื่อสาร

ส่วนที่ 3 ปัจจัยในการมีส่วนร่วมในการเคลื่อนไหว และการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ในการสื่อสารของผู้เข้าร่วมการเคลื่อนไหวเพื่อคัดค้านการสร้างเขื่อนแม่วงก์

ทั้งนี้ ผู้วิจัยจะนำเสนอส่วนที่ 1 และ 2 ในบทนี้ และนำเสนอส่วนที่ 3 ในบทต่อไป

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ส่วนที่ 1 แรงจูงใจ และยุทธศาสตร์การเคลื่อนไหวในการต่อต้านโครงการสร้างเขื่อนแม่วงก์ของศศิน เฉลิมลาภ

ศศินอธิบายว่า แรงจูงใจในการออกมาเคลื่อนไหวคัดค้านโครงการสร้างเขื่อนแม่วงก์ด้วยวิธีเดินเท้า ของเขาเกิดขึ้นเนื่องจากวิธีการต่อสู้แบบเดิม คือ การยื่นหนังสือและการสื่อสารต่อสาธารณะผ่านสื่อมวลชนใช้ไม่ได้ผล เนื่องจากไม่ใช่ประเด็นที่อยู่ในความสนใจของคนในวงกว้าง การสื่อสารด้วยวิธีการเดิมๆ จึงกระจายไปไม่ถึงประชาชน (ศศิน เฉลิมลาภ, สัมภาษณ์, 11 กุมภาพันธ์ 2558) เขาเห็นว่าเขื่อนแม่วงก์เป็นประเด็นที่เครือข่ายองค์กรอนุรักษ์เคลื่อนไหวมานานมากแล้ว แต่เป็นการต่อสู้กันด้านข้อมูลทางวิชาการระหว่างกรมชลประทานในฐานะผู้เสนอโครงการกับข้อมูลของเครือข่ายองค์กรอนุรักษ์ แต่ยังไม่มีการเคลื่อนไหวโดยตรงของภาคประชาชนเข้ามาเกี่ยวข้อง

เขาอธิบายว่า ก่อนหน้านี้คณะกรรมการผู้ชำนาญการ (คชก.) และคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ (กค.วล.) มีมติไม่เห็นชอบการดำเนินโครงการเขื่อนแม่วงก์ รวมถึงรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม (EIA) โครงการเขื่อนแม่วงก์มาแล้ว 2 ครั้ง คือเมื่อ พ.ศ. 2541 และพ.ศ. 2546

โดยชก. มีมติให้กรมชลประทานไปปรับปรุงแก้ไขและเสนอข้อมูลเพิ่มเติมภายหลัง (มูลนิธิสืบนาคะเสถียร, กันยายน 2557) อย่างไรก็ตาม ในครั้งนี้ (พ.ศ. 2556) รายงานการวิเคราะห์ผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมหรือ EIA เชื้อนแม่วงก์ ครั้งที่ 3 ใกล้จะผ่านการอนุมัติโดยสภาผู้แทนราษฎร ศศินจึงต้องหาวิธีการอื่นที่จะหยุดโครงการนี้หรือสร้างข้อมูลอีกด้านเพื่อ “discredit” (ทำให้ข้อมูลไม่น่าเชื่อถือ) รายงานฉบับดังกล่าวบนฐานข้อมูลที่มีอยู่แล้ว เพื่อให้รายงานไม่ผ่านการอนุมัติ นอกจากนั้น ศศินยังให้ความสำคัญกับภาระหน้าที่ในตำแหน่งเลขาธิการมูลนิธิสืบนาคะเสถียรในการปกป้องผืนป่าตะวันตกและทรัพยากรสำคัญของชาติ สถานะดังกล่าวเป็นแรงผลักดันให้เขาต้องออกมาเคลื่อนไหว โดยมีมูลนิธิสืบนาคะเสถียรเป็นกำลังสนับสนุนสำคัญที่ทำให้การเคลื่อนไหวครั้งนี้สำเร็จขึ้นได้ (สัมภาษณ์, 11 กุมภาพันธ์ 2558)

“ถ้าผมยังอยู่ที่มูลนิธิสืบผมก็ต้องสู้ ถ้าเราบ๊ายคนเดียวมันก็คงไม่ได้... ถ้าคุณไม่มีองค์กรสังกัด คุณอนุรักษ์ของใหญ่ๆ ไม่ได้หรอก มันต้องใช้เงิน ใช้แรง ใช้องค์กรในการสื่อสาร”

(ศศิน เถลิมาภ, สัมภาษณ์, 11 กุมภาพันธ์ 2558)

เนื่องด้วยศศินทำงานในนามของมูลนิธิสืบนาคะเสถียรมาโดยตลอด เขาจึงเห็นว่าการออกมาเป็น “แม่ทัพ” ในการเดินคัดค้านการสร้างเชื้อนแม่วงก์ครั้งนี้ก็ถือเป็นภาระหน้าที่อย่างหนึ่งของเขาภายใต้องค์กร เขากล่าวว่าการจะออกมาเคลื่อนไหวในระดับใหญ่อย่างนี้จะต้องมีสิ่งที่เรียกว่า “authority” (อำนาจหน้าที่) ที่จะทำ นั่นคือจะต้องมีอำนาจหรือตำแหน่งสนับสนุน หากจะเคลื่อนไหวอย่างปัจเจกก็คงทำอะไรได้ไม่มาก และด้วยเหตุที่มูลนิธิสืบฯ เป็นองค์กรอนุรักษ์ที่มีหน้าที่สื่อสารให้คนทั่วไปเห็นผลกระทบของการสร้างโครงการขนาดใหญ่บนพื้นที่ป่า จึงเป็นฐานสำคัญที่ทำให้เขาสามารถเคลื่อนไหวในเรื่องนี้ได้เต็มที่ (สัมภาษณ์, 11 กุมภาพันธ์ 2558)

ส่วนยุทธศาสตร์ในการเคลื่อนไหว ศศินกล่าวว่าตัวเขา เจ้าหน้าที่ของมูลนิธิสืบนาคะเสถียร และเครือข่ายที่เป็นแนวร่วมการคัดค้านการสร้างเชื้อนแม่วงก์¹ ได้ร่วมประชุมวางแผนเชิงยุทธศาสตร์กันทุกเดือนเป็นเวลา 1 ปีก่อนที่จะมีการเดินเท้า เขายังอธิบายว่า ก่อนหน้าการเดินเท้า พวกเขาที่ขับเคลื่อนเรื่องเชื้อนแม่วงก์ตลอดเวลา แต่เป็นเพียงการต่อสู้ด้านข้อมูลวิชาการกันของนักอนุรักษ์กับทางราชการ ไม่ได้ถูกผลักดันให้เป็นประเด็นสาธารณะเหมือนกับครั้งนี้ (สัมภาษณ์, 11 กุมภาพันธ์ 2558)

¹ เครือข่ายที่เป็นแนวร่วมการคัดค้านเชื้อนแม่วงก์ เช่น กองทุนสัตว์ป่าโลก สมาคมอนุรักษ์สัตว์ป่า ชมรมอนุรักษ์ตามมหาวิทยาลัยต่างๆ กลุ่มที่ทำงานด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติ

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกศศิน เฉลิมลาภ ผู้วิจัยพบว่า ศศินใช้ยุทธศาสตร์ต่างๆ ในการเคลื่อนไหวคัดค้านการสร้างเขื่อนแม่วงก์ 7 ยุทธศาสตร์ ได้แก่

1) *การเลือกช่วงเวลาในการเดิน* ช่วงเวลาที่ศศินเลือกในการเดินเท้าคัดค้านฯ เป็นช่วงที่พระราชบัญญัตินิรโทษกรรมกำลังเข้าสู่การพิจารณาของสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งศศินมองว่าพรบ.นี้มีแนวโน้มที่จะผ่านการพิจารณา ซึ่งหากพรบ.นี้ผ่านก็จะเกิดการเคลื่อนไหวของกลุ่มการเมืองต่างๆ กลายเป็นความวุ่นวายที่ทำให้ไม่สามารถเคลื่อนไหวประเด็นอื่นๆ สู้สังคมได้ ประกอบกับการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม (EIA) เขื่อนแม่วงก์ของสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (สผ.) ก็กำลังจะผ่านการพิจารณาเช่นกัน ศศินจึงเลือกที่จะเดินในวันที่ 10 กันยายน พ.ศ. 2556 ซึ่งเขาคาดเดาว่าช่วงเวลาหลังจากนั้นจะเกิดความโกลาหลขึ้นในประเทศ (สัมภาษณ์, 11 กุมภาพันธ์ 2558) นอกจากนี้ เขายังโพสต์สถานะในเฟซบุ๊กส่วนตัวเกี่ยวกับการวางแผนเรื่องช่วงเวลาการเคลื่อนไหวในวันที่ 11 สิงหาคม พ.ศ. 2556 และวันที่ 27 สิงหาคม พ.ศ. 2556 ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ภาพที่ 3 แสดงตัวอย่างการวางแผนเลือกช่วงเวลาการเดินทาง

2) การใช้สมาร์ทโฟนสื่อสารในระหว่างเดิน ศศินกล่าวว่า ขณะที่เขาและเครือข่ายองค์กรอนุรักษ์วางแผนเรื่องเดินนั้นตนยังไม่มีสมาร์ทโฟน เขาจึงวางแผนเตรียมแปล็บที่อพามาใช้เฟซบุ๊กตามร้านกาแฟ ขณะนั้นกระแสการใช้สมาร์ทโฟนเริ่มแพร่หลาย ประกอบกับการเข้ามาของระบบโทรศัพท์ 3G ทำให้การใช้อินเทอร์เน็ตบนโทรศัพท์มือถือง่ายและรวดเร็วยิ่งขึ้น ในขณะเดียวกันผู้รับสารเองก็มีความพร้อมที่จะใช้และสื่อสารด้วยเทคโนโลยีเหล่านี้ ทำให้ศศินเริ่มฝึกใช้เฟซบุ๊กบนสมาร์ทโฟนก่อนที่จะเดินคัดค้านๆ แทนแปล็บที่อพามาที่เคยวางแผนไว้

3) การมีฐานผู้สนับสนุนเดิมจากเหตุการณ์น้ำท่วมใหญ่ ศศินกล่าวว่า เขาเริ่มเป็นที่รู้จักพอสมควรจากเหตุการณ์น้ำท่วมครั้งใหญ่เมื่อปีพ.ศ. 2554 จากวิดีโอวิเคราะห์สถานการณ์น้ำที่เผยแพร่ทางเว็บไซต์ยูทูบ ทำให้มี “เครดิต” (ความน่าเชื่อถือ) ในฐานะผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการน้ำอยู่ก่อนแล้ว เมื่อเขามาให้ข้อมูลเกี่ยวกับการสร้างเขื่อนจึงเป็นเรื่องที่สอดคล้องกัน แม้เขาจะเคยพูดเรื่องเขื่อนแม่วงก์ก่อนที่จะเกิดเหตุการณ์น้ำท่วม แต่เขาก็เชื่อว่าน่าจะมีคนที่รู้จักเขาจากช่วงน้ำท่วมมาสนับสนุนการคัดค้านการสร้างเขื่อนแม่วงก์ในครั้งนี้ด้วย

4) ลักษณะเฉพาะตัวที่โดดเด่น ศศินบอกว่าเขาเป็นคนปากจืด หนักแน่น เคลื่อนไหวแบบไม่เป็นทางการ เวลาสื่อสารมักจะนำเรื่องราวชีวิตส่วนตัวมาผูกกับประเด็นที่สื่อสาร โดยจะสื่อสารเป็น

ความรู้สึกมากกว่าข้อมูล ซึ่งเขาสังเกตได้ว่าวิธีการสื่อสารแบบนี้ทำให้ผู้ติดตามสนใจเรื่องที่เขา กำลังพูด มากกว่าการให้ข้อมูลเชิงวิชาการ

“ผมเป็นคนมีความรู้สึกเยอะ มีอารมณ์ร่วม ผมว่าภาษาผมดี ผมเป็นคนอ่านหนังสือ เขียนหนังสือ ผมจะสื่อสารกับสังคมมากกว่านักวิทยาศาสตร์คนอื่น”

(ศศิน เฉลิมลาภ, สัมภาษณ์, 11 กุมภาพันธ์ 2558)

นอกจากนั้น เขายังเชื่อว่าส่วนหนึ่งคนน่าจะสนใจที่ความเป็น “ศศิน” เพราะเขาตั้งใจเดินรณรงค์เพื่อให้ตัวเองเป็นจุดสนใจซึ่งถือเป็นกลยุทธ์อย่างหนึ่ง

“ผมเป็นคนหนึ่งที่ทำหน้าที่ให้มูลนิธิสืบฯ ส่วนยุทธศาสตร์ ยุทธวิธีหรือการแสดงออก มันมีความเป็นเรา เป็นธรรมชาติที่ผู้นำองค์กรแต่ละคนจะต้องมีบุคลิกภาพส่วนตัวบางอย่าง”

(ศศิน เฉลิมลาภ, สัมภาษณ์, 11 กุมภาพันธ์ 2558)

ศศินกล่าวด้วยว่า บางครั้งคนไม่ได้สนใจในตัวข้อมูล แต่เชื่อในตัวบุคคล การที่เขาเดินทำให้คนเชื่อได้โดยไม่ต้องรับรู้ข้อมูลมากนัก เขาอธิบายว่าได้ข้อสรุปนี้ จากประสบการณ์ที่เคยเผยแพร่ข้อมูลเรื่องเขื่อนแม่วังกั เพื่อให้ประชาชนเข้าใจในประเด็นนี้มา 2-3 ปี ปรากฏว่าไม่มีคนสนใจเท่าที่ควร เพราะเรื่องนี้ไม่เกี่ยวข้องกับคนในสังคมโดยตรง แต่เมื่อเขาเปลี่ยนวิธีการมาเป็นการเดิน ก็เริ่มมีคนสนใจมากขึ้น

“คนคงคิดว่าถ้าจะมีใครลงทุนมาเดินเหมือนเป็นคนบ้าเพื่อบางอย่างสิ่งนั้นมันก็คงจะจริง ถ้าโกหกคงไม่กล้าเดินขนาดนั้นหรอก ผมก็พร้อมตอบคำถาม ผมต่างกับการประท้วง จำนำข้าว สวนยาง เพราะผมไม่ได้ประโยชน์อะไร”

(ศศิน เฉลิมลาภ, สัมภาษณ์, 11 กุมภาพันธ์ 2558)

5) *การมีวิธีแสดงออกที่คนสนใจ* ศศินเดินเป็นระยะทางกว่า 300 กิโลเมตร ตั้งต้นจากหน่วยพิทักษ์ป่าแม่เฒ่า จ.นครสวรรค์ ซึ่งเป็นพื้นที่ก่อสร้างเขื่อนแม่วังกั มุ่งสู่ปลายทางที่หอศิลป์วัฒนธรรมแห่งกรุงเทพมหานคร โดยเปลี่ยนจากเดิมที่จะเดินจากกรุงเทพมหานครไปที่ป่าแม่วัง ด้วยความคาดหวังว่าการเดินเข้าเมืองจะสะสมพลังมวลชนได้มากกว่า และเป็นที่น่าสนใจของสื่อมากกว่า เขากล่าวว่าไม่มั่นใจว่าจะมีคนมาร่วมเดินด้วยหรือไม่ เนื่องจากไม่ได้วางแผนในเรื่องนี้ โดยส่วนตัวเขามองภาพว่าถ้าผู้คนออกมาปฏิบัติกริยา หรือมาให้กำลังใจ ก็จะเป็นภาพของพลังทางสังคมภาพหนึ่งในเชิงสนับสนุน

6) กำหนดกลุ่มเป้าหมายชัดเจน ศศินเลือกที่จะไม่สื่อสารกับชาวบ้าน ผู้ซึ่งได้รับผลกระทบโดยตรงหากมีการสร้างเขื่อน แต่กลุ่มเป้าหมายที่แท้จริงคือคนเมืองที่ใช้เฟซบุ๊กและสื่อมวลชน ผู้ซึ่งเขาเชื่อว่าสามารถสร้างพลังต่อรองกับรัฐบาลได้ โดยศศินกล่าวว่าคนกลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่มีปากมีเสียงในสังคมจึงน่าจะมีผลต่อการตัดสินใจของรัฐบาล และเขายังกล่าวด้วยว่า คนที่เข้าใจประเด็นของการอนุรักษ์ธรรมชาติจริงๆ เป็นกลุ่มคนชนชั้นกลาง ส่วนชาวบ้านจะสนใจเรื่องความเป็นอยู่ของตนมากกว่า ศศินจึงมุ่งสื่อสารกับคนชนชั้นกลางซึ่งสามารถที่จะออกมาเคลื่อนไหวประเด็นต่างๆ ในสังคม เช่น การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ฯลฯ (สัมภาษณ์, 11 กุมภาพันธ์ 2558)

7) การเลือกใช้เฟซบุ๊ก ก่อนหน้าที่ศศินจะใช้เฟซบุ๊กเป็นช่องทางการสื่อสารประเด็นนี้ เขาเคยใช้ทวิตเตอร์² มาก่อนและพบว่าทวิตเตอร์สื่อสารถึงผู้รับสารได้ไม่มากนัก ส่วนหนึ่งคือเขามีผู้ติดตามน้อยต่างจากเฟซบุ๊กส่วนตัวของเขาที่มีผู้ติดตามเป็นหลักแสน ทั้งยังไม่มี การ “รีทวีต” หรือการบอกต่อหรือแบ่งปันข้อมูลเท่าที่ควร ศศินยังบอกด้วยว่าทวิตเตอร์ใช้ยากเกินไปสำหรับเขา เขาจึงเปลี่ยนมาใช้เฟซบุ๊กตั้งแต่ปีพ.ศ. 2553 เพื่อเป็นอีกช่องทางหนึ่งในการสื่อสารข่าวของมูลนิธิสืบมาคะเสถียรเพิ่มเติมจากเพจมูลนิธิสืบฯ ซึ่งในช่วงปีพ.ศ. 2553 ศศินมีจำนวนเพื่อนในเฟซบุ๊กส่วนตัวถึง 5,000 คนแล้ว เขากล่าวว่าเฟซบุ๊กทำให้เกิดการสื่อสารได้มากขึ้น มีเพื่อนฝูงและมีคนโต้ตอบมากขึ้น นอกจากนั้น ในปีพ.ศ. 2554 เกิดวิกฤตการณ์น้ำท่วมครั้งใหญ่ เฟซบุ๊กได้ปรับโฉมใหม่โดยเพิ่มคุณสมบัติ (feature) การติดตาม (follow) ให้บัญชีผู้ใช้ส่วนบุคคลมีสภาพเหมือนแฟนเพจ ทำให้ผู้ใช้สามารถติดตามความเคลื่อนไหวและข่าวสารของมูลนิธิสืบฯ ได้เพิ่มขึ้น ศศินกล่าวว่าในช่วงน้ำท่วมมีคนกดติดตาม (follow) เขาเกือบ 70,000 คน เทียบเท่ากับองค์กรสื่อใหญ่อย่างหนังสือพิมพ์คมชัดลึกในขณะนั้น ศศินจึงสรุปว่าเขาเลือกใช้เฟซบุ๊กนั้นก็เพราะ “เฟซบุ๊กเป็นสื่อที่ไม่ต้องลงทุนและมีอยู่ในมืออยู่แล้วพร้อมกับคนเจ็ดหมื่นคน” (ศศิน เฉลิมลาภ, สัมภาษณ์, 11 กุมภาพันธ์ 2558) ยิ่งไปกว่านั้น เขายังพบว่าผู้รับสารเองก็มีความพร้อมเรื่องเทคโนโลยีการสื่อสารเช่นกัน เขากล่าวว่า “การออกแบบการสื่อสารไม่ใช่คิดเรื่องการส่งอย่างเดียว แต่ต้องนึกถึงการรับสารด้วย ซึ่งช่วงนั้นมีความพร้อมของผู้รับสารในด้านเครื่องมือเพราะใครๆ ก็ใช้ “สมาร์ทโฟน” (ศศิน เฉลิมลาภ, สัมภาษณ์, 11 กุมภาพันธ์ 2558)

จากแรงจูงใจและยุทธศาสตร์ที่กล่าวมาทำให้พบว่า การใช้เฟซบุ๊กเป็นช่องทางหนึ่งที่จะช่วยให้เกิดการขับเคลื่อนประเด็นเขื่อนแม่วงก์ไปสู่สาธารณชน เนื่องจากมีคุณสมบัติที่เอื้อต่อการสร้างและส่งต่อข้อมูลด้วยตนเอง ประกอบกับวิธีการสื่อสารด้วยกิจกรรมเดินเท้าของศศิน เฉลิมลาภที่มีความ

² ทวิตเตอร์ (twitter) เป็นเครือข่ายสังคมออนไลน์ประเภทบล็อกขนาดเล็ก โดยสามารถส่งข้อความได้ไม่เกิน 140 ตัวอักษร สามารถแบ่งปันข้อมูลข่าวสาร (retweet) ผู้เป็นเจ้าของสามารถกำหนดข้อความ หรือสิ่งที่ต้องการเผยแพร่เองได้ (อัญญรัตน์ เอี่ยมเอิบ, 2553)

แปลกใหม่ จึงเป็นที่สนใจของสาธารณชน ยิ่งไปกว่านั้นการออกแบบการสื่อสารของเขายังสะท้อนความเป็นตัวตนผ่านการใช้ภาพและสำนวนภาษาที่เข้าถึงผู้รับสารได้เป็นอย่างดี ทั้งหมดนี้จุดประกายให้สาธารณชนและสื่อมวลชนเริ่มให้ความสนใจประเด็นการคัดค้านการสร้างเขื่อนแม่วงก์ในครั้งนี้

ส่วนที่ 2 รูปแบบ ลักษณะเนื้อหา และวัตถุประสงค์ของการสื่อสาร

ผู้วิจัยวิเคราะห์รูปแบบ ลักษณะเนื้อหา และวัตถุประสงค์ของการสื่อสารจากการตั้งสถานะ (status) ของศศิน เฉลิมลาภ เจ้าของบัญชีเฟซบุ๊ก Sasin Chalermarp จาก URL: <https://www.facebook.com/sasin.chalermarp> ซึ่งเริ่มใช้งานในเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2552 มีเพื่อน (friends) จำนวน 4,979 บัญชี มีผู้ติดตาม (followers) จำนวน 105,019 บัญชี (ข้อมูลเมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2558) เจ้าของบัญชีได้ตั้งค่าความเป็นส่วนตัวแบบสาธารณะ (public) สำหรับการโพสต์สถานะ เพื่อนและผู้ติดตามจึงสามารถแสดงความคิดเห็น (comment) ถูกใจ (like) บอกต่อ (share) และติดแท็ก (tag) ต่อสถานะที่ศศินโพสต์ได้

ผู้วิจัยวิเคราะห์เนื้อหาการสื่อสารผ่านเฟซบุ๊กของศศินในช่วงก่อน ระหว่าง และหลังการเดินเท้าคัดค้านการสร้างเขื่อนแม่วงก์ ตั้งแต่วันที่ 10 สิงหาคม-22 ตุลาคม พ.ศ. 2556 รวม 74 วัน พบการตั้งสถานะทั้งสิ้น 446 ครั้ง ผู้วิจัยได้บันทึกรูปแบบ ลักษณะเนื้อหา และวัตถุประสงค์ลงในตารางลงรหัส (coding sheet) และแบ่งการวิเคราะห์เนื้อหาออกเป็น 3 ช่วง คือ 1) ช่วงก่อนการเดินเท้าคัดค้าน ตั้งแต่วันที่ 10 สิงหาคม-9 กันยายน 2556 (31 วัน) 2) ช่วงระหว่างการเดินเท้าคัดค้าน ตั้งแต่วันที่ 10-22 กันยายน 2556 (13 วัน) 3) ช่วงหลังการเดินเท้าคัดค้าน ตั้งแต่วันที่ 23 กันยายน-22 ตุลาคม 2556 (30 วัน) ได้ผลการวิเคราะห์ข้อมูลดังต่อไปนี้

4.1 การสื่อสารช่วงก่อนการเดินเท้าคัดค้านการสร้างเขื่อนแม่วงก์

จากการวิเคราะห์การโพสต์สถานะช่วงก่อนการเดินเท้า พบว่า มีการโพสต์สถานะทั้งสิ้น 212 ครั้ง เฉลี่ย 7 ครั้งต่อวัน ใช้รูปแบบการนำเสนอแบบภาพนิ่ง (image) มากที่สุด รองลงมาคือข้อความ (text) ซึ่งประกอบด้วยสถานะที่ศศินโพสต์เอง และการแชร์สถานะของคนอื่น นอกจากนั้นเป็นการโพสต์ลิงก์ (link) วิดีโอ (video) และรูปแบบอื่นๆ ได้แก่ การแชร์กิจกรรม การแชร์เพลง และการเขียนบันทึก

ตารางที่ 2 แสดงความถี่ของการโพสต์ในรูปแบบต่างๆ ช่วงก่อนการเดินเท้า

รูปแบบ	จำนวนครั้ง
ข้อความ	53
ภาพนิ่ง	117
วิดีโอ	0
เสียง	3
ลิงก์	35
อื่นๆ	4
รวม	212

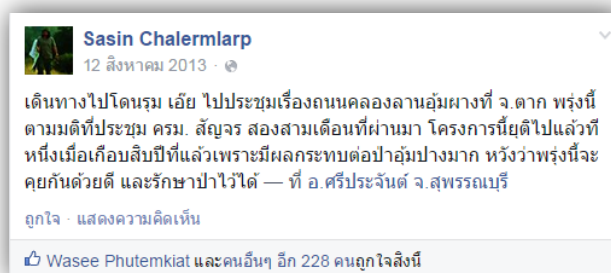
ลักษณะเนื้อหาการโพสต์สถานะช่วงก่อนการเดินเท้า

4.1.1 รูปแบบที่ใช้สื่อสาร

1) ข้อความ ในช่วงนี้ ศศิณมักโพสต์ข้อความที่มีความยาวขนาดสั้นและขนาดกลางในการตั้งสถานะ ส่วนใหญ่เป็นการบรรยายประกอบภาพ การแสดงความคิดเห็นสั้นๆ หรือเป็นวลีประกอบลิงก์ ข้อความขนาดยาวจะพบในส่วนของงานเขียนบันทึก ส่วนภาษาที่ใช้เป็นภาษากึ่งทางการผสมกับภาษาพูด เช่น “ดูเด็ดเลือดปลาน” “โ๊ะโหะโหะ” “เอ๊ย” “มันส์มาก” “จวก” “เจ๋ง!!” “เป็นนี่” “บ่อยแฮะ” “อ่าว ไหง่จี้ละ” ถ้อยคำที่ใช้มีความกระชับ ชัดเจน และเข้าใจง่าย ไม่มีคำรุนแรงหรือคำหยาบคาย แต่พบการใช้ข้อความเหน็บแนม เสียดสี ยีวน และตลกขบขัน เช่น “เอ๊ย” “5555” “เอาเลยท่าน” “หุหุหุหิหิ” “เหอๆ”

ภาพที่ 4 แสดงตัวอย่างการใช้ข้อความเสียดสี

ภาพที่ 5 แสดงตัวอย่างการใช้คำยืยวน

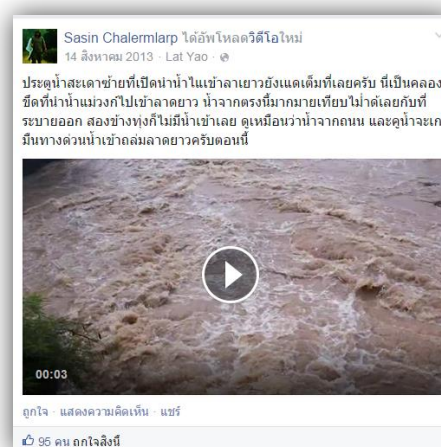
ภาพที่ 6 แสดงตัวอย่างการใช้ภาษาพูด

2) ภาพนิ่ง ภาพที่ศิลปินถ่ายเองจะมีทั้งภาพที่ตั้งใจไปถ่าย เช่น สถานการณ์น้ำท่วมในจุดต่างๆ ที่ อ.ลาดยาว จ.นครสวรรค์ ภาพการประชุม งานเสวนาในที่ต่างๆ ภาพระหว่างการเดินทางไปยังที่ต่างๆ ภาพคนและสถานที่ที่เขาสนใจและมีความทรงจำ ภาพบรรยากาศทั่วไปที่พบเจอในชีวิตประจำวัน เช่น แม่น้ำเจ้าพระยา ผู้คนใช้ชีวิตที่ท่าฉนวนนท์ ตึกโบราณ ร้านก๋วยเตี๋ยวริมทาง ถนนหนทาง และภาพที่เป็นเรื่องส่วนตัว เช่น การพบปะเพื่อนในงานเลี้ยงสังสรรค์ ส่วนการแชร์ภาพก็มักเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากร สิ่งแวดล้อม ป่าไม้ สัตว์ป่าทั้งในและต่างประเทศ ซึ่งมีที่มาจากหลายแหล่ง เช่น เฟซบุ๊กแฟนเพจของมูลนิธิสืบ นาคะเสถียร (URL: <https://www.facebook.com/SeubNakhasathien>) เพจของเครือข่ายองค์กรอนุรักษ์ องค์กรสื่อต่างๆ อาทิ ไทยรัฐ คมชัดลึก เดลินิวส์ สำนักข่าวสิ่งแวดล้อม ฯลฯ รวมถึงการแชร์ภาพจากคนที่เป็น “เพื่อน” ในเฟซบุ๊ก ซึ่งเป็นภาพเกี่ยวกับน้ำท่วม ป่าไม้ การสร้างเขื่อน ในช่วงนี้มีการโพสต์ภาพที่ไม่เกี่ยวข้องกับเรื่องอนุรักษ์หรือเรื่องธรรมชาติจำนวนไม่มากนัก เช่น ภาพประวัติศาสตร์การขับเคลื่อนทางการเมือง ภาพที่ถ่ายจากสิ่งที่พบเจอในชีวิตประจำวันที่ใช้บรรยายความรู้สึกหรือความทรงจำ

ภาพที่ 7 แสดงตัวอย่างการโพสต์ภาพสถานการณ์น้ำท่วม

3) วิดีโอ ในช่วงนี้ศศินโพสต์วิดีโอ จำนวน 3 ครั้ง เป็นวิดีโอที่ถ่ายเอง 2 ครั้ง ความยาว 3 วินาทีและ 8 วินาที เป็นภาพกระแสน้ำไหลเชี่ยวที่อ.ลาดยาว จ.นครสวรรค์ที่ศศินถ่ายเพื่อใช้ประกอบการอธิบายเกี่ยวกับเส้นทางการระบายน้ำในพื้นที่ดังกล่าว และแชร์วิดีโอของอาจารย์ในคณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากรท่านหนึ่งที่พูดถึงโครงการการจัดการน้ำ 3.5 แสนล้านบาท ซึ่งมีเนื้อหาไม่สนับสนุนให้มีการสร้างเขื่อนและความไม่ถูกต้องของกระบวนการทำประชาพิจารณ์ของโครงการและEHIAเขื่อนแม่วงก์

ภาพที่ 8 แสดงตัวอย่างการโพสต์ภาพวิดีโอ

4) ลิงก์ ศศินโพสต์มักจะมีโพสต์ลิงก์ข่าวเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การปกป้องทรัพยากรธรรมชาติ และการบุกรุกพื้นที่ป่า รวมทั้งข่าวกิจกรรมของมูลนิธิสืบนาคะเสถียรและเครือข่ายองค์กรอนุรักษ์ มีลิงก์ข่าวอื่นๆ บ้าง เช่น ข่าวกีฬา ข่าวเด็กไทยสร้างชื่อเสียง ข่าวปรากฏการณ์ทางธรรมชาติทั่วไป ข่าวการเมืองทั้งในและต่างประเทศ เป็นต้น

ภาพที่ 9 แสดงตัวอย่างการโพสต์ลิงก์เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

5) อื่นๆ ได้แก่ การแชร์กิจกรรม การแชร์เพจ และการเขียนบันทึก

4.1.2 รูปแบบการสื่อสารเฉพาะของเฟซบุ๊ก

1) การถูกใจ (Like) สถานะที่ศศินกดถูกใจเกือบทุกการแสดงความความคิดเห็น คือสถานะแรกๆ ที่บอกว่าจะไปเดินคัดค้านเขื่อนในวันที่ 9 กันยายน 2556 ในส่วนของลิงก์ ศศินกดถูกใจลิงก์ข่าว นักกีฬาไทยคว้าแชมป์แบดมินตัน, ลิงก์ “วสท.รุมจวกโครงการจัดการน้ำรัฐบาล” และลิงก์ “ถอดรหัสปฏิรูป รัฐบาลยิ่งลักษณ์คือตัวปัญหา” ส่วนการกดถูกใจการแสดงความความคิดเห็นของผู้ติดตาม ผู้วิจัยสังเกตพบว่าศศินกดถูกใจเฉพาะบางข้อความ ซึ่งส่วนมากเป็นความคิดเห็นที่มีเนื้อหาสอดคล้องกับการตั้งสถานะนั้นๆ เป็นความคิดเห็นที่ให้ข้อมูลที่เพิ่มประโยชน์เพิ่มเติม หรือความคิดเห็นที่เป็นไปเชิงสนับสนุน/ให้กำลังใจ ส่วนเรื่องที่ศศินกดถูกใจไม่บ่อยครั้งนัก กล่าวคือ ประมาณ 1-2 สถานะ คือ เรื่องการเมือง และไม่กดถูกใจการแสดงความความคิดเห็นของผู้ติดตามเรื่องการเมืองที่มีการวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลโดยใช้คำหยาบคายหรือแสดงความเห็นด้วยอารมณ์รุนแรง

ภาพที่ 10 แสดงสถานะที่ศศินกดถูกใจเกือบทุกการแสดงความความคิดเห็น

ส่วนการกดถูกใจของผู้ติดตาม ช่วงแรกๆ ที่ศศินโพสต์อธิบายเกี่ยวกับสถานการณ์น้ำท่วม รายงานภารกิจประจำวัน หรือนำเสนอข่าวงานอนุรักษ์ มียอดการกดถูกใจไม่ถึงร้อยหรือหลักร้อย ต้นๆ เท่านั้น แต่พบว่าเมื่อศศินนำเสนอข่าวสารเกี่ยวกับการเมืองและการวิพากษ์วิจารณ์การทำงานของรัฐบาลเพิ่มเติมจะเป็นที่ชื่นชอบของผู้ติดตามมาก บางสถานะมียอดการกดถูกใจเกือบถึงหลักพัน ซึ่งถือว่าเป็นจำนวนมากในช่วงนั้น

ภาพที่ 11 แสดงสถานะเกี่ยวกับการเมืองที่มีคนกดถูกใจจำนวนมาก

2) การแสดงความความคิดเห็น (Comment) ผู้วิจัยพบว่า ศศินไม่ได้แสดงความเห็นหรือตอบคำถามทุกกรณี การสำรวจเนื้อหาพบว่า ศศินแสดงความความคิดเห็นตอบกลับผู้ติดตามที่มีข้อสงสัยในบางสถานะ เช่น เรื่องปัญหาน้ำท่วม และแสดงความความคิดเห็นตอบกลับคนรู้จัก/คนคุ้นเคยแบบกระซำเข้าเข้า แหย่บ้าง ในบางคำถามหรือความเห็นที่เขาไม่ได้เขียนตอบ ศศินจะกดถูกใจเพื่อแสดงการรับรู้หรือบางเรื่องก็ตอบกลับไปบ้าง เช่น คำถามเกี่ยวกับน้ำท่วม อย่างไรก็ตาม เขาแต่จะไม่แสดงความเห็นตอบกลับในเรื่องการเมือง

ภาพที่ 12 แสดงการแสดงความความคิดเห็นต่อผู้ติดตาม

3) การบอกต่อหรือ “แชร์” (Share) ส่วนใหญ่จะเป็นการแชร์ภาพจากเพจเครือข่ายองค์กรอนุรักษ์ต่างๆ และแชร์ลิงก์ทั้งเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและการเมือง นอกจากนี้มีการแชร์กิจกรรม “สืบ รักษา ป่า” ก้าวสู่ 24 ปีสืบนาคะเสถียร จัดโดยมูลนิธิสืบนาคะเสถียร และการแชร์เพจเครือข่ายปกป้องทะเลระยอง ซึ่งเป็นเพจที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์

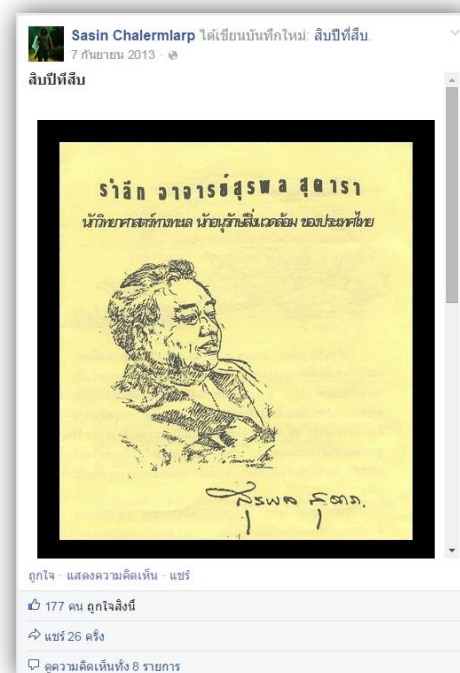

ภาพที่ 13 แสดงตัวอย่างการแชร์กิจกรรม

ภาพที่ 14 แสดงตัวอย่างการแชร์เพจ

4) เขียนบันทึก (Notes) ในวันที่ 25 สิงหาคม 2556 ศศินเขียนบันทึกเรื่อง “23 ปี สืบนาคะเสถียร” กล่าวถึงภาระหน้าที่ของตนในมูลนิธิสืบนาคะเสถียร ในการทำงานรักษาป่าสำคัญๆ ของประเทศให้คงอยู่ โดยเล่าผ่านกรณีโครงการการตัดถนนผ่านเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าอัมผางที่จังหวัดตาก ทั้งๆที่ด้วยการเชิญชวนให้ไปร่วมงานก้าวสู่ปีที่ 24 การจากไปของคุณสืบ นาคะเสถียร ส่วนบันทึกในวันที่ 7 กันยายน 2556 เรื่อง “สิบปีที่สืบ” กล่าวถึงเรื่องแรงบันดาลใจในการทำงานอนุรักษ์ที่ส่วนหนึ่งมาจากอาจารย์ที่เขาเคารพนับถือ โดยเล่าว่าอาจารย์ท่านนี้เคยพูดถึงความสมดุลของระบบนิเวศเมื่อศศินเข้ามาทำงานด้านการอนุรักษ์จึงทราบว่าการพยายามขัดขวางโครงการใหญ่ๆ ที่จะกระทบสิ่งแวดล้อมเป็นเรื่องที่เห็นดเห็น้อยมากเพราะต้องสู้กับความต้องการของมนุษย์ ซึ่งตลอดสิบปีของเขาที่ทำหน้าที่รักษาป่ามาได้จนถึงทุกวันนี้ก็เพราะมีเครือข่ายองค์กรอนุรักษ์ร่วมมือกันทำงานอย่างเข้มแข็ง

ดร.สุรพล สุดารา อาจารย์ใหญ่ด้านสิ่งแวดล้อมของประเทศไทย เสียชีวิต เมื่อ 19 กรกฎาคม 2546 ขณะดำรงตำแหน่งประธานมูลนิธิสิรินทราเสถียร ก่อนที่เรื่องราวการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจะเป็นที่ตระหนักรู้ และเกิดแนวร่วมมากมายเมื่อเกือบยี่สิบปีที่ผ่านมานี้ ใครก็รู้ว่านักวิชาการร่างใหญ่ที่สละตำแหน่งที่แน่ชัดที่เป็นหัวหน้าในการทำงานให้สังคมเห็นความสำคัญของการอนุรักษ์ธรรมชาติอย่างกว้างขวาง

ตั้งนั้นท่านจากเราไปครบ 10 ปีในปีนี้

ผมกับอาจารย์สุรพล สุดารามีความสัมพันธ์เป็นลูกศิษย์-อาจารย์ กันพอสมควร ตั้งแต่ยังไม่เข้ามหาวิทยาลัยด้วยที่ว่าอาจารย์มาบรรยายให้เยาวชนอย่างผมฟังในช่วงวิชาการของค่ายวิทยาศาสตร์ทางทะเล และยังเดินทางไปออกสนามกับชาวค่ายที่ชลบุรีอีกด้วย หลังจากนั้นผมได้ฟังอาจารย์บรรยายอีกหลายครั้งด้วยความประทับใจ จนกระทั่งได้มาเป็นลูกศิษย์ในชั้นเรียนย่อยหนึ่งวิชาในเรื่องการจัดการสิ่งแวดล้อม เมื่อครั้งเป็นนิสิตปริญญาโทที่จุฬาเมื่อกว่ายี่สิบปีที่แล้ว และเรื่องราวของชีวิตก็พาผมมาเป็นกรรมการมูลนิธิสิรินทราเสถียรร่วมกันในช่วงปลายชีวิตของประธานมูลนิธิที่อาจารย์สุรพล สุดารารับภาระต่อจากอาจารย์ตยาหลังจากครบสิบปีที่ที่สละจากไป

หลักการสำคัญในการทำงานเรื่องสิ่งแวดล้อมของผมนำได้แม่นยำมาจากครั้งหนึ่งที่อาจารย์สุรพลวาดวงกลมบนแผ่นใส และขีดเส้นตรงไว้ตรงกลางบอกคนที่นั่งฟังบรรยายว่าเป็นความสมดุลของ "ระบบนิเวศ" จากนั้นอาจารย์เปรียบเทียบว่ากิจกรรมของเราส่วนมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ว่าแล้วก็ค่อยๆ ทำเส้นหยักหักทบบนเส้นผ่านศูนย์กลางวงกลม แล้วอาจารย์ก็บอกว่า กิจกรรมต่างๆของมนุษย์ทำได้ トラบไคที่ยังอยู่ในระดับที่ไม่ทำลายความสมดุลของระบบนิเวศจนระบบนิเวศมันเสียหายไป แล้วอาจารย์ก็ขีดเส้นหยักหักมากขึ้น ภายในวงกลมเป็นความหมายว่าเราสามารถพัฒนาโครงการต่างๆได้ トラบไคที่ยังไม่เกินขีดขั้นที่จะทำความเสียหายที่มากเกินไป จนกระทั่งเส้นขีดของอาจารย์เกินออกขอบเส้นรอบวงกลม ผมจำเรื่องราวที่อาจารย์เล่าเรื่องอื่นๆไม่ได้มากนักเพราะเวลาผ่านไปเนิ่นนาน แต่วงกลมที่เป็นขีดขั้นของผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมนี้แหละที่ผมจำได้ เข้าใจ และใช้เป็นพื้นฐานในการทำงานในด้านนี้ตลอดมา

ภาพที่ 15 แสดงตัวอย่างการเขียนบันทึก

4.1.3 หัวข้อที่สื่อสาร

ผู้วิจัยพบว่า หัวข้อที่สื่อสารส่วนใหญ่เป็นเรื่องเกี่ยวกับภารกิจประจำวัน เช่น ภารกิจที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์และจัดการสิ่งแวดล้อม และความรู้สึกส่วนตัวจากสิ่งที่พบเจอในชีวิตประจำวัน นอกจากนี้พบการวิพากษ์นโยบายของรัฐบาลเพื่อไทย การวิเคราะห์สถานการณ์น้ำ

ภารกิจเกี่ยวกับการขับเคลื่อนประเด็นเชื่อมแม่วงก์ ฯลฯ และพบการนำเสนอข่าวสารทั่วไปค่อนข้างน้อย

1) การโพสต์เกี่ยวกับภารกิจประจำวัน โดยโพสต์กิจกรรมของเข่าที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในแต่ละประจำวัน และกำหนดการในอนาคต เช่น การไปประชุมเกี่ยวกับโครงการที่มีผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติร่วมกับองค์กรต่างๆ ของภาครัฐ การไปเป็นวิทยากรบรรยายเรื่องน้ำ โดยมีการรายงานความเคลื่อนไหวผ่านเฟซบุ๊กเป็นระยะๆ รวมถึงการดำเนินชีวิตประจำวันทั่วไปและสิ่งที่ได้พบเจอในแต่ละวัน

2) การโพสต์เกี่ยวกับการปกป้อง/จัดการกับทรัพยากรธรรมชาติ ป่า และสัตว์ป่า ศศินได้โพสต์เรื่องการปกป้องทรัพยากรธรรมชาติไม่ให้ถูกทำลาย โดยเฉพาะความต้องการนำพื้นที่ป่าและชายทะเลไปสร้างโครงการขนาดใหญ่ ปราบปรามการตัดไม้ทำลายป่าที่เกิดขึ้นและส่งผลกระทบต่อการทำงานอย่างเข้มแข็งของเจ้าหน้าที่อนุรักษ์เพื่อปกป้องทรัพยากร การบุกกรุกทรัพยากรธรรมชาติ กิจกรรมของมูลนิธิสืบาคะเสถียรและเครือข่ายองค์กรอนุรักษ์

3) การโพสต์วิเคราะห์สถานการณ์น้ำ/การจัดการน้ำ ศศินวิเคราะห์สาเหตุของการเกิดน้ำท่วมในพื้นที่ อ.ลาดยาว จ.นครสวรรค์ โดยลงพื้นที่ถ่ายภาพ เขียนบรรยายด้วยข้อมูลที่เขาได้ เช่น ทิศทางการไหลของน้ำ ต้นตอของปัญหาน้ำท่วม วิเคราะห์สถานการณ์น้ำ ชี้แนะวิธีแก้ไข พร้อมทั้งสรุปว่าการสร้างเขื่อนไม่ได้ช่วยแก้ปัญหาน้ำท่วมในพื้นที่ นั้นแสดงว่าศศินมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องสถานการณ์น้ำค่อนข้างมาก

4) การโพสต์ที่มีนัยยะทางการเมือง/วิพากษ์การทำงานของรัฐบาลและนโยบายรัฐบาล ศศินแชร์ลิงก์ที่เป็นเรื่องการเมืองบ่อยครั้ง รองจากเรื่องอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สะท้อนความสนใจและการติดตามประเด็นการเมืองอย่างต่อเนื่อง นอกจากการแชร์ลิงก์ ศศินยังเขียนวิพากษ์วิจารณ์ เสียดสีเหน็บแนมการทำงานของรัฐบาลเพื่อไทยและผู้นำประเทศในขณะนั้น (พ.ศ. 2556)บ้าง โดยส่วนใหญ่จะไม่แสดงทัศนคติขึ้นมาโดยตรง แต่จะนำเสนอข่าวหรือแชร์จากสถานะของคนอื่นแล้วเขียนแสดงทัศนคติของตนสั้นๆ หรือโพสต์วางลิงก์ไว้เฉยๆ เนื้อหาของข่าวการเมืองที่โพสต์จะเป็นเรื่องการปฏิรูปประเทศ นโยบายของรัฐบาล การบริหารงานของรัฐบาลที่ถูกวิพากษ์วิจารณ์ การประท้วงของเกษตรกรกับรัฐบาล เป็นต้น

5) การโพสต์เกี่ยวกับเชื่อมแม่วงก์ ศศินโพสต์ลิงก์ที่ตนได้ไปให้สัมภาษณ์สื่อมวลชน เช่น สื่อสิ่งพิมพ์และโทรทัศน์ดาวเทียม เกี่ยวกับความไม่ชอบมาพากลของโครงการเชื่อมแม่วงก์ นอกจากนี้เขายังโพสต์ภาพการประชุมวาระต่างๆ ที่เป็นการหาหรือเรื่องความคุ้มค่าเชื่อมแม่วงก์ โพสต์ข้อความเกี่ยวกับการดำเนินงานขององค์กรอนุรักษ์ในการคัดค้านโครงการนี้ อาทิ การยื่นหนังสือคัดค้านไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานนโยบายและแผน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (สผ.) กรมชลประทาน คณะกรรมการบริหารจัดการน้ำและอุทกภัย (กบอ.) ฯลฯ ทำเอกสารเผยแพร่และ

จัดเสวนาเรื่องความไม่คุ้มค่าของเขื่อนแม่วังก่ นอกจากนั้นผู้วิจัยยังพบว่าพูดถึงการรณรงค์หาทางหยุด EHA เขื่อนแม่วังก่ผ่านโพสต์สถานะครั้งแรกในวันที่ 11 สิงหาคม พ.ศ. 2556 หลังจากนั้นก็ไม่โพสต์อีก ก่อนจะมาโพสต์เรื่องการเดินค้ำเขื่อนแม่วังก่อีกครั้งในวันที่ 9 กันยายน พ.ศ. 2556 คือวันก่อนที่จะเดิน 1 วัน

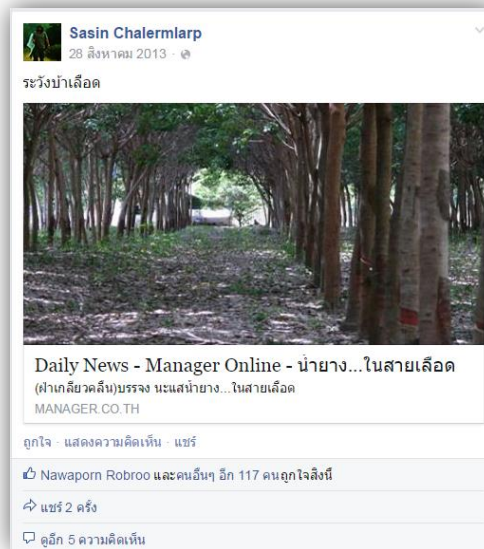
6) การโพสต์บรรยายสิ่งที่พบเห็น/ความรู้สึกส่วนตัว เป็นการโพสต์กิจกรรมในการดำเนินชีวิตทั่วไป เช่น ขณะนั้นอยู่ที่ไหน ไปทำอะไรกับใคร ทานอะไร มีความรู้สึกต่อเหตุการณ์ในขณะนั้นอย่างไร มีความทรงจำกับสถานที่ต่างๆ อย่างไร ผู้วิจัยพบว่าในภาพรวมศตินโพสต์เรื่องส่วนตัวน้อยกว่าเรื่องงาน

4.1.4 วัตถุประสงค์ของการสื่อสาร

จากการศึกษาวัตถุประสงค์ของการสื่อสารในช่วงก่อนการเดินเท้าคัดค้าน พบว่าวัตถุประสงค์ที่พบมากที่สุด คือ การโพสต์เพื่อนำเสนอเรื่องราวและประสบการณ์ที่ไม่เกี่ยวข้องกับการคัดค้านการสร้างเขื่อนโดยตรง ได้แก่ การโพสต์กิจกรรมประจำวัน การนำเสนอข้อมูลข่าวสารทั่วไปที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและการเมือง

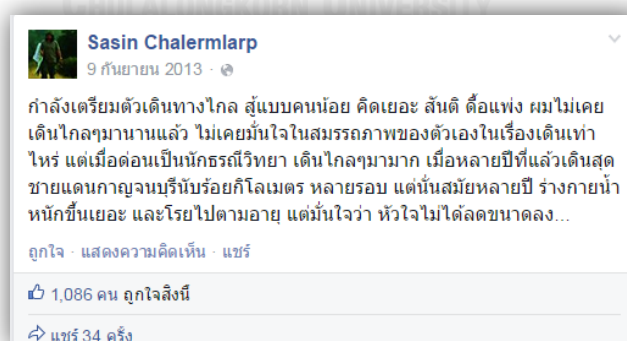

ภาพที่ 16 แสดงตัวอย่างการนำเสนอเรื่องราวประสบการณ์ส่วนตัวที่ไม่เกี่ยวข้องกับการคัดค้านการสร้างเขื่อน

ภาพที่ 17 ตัวอย่างการโพสต์เพื่อนำเสนอข้อมูลข่าวสารทั่วไป

ผู้วิจัยยังพบการโพสต์เพื่อแสดงความคิดเห็นประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับกรณีเชื่อนแม่วงก์ การโพสต์เพื่อบอกความเคลื่อนไหวและภารกิจประจำวันที่เกี่ยวข้องกับการรณรงค์ต่อต้านเชื่อนแม่วงก์ เช่น โพสต์ในวันที่ 9 กันยายน พ.ศ. 2556 ศศินโพสต์เกี่ยวกับการเตรียมการเดินทางเท้าระยะไกลเป็นครั้งแรก นอกจากนั้นพบการโพสต์เพื่อประกาศจุดยืนทางความคิด และการโพสต์เพื่อระดมสรรพกำลัง แต่การโพสต์เพื่อวัตถุประสงค์เหล่านี้มีไม่มากนัก ส่วนการโพสต์ที่พบน้อยที่สุดคือการโพสต์เพื่อสำรวจความคิดเห็นของผู้ติดตาม

ภาพที่ 18 แสดงตัวอย่างการโพสต์เกี่ยวกับการเตรียมการเดินทางเท้าระยะไกลเป็นครั้งแรก

โดยสรุป เนื้อหาของสถานะในช่วงก่อนการเดินเท้าคัดค้านจะมี 2 เรื่องหลัก คือ (1) เรื่องที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย การปกป้องทรัพยากรธรรมชาติ โครงการสร้างเขื่อนแม่วงก์ เรื่องการปกป้องป่าไม้ การวิเคราะห์สถานการณ์น้ำท่วม (2) เรื่องการเมือง เช่น นโยบายรัฐ การทำงานของรัฐ ทิศทางการปฏิรูปการเมือง ฯลฯ ผ่านการแชร์ลิงก์ แชร์สถานะ แชร์ภาพ มีเนื้อหาที่เป็นการบรรยายความรู้สึกส่วนตัวไม่มากนัก อย่างไรก็ตาม พบว่าการบรรยายความรู้สึกจะไปปรากฏในส่วนของการเขียนบันทึก นอกจากนั้น การสำรวจในช่วงนี้พบว่า ศศินโพสต์ข้อความเกี่ยวกับสาเหตุของน้ำท่วม สถานการณ์น้ำที่มีระดับสูงในจังหวัดนครสวรรค์ ไปจนถึงแนะนำวิธีการน้ำซึ่งเชื่อมโยงถึงเรื่องความไม่คุ้มค่าของเขื่อนแม่วงก์บ้าง แต่หลังจากนั้นก็ไม่ได้โพสต์อีกจนกระทั่งในวันที่ 7 กันยายน 2556 คือก่อนที่จะมีการเดินคัดค้านเขื่อนแม่วงก์ 3 วัน ศศินได้เผยแพร่คลิปสัมภาษณ์ในรายการเจาะข่าวตื่น ซึ่งเป็นการพูดคุยประเด็นการคัดค้านเขื่อนแม่วงก์ปรากฏว่ามีผู้กดถูกใจเพียง 63 คน นั้นหมายความว่าในช่วงก่อนการเดินเท้าคัดค้าน ศศินสื่อสารและให้ข้อมูลเรื่องเขื่อนแม่วงก์อย่างประปรายและไม่ต่อเนื่อง ทั้งยังไม่มีกรณีการณรงค์เรื่องการเดินเท้าคัดค้านอย่างชัดเจน ไม่มีการวางแผนและประชาสัมพันธ์ให้กับผู้ติดตามได้ทราบทางเฟซบุ๊ก แต่มีการสื่อสารและวางแผนเรื่องนี้กันภายในเครือข่ายองค์กรอนุรักษ์ จนเมื่อวันที่ 9 กันยายน 2556 (ก่อนเดินเท้า 1 วัน) ศศินประกาศผ่านเฟซบุ๊กเป็นครั้งแรกว่าเขาจะเดินเท้าระยะทางไกลเพื่อคัดค้านการสร้างเขื่อนแม่วงก์ พร้อมกับเผยแพร่วิธีการเคลื่อนไหวในครั้งนี้อย่างคร่าวๆ ไม่ได้อธิบายรายละเอียด และไม่มีข้อความใดที่โพสต์ในเชิงการชักชวนระดมพล

4.2 การสื่อสารระหว่างการเดินเท้าคัดค้านการสร้างเขื่อนแม่วงก์

จากการวิเคราะห์การโพสต์สถานะช่วงระหว่างการเดินเท้า พบว่า แม้ช่วงนี้จะมีจำนวนวันในการเก็บข้อมูลน้อย กลับมีการโพสต์สถานะทั้งสิ้น 279 ครั้ง เฉลี่ย 21 ครั้งต่อวัน ใช้รูปแบบการนำเสนอแบบภาพนิ่ง (image) มากที่สุด รองลงมาคือข้อความ (text) นอกจากนั้นเป็นการโพสต์ลิงก์ (link) การโพสต์วิดีโอ (video) และการโพสต์รูปแบบอื่นๆ

ตารางที่ 3 แสดงความถี่ของการโพสต์ในรูปแบบต่างๆ ช่วงระหว่างการเดินเท้า

รูปแบบ	จำนวนครั้ง
ข้อความ	22
ภาพนิ่ง	253
วิดีโอ	1
เสียง	0
ลิงก์	2
อื่นๆ	1
รวม	279

ลักษณะเนื้อหาการโพสต์สถานะช่วงระหว่างการเดินเท้า

4.2.1 รูปแบบที่ใช้สื่อสาร

1) ข้อความ สถานะส่วนใหญ่ในช่วงนี้จะเป็นการรายงานกิจกรรมการเดินเท้าคัดค้านเชื่อมแมงกิ้งในแต่ละวัน โดยศศิณโพสท์ทั้งข้อความขนาดสั้นประกอบภาพ และข้อความความยาวขนาดกลางเพื่อบรรยายอารมณ์ความรู้สึกระหว่างการเดินสลับกับการรายงานข้อมูล สภาพอากาศและอุปสรรคที่พบเจอในระหว่างการเดิน นอกจากนี้ยังพบโพสท์ข้อความขนาดยาวไม่มากนัก โดยโพสท์ขนาดยาวจะเป็นการบรรยายทบทวนเหตุการณ์เมื่อวันที่ผ่านมาและบอกเป้าหมายที่จะทำในวันนั้น ศศิณอธิบายว่าเธอไม่สะดวกที่จะโพสท์สถานะยาวๆ เนื่องจากจะต้องเดินไปพิมพ์ไป ดังนั้น เธอจะโพสท์ข้อความขนาดยาววันละประมาณ 3-4 โพสท์ โดยใช้เวลาช่วงรอที่ทีมงาน³ เตรียมความพร้อมก่อนออกเดินในแต่ละวัน ในแต่ละสถานะนั้นมีลำดับการเขียนที่เป็นรูปแบบซ้ำๆ เริ่มจากการทบทวนเรื่องของวันที่ผ่านมาประมาณ 2-3 ประโยค ต่อด้วยความตั้งใจที่จะทำในวันนี้พร้อมกับเขียนสิ่งที่เขาเรียกว่าเป็น “ดราม่าความรู้สึก” กล่าวคือ การเขียนระบายความรู้สึกที่มีต่อเหตุการณ์ที่พบเจอในแต่ละวัน ผู้วิจัยพบว่ารูปแบบการเขียนในช่วงแรกๆ ของการเดินเท้า คือเขียนตามอารมณ์ความรู้สึก แต่หลังจากนั้นก็เปลี่ยนรูปแบบมาเขียนเกี่ยวกับจุดหมายที่จะไป ทั้งยังเพิ่มความน่าสนใจและการมีส่วนร่วมด้วยการให้ผู้ติดตามช่วยรายงานสภาพการจราจรในเส้นทางที่จะผ่าน นอกจากนี้ เขายังโพสท์ในช่วงเช้ามากกว่าเวลาอื่น เพราะเป็นเวลาที่ยังมีคนมาร่วมเดินไม่มาก แต่ยังไม่ร้อนจัดและฝนมักจะไม่ตก ในขณะที่ช่วงบ่ายเขาพิมพ์ข้อความไม่ได้เพราะแดดแรง และคนเริ่มทยอยมาร่วมเดินเพิ่ม

³ ทีมงาน หมายถึง เจ้าหน้าที่มูลนิธิสืบนาคะเสถียร เครือข่ายองค์กรอนุรักษ์ต่างๆ ที่ร่วมวางแผนและดำเนินกิจกรรมเดินเท้า

มากขึ้น เขาจึงต้องใช้เวลาและพลังงานไปกับผู้ที่มาร่วมเดินแทนการสื่อสารผ่านเฟซบุ๊ก (ศศิน เฉลิมลาภ, สัมภาษณ์, 11 กุมภาพันธ์ 2558)

ลักษณะการใช้ถ้อยคำในช่วงนี้เป็นการใช้ภาษากึ่งทางการและภาษาตนเองที่ค่อนข้างสุภาพ เช่น มีคำว่า “ครับ” ในการตั้งสถานะ การใช้คำกระชับ ได้ใจความ มีการโพสต์ที่มีอารมณ์ขันแทรก เพื่อผ่อนคลายความตึงเครียด

ภาพที่ 19 แสดงตัวอย่างการโพสต์ที่มีอารมณ์ขัน

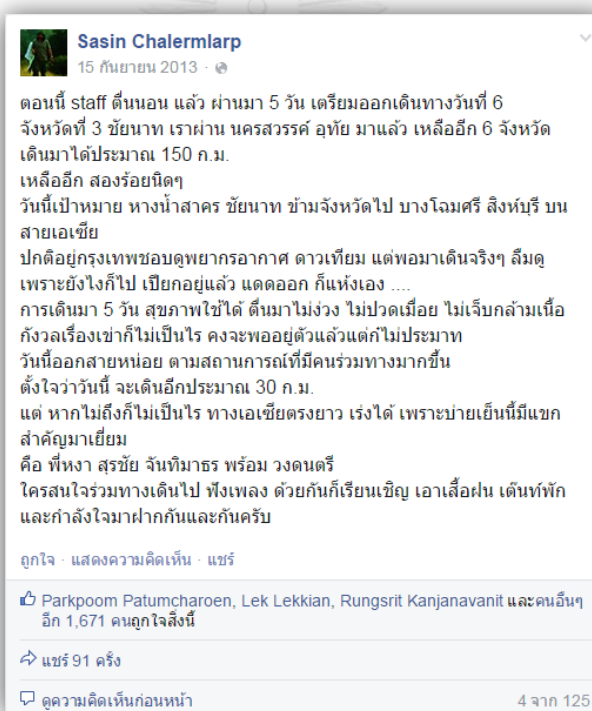
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 20 แสดงตัวอย่างข้อความบรรยายขนาดสั้น

ภาพที่ 21 แสดงตัวอย่างข้อความบรรยายขนาดกลาง

ภาพที่ 22 แสดงตัวอย่างข้อความบรรยายขนาดยาว

2) ภาพนิ่ง ในช่วงนี้มีการโพสต์ภาพถ่ายระหว่างการเดินคัดค้านซึ่งมีที่มาจาก 2 แหล่ง คือ ภาพที่ศศินถ่ายด้วยตัวเอง (ไม่มีศศินในภาพ) เป็นภาพบรรยายภาคในขบวนเดินเท้าและสิ่งทีพบเจอในระหว่างทาง และภาพที่ทีมงานถ่ายให้โดยใช้สมาร์ทโฟนของศศิน (มีศศินในภาพ) เป็นภาพที่ศศินถ่ายร่วมกับผู้ร่วมเดินเท้า, คนที่สนับสนุนการคัดค้านเขื่อนแม่วงก์, คนที่นำสิ่งของมามอบให้ ศศินให้สัมภาษณ์ว่าในช่วงแรกของการเดิน เขาจะพยายามถ่ายภาพกับผู้ที่มาร่วมเดินให้ครบทุกคน แต่ช่วง

หลังมีคนมาร่วมเดินและมาให้กำลังใจมากขึ้น จึงถ่ายได้เฉพาะบางคน เช่น คนที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จัก กลุ่มคนที่มีความน่าสนใจ (ศศิน เฉลิมลาภ, สัมภาษณ์, 11 กุมภาพันธ์ 2558) เช่น ศิลปินตารา ผู้พิการ เด็กและเยาวชน ฯลฯ บางภาพใช้เพื่อบอกวัตถุประสงค์ของการเดิน ซึ่งไม่ได้ระบุไว้ตั้งแต่แรก นอกจากนั้น มีการแชร์ภาพของผู้ติดตามบ้างเล็กน้อย เช่น ภาพที่ผู้ติดตามส่งมาให้ศศินเพื่อเป็นกำลังใจ

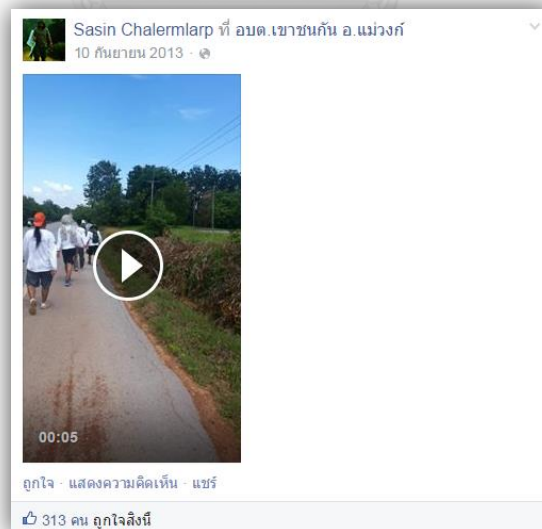

ภาพที่ 23 แสดงตัวอย่างการโพสต์ภาพที่ศศินถ่ายเอง

ภาพที่ 24 แสดงตัวอย่างการโพสต์ภาพที่ทีมงานถ่ายให้

3) วิดีโอ ศศินโพสต์วิดีโอที่ถ่ายระหว่างเดิน จำนวน 1 ครั้ง มีความยาว 5 วินาที เป็นภาพคนเดินอยู่ข้างหน้าประมาณ 4-5 คน

ภาพที่ 25 แสดงตัวอย่างการโพสต์ภาพวิดีโอ

4) ลิงก์ ในช่วงนี้มีการโพสต์ลิงก์เพียงเล็กน้อย เป็นลิงก์ข่าวที่เกี่ยวข้องกับประเด็นเชื้อนแม่วงก์ของฝั่งรัฐบาล โดยเฉพาะความเคลื่อนไหวของคุณปลอดประสพ สุรัสวดี ขณะนั้นดำรงตำแหน่ง

ปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในฐานะเลขานุการคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ(กก.วล) และประธานคณะกรรมการบริหารจัดการน้ำ ซึ่งสนับสนุนให้มีการสร้างเขื่อนแม่วงก์

5) อื่นๆ ได้แก่ การเปลี่ยนรูปประจําตัว

4.2.2 รูปแบบการสื่อสารเฉพาะของเฟซบุ๊ก

1) การถูกใจ (Like) ในช่วงนี้ ศศินกตถูกใจการแสดงความคิดเห็นบ้าง โดยจะกดถูกใจข้อความที่ผู้ติดตามโพสต์ให้กำลังใจ ส่วนยอดการกดถูกใจของผู้ติดตามอยู่ในช่วง 500-2,500 ครั้งต่อโพสต์ โดยโพสต์ในวันแรกๆ จะอยู่ที่หลักร้อย ในช่วงท้ายของการเดินจะเป็นหลักพันขึ้นไป โพสต์ที่มียอดกดถูกใจมากที่สุดในช่วงนี้สูงถึง 5,041 ครั้ง เป็นการโพสต์ข้อความในวันสุดท้าย (วันที่ 13) ของการเดินเท้า โดยศศินบรรยายข้อความขนาดยาวประมวลเหตุการณ์ในช่วงที่ผ่านมาพร้อมทั้งกล่าวถึงแผนการของการเดินในวันสุดท้าย สอดแทรกความรู้สึกและแสดงความขอบคุณทุกคนที่มาร่วมเดิน

 Sasin Chalermarp
22 กันยายน 2013 · ๑

วันที่ 13 ของการเดินทาง ผมเดินเข้ามา 350 กิโลเมตรแล้วมั้งครับ พอเดินจริงน่าจะขาดจากที่คำนวณในแผนที่ไป 20-30 ก.ม. จาก 388 ก.ม. เมื่อคืน นศ. และอาจารย์ ม.เกษตรฯ ช่วยเหลือเรื่องที่พักและเวทิงดงาม ผมได้นอนตื่นตีห้าครึ่งเป็นครั้งแรก เพราะปกติเราจะต้องตื่นตีสี่ครึ่งถึงตีห้าเพื่อเริ่มเดินทางตอน ตีห้าครึ่ง

วันนี้ระยะเหลือไม่มากราวๆ 12 ก.ม. ถึงหอศิลป์ กทม. ที่แยกปทุมวัน เรากำลังตีคิกคาเฟ่สนทนากันอยู่ที่ลานกิจกรรมของนิสิตเกษตร หลายคนมาสมทบแต่เช้าแล้ว

วันนี้งานหนักๆ ไม่ใช่การเดินทาง แต่เป็นงานการสื่อสารตรงๆ ถึงเพื่อนกรุงเทพฯ เราน่าจะออกจากที่นี่ในช่วงบ่ายหน้า เพื่อไปสั่ง BTS หมอชิต ผ่านถนนวิภาวดี เซนทรัล จตุจักร เราจะหยุดพักทุกๆ สถานีรถไฟเพื่อรอผู้คน ผมจะพยายามเช็คอินว่าถึงไหนแล้วตลอดทาง กลางวันน่าจะกินข้าวที่อนุเสาวรีย์ได้บ้าง

แล้วเหลือ 2 ก.ม. หายสุดไปปทุมวัน รอคณทุกๆ สถานีรถไฟเช่นเคย จะพยายามพูดคุยสื่อสารกับทุกๆ ท่านเรื่องEHIA เขียนแฉ่งกใหม่มากที่สุด เพราะทุกท่านคือเป้าหมายหลักในการสื่อสารของเรา

ขอบคุณเพื่อนร่วมเดินทางตั้งแต่วันแรก จนถึงวันนี้ที่สร้างความฝัน ความหวังให้ประเทศไทยยังยืนหยัดได้ในการอนุรักษ์ป่าไม้ และรักษาป่าแม่วงก์ให้ได้

ขอบคุณเพื่อนร่วมทีม ทั้งน้องสิบบ และมวล์มิตรที่อาสาทำงาน

ขอบคุณเครือข่ายอนุรักษ์ที่ยังคงความเป็นเพื่อนมิตรร่วมอุดมการณ์

วันนี้เดินวันสุดท้าย....

ผมไม่แน่ใจว่าจริงแล้ว ผมอยากหยุดเดินจริงๆ หรือ

เพราะการเดินทางที่ผ่านมาช่างมหัศจรรย์

และเป็นการเดินทางกับมิตรทั้งดงามยิ่ง

พรุ่งนี้...เราก็คงเดินร่วมกันอยู่ ไม่ใช่ด้วยสองเท้า

แต่เป็นหัวใจที่ขนาดใกล้ๆ กัน

ภาพที่ 26 แสดงตัวอย่างการโพสต์ที่มียอดการกดถูกใจมากที่สุด

2) การแสดงความคิดเห็น (Comment) ในช่วงนี้พบว่าศศินไม่แสดงความคิดเห็นตอบกลับบ่อยเท่ากับช่วงก่อนเดินเท้า เขาให้สัมภาษณ์ว่าถ้าพอมีเวลาเขาก็จะพยายามอ่านแทบทุกความเห็น ถ้าพบว่ามีคำถามก็จะตอบกลับไป ต่างจากเมื่อก่อนที่โพสต์ทิ้งไว้เฉยๆ ไม่ค่อยได้สนใจมาก แต่ช่วงหลังอ่านเกือบทุกคอมเมนต์ อ่านแล้วก็กดไลค์ด้วย (ศศิน เฉลิมลาภ, สัมภาษณ์, 11 กุมภาพันธ์ 2558)

3) การบอกต่อหรือ “แชร์” (share) ปรากฏการแชร์ภาพจากเฟซบุ๊กของผู้ติดตามบ้าง ส่วนหนึ่งเป็นภาพที่ผู้ติดตามส่งไปให้ศศินเพื่อเป็นกำลังใจ รวมถึงเป็นการแสดงจุดยืนสนับสนุนการคัดค้านการสร้างเขื่อนแม่วงก์ นอกจากนั้น ศศินยังใช้วิธีการแชร์สถานะของคนรู้จักที่มีชื่อเสียง โดยเขากล่าวว่าการทำเช่นนี้มีประโยชน์อยู่บ้างตรงที่ผู้ที่เขาพาข้อมูลมาแชร์ต่อส่วนหนึ่งเป็นที่รู้จักในสังคมอยู่แล้ว เช่น จิรนนท์ พิตรปรีชา หงา คาราวาน ฯลฯ ซึ่งทำให้ประเด็นที่เขาสื่อสารมีน้ำหนักมากขึ้น และยังได้กลุ่มแฟนคลับของคนเหล่านั้นมาสนับสนุนเรื่องการคัดค้านการสร้างเขื่อนแม่วงก์ด้วยอีกต่อหนึ่ง (ศศิน เฉลิมลาภ, สัมภาษณ์ 11 กันยายน 2558)

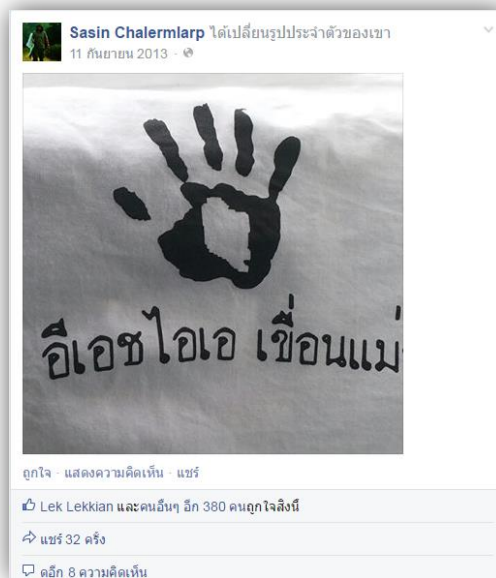

ภาพที่ 27 แสดงตัวอย่างการแชร์ภาพของผู้ติดตาม

4) การเปลี่ยนรูปประจำตัว (profile picture) ศศินเปลี่ยนรูปประจำตัว 1 ครั้ง ในช่วงวันแรกๆ ของการเดิน จากภาพศศินคาดข้อความกราฟฟิก “NO DAM” เป็นรูปประจำตัวตั้งแต่วันที่ 16 เมษายน พ.ศ. 2556 มาเป็นภาพจากหลังเสื้อแบบที่ใส่เดินคัดค้าน EHIA เขื่อนแม่วงก์ มีรูปรอยฝ่ามือ (แทนคำว่า “หยุด”) และข้อความว่า “อีเอชไอเอ เขื่อนแม่วงก์”

ภาพที่ 28 แสดงตัวอย่างรูปประจำตัวเดิม (16 เมษายน พ.ศ. 2556)

ภาพที่ 29 แสดงตัวอย่างรูปประจำตัวที่เปลี่ยนในช่วงระหว่างการเดินเท้า

4.2.3 หัวข้อที่สื่อสาร

ผู้วิจัยพบว่า หัวข้อที่สื่อสารในช่วงนี้เกือบทั้งหมดเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับกิจกรรมเดินเท้าคัดค้าน การสร้างเขื่อนแม่วังก์ รวมทั้งข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับประเด็นนี้ เช่น ความเคลื่อนไหวของฝ่ายรัฐบาล ที่ต้องกันผลักดันให้เกิดการสร้างเขื่อนแม่วังก์ และพบว่ามีข่าวอื่นๆ ไม่มากนัก

1) การโพสต์เกี่ยวกับภารกิจประจำวัน ในช่วงระหว่างการเดินเท้า ศคินโพสต์เกี่ยวกับ กิจกรรมต่างๆ ที่ทำในระหว่างเดิน เช่น การเตรียมความพร้อม เป้าหมายของการเดินในแต่ละวัน การแวะพักตามจุดต่างๆ รายงานว่าตอนนี้เดินถึงที่ไหน พบเจอใครที่มาสนับสนุนบ้าง ในระหว่าง ทางพบเจออุปสรรคอะไรและมีการแก้ไขปัญหาอย่างไร ฯลฯ

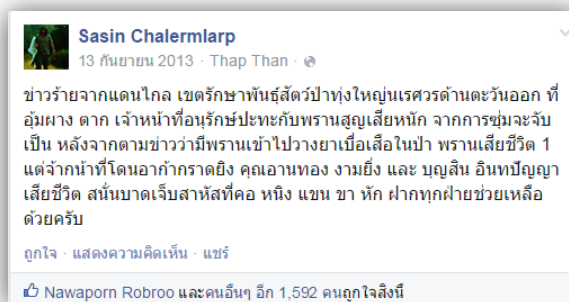
ภาพที่ 30 แสดงตัวอย่างการโพสต์เกี่ยวกับภารกิจประจำวัน

2) การโพสต์เกี่ยวกับเขื่อนแม่วงก์ เป็นการโพสต์ความเคลื่อนไหวเกี่ยวกับประเด็นเขื่อนแม่
วงก์และกิจกรรมการเดินเท้าคัดค้าน เช่น การพบเจอปัญหาอุปสรรคระหว่างและการแก้ปัญหา การ
โพสต์ถึงกัข่าวเขื่อนแม่วงก์จากสื่อต่างๆ ฯลฯ

ภาพที่ 31 แสดงตัวอย่างการโพสต์เกี่ยวกับเขื่อนแม่วงก์

3) การโพสต์เกี่ยวกับการปกป้อง/จัดการกับทรัพยากรธรรมชาติ ป่า และสัตว์ป่า ในช่วงนี้พบการโพสต์ประเด็นนี้เพียงเล็กน้อย

ภาพที่ 32 แสดงตัวอย่างการโพสต์เกี่ยวกับการปกป้องทรัพยากร

4) การโพสต์ที่มีนัยยะทางการเมือง/การทำงานของรัฐบาล/นโยบายรัฐ ปรากฏการโพสต์ลิงก์ข่าวเกี่ยวกับนโยบายการบริหารจัดการน้ำของรัฐบาล โดยนายปลอดประสพ สุรัสวดี ซึ่งในขณะนั้น (พ.ศ. 2556) ดำรงตำแหน่งปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในฐานะเลขาธิการคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ และประธานคณะกรรมการบริหารจัดการน้ำ

ภาพที่ 33 แสดงตัวอย่างการโพสต์ที่มีนัยยะทางการเมือง/การทำงานของรัฐบาล/นโยบายรัฐ

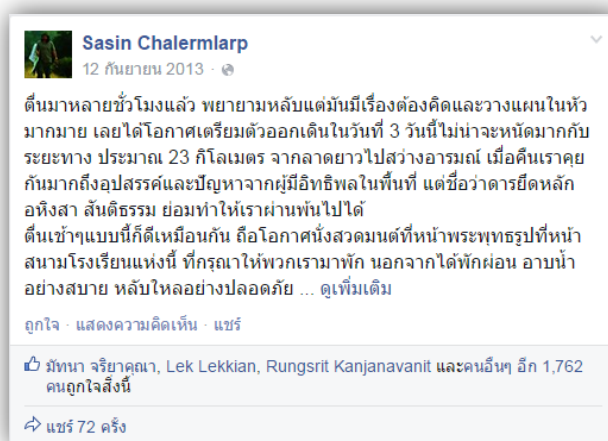
5) การโพสต์บรรยายสิ่งที่พบเห็น/ความรู้สึกส่วนตัว เป็นการบรรยายความรู้สึกในระหว่างการเดินเท้า และบรรยายภาคที่ได้พบเจอ เช่น ความปลื้มใจที่มีคนมาให้กำลังใจ ความเจ็บป่วยทางร่างกาย สภาพแวดล้อมที่เป็นใจและไม่เป็นใจ เป็นต้น

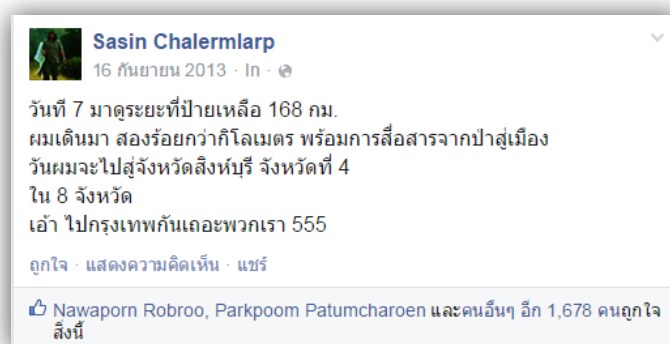
ภาพที่ 34 แสดงตัวอย่างการโพสต์บรรยายสิ่งที่พบเห็น/ความรู้สึกส่วนตัว

4.2.4 วัตถุประสงค์ของการสื่อสาร

จากการศึกษาวัตถุประสงค์ของการสื่อสารในช่วงระหว่างการเดินเท้าตัดค่าน พบว่า วัตถุประสงค์ที่พบมากที่สุดคือเพื่อบอกความเคลื่อนไหวและภารกิจประจำวันที่เกี่ยวข้องกับการรณรงค์ต่อต้านการสร้างเขื่อนแม่วงก์ เช่น เวลาตื่น เวลาเริ่มออกเดิน จุดหมายในการเดินเท้า อุปสรรคและผู้สนับสนุน ฯลฯ รองลงมาคือการโพสต์เพื่อระดมสรรพกำลัง เช่น การเชิญชวนให้คนมาร่วมเดิน การขอร้องให้ช่วยส่งข้อมูลเรื่องการจราจรในระหว่างทาง ฯลฯ และการโพสต์เพื่อแสดงความคิดเห็นประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการณ์เขื่อนแม่วงก์ นอกจากนี้เป็นพบการโพสต์เพื่อนำเสนอข้อมูลข่าวสารทั่วไปจำนวน 1 โพสต์ คือข่าวการเสียชีวิตของเจ้าหน้าที่พิทักษ์ป่า

ภาพที่ 35 แสดงตัวอย่างการโพสต์เพื่อบอกความเคลื่อนไหวและภารกิจประจำวันที่เกี่ยวข้องกับการรณรงค์ต่อต้านเขื่อนแม่วงก์

ภาพที่ 36 แสดงตัวอย่างการโพสต์เพื่อระดมสรรพกำลัง

โดยสรุป ในช่วงระหว่างการเดินทางเท้า ศศินมีการตั้งสถานะโดยเฉลี่ยมากถึงวันละ 21 ครั้ง ซึ่งเป็นความถี่ที่เพิ่มขึ้นจากช่วงก่อนการเดินทางเท้าถึง 3 เท่า ส่วนใหญ่จะเป็นการโพสต์ภาพนิ่งที่ถ่ายกับผู้ที่มาร่วมเดินและนำสิ่งของมาสนับสนุน โดยมีข้อความบรรยายว่าบุคคลเหล่านั้นเป็นใคร มาจากไหน และกล่าวขอบคุณ ทั้งยังให้ผู้ช่วยในทีมที่เดินเท้าด้วยกันโพสต์แทนบ้าง ศศินกล่าวว่าระหว่างการเตรียมพร้อมก่อนการเดินทาง เขาตั้งใจจะโพสต์ข้อมูลในเชิงวิชาการเกี่ยวกับเชื่อนแม่วงก์และประเด็นที่เกี่ยวข้อง เช่น สาเหตุของน้ำท่วมภาคกลางเมื่อพ.ศ. 2554 เชื่อนแม่วงก์จะแก้ปัญหาน้ำท่วมได้หรือไม่ ฯลฯ แต่เมื่อลองโพสต์ข้อมูลดังกล่าวในวันแรกๆ เขาพบว่าการโพสต์ลักษณะนี้ไม่เป็นที่สนใจของคนมากนัก สังเกตได้จากจำนวนการกดไลค์กดแชร์ของผู้ติดตามที่ยังมีไม่มากนัก แต่เมื่อเดินได้สักพัก มีคนมาให้กำลังใจและนำสิ่งของมาสนับสนุนมากขึ้น เขาก็เริ่มโพสต์เรื่องอื่นๆ เช่น ระบายความรู้สึก และสิ่งที่พบเห็นในขณะเดิน ถ่ายภาพกับคนที่มาสนับสนุน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นคนที่ไม่รู้จักมาก่อน เขาบอกว่าช่วง 5-7 วันแรกของการเดิน เขาถ่ายภาพคู่กับผู้สนับสนุนเกือบครบทุกคน แต่ช่วงหลังๆ มีผู้มาร่วมเดินและสนับสนุนมากขึ้น จนทำให้ไม่สามารถถ่ายภาพได้ครบทุกคน เขาจึงต้องเลือกถ่ายภาพกับคนมีชื่อเสียงเพื่อจะเรียกความสนใจจากผู้ติดตาม

“...ยอมรับว่าถ้าใครที่เราเอามาเป็นจุดขายได้เราก็ต้องไม่พลาด ต้องคิดตลอดเวลาว่าผมจะถ่ายกับใครเพื่ออะไร แต่ด้วยความตั้งใจส่วนตัววันแรกๆ ต้องเก็บให้ครบเพื่อต้องการ record ไว้”

(ศศิน เถลิมาภ, สัมภาษณ์, 11 กุมภาพันธ์ 2558)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หลังจากเริ่มโพสต์ภาพคู่กับผู้มีชื่อเสียงเหล่านี้ ปรากฏว่ามีคนกดถูกใจเป็นจำนวนมาก เขาจึงจับจุดได้ว่าผู้ติดตามสนใจเรื่องแบบนี้ ดังนั้น เขาจึงเปลี่ยนวิธีการสื่อสารจากการเขียนข้อมูลเชิงวิชาการที่วางแผนไว้เดิม มาเป็นการเขียนเรื่องราวที่ได้พบเจอจากประสบการณ์ในแต่ละวัน และพยายามกดถูกใจกลับทุกความคิดเห็นได้ภาพเพื่อให้ผู้ติดตามทราบว่าเขารับรู้แล้ว

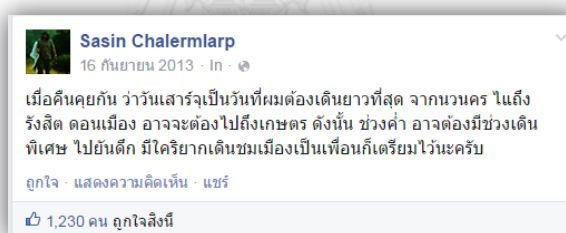
“เราก็ต้องสังเกตจากยอดไลค์ตลอดเวลาว่าโพสต์อะไรคนจะกดไลค์ ปรากฏว่าก็กดไลค์กันอยู่สองเรื่อง เรื่องแดดร้อน จะกินกาแฟ หิวข้าว กับเรื่องของคนที่เขามาเห็นด้วย เราก็เห็นว่าเอ๊ะ ยุทธศาสตร์นี้ดีนี่หว่ามีใครเข้ามาหาเราๆ ก็ถ่าย เราก็ต้องเปลี่ยนแปลงการสื่อสารของเรา”

(ศศิน เถลิมาภ, สัมภาษณ์, 11 กุมภาพันธ์ 2558)

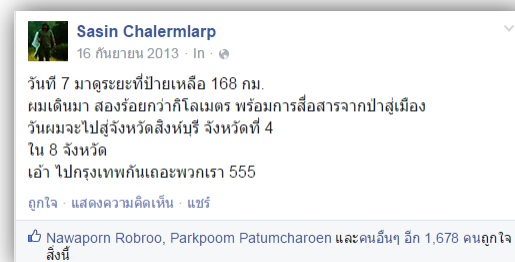
ดังนั้นการโพสต์สถานะในระหว่างการเดินทางของศศิน เฉลิมลาภ มีการปรับเปลี่ยน ยุทธศาสตร์อยู่ตลอดเวลาตามสถานการณ์ ส่วนหนึ่งต้องใช้การสังเกตปฏิกิริยาการตอบสนองของผู้ติดตาม ด้วย

นอกจากนี้ การวิเคราะห์เนื้อหายังพบว่าช่วงระหว่างการเดินทาง ศศินมักจะตั้งสถานะพร้อมกับการระบุสถานที่ (check-in) และระบุกิจกรรม “เดินเท้าคัดค้าน EHIA เชื้อนแม่वंก” ในสถานะ ทั้งยังมีการรายงานสถานการณ์แบบฉบับพลันทันที (real time) ทุกระยะที่หยุดพัก โดยศศินให้เหตุผลว่าที่ต้องทำเช่นนั้นเพราะต้องการสร้างหลักฐานว่าเดินจริง ผู้ที่ติดตามดูเฟซบุ๊กมาโดยตลอดก็จะรู้ว่า ถ้าไม่ได้เดินจริงทำอย่างนั้นไม่ได้ (ศศิน เฉลิมลาภ, สัมภาษณ์, 11 กุมภาพันธ์ 2558)

การวิเคราะห์เนื้อหายังพบว่าสถานะในช่วงนี้แทบทั้งหมดเป็นเรื่องที่มีความเกี่ยวข้องกับการเดินคัดค้านการสร้างเชื้อนแม่वंก เช่น ภารกิจประจำวัน จุดหมาย และบรรยากาศในแต่ละวันของการเดินทาง ซึ่งการตั้งสถานะส่วนใหญ่ในช่วงนี้จะเป็นสถานะที่ศศินเขียนเอง มีการแชร์ข้อความจากแหล่งอื่นไม่มากนัก รวมทั้งยังมีการแท็กชื่อผู้ที่ร่วมเดินที่เป็นเพื่อนในเฟซบุ๊กบ้างเป็นบางครั้ง นอกจากนี้ยังพบว่า การโพสต์สถานะเชิญชวนให้คนมาเข้าร่วมกิจกรรมเดินเท้าใช้ข้อความและภาษาที่ไม่แสดงถึงการชักชวนอย่างตรงไปตรงมา แต่พยายามโน้มน้าวโดยใช้ข้อความที่มีความหมายแฝง

CHULALONGKORN UNIVERSITY

ภาพที่ 37 แสดงตัวอย่างการชักชวนอย่างไม่ตรงไปตรงมา

“ผมไม่ใช่คน hard sale [การใช้วิธีรุนแรงในการชักชวน] มันต้องมีชั้นเชิงบ้าง ถ้าถามว่าถ้าผมไม่เดินผมจะสื่อสารแบบนี้ได้ไหม ไม่ได้นะ มันก็ต้องใช้ emotion [อารมณ์]

เยอะเวลาทำงาน ผมนี่กดตลอดเวลาว่าผมทำ perform [แสดง] เรากำลังทำ perform [แสดง] 13 วัน บน street ผ่าน facebook”

(ศศิน เฉลิมลาภ, สัมภาษณ์, 11 กุมภาพันธ์ 2558)

นอกจากนั้น ผู้วิจัยยังพบว่า สถานะที่ได้รับการกดถูกใจและแชร์มากที่สุดคือสถานะที่ ศศินบรรยายสถานการณ์ตามความรู้สึกและบอกเล่ารายละเอียดของบรรยากาศที่พบเจอในระหว่างการเดิน

4.3 การสื่อสารช่วงหลังการเดินเท้าคัดค้านการสร้างเขื่อนแม่วังก

จากการวิเคราะห์การโพสต์สถานะช่วงหลังการเดินเท้า พบว่า มีการโพสต์สถานะทั้งสิ้น 176 ครั้ง เฉลี่ย 6 ครั้งต่อวัน ใช้รูปแบบการนำเสนอแบบภาพนิ่ง (image) มากที่สุด รองลงมาคือข้อความ (text) นอกจากนั้นเป็นการลิงก์ (link) วิดีโอ (video) และรูปแบบอื่นๆ ได้แก่ การเขียนบันทึก และการเปลี่ยนรูปประจำตัว

ตารางที่ 4 แสดงภาพแสดงความถี่ของการโพสต์ในรูปแบบต่างๆ ช่วงหลังการเดินเท้า

รูปแบบ	จำนวนครั้ง
ข้อความ	48
ภาพนิ่ง	111
วิดีโอ	1
เสียง	0
ลิงก์	13
อื่นๆ	3
รวม	176

ลักษณะเนื้อหาการโพสต์สถานะช่วงหลังการเดินเท้า

4.3.1 รูปแบบที่ใช้สื่อสาร

1) ข้อความ ในช่วงนี้ศศินใช้ข้อความที่มีขนาดสั้น ขนาดกลาง และขนาดยาวผสมกัน มีทั้งการบรรยายประกอบภาพ/ลิงก์ การแสดงความคิดเห็นเห็นกรณีน้ำท่วมและกรณีเขื่อนแม่วังก รวมถึงอธิบายสร้างความเข้าใจในประเด็นต่างๆ เช่น การชี้แจงเกี่ยวกับรายได้จากการขายหนังสือที่เขียนเกี่ยวกับเขื่อนแม่วังก เหตุผลที่ไม่ไปเข้าร่วมการประชุมบางวาระที่มีความสำคัญ ฯลฯ นอกจากนี้ยัง

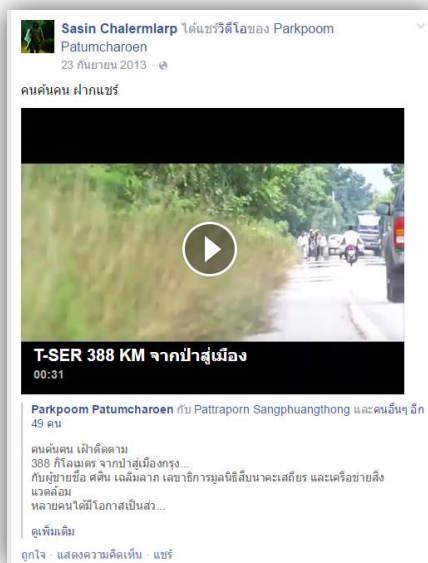
พบว่า ศศินใช้ภาษาทั้งทางการและภาษาตนเองที่มีความกระชับ ชัดเจน เช่น “บรรยากาศนั่งเรือด่วน เจ้าพระยาน้ำไม่สูง ฝนหยุดแล้ว” “ชอบ ไข่ ชัวร์” หรือการแสดงความคิดเห็นผ่านลิงก์ที่มักจะใช้ข้อความสั้นๆ เช่น “จะไป” “ไปครับ” ช่วงนี้พบการบรรยายข้อความที่มีขนาดยาวมากขึ้น มักเป็นการอธิบายเรื่องทางวิชาการหรือชี้แจงประเด็นที่มีข้อสงสัย เช่น การจัดการน้ำ การดำเนินการด้าน ERIA เชื้อนแม่วงศ์ที่ยังทำอย่างต่อเนื่อง ฯลฯ

ภาพที่ 38 แสดงตัวอย่างภาษาที่มีความกระชับ ชัดเจน

2) ภาพนิ่ง ประกอบด้วยภาพที่มีความหลากหลายของเนื้อหา เช่น ภาพระดับน้ำในแม่น้ำเจ้าพระยา ภาพการประชุม ภาพงานของมูลนิธิสืบฯ ภาพเกี่ยวกับประเด็นเชื้อนแม่วงศ์ ภาพเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมทั่วไป เป็นต้น ซึ่งมีทั้งภาพที่ศศินถ่ายเอง ภาพที่ผู้อื่นถ่ายให้ และภาพที่แชร์มาจากผู้ติดตาม

3) วิดีโอ เป็นการแชร์วิดีโอตัวอย่างรายการคนค้นคน ตอน 388 กิโลเมตรจากป่าสู่เมือง ซึ่งติดตามถ่ายทำการเดินทางเท้าของศศินและทีมเครือข่ายองค์กรอนุรักษ์ตลอดเส้นทางการเดิน

ภาพที่ 39 แสดงตัวอย่างการโพสต์วิดีโอ

- 4) ลิงก์ ในช่วงนี้พบการโพสต์ลิงก์ไม่มากนัก เช่น ลิงก์ “หยุดโครงการสร้างเขื่อนแม่วงก์” จากเว็บไซต์ change.org, ลิงก์ “กอดแม่วงก์” ของมูลนิธิสีเขียว, ลิงก์ข่าวสิ่งแวดล้อมทั่วไป ฯลฯ
- 5) อื่นๆ ประกอบด้วย การเขียนบันทึกและการเปลี่ยนรูปประจำตัว

4.3.2 รูปแบบการสื่อสารเฉพาะของเฟซบุ๊ก

1) การถูกใจ (Like) ศคิณกตถูกใจเป็นบางความเห็น ส่วนใหญ่จะกตถูกใจความเห็นแรกๆ ที่มีผู้เขียนตอบไม่นานหลังจากโพสต์สถานะ เนื่องจากมีคนเข้ามาแสดงความคิดเห็นเป็นจำนวนมาก ส่วนการกตถูกใจของผู้ติดตามช่วงแรกมีการกตถูกใจอยู่ในหลักพัน ประมาณ 2,000-4,000 ครั้ง แต่ช่วงหลังเป็นหลักร้อยและพันต้นๆ โดยโพสต์ที่มียอดการกตถูกใจมากที่สุดคือโพสต์ที่ศคิณตอบคำถามคุณโสภณ พรโชคชัย นักวิชาการผู้สนับสนุนให้มีการสร้างเขื่อนเกี่ยวกับข้อกังขาที่ว่าศคิณเดินตลอดเส้นทางหลายร้อยกิโลเมตรจริงหรือไม่ ด้วยคำตอบสั้นๆ และชัดเจนว่า “เปล่าครับ เดินจริง”

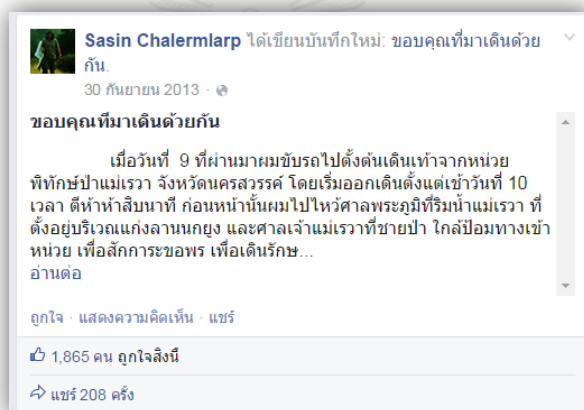

ภาพที่ 40 แสดงตัวอย่างการโพสต์ที่มียอดการกตถูกใจมากที่สุด

2) การแสดงความคิดเห็น (Comment) ศศิณิไม่ได้แสดงความคิดเห็นตอบคำถามของผู้ติดตาม แต่กดถูกใจที่ข้อความนั้นเพื่อแสดงการรับรู้

3) การบอกต่อหรือ “แชร์” (Share) ส่วนใหญ่จะเป็นการแชร์ภาพของผู้ติดตามและภาพจากสำนักข่าวต่างๆ มีการแชร์บันทึกเรื่อง “เชื่อนแม่่วงก์ ยิ่งเจาะยิ่งงง ยิ่งเจาะยิ่งมัน” ที่นำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับความคุ้มค่าของโครงการสร้างเขื่อนแม่่วงก์ เช่น พื้นที่ตั้ง ผลตอบแทนและการลงทุนเป็นตัวเลข ข้อสงสัยต่างๆ ทั้งเรื่องระยะเวลาการสร้างและความจำเป็นที่ต้องมีเขื่อน

4) การเขียนบันทึก (Notes) ในวันที่ 30 กันยายน 2556 เรื่อง “ขอบคุณที่มาเดินด้วยกัน” กล่าวถึงบุคคลสำคัญๆ ที่เป็นริ้วแรงสำคัญในการเดินครั้งนี้มาตั้งแต่ต้น นอกจากนั้นกล่าวถึงบรรยากาศโดยรวมของการเดิน โดยเฉพาะเหตุการณ์สำคัญในระหว่างการเดินทาง ทั้งท้ายด้วยการกล่าวขอบคุณทุกพลังที่มาร่วมกันในครั้งนี้

ภาพที่ 41 แสดงตัวอย่างการเขียนบันทึก

5) การเปลี่ยนรูปประจำตัว (Profile picture) ในวันที่ 30 กันยายน พ.ศ. 2556 เป็นรูปใบหน้าศศิณิ แวตามีความมุ่งมั่น

ภาพที่ 42 แสดงตัวอย่างการเปลี่ยนรูปประจำตัว

4.3.3 หัวข้อที่สื่อสาร

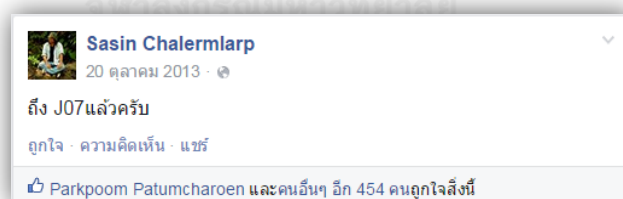
ผู้วิจัยพบว่า หัวข้อที่สื่อสารส่วนใหญ่เป็นเรื่องราวประสบการณ์ส่วนตัว ภารกิจประจำวัน และประเด็นเกี่ยวกับเชื่อนแม่่วงก์ นอกจากนี้เป็นการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับสถานการณ์น้ำ การจัดการป่าและเรื่องสิ่งแวดล้อมทั่วไป และพบการโพสต์เกี่ยวกับภาระงานของมูลนิธิสืบนาคะเสถียรไม่มากนัก

1) การโพสต์เกี่ยวกับเชื่อนแม่่วงก์ ในช่วงหลังการเดินเท้าศาสนายังคงกล่าวถึงประเด็นเชื่อนแม่่วงก์อย่างต่อเนื่องแม้การเดินจะสิ้นสุดไปแล้ว โดยในช่วงแรกๆ เขาต้องเดินสายไปออกสื่อต่างๆ เพื่อให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการเดินเท้าช่วงที่ผ่านมา ทำให้มีการพูดถึงเรื่องเชื่อนแม่่วงก์มากขึ้น ทั้งยังมีงานเขียนที่จะตีพิมพ์ การจัดกิจกรรมของมูลนิธิสืบฯ ที่มีความเกี่ยวเนื่องกัน ลิงก์ข้อมูลสนับสนุน นอกจากนี้ยังมีการแชร์ภาพและวิดีโอของผู้ติดตามและสื่อโทรทัศน์ที่ไปถ่ายทำในระหว่างเดินนำมาเผยแพร่ในช่วงนี้ เป็นการตอกย้ำความสำเร็จและสานต่อประเด็นเชื่อนแม่่วงก์ซึ่งยังไม่มีข้อยุติ

ภาพที่ 43 แสดงตัวอย่างการโพสต์ประเด็นเขื่อนแม่วงก์

2) การโพสต์เกี่ยวกับภารกิจประจำวัน ศศิณยังคงรายงานภารกิจที่จะทำในแต่ละวัน เช่น บอกว่าวันนี้จะไปออกสื่อหรือไปประชุมที่ไหน ในบางวันโพสต์สถานะให้ผู้ติดตามรับทราบรายละเอียดแบบเรียลไทม์ เช่น เวลานี้อยู่บริเวณไหนของงาน จะย้ายไปอีกที่ตอนเวลาเท่าไร และเมื่อถึงอีกสถานที่หนึ่งก็จะโพสต์บอกอีกครั้ง

ภาพที่ 44 แสดงตัวอย่างการโพสต์แบบเรียลไทม์

3) การโพสต์บรรยายสิ่งที่พบเห็น/ความรู้สึกส่วนตัว ในช่วงนี้มีการโพสต์เรื่องส่วนตัวและความรู้สึกส่วนตัวมากขึ้น ส่วนมากจะเป็นการแสดงความคิดเห็นเรื่องงานที่ได้ทำ เช่น โพสต์แสดงความขอบคุณทุกคนที่ไปร่วมเดิน โพสต์เมื่อไปพบปะเพื่อนฝูง ฯลฯ

4) การโพสต์วิเคราะห์สถานการณ์น้ำ/การจัดการน้ำ พบการโพสต์แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับระดับน้ำที่ยังน่าเป็นห่วงในบางจุด รวมถึงวิเคราะห์สถานการณ์น้ำ

ภาพที่ 45 แสดงตัวอย่างการโพสต์วิเคราะห์สถานการณ์น้ำ

5) การโพสต์เรื่องสิ่งแวดล้อมต่างๆ ไป พบการโพสต์ประเด็นนี้ไม่มากนัก โดยจะโพสต์ในลักษณะลิงก์ข่าว เช่น ลิงก์การเกิดพายุไต้ฝุ่นในต่างประเทศ ข่าวการหยุด EHIA โรงไฟฟ้าถ่านหินเขาหินซ้อน เนื่องจากจะไปกระทบระบบนิเวศและการเกษตร

ภาพที่ 46 แสดงตัวอย่างการโพสต์เรื่องสิ่งแวดล้อม

6) การโพสต์เกี่ยวกับการปกป้อง/จัดการกับทรัพยากรธรรมชาติ ป่า และสัตว์ป่า พบการโพสต์ประเด็นนี้ไม่มากนัก โดยจะโพสต์ในลักษณะลิงก์ข่าว เช่น ข่าวเจ้าหน้าที่อุทยานเสียชีวิต ข้อมูลการพบเสือและนกยูงในป่าซึ่งสนับสนุนเรื่องความอุดมสมบูรณ์ของป่าตะวันตก ข่าวการเคลื่อนไหวปกป้องทะเลสงขลา กิจกรรมเดินต้านทำเรื่อน้ำลึกลับากบารา เป็นต้น

ภาพที่ 47 แสดงตัวอย่างการโพสต์เกี่ยวกับการปกป้องทรัพยากรธรรมชาติ

7) การโพสต์เกี่ยวกับภาระหน้าที่ในมูลนิธิสืบนาคะเสถียร มีภาระหน้าที่ในมูลนิธิสืบนาคะเสถียรรวมทั้งชี้แจงและประชาสัมพันธ์กิจกรรมของมูลนิธิ เช่น ในงานหนังสือที่มีการขายสินค้ารายได้เข้ามูลนิธิ การจัดส่งเสื้อคัดค้านEHIAแม่วงก์ไปผู้สั่งซื้อ เป็นต้น

ภาพที่ 48 แสดงตัวอย่างการโพสต์เกี่ยวกับภาระหน้าที่หรือกิจกรรมในมูลนิธิสืบนาคะเสถียร

4.3.4 วัตถุประสงค์ของการสื่อสาร

การศึกษาวัตถุประสงค์ของการสื่อสารในช่วงหลังการเดินเท้าคัดค้าน พบว่า วัตถุประสงค์ที่พบมากที่สุดคือเพื่อนำเสนอเรื่องราวประสบการณ์ส่วนตัวที่ไม่เกี่ยวข้องกับการคัดค้านการสร้างเขื่อน เช่น ข่าวกิจกรรมของมูลนิธิสืบนาคะเสถียร การวิเคราะห์สถานการณ์น้ำ ร้านอาหารที่ไป ฯลฯ รองลงมาคือการโพสต์เพื่อนำเสนอข้อมูลข่าวสารทั่วไปและการโพสต์เพื่อแสดงความคิดเห็นประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับกรณีเขื่อนแม่วงก์

นอกจากนั้น พบการโพสต์เพื่อบอกความเคลื่อนไหวและภารกิจประจำวันที่เกี่ยวข้องกับการรณรงค์ต่อต้านเขื่อนแม่วงก์ การโพสต์เพื่อระดมสรรพกำลัง และการโพสต์เพื่อสำรวจความคิดเห็นของผู้ติดตาม แต่จำนวนไม่มากนักเมื่อเทียบกับช่วงการเดินเท้า

ภาพที่ 49 แสดงตัวอย่างการโพสต์เพื่อสำรวจความคิดเห็นของผู้ติดตาม

โดยสรุป สถานะบนเฟซบุ๊กในช่วงหลังการเดินเท้าคัดค้านมีความหลากหลายของรูปแบบการสื่อสารรวมถึงประเด็นที่นำเสนอที่ไม่ได้ให้น้ำหนักเรื่องใดเรื่องหนึ่งเป็นพิเศษ ส่วนใหญ่เป็นการรายงานภารกิจประจำวันทั่วไปและการแสดงความคิดเห็น/ความรู้สึกต่อสิ่งที่ได้พบเจอในแต่ละวัน โดยยังคงมีการนำเสนอประเด็นที่เกี่ยวข้องกับเชื่อนแม่วงก์อย่างต่อเนื่องตลอดทั้งเดือนสลับสับเปลี่ยนกับเรื่องอื่นๆ น้ำเสียงการบรรยายเรื่องราวเริ่มผ่อนคลายลงจากช่วงระหว่างการเดินเท้า การโพสต์เฉลี่ยต่อวันลดปริมาณลงมากเมื่อเทียบจากการโพสต์ช่วงระหว่างการเดินเท้าที่โพสต์ประมาณ 21 โพสต์ต่อวัน ในช่วงหลังการเดินเท้าเหลือวันละประมาณ 6 โพสต์ นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังพบว่าไม่ค่อยมีการระบุสถานที่และกิจกรรมที่ทำ (check-in) แตกต่างจากช่วงระหว่างเดินเท้าที่มีการระบุสถานที่หรือกิจกรรมเกือบทุกสถานะ

จากการวิเคราะห์การสื่อสารผ่านเฟซบุ๊กของศศิน เฉลิมลาภในช่วงก่อน ระหว่าง และหลังการเดินคัดค้านการสร้างเชื่อนแม่วงก์ พบว่า ศศินตั้งสถานะบ่อยที่สุดในช่วงระหว่างการเดินเท้าคัดค้านโดยคิดค่าเฉลี่ยประมาณวันละ 21 สถานะ ซึ่งเป็นค่าเฉลี่ยที่แตกต่างอย่างมากกับช่วงก่อนเดินเท้าที่ตั้งประมาณวันละ 7 สถานะ และช่วงหลังเดินเท้าที่ตั้งประมาณวันละ 6 สถานะ ข้อค้นพบนี้แสดงให้เห็นว่าศศินให้ความสำคัญกับการสื่อสารเรื่องเชื่อนแม่วงก์ในช่วงระหว่างการเดินเท้าอย่างมาก เนื่องจากต้องการเสียงสนับสนุนขณะที่กิจกรรมกำลังดำเนินอยู่ โดยโพสต์บอกความเคลื่อนไหวเกือบทุกระยะตลอดการเดินทาง ต่างจากช่วงก่อนการเดินทางซึ่งแทบจะไม่กล่าวถึงการวางแผนหรือประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับกิจกรรมล่วงหน้าเป็นเวลานาน ผู้วิจัยเห็นว่า เนื่องจากความขัดแย้งเรื่องเชื่อนแม่วงก์เป็นประเด็นอ่อนไหวและมีหลายฝ่ายเกี่ยวข้อง ดังนั้น ผู้จัดกิจกรรมจึงไม่เปิดเผยวิธีการเคลื่อนไหวในรายละเอียดล่วงหน้าเพื่อเป็นกลยุทธ์ในการเคลื่อนไหวและรักษาความปลอดภัยของแกนนำกับผู้เข้าร่วมการเดินทาง เช่นเดียวกับช่วงหลังการเดินเท้าศศินและเครือข่ายอนุรักษ์ก็ได้แจ้งข่าวสารเรื่องเชื่อนแม่วงก์ผ่านเฟซบุ๊กอย่างชัดเจนนัก ส่วนรูปแบบการสื่อสารของทุกช่วง ผู้วิจัยพบว่าเป็นการโพสต์ด้วยภาพนิ่งมากที่สุด ทั้งภาพที่ศศินถ่ายแล้วโพสต์เอง ภาพที่แชร์มาจาก “เพื่อน” ทางเฟซบุ๊กคนอื่น และภาพที่มีคนถ่ายให้แล้วศศินเป็นผู้โพสต์ ซึ่งในแต่ละภาพก็จะมีข้อความบรรยายประกอบเพื่ออธิบายข้อมูลหรือความรู้สึกที่ไม่ปรากฏในภาพ ซึ่งการที่ศศินมักสื่อสารด้วยภาพเป็นเพราะภาพถ่ายทอดความรู้สึกได้ดีและแสดงความเป็นกันเองกับผู้เข้าร่วมและผู้ติดตาม ทั้งยังสามารถใช้เป็นหลักฐานแสดงความจริงใจว่าได้เดินทางไปยังสถานที่นั้นๆ จริง รองลงมาเป็นการโพสต์ด้วยข้อความขนาดแตกต่างกันไป ศศินกล่าวว่าความยาวของข้อความนั้นขึ้นอยู่กับความสะดวก หากมีเวลาว่างมากเขาจะสามารถทบทวนเหตุการณ์และเขียนบรรยายด้วยข้อความขนาดยาวได้ นอกจากนี้ การโพสต์ข้อความส่วนใหญ่จะเป็นการบรรยายความรู้สึกของศศินในขณะนั้น เช่นในช่วงระหว่างการเดินเท้าก็จะโพสต์เรื่องสภาพร่างกายและจิตใจ ความเป็นอยู่ในวันนั้นๆ หรือบรรยายภารกิจประจำวันว่าจะไปให้ถึงจุดหมายที่ใด เดินผ่านที่ไหนบ้าง แวะพักที่ไหน พบเจออุปสรรคในระหว่างทางอะไรบ้าง

เพื่อให้ผู้ติดตามได้ทราบสถานการณ์อย่างต่อเนื่องและใกล้ชิดคล้ายกับเป็นส่วนหนึ่งของการเคลื่อนไหว ทั้งยังเสมือนให้ผู้ติดตามช่วยเฝ้าระวังสวัสดิภาพของศิลปินกับคนระหว่างเส้นทาง แม้เขาจะไม่ได้มาร่วมเดินเอง

สำหรับการสื่อสารในรูปแบบเฉพาะของเฟซบุ๊ก พบว่าส่วนใหญ่เป็นการแบ่งปัน (share) ลักษณะต่างๆ ได้แก่ แชร์ลิงก์ แชร์ภาพ แชร์สถานะ แชร์วิดีโอ แชร์เพจ และแชร์บันทึก นอกจากนี้ พบการเปลี่ยนรูปประจำตัว (profile picture) ในช่วงระหว่างการเดินเท้า 1 ครั้ง เป็นภาพที่สกรีนบนหลังเสื้อแบบที่ศิลปินใส่เดิน ซึ่งเป็นเสมือนสัญลักษณ์อย่างหนึ่งของการเดินในครั้งนั้น และเปลี่ยนช่วงหลังการเดินเท้า 1 ครั้ง เป็นภาพศิลปิน กำลังมองบางสิ่ง ไม่มีสัญลักษณ์อะไรในภาพที่สื่อถึงการคัดค้านการสร้างเขื่อนแม่วังก่ นอกจากนี้ ปรากฏการเขียนบันทึก (notes) ช่วงก่อนการเดินเท้า 1 ครั้งและหลังการเดินเท้า 1 ครั้ง ซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับเขื่อนแม่วังก่

ช่วงระหว่างการเดินเท้าคัดค้าน ศิลปินมีการระบุสถานที่หรือกิจกรรม (check-in) เกือบทุกสถานะ ประกอบการโพสต์ภาพและข้อความบรรยายขนาดสั้น ผู้วิจัยเห็นว่า การที่ศิลปินเน้นการโพสต์โดยระบุสถานที่นอกจากจะเป็นหลักฐานว่าตนได้เดินทางไปยังสถานที่นั้นๆ จริงแล้ว ยังมีเหตุผลเรื่องความปลอดภัย เพราะสามารถระบุตำแหน่งได้ว่าขณะนี้ขบวนเดินทางไปถึงจุดไหน ทำให้ผู้สนับสนุนการคัดค้านเขื่อนที่อยู่ระหว่างทางและผู้ติดตามทางเฟซบุ๊กสามารถช่วยสอดส่องดูแล เป็นหูเป็นตาให้เขาได้อีกทางหนึ่ง ต่างจากช่วงก่อนและหลังการเดินเท้าซึ่งเขาโพสต์โดยไม่ระบุสถานที่มากนัก อาจเป็นเพราะการระบุสถานที่ช่วงดังกล่าวไม่มีนัยสำคัญเท่าใดนัก

ส่วนหัวข้อของการสื่อสาร ส่วนใหญ่เป็นการถ่ายทอดความรู้สึกส่วนตัวมากกว่าการให้ข้อมูลเชิงวิชาการ โดยศิลปินให้ข้อมูลว่าผู้ที่ติดตามชอบที่ฟังเรื่องราวๆ ไปที่เกิดขึ้นมากกว่าเรื่องข้อมูล เขาจึงเลือกที่จะสื่อสารเรื่องความรู้สึกเพื่อให้เข้าถึงผู้รับสาร แสดงว่าศิลปินมีการปรับเปลี่ยนวิธีการสร้างเนื้อหาให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้รับสารตลอดเวลา ดังนั้น การโพสต์สถานะจึงเป็นเรื่องการบรรยายสิ่งที่พบเห็นหรือความรู้สึกส่วนตัวแทรกกับการให้ข้อมูล เช่น ช่วงระหว่างเดินเท้าศิลปินบรรยายถึงสภาพร่างกายและจิตใจพร้อมกับแทรกเรื่องจุดหมายปลายทาง ผู้ติดตามก็สามารถรับรู้ได้แล้วว่าขณะนี้เดินถึงไหนและจะไปถึงไหน

ผู้วิจัยยังพบว่า การสื่อสารผ่านเฟซบุ๊กใน 3 ช่วงมีวัตถุประสงค์ในการสื่อสารแตกต่างกันชัดเจน โดยช่วงก่อนและหลังการเดินเท้าส่วนใหญ่เป็นการนำเสนอเรื่องราวประสบการณ์ส่วนตัวที่ไม่เกี่ยวข้องกับการคัดค้านการสร้างเขื่อน ซึ่งประกอบด้วยการใช้ชีวิตประจำวันทั่วไป การวิเคราะห์สถานการณ์น้ำ มุมมองเรื่องการเมือง การนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับการอนุรักษ์และจัดการสิ่งแวดล้อม ฯลฯ เพื่อให้ผู้ติดตามได้รับข้อมูลข่าวสารที่หลากหลาย แต่ในช่วงระหว่างเดิน ศิลปินจะให้น้ำหนักการสื่อสารเกี่ยวกับประเด็นเขื่อนแม่วังก่ โดยพบว่าเกือบทุกสถานะเป็นการบอกความเคลื่อนไหวและ

ภารกิจประจำวันที่เกี่ยวข้องกับการรณรงค์ต่อต้านเชื้อนCoV-19 ทั้งนี้ เพื่อเน้นความสำคัญของประเด็นที่
ต้องการสื่อสารในช่วงนี้ และเพื่อให้ผู้ติดตามได้ติดตามสถานการณ์แบบเรียลไทม์ร่วมกับผู้ที่กำลังเดิน

สำหรับการใช้ภาษา พบว่า ศศินมักจะใช้ภาษากึ่งทางการที่กระชับ ชัดเจน ตรงไปตรงมาและ
เข้าใจง่าย ใช้ถ้อยคำที่เป็นกันเอง ทำให้เกิดความใกล้ชิดกับผู้รับสาร นอกจากนี้ศศินโพสต์ข้อความ
ที่มีความยาวหลากหลาย การโพสต์ขนาดสั้นจะใช้เมื่อต้องการแสดงความคิดเห็นและความรู้สึก ซึ่ง
อาจเป็นการโพสต์ประกอบภาพหรือลิงก์ ส่วนข้อความขนาดกลางมักเป็นการอธิบายข้อมูลเชิง
วิชาการหรือการแสดงความรู้สึก ขณะที่ข้อความขนาดยาวมักเป็นการถ่ายทอดความรู้สึก คำขอบคุณ
หรือประสบการณ์ที่ดีที่ได้รับจากการเดินเท้าคัดค้าน นอกจากนี้ พบว่ามีการใช้ภาษาพูดที่คึกคะนอง
เมื่อต้องการจะแสดงความรู้สึกเหินแสม เสียดสี และตลกขบขัน

ตารางที่ 5 แสดงสรุปการสื่อสารในภาพรวมของศศิน เฉลิมลาภ ผ่านเฟซบุ๊ก Sasin Chalermarp

	ก่อนเดิน	ระหว่างเดิน	หลังเดิน
ความถี่ของการโพสต์ (เฉลี่ยต่อวัน)	7	21	6
รูปแบบการสื่อสารทั่วไป (มากที่สุด-น้อยที่สุด)	1. ภาพนิ่ง 2. ข้อความ 3. ลิงก์	1. ภาพนิ่ง 2. ข้อความ	1. ภาพนิ่ง 2. ข้อความ
รูปแบบการสื่อสารเฉพาะของ เฟซบุ๊ก	- การแชร์ (กิจกรรม, ภาพ, สถานะ, เพจ, วิดีโอ) - การเขียนบันทึก	- การแชร์ภาพ - การเปลี่ยนรูป ประจำตัว	- การแชร์ (ภาพ, สถานะ, วิดีโอ, บันทึก) - การเขียนบันทึก - การเปลี่ยนรูป ประจำตัว
หัวข้อที่สื่อสารมากที่สุด	การโพสต์บรรยายสิ่ง ที่พบเห็น/ความรู้สึก ส่วนตัว	การโพสต์เกี่ยวกับ เขื่อนแม่วงก์	การโพสต์บรรยาย สิ่งที่พบเห็น/ ความรู้สึกส่วนตัว
วัตถุประสงค์ของการสื่อสารที่ พบมากที่สุด	การนำเสนอเรื่องราว ประสบการณ์ส่วนตัว ที่ไม่เกี่ยวข้องกับการ คัดค้านการสร้าง เขื่อน	การบอกความ เคลื่อนไหวและ ภารกิจประจำวัน ที่เกี่ยวกับการ รณรงค์ต่อต้าน เขื่อนแม่วงก์	การนำเสนอ เรื่องราว ประสบการณ์ ส่วนตัวที่ไม่ เกี่ยวข้องกับการ คัดค้านการสร้าง เขื่อน

เมื่อได้อธิบายการสื่อสารผ่านเฟซบุ๊กและยุทธศาสตร์ในการเคลื่อนไหวคัดค้านการสร้างเขื่อน
แม่วงก์ของศศิน เฉลิมลาภแล้ว ในบทต่อไป ผู้วิจัยจะอธิบายเรื่องการตอบสนองต่อกิจกรรมการเดิน
เท้าคัดค้านการสร้างเขื่อนแม่วงก์ของผู้รับสาร โดยได้ศึกษาแรงจูงใจที่มาร่วม ร่วม วิธีการแสดงออก
รวมถึงลักษณะการสื่อสารผ่านเฟซบุ๊กของผู้รับสาร ซึ่งจะนำเสนอในบทต่อไป

บทที่ 5

การสื่อสารและปัจจัยการเข้าร่วมกิจกรรมคัดค้าน

การสร้างเขื่อนแม่วังกของผู้ใช้เฟซบุ๊ก

ในบทที่แล้ว ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการศึกษาที่ตอบคำถามวิจัยที่ 1 ว่าการสื่อสารของศศิน เฉลิมลาภ เลขาธิการมูลนิธิสืบนาคะเสถียร ในการเคลื่อนไหวคัดค้านการสร้างเขื่อนแม่วังกผ่านเว็บไซต์เฟซบุ๊ก Sasin Chalermarp เป็นอย่างไร ในบทนี้ ผู้วิจัยจะนำเสนอผลการศึกษาเพื่อตอบคำถามวิจัยที่ 2 ว่าปัจจัยใดบ้างที่ทำให้ผู้ใช้เฟซบุ๊กมาเข้าร่วมการเคลื่อนไหวคัดค้านการสร้างเขื่อนแม่วังก ซึ่งนำโดย ศศิน เฉลิมลาภ

ทั้งนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีสนทนากลุ่ม (focus group) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) กับผู้ใช้เฟซบุ๊กที่ไปร่วมกิจกรรมการคัดค้านการสร้างเขื่อนแม่วังก ได้แก่ การเดินคัดค้าน และการชุมนุมบริเวณหน้าหอศิลป์วัฒนธรรมแห่งกรุงเทพมหานคร จำนวน 20 คน ซึ่งในจำนวนนี้มีทั้งผู้ที่ติดตามและผู้ที่ไม่ได้ติดตามเฟซบุ๊ก Sasin Chalermarp (ดูรายละเอียดเกี่ยวกับกลุ่มตัวอย่างในภาคผนวก จ.)

ผู้วิจัยแบ่งนำเสนอผลการศึกษาเป็น 3 ส่วน คือ

- 1) ความเข้าใจเรื่องการคัดค้านการสร้างเขื่อนแม่วังกของผู้เข้าร่วมการเคลื่อนไหว
- 2) รูปแบบการมีส่วนร่วมในการเคลื่อนไหวเพื่อคัดค้านการสร้างเขื่อนแม่วังก
- 3) ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเข้าร่วมเคลื่อนไหวเพื่อคัดค้านการสร้างเขื่อนแม่วังก

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

5.1 ความเข้าใจเรื่องการคัดค้านการสร้างเขื่อนแม่วังกของผู้เข้าร่วมการเคลื่อนไหว

จากการสนทนากลุ่มและการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยพบว่า ในช่วงที่มีการเดินเท้าคัดค้าน (วันที่10-22 กันยายน พ.ศ. 2556) ผู้เข้าร่วมการเคลื่อนไหวแต่ละคนมีความเข้าใจเกี่ยวกับการคัดค้านการสร้างเขื่อนแม่วังกในระดับแตกต่างกัน ผู้วิจัยจึงแบ่งระดับความรู้ความเข้าใจของกลุ่มตัวอย่างต่อประเด็นนี้ออกเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

ตารางที่ 6 แสดงเกณฑ์วัดระดับความรู้ความเข้าใจของผู้เข้าร่วมการเคลื่อนไหว⁴

ระดับความรู้ความเข้าใจ	เกณฑ์การวัดระดับ
ระดับสูง	<ul style="list-style-type: none"> - ทราบว่ามีการเคลื่อนไหวคัดค้านเขื่อนแม่วงก์ก่อนหน้านี้ - ทราบว่ากลุ่มผู้เกี่ยวข้องหลัก ได้แก่ มูลนิธิสืบนาคะเสถียรและกรมชลประทาน - ทราบว่าการเคลื่อนไหวครั้งนี้มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อคัดค้าน EHIA เขื่อนแม่วงก์ - ทราบคุณสมบัติของเขื่อนแม่วงก์ เช่น ปริมาณการกักเก็บน้ำ ความคั่งท้นทาง เศรษฐศาสตร์ รวมถึงข้อสังเกตเกี่ยวกับผลกระทบต่อทรัพยากรหากมีการสร้างเขื่อน ฯลฯ โดยละเอียด - ทราบวัตถุประสงค์หลักที่รัฐต้องการสร้าง ได้แก่ การป้องกันอุทกภัยและแก้ปัญหาภัยแล้ง - ทราบว่าระบบตรวจสอบผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมมีความบกพร่องอย่างไร - ทราบข้อมูลเรื่องความอุดมสมบูรณ์ของป่าแม่วงก์และสัตว์ป่าบริเวณ โครงการสร้างเขื่อนอย่างละเอียด เช่น สถิติเกี่ยวกับจำนวนสัตว์ป่า เป็นต้น
ระดับปานกลาง	<ul style="list-style-type: none"> - ทราบว่าการเคลื่อนไหวครั้งนี้มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อคัดค้าน EHIA เขื่อนแม่วงก์ - ทราบคุณสมบัติของเขื่อนแม่วงก์ เช่น ปริมาณการกักเก็บน้ำ ความคั่งท้นทาง เศรษฐศาสตร์ รวมถึงข้อสังเกตเกี่ยวกับผลกระทบต่อทรัพยากรหากมีการสร้างเขื่อน ฯลฯ อย่างคร่าวๆ - ทราบวัตถุประสงค์หลักที่รัฐต้องการสร้าง ได้แก่ การป้องกันอุทกภัยและแก้ปัญหาภัยแล้ง - คิดว่าการสร้างเขื่อนมีความไม่ชอบมาพากลบางอย่างที่เกี่ยวข้องกับการทำงานของรัฐบาล

⁴ ผู้วิจัยนำข้อมูลเกี่ยวกับโครงสร้างเขื่อนแม่วงก์ที่รวบรวมโดยมูลนิธิสืบนาคะเสถียรมาปรับเป็นเกณฑ์การวัดระดับความรู้ความเข้าใจของผู้เข้าร่วมการเคลื่อนไหว

ระดับความรู้ความเข้าใจ	เกณฑ์การวัดระดับ
	- ทราบข้อมูลเรื่องความอุดมสมบูรณ์ของป่าแม่वंกและสัตว์ป่าบริเวณโครงการสร้างเขื่อนอย่างคร่าวๆ
ระดับต่ำ	- ทราบว่าการสร้างเขื่อนแม่वंกจะทำลายป่าไม้และสัตว์ป่า - คิดว่าการสร้างเขื่อนมีความไม่ชอบมาพากลบางอย่างที่เกี่ยวข้องกับการทำงานของรัฐบาล

(1) กลุ่มที่มีความรู้ความเข้าใจในระดับสูง คนกลุ่มนี้ทราบว่ามีกรณีเคลื่อนไหวเพื่อคัดค้านการสร้างเขื่อนแม่वंกมาเป็นระยะๆ ในช่วงหลายปีที่ผ่านมา ก่อนหน้าที่คดีและมูลนิธิสืบฯ จะเริ่มกล่าวถึงการเดินคัดค้าน คนกลุ่มนี้สามารถอธิบายที่มาที่ไปของของโครงการนี้ได้พอสมควร เช่น สาเหตุที่รัฐต้องการสร้าง ประเด็นความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจากโครงการดังกล่าว ทั้งเรื่องความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ป่าแม่वंก ความคุ้มทุนด้านเศรษฐกิจ การมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการร่วมกันตัดสินใจ ฯลฯ ตลอดจนติดตามความเคลื่อนไหวเพื่อต่อต้านการสร้างเขื่อนแม่वंกของกลุ่มนักอนุรักษ์ นอกจากนี้ คนกลุ่มนี้ยังสามารถอธิบายถึงสาเหตุที่พวกเขาต้องการคัดค้านโดยใช้ทั้งประสบการณ์ตรงและข้อมูลทางวิชาการประกอบ

ผู้วิจัยยังด้วยพบว่า ส่วนใหญ่คนกลุ่มนี้มักจะทำงานและ/หรือมีความเกี่ยวข้องกับเครือข่ายองค์กรอนุรักษ์ หรือหากไม่ใช่ผู้ที่ทำงานสายอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ก็มักจะสนใจประเด็นการอนุรักษ์ธรรมชาติ หรือเข้าใจหลักการของการปกป้องทรัพยากรธรรมชาติอยู่ก่อนแล้ว ดังนั้น กลุ่มตัวอย่างเหล่านี้จึงใกล้ชิดกับข้อมูลของโครงการเขื่อนแม่वंกและมีโอกาสการเข้าถึงข้อมูลที่หลากหลายมากกว่ากลุ่มอื่น

“ตอนนั้นทราบว่าเขาจะสร้างเขื่อนเพื่อช่วยเรื่องน้ำท่วม ก็เลยลองหาข้อมูลดู หาข้อมูลหลายที่ทั้งเพจมูลนิธิสืบฯ ห้องสมุดจุฬาฯ สถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อมที่มีรายละเอียด EIA ฉบับเก่า นอกจากนั้นก็ได้ร่วมงานสัมมนาที่พูดถึงเกี่ยวกับเรื่องเสื่อที่ห้วยขาแข้งที่กระจายไปยังป่าแม่वंก และมีหนังสือสารคดีปกเรื่องเขื่อน ทำให้ทราบข้อมูลว่าทำไมถึงสร้างเขื่อนและทำไมไม่ควรสร้างเขื่อน”

(ชวรัช ธนูสิงห์, นิสิตคณะวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 21 กุมภาพันธ์

“จริงๆ กระแสเชื่อมแม่วงก์ก็มีมานานแล้วในวงการ NGO ที่เป็นหนึ่งในนั้นก็ไต่ขึ้นมา นานแล้ว แต่ก็เพิ่งไต่ขึ้นมาจะมีการไปเดิน...พีเคยทำงานพวกนี้อยู่แล้ว มีข้อมูลเรื่องเสื่อ เรื่อง ความอุดมสมบูรณ์ ซึ่งมันมีหลักฐานอยู่แล้ว เราารู้ข้อมูลพวกนี้ก่อนที่เขาคิดจะมาทำเชื่อมแม่วงก์ด้วยซ้ำ”

(จรัญพร เลิศสกุล, ศูนย์ศึกษาธรรมชาติและระบบนิเวศเกษตร, 28 กุมภาพันธ์ 2558)

“เข้าใจว่าเชื่อมแม่วงก์ เป็นการจัดการน้ำที่ไม่ได้คำนึงถึงความคุ้มค่าในการสร้าง ทั้ง ค่าใช้จ่าย และการสูญเสียทรัพยากรธรรมชาติ และไม่สามารถป้องกันปัญหาน้ำท่วมอย่าง ยั่งยืนตามคำกล่าวอ้างของรัฐบาล รวมไปถึงความไม่บริสุทธิ์ใจในการศึกษาEHIA ค่ะ”

(ภาณุพงศ์ จีรกาญจน์, สัมภาษณ์, 18 มีนาคม 2558)

“ที่ทราบคือป่าตรงนั้นมีความอุดมสมบูรณ์และEIA ที่ไม่ชอบธรรม ข้อมูลที่รัฐให้มา ไม่มีข้อเท็จจริง เช่น ป่าไม่มีเสื่อ เรื่องความอุดมสมบูรณ์ และเรื่องความไม่คุ้มทุนทาง เศรษฐศาสตร์”

(นิพิฐพนธ์ คำยศ, นิสิตกลุ่มเสรีนนทรี ม.เกษตรศาสตร์, 21 กุมภาพันธ์ 2558)

(2) *กลุ่มที่มีความรู้ความเข้าใจในระดับปานกลาง* คนกลุ่มนี้เห็นว่า โครงการสร้างเชื่อมแม่วงก์มีความไม่ชอบมาพากลบางอย่าง และเข้าใจประเด็นหลักของการเคลื่อนไหว คือการคัดค้านการ อนุมัติรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมสำหรับโครงการหรือกิจการที่อาจก่อให้เกิด ผลกระทบต่อชุมชนอย่างรุนแรงทั้งทางด้านคุณภาพสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ และสุขภาพ (EHIA) เชื่อมแม่วงก์ แต่ไม่สามารถอธิบายเกี่ยวกับที่มาที่ไปของโครงการในอดีตด้วยข้อมูลเชิงลึก หรือให้รายละเอียดข้อมูลวิชาการที่ฝ่ายสนับสนุนและฝ่ายคัดค้านนำมาโต้แย้งกันได้อย่างรอบด้าน ถือว่าเป็นกลุ่มที่มีข้อมูลเกี่ยวกับประเด็นความขัดแย้งอย่างคร่าวๆ เช่น เรื่องความอุดมสมบูรณ์ของป่า แม่วงก์ที่ข้อมูลสองฝั่งยังขัดแย้งกัน ความไม่โปร่งใสในบางขั้นตอนของการดำเนินการโครงการเชื่อมแม่วงก์ การโต้แย้งเรื่องระบบตรวจสอบสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

นอกจากนั้น ผู้วิจัยพบว่า คนกลุ่มนี้มักมีฐานความคิดแบบนักอนุรักษ์ คือมีความห่วงใยและ อยากรักษาปกป้องทรัพยากรสำคัญของประเทศ แม้จะไม่ได้รับข้อมูลเชิงวิชาการมากนัก แต่ก็เต็มใจจะ ไปเข้าร่วม ตัวอย่างเช่น กลุ่มนักศึกษาชมรมอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยคนกลุ่มนี้จะสนใจ เรื่องที่กระทบต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมต่างๆ ไปอยู่แล้ว ไม่ใช่แค่เฉพาะประเด็นการสร้างเชื่อม หรือบุคคลทั่วไปที่มีความตระหนักในเรื่องการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติ

“ไม่ใช่ว่าเขื่อนไม่ดีแต่มันสร้างไม่ถูกที่ ตรงนั้นเป็นเขตอุทยานแห่งชาติ เป็นบริเวณที่มีเสือซึ่งเสือเป็นสัตว์ตัวชี้วัดความอุดมสมบูรณ์ของป่า และมีความไม่โปร่งใส มีเรื่องการเมืองมาเกี่ยวข้อง ทำให้รู้สึกว่าจะต้องไปต้าน”

(วุฒิชัย ผลไม้, นิสิตชมรมอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มศว, 17 กุมภาพันธ์ 2558)

“ก่อนหน้านี้ก็รู้มาตลอดว่าบริเวณเขื่อนแม่วงก์เป็นจุดที่เปราะบาง มีการตัดถนนจากอ้อมปางด้วย พอเป็นเรื่องเขื่อนก็คิดว่าต้องออกไปช่วยอะไรซักอย่างหนึ่ง และพยายามชวนทุกคนไปรวมพลังกัน”

(มีทนา จริยาคุณา, ฝ่ายข้อมูล บ.ทีวีบุรพา, 21 กุมภาพันธ์ 2558)

สังเกตได้ว่า คำตอบของกลุ่มตัวอย่างกลุ่มนี้แสดงให้เห็นความเข้าใจประเด็นการคัดค้านการสร้างเขื่อนแม่วงก์โดยทั่วไป และไม่ระบุว่าข้อขัดแย้งที่เกิดจากรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมทั้งทางด้านคุณภาพสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ และสุขภาพของโครงการเขื่อนแม่วงก์มีรายละเอียดอย่างไร

(3) *กลุ่มที่มีความรู้ความเข้าใจในระดับต่ำ* คือกลุ่มที่เข้าใจเพียงว่าโครงการสร้างเขื่อนแม่วงก์จะทำให้ป่าและสัตว์ป่าถูกทำลาย เกิดผลกระทบต่อทรัพยากรสำคัญของประเทศเนื่องจากพื้นที่ก่อสร้างเป็นเขตอุทยานแห่งชาติ และกลุ่มที่ไม่ทราบว่าจะอะไรคือประเด็นหลักที่ทำให้เกิดการเคลื่อนไหวคัดค้าน ทราบเพียงว่าจะมีผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติ นอกจากนั้น พบว่ามีบางส่วนที่มีความสนใจเกี่ยวกับปรากฏการณ์การเคลื่อนไหวทางสังคมอยู่ก่อนแล้ว จึงเข้าไปร่วมเพื่อสังเกตการณ์และศึกษาข้อมูลเพิ่มเติมภายหลัง บางส่วนไม่มีข้อมูลมาก่อนเลย แต่ไปร่วมคัดค้านเพราะเพื่อนชวน

“แทบไม่รู้อะไรเลย เพชบุรีก็ไม่ค่อยได้เล่น จริงๆ ไม่ค่อยรู้อะไร แต่ด้วยการทำงานสารคดีมันทำให้พอจะรู้ว่าเขื่อนไม่ได้ดีต่อธรรมชาติเท่าไร”

(ปองธรรม สุทธิสาคร, สัมภาษณ์, 21 กุมภาพันธ์ 2558)

“ไม่ค่อยรู้เรื่องเขื่อนตั้งแต่แรก แต่พอเพื่อนชวนก็เลยไปหาข้อมูล ตอนนั้นจะมองในเรื่องการเมืองมากกว่า ไม่เชิงว่าตั้งใจจะมาร่วมโดยตรง แต่แค่มาดูว่ามันเกิดอะไรขึ้น เรื่องนี้เป็นเรื่องที่ “จุดติด” เหมือนทางคนค้านเขามีข้อมูลมาแต่พอเอาไปเสนอก็กี่ไม่ฟัง แต่ส่วนหนึ่งก็พอรู้ว่ามันไม่โอเค”

(ฐิตาวัลย์ ลาภขจรสงวน, ผู้สื่อข่าวสทท. กรมประชาสัมพันธ์, 21 กุมภาพันธ์ 2558)

“จริงๆ แล้วก่อนเข้าร่วม ผมแทบไม่รู้รายละเอียดอะไรเลยเกี่ยวกับเรื่องนี้ รู้แต่เพียงว่ามีการประท้วงการสร้างเขื่อนเพราะไต้ยีนพีซี ที่ออฟฟิศพูดกัน แต่เบนซ์ก็แค่ฟังผ่านๆ”

(ชนพจน์ แก้วรากมูข, สัมภาษณ์, 7 มีนาคม 2558)

“ตอนแรก EHIA ฉบับนี้ไม่ผ่าน พอมีการเปลี่ยนกรรมการปรากฏว่ามันผ่าน พี่ไม่รู้รายละเอียดมาก แต่รู้สึกว่ามันแปลกๆ เท่านั้นเอง ประกอบกับมีเพื่อนเป็นคนท้องถิ่นก็เลยคุยกัน เพื่อนก็ไม่เห็นด้วย ก็เลยพอจะเข้าใจบ้าง”

(รัตน์ใจ บรรจงปิ่น, พนักงานบริษัทเอกชน, 17 มีนาคม 2558)

โดยสรุป กลุ่มตัวอย่างที่เข้าร่วมกิจกรรมมีความเข้าใจต่อประเด็นการคัดค้านการสร้างเขื่อนแม่วงก์ในระดับที่แตกต่างกัน โดยทุกคนมีความเข้าใจในเบื้องต้นว่ารัฐบาลมีโครงการจะสร้างเขื่อนขนาดใหญ่ในพื้นที่ป่า และไม่เห็นด้วยที่จะมีการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ อย่างไรก็ตาม ผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจในระดับสูงจะติดตามประเด็นนี้มาโดยตลอด ได้แก่ ผู้ที่มีความสนใจประเด็นอนุรักษ์ ผู้ที่ศึกษาด้านสิ่งแวดล้อม ผู้ที่ทำงานในเครือข่ายองค์กรอนุรักษ์ ฯลฯ คนกลุ่มนี้จะมีความเข้าใจประเด็นความขัดแย้งค่อนข้างมาก สามารถอธิบายข้อมูลเพื่อสนับสนุนได้อย่างเป็นเหตุเป็นผล โดยเน้นในเรื่องความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรในพื้นที่ป่าแม่วงก์ กระบวนการจัดทำ EHIA ที่ไม่โปร่งใส ความคุ้มทุนของการสร้างเขื่อน และขาดการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนผู้ได้รับผลกระทบเท่าที่ควร นอกจากนี้ คนกลุ่มนี้ยังเคยไปสำรวจความอุดมสมบูรณ์ของผืนป่าในบริเวณนั้นด้วยตนเอง จึงทำให้มีข้อมูลค่อนข้างมากและมีแนวโน้มในการตัดสินใจเข้าร่วมคัดค้านสูง ส่วนผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจในระดับปานกลางและระดับต่ำเป็นผู้ที่มาจากหลากหลายสาขาอาชีพ มีความหลากหลายของข้อมูล และมีเหตุผลในการเข้าร่วมที่แตกต่างกันไป

5.2 การมีส่วนร่วมในการเคลื่อนไหวคัดค้านการสร้างเขื่อนแม่วงก์

กลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมในการเคลื่อนไหวคัดค้านการสร้างเขื่อนแม่วงก์ใน 2 รูปแบบ คือ การเคลื่อนไหวแบบออนไลน์และการเคลื่อนไหวแบบออฟไลน์ โดยแต่ละรูปแบบมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

(1) การเคลื่อนไหวแบบออนไลน์ ส่วนใหญ่เป็นการเคลื่อนไหวผ่านการสื่อสารทางเฟซบุ๊กส่วนตัว และลงชื่อออนไลน์เพื่อสนับสนุนการคัดค้านการสร้างเขื่อนแม่วงก์ผ่านเว็บไซต์ change.org⁵ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

⁵ Change.org คือเว็บไซต์ที่เปิดพื้นที่ให้ทุกคนสามารถเริ่มประเด็นรณรงค์ของตนเอง มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงที่ดีในสังคม

- เปลี่ยนรูปประจำตัวและเปลี่ยนภาพปก กลุ่มตัวอย่างเกือบทั้งหมดมีการเปลี่ยนรูปประจำตัวและเปลี่ยนภาพปกในลักษณะต่างๆ ที่บ่งบอกว่าไม่สนับสนุนการสร้างเขื่อนแม่วงก์ เช่น เปลี่ยนเป็นภาพสัญลักษณ์ “No Dam” “Stop EHIA เขื่อนแม่วงก์” ภาพถ่ายคู่กับศิลปิน ฯลฯ

ภาพที่ 50 แสดงตัวอย่างการเปลี่ยนรูปประจำตัวของกลุ่มตัวอย่าง

- ตั้งสถานะ กลุ่มตัวอย่างโพสต์สถานะที่เกี่ยวข้องกับการคัดค้านการสร้างเขื่อนแม่วงก์ในช่วงก่อนการเดินเท้า ระหว่างการเดินเท้า และในขณะที่ชุมนุมอยู่บริเวณหอศิลปวัฒนธรรมใน 2 ลักษณะ คือ สร้างเนื้อหาด้วยตัวเอง และแชร์สถานะของผู้ใช้อื่น

การสร้างเนื้อหาเองมีทั้งการโพสต์แบบภาพถ่ายและข้อความ เช่น ภาพถ่ายประกอบคำบรรยายสั้นๆ, ย่อยข้อมูลที่ได้ศึกษามาให้เป็นถ้อยคำสั้นๆ ง่ายๆ, กำหนดการเดินทางในแต่ละวัน, ความรู้สึกส่วนตัวและบรรยากาศในระหว่างเดิน, บอกเล่าประสบการณ์ที่เคยได้ไปสัมผัสบริเวณที่จะสร้างเขื่อน ฯลฯ

“ตอนไปเข้าร่วมการคัดค้าน เบนซ์โพสต์เป็นภาพบรรยากาศโดยรวม มีการพิมพ์ Caption ว่า “มหาชนหลังไหล ... คนไทยช่วยกัน #ต่อต้านการสร้างเขื่อนแม่วงก์” ซึ่งมาจากความรู้สึก แต่ความต้องการที่แฝงอยู่คืออยากให้คนที่ เป็นเพื่อนกับเราใน Social Media รับรู้ ว่าสังคมกำลังมีการขับเคลื่อนเรื่องนี้อยู่”

(ธนพจน์ แก้วรากมุก, สัมภาษณ์, 13 พฤษภาคม 2558)

Maythira Kasemsant
 สดุดีสข้อมูลรอบ2 เรื่อง "ความจริงที่ลาดยาว"

เรื่องมีอยู่ว่า เดือนที่แล้วนำท่อม อ.ลาดยาว จ.นครสวรรค์ อย่างหนัก(หนึ่งวัน) แล้วชาวบ้านก็ถูกขืนหัวให้เชื่อว่าเขื่อนแม่วงก์แก้ได้

แต่ความจริงคืออะไร มาดูกัน (แผนที่และข้อความจาก อ.ศศิน)

"ถ้าดูตามแผนที่ สำนักแม่วงก์ มันจะไหลไปได้ลาดยาว ไม่เกี่ยวกับลาดยาวเลย แต่ที่เขาว่าท่อมลาดยาวก็เพราะเขาขุดคลองขนราษฎร มีประตูน้ำสะเดาซ้าย ถ้าปิดด้านหนึ่ง น้ำจะไปทางวังมา แต่ถ้าปิดอีกด้านหนึ่ง น้ำก็จะเข้าลาดยาว..."

"เมื่อเดือนที่แล้วที่นำท่อมลาดยาวขนานใหญ่ ผมขับรถวิ่งไล่ถ่ายรูป ปรากฏว่าประตูน้ำเปิดเข้าลาดยาวเต็มๆ ส่วนที่วังมาแห้งสนิท แล้วผมก็ไปเช็ควาสนดกที่อุทยานแม่วงก์เท่าไร ปรากฏว่า 68 มิลลิเมตร ซึ่งก็เป็นปริมาณปกติ 'ไม่ใช่หน้าป่า'"

ถูกใจ · ความคิดเห็น · แชร์ · 25 กันยายน 2013

ภาพที่ 51 แสดงตัวอย่างการสร้างเนื้อหาของผู้ใช้

กลุ่มตัวอย่างที่ไม่ได้สร้างเนื้อหาเองจะโพสต์สถานะโดยการแชร์ลิงก์ วิดีโอหรือสถานะของผู้ใช้อื่น ประกอบกับบรรยายความรู้สึกส่วนตัวเพิ่มเติม บางคนแชร์ภาพของดาราทิวโพสต์เกี่ยวกับการต้านเขื่อนแม่วงก์ลงในอินสตาแกรมเพราะเชื่อว่าเหล่าคนดังมีอิทธิพลต่อคนในโลกโซเชียลเน็ตเวิร์ค บางคนแชร์ข้อมูลฝ่ายรัฐบาลจากเว็บไซต์สำนักข่าวแล้วพิมพ์ข้อความเสียดสีโจมตีนักการเมือง

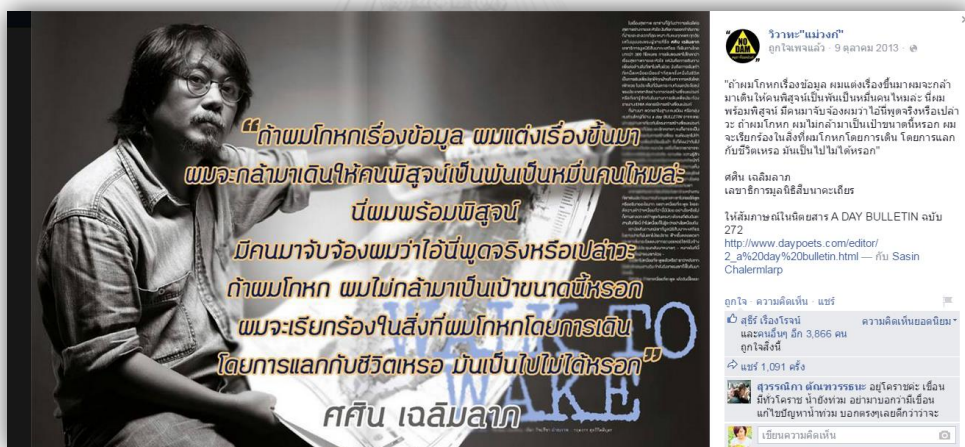
- กตฤกษ์ กลุ่มตัวอย่างกตฤกษ์โพสต์ของศศินเพื่อให้เห็นว่าตนรับทราบหรือเห็นด้วยกับข้อความเหล่านั้น ทั้งข้อความที่แสดงความรู้สึกของศศิน นำเสนอข้อมูลและบรรยายเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในแต่ละวัน เช่น สิ่งที่ศศินโพสต์ในระหว่างเดิน ข้อมูลเชิงนัดหมายว่าพรุ่งนี้จะเจอกันที่ไหน เวลาเท่าไร ภาพบรรยากาศที่ตนได้ร่วมสัมผัส ข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริงเกี่ยวกับผลกระทบของการสร้างเขื่อนและความไม่ชอบมาพากลของภาครัฐ ข้อมูลประเภทที่มีผู้วิเคราะหฺ์หรือนำเสนอเนื้อหาในเชิงลึก ฯลฯ บางคนกตฤกษ์ทุกโพสต์ที่เกี่ยวข้องกับการคัดค้านเขื่อนแม่วงก์ทั้งจากเฟซบุ๊กของศศิน เฟซบุ๊กของเพื่อน รวมถึงเพจอื่นๆ ในขณะที่บางคนจะไม่กตฤกษ์ข้อความที่เป็นการด่าทอ หยาบคาย หรือพูดถึงเรื่องการเมืองจนเลยประเด็นการอนุรักษ์

- แสดงความคิดเห็น กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ไม่แสดงความคิดเห็นบนเฟซบุ๊ก Sasin Chalermarp มากนัก มีบางคนที่แสดงความคิดเห็นในเชิงให้กำลังใจศิลปินและทีมงานในระหว่างเดินเท้าบ้าง เช่น “สู้ๆ ครับ” แต่ไม่บ่อยนัก โดยส่วนใหญ่จะให้กำลังใจด้วยการกดถูกใจสถานะของศิลปิน
- แบ่งปันข้อมูล กลุ่มตัวอย่างแบ่งปันหรือแชร์ข้อมูลที่มีประเด็น อ่านเข้าใจง่าย และตรงใจ โดยในช่วงระหว่างการเดินเท้าจะแชร์ข้อมูลประเภทข้อเท็จจริงเชิงวิชาการ กำหนดการเดินทาง ซึ่งมาจากเฟซบุ๊กส่วนตัวศิลปิน เพลงมูวนิธิสืบนาคะเสถียร เพลงมรณอนุรักษัธรรมชาติ เพลงวาทะแม่วงก์ เพลงคนอนุรักษ์ เพลงสำนักพิมพ์ต่างๆ เป็นต้น ทั้งนี้ การแบ่งปันข้อมูลของกลุ่มตัวอย่างมีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่ข้อมูล สร้างกระแสให้คนสนใจ และกระตุ้นเตือนให้เพื่อนทางเฟซบุ๊กตระหนักถึงการมีส่วนร่วมทางการเมืองและสิ่งแวดล้อม ทั้งยังเชิญชวนให้ออกมาเคลื่อนไหวคัดค้านร่วมกัน นอกจากนี้ยังมีกลุ่มตัวอย่างบางส่วนที่ไม่แชร์ข้อมูลมากนัก เนื่องจากไม่เชื่อถือข้อมูลที่ส่งต่อกันผ่านโลกออนไลน์ซึ่งอาจยังไม่ได้รับการตรวจสอบ
- ลงชื่อออนไลน์ผ่านเว็บไซต์ change.org นอกจากผู้เข้าร่วมที่ไปชุมนุมจะลงชื่อในหนังสือรวบรวมรายชื่อผู้คัดค้านการสร้างเขื่อนแม่วงก์บริเวณหอคิลป์วัฒนธรรมแห่งกรุงเทพมหานครแล้ว ส่วนใหญ่มีการลงชื่อในระบบออนไลน์ผ่านเว็บไซต์ change.org ด้วย เนื่องจากมีการรณรงค์ผ่านทางแฟนเพจที่กลุ่มตัวอย่างติดตามอยู่

ภาพที่ 52 แสดงเว็บไซต์ change.org

- จัดทำเฟซบุ๊กแฟนเพจเฉพาะกิจเพื่อคัดค้าน กลุ่มตัวอย่างบางคนมีส่วนร่วมเคลื่อนไหวออนไลน์โดยการจัดทำแฟนเพจเฉพาะกิจขึ้นมา ในชื่อ “วิวาทะแม่วงก์” โดยจะเลือกข้อมูลและคำพูดของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องที่น่าสนใจของทั้งฝ่ายสนับสนุนเขื่อนและฝ่ายคัดค้านเขื่อนมาทำเป็นภาพกราฟิกแล้วโพสต์ เช่น

ภาพที่ 53 แสดงตัวอย่างการสร้างเนื้อหาบนเพจวิวาทะแม่วงก์

นอกจากนั้น นิสิตชมรมอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒยังสร้างเฟซบุ๊กแฟนเพจ “นิสิตมศวต่อต้านเขื่อนแม่วงก์” ขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อระดมพลนิสิตและบุคลากรภายในมหาวิทยาลัยให้เข้าไปมีส่วนร่วมในการเคลื่อนไหวคัดค้าน รวมทั้งให้ข้อมูลและแจ้งกำหนดการของกิจกรรมต่างๆ

- รูปแบบการเคลื่อนไหวแบบออนไลน์อื่นๆ กลุ่มตัวอย่างบางคนถ่ายภาพและโพสต์ลงในสื่อสังคมออนไลน์อื่นๆ เช่น อินสตาแกรม (Instagram) และบางคนโพสต์สถานะพร้อมแท็ก (tag) ชื่อเพื่อนในเฟซบุ๊กเพื่อให้รับทราบข่าวสารด้วย

ภาพที่ 54 แสดงตัวอย่างการโพสต์ภาพลงบนเครือข่ายสังคมออนไลน์อื่น

แม้ว่าผู้เคลื่อนไหวแบบออนไลน์จะแสดงออกเรื่องการต่อต้านการสร้างเขื่อนได้อย่างหลากหลายตามคุณสมบัติของเฟซบุ๊ก แต่ผู้วิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างบางคนไม่สามารถแสดงความคิดเห็นผ่านเฟซบุ๊กได้อย่างเต็มที่ เช่น ผู้มีภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัดนครสวรรค์ที่รู้จักคุ้นเคยกับนักการเมืองท้องถิ่น (สังกัดพรรครัฐบาลในขณะนั้น) กล่าวว่าตนไม่สามารถแสดงความคิดเห็นคัดค้านได้มาก แม้จะไม่ต้องขอให้มีการสร้างเขื่อน เพราะรู้จักกันกับนักการเมืองคนนั้นมานานและเคยมีบุญคุณต่อกัน อีกคนหนึ่งกล่าวว่า ไม่มั่นใจในการแสดงความคิดเห็นอย่างเปิดเผยและเต็มที่ในประเด็นนี้ แม้จะเป็นการนำเสนอผ่านเฟซบุ๊กก็ตาม เพราะไม่แน่ใจว่าการกระทำดังกล่าวจะมีผลกระทบตามมาหรือไม่ แต่โดยส่วนใหญ่ กลุ่มตัวอย่างสบายใจที่จะกระทำการใดๆ ผ่านเฟซบุ๊กในกรณีการคัดค้านเขื่อนแม่วงก์ โดยให้เหตุผลว่าเป็นพื้นที่ส่วนตัว และจะไตร่ตรองก่อนโพสต์อยู่แล้ว

(2) การเคลื่อนไหวแบบออฟไลน์ นอกจากการเคลื่อนไหวที่ผู้คัดค้านเขื่อนกระทำผ่านเฟซบุ๊ก กลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมในการคัดค้านการสร้างเขื่อนแม่วงก์โดยการเคลื่อนไหวแบบออฟไลน์ ดังนี้

- ร่วมขบวนเดินเท้ากับศศิน เฉลิมลาภ กลุ่มตัวอย่างบางส่วนเข้าร่วมการเดินเท้าเพื่อคัดค้านการสร้างเขื่อนแม่วงก์ ซึ่งนำโดยศศิน โดยบางกลุ่มเดินทางไปจากกรุงเทพมหานครเพื่อร่วมในขบวนช่วงวันแรกๆ เช่น กลุ่มนิสิตชมรมอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เครือข่ายองค์กรอนุรักษ์ สื่อมวลชนที่รายงานเหตุการณ์นี้ ฯลฯ บางกลุ่มนัดหมายกันกับเพื่อนเพื่อร่วมเดินระหว่างทางไปหอ

ศิลปวัฒนธรรมแห่งกรุงเทพมหานครรอศศินเดินทางเข้ามาในกรุงเทพฯ แล้ว และไปรวมตัวกับคนอื่นๆ บริเวณหอศิลปวัฒนธรรมแห่งกรุงเทพมหานครเพื่อร่วมกิจกรรมต่อไป

- จัดหรือร่วมกิจกรรมก่อนและระหว่างการเดินเท้า ช่วงก่อนการเดินเท้าประมาณ 1 ปี (พ.ศ. 2555) กลุ่มตัวอย่างบางคนเคยร่วมกิจกรรมเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับป่าแม่वंงในเวที “แม่वंงก็กตโลค์” ซึ่งจัดโดยกลุ่มแนวร่วมนิสิตนักศึกษารักษารัฐธรรมนูญ นอกจากนั้นยังเคยร่วมเวที “เกษตรตะโกน” เพื่อรณรงค์และให้ข้อมูลเรื่องเขื่อนแม่वंงกัที่มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ส่วนในระหว่างที่ศศินเดินเท้า นิสิตนักศึกษาชมรมอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้จัดกิจกรรมหลากหลายรูปแบบเพื่อเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับเขื่อนแม่वंงกั พร้อมทั้งรณรงค์ให้นิสิตนักศึกษาร่วมลงชื่อคัดค้านและไปร่วมเดินขบวนคัดค้านกับศศิน เช่น จัดกิจกรรมดนตรีโฟล์คซอง จัดทำสมุดเล่มให้ข้อมูลเกี่ยวกับเขื่อนแม่वंงกั ฯลฯ ส่วนในวันสุดท้ายของการเดินคัดค้าน ชมรมอนุรักษ์ฯ ได้ช่วยกันจัดทำป้ายค้าน EHIA เขื่อนแม่वंงกั ขนาดใหญ่ถือนำขบวนเดินไปยังหอศิลปวัฒนธรรมแห่งกรุงเทพมหานคร พร้อมทั้งรณรงค์หลายรูปแบบ แต่ไม่ได้มีการแบ่งหน้าที่กันอย่างชัดเจน

- ชักชวนคนอื่นไปร่วมกิจกรรม จากการสอบถามกลุ่มตัวอย่าง พบว่า คนที่ตั้งใจจะไปร่วมเดินได้ชักชวนเพื่อนสนิทหรือครอบครัวให้ไปร่วมเดินด้วย บางคนชวนแบบปากต่อปาก บางคนชวนผ่านเฟซบุ๊ก แม้จะไม่สามารถชักชวนคนรู้จักได้ทุกคน ส่วนผู้ที่ไปตามคำชักชวนของเพื่อน บางคนไม่มีข้อมูลเรื่องเขื่อนแม่वंงกัมาก่อนเลย แต่ไปเพราะคนที่ชักชวนเป็นคนคุ้นเคย มีลักษณะการใช้ชีวิตและมีวิถีคิดคล้ายกัน

- ชุมนุมหอศิลปวัฒนธรรมแห่งกรุงเทพมหานคร กลุ่มตัวอย่างทุกคนไปร่วมชุมนุมหอศิลปวัฒนธรรมแห่งกรุงเทพมหานคร บางส่วนได้เดินร่วมขบวน และบางส่วนไปรอขบวนที่หอศิลปวัฒนธรรมแห่งกรุงเทพมหานคร แต่ละคนมีส่วนร่วมกักิจกรรมที่จัดบริเวณนั้นแตกต่างกัน เช่น นั่งฟังดนตรีและวิทยากรอภิปรายบนเวที ลงชื่อคัดค้านในสมุดรวบรวมรายชื่อผู้ไม่สนับสนุนเขื่อน ใส่หน้ากากเสื้อเพื่อเป็นสัญลักษณ์ ถ่ายรูปเก็บภาพบรรยากาศ ฯลฯ

- ลงชื่อคัดค้านที่หอศิลปวัฒนธรรมแห่งกรุงเทพมหานคร กลุ่มตัวอย่างเกือบทุกคนลงชื่อในสมุดรวบรวมรายชื่อผู้ไม่สนับสนุนเขื่อนแม่वंงกั ที่มูลนิธิสืบฯ เสนอร่วมกับเครือข่ายองค์กรอนุรักษ์ได้จัดกิจกรรมส่วนนี้ขึ้น เพื่อเป็นช่องทางหนึ่งในการระดมพลังคัดค้านอย่างเป็นทางการ โดยจะรวบรวมให้ครบ 150,000 รายชื่อ ในวันที่ 2 พฤศจิกายน พ.ศ. 2556 เพื่อนำไปยื่นให้กับตัวแทนขององค์การสหประชาชาติ (UN) และมีแผนที่จะยื่นให้กับรัฐบาลต่อไป

โดยสรุป ผู้วิจัยพบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนทั้งหมดเคลื่อนไหวเพื่อคัดค้านการสร้างเขื่อนแม่वंงกัทั้งแบบออนไลน์และออฟไลน์ บางกลุ่มเริ่มจากการเคลื่อนไหวแบบออนไลน์ เช่น ติดตามข่าวสารและความเคลื่อนไหวจากเฟซบุ๊ก Sasin Chalermklarp กดติดตามเพจอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกัเรื่องเขื่อนแม่

วงศ์ กตฤกษ์ใจสถานะและแบ่งปันข้อมูลที่สอดคล้องกับความคิดของตน จากนั้นจึงมาเคลื่อนไหวแบบออฟไลน์โดยมาร่วมกิจกรรมเดินเท้าหรือร่วมกิจกรรมที่หอศิลปวัฒนธรรมแห่งกรุงเทพมหานคร

ส่วนผู้เข้าร่วมบางกลุ่มมีปัจจัยในโลกออฟไลน์ที่ส่งผลให้ตนไปเคลื่อนไหวแบบออนไลน์และออฟไลน์ในภายหลัง เช่น เริ่มจากการทราบข่าวการเคลื่อนไหวคัดค้านเขื่อนแม่วงก์จากเพื่อนและคนใกล้ตัวเป็นช่องทางแรก แล้วจึงไปติดตามเฟซบุ๊ก Sasin Chalermklarp และร่วมเคลื่อนไหวในเวลาต่อมา

ส่วนผู้เข้าร่วมอีกกลุ่มหนึ่งซึ่งถือเป็นกำลังหลักในการเคลื่อนไหว คือผู้ที่เคลื่อนไหวด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและการคัดค้านเขื่อนแม่วงก์แบบออฟไลน์ควบคู่กับออนไลน์อยู่แล้ว เช่น เครือข่ายองค์กรอนุรักษ์ นิสิตนักศึกษาชมรมอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และผู้ที่มีความสนใจประเด็นอนุรักษ์ ทั้งยังมักร่วมกิจกรรมหรือจัดกิจกรรมเกี่ยวกับการคัดค้านการสร้างเขื่อนแม่วงก์ก่อนที่จะมีการเดินเท้าในช่วงกันยายน พ.ศ. 2556 ดังนั้น เมื่อทราบว่าจะมีการเดินคัดค้านเขื่อนโดยตรงจากศศิณ เฉลิมลาภ จากที่เขาไปบรรยายตามงานเสวนาต่างๆ คนกลุ่มนี้ก็มาร่วมการเคลื่อนไหวและมักจะเชิญชวนบุคคลอื่นให้มาร่วมด้วย

5.3 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเข้าร่วมกิจกรรมคัดค้านการสร้างเขื่อนแม่วงก์

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเข้าร่วมกิจกรรมคัดค้านการสร้างเขื่อนแม่วงก์ของผู้ใช้เฟซบุ๊ก ทั้งที่ติดตามและไม่ติดตามเฟซบุ๊ก Sasin Chalermklarp มีดังนี้

5.3.1 ความสำคัญของประเด็นที่คัดค้าน

ผลจากการสนทนากลุ่มและการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มตัวอย่างทำให้ทราบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเข้าร่วมคัดค้านมากที่สุดคือความสำคัญของประเด็นที่คัดค้าน กล่าวคือ ผู้เข้าร่วมการเคลื่อนไหวเห็นโครงการนี้อาจจะส่งผลกระทบต่อป่าแม่วงซึ่งเป็นทรัพยากรสำคัญของประเทศ เพราะเป็นผืนป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์ที่สุดแห่งหนึ่ง พวกเขาเชื่อว่าการสร้างเขื่อนจะส่งผลเสียต่อสัตว์ป่าที่ใกล้สูญพันธุ์ เช่น เสือโคร่ง ฯลฯ ยิ่งไปกว่านั้น บางคนยังให้ความสนใจเรื่องขั้นตอนการดำเนินโครงการที่มีความไม่โปร่งใส เช่น รายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมและสุขภาพที่รัฐและเครือข่ายองค์กรอนุรักษ์ยังโต้แย้งกันเรื่องความถูกต้องของข้อมูล การขาดการประเมินความสูญเสียของทรัพยากรป่าและสัตว์ป่า รวมทั้งการไม่ให้ประชาชนที่ได้รับผลกระทบมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเท่าที่ควร เหตุผลต่างๆ เหล่านี้ ทำให้กลุ่มตัวอย่างออกมาร่วมเคลื่อนไหว เพื่อให้รัฐบาลชะลอและพิจารณาโครงการใหม่อีกครั้ง

“ทราบว่าเป็นเรื่องเกี่ยวกับกระบวนการของการมีส่วนร่วมและการทำเรื่อง ผลกระทบสิ่งแวดล้อมที่ไม่ถูกต้องและไม่ครบถ้วน และประโยชน์ของการสร้างเขื่อนน้อยกว่า ผลเสียที่จะตามมาจากการทำลายสิ่งแวดล้อม”

(นที ธรรมพัฒนพงศ์, สัมภาษณ์, 20 มีนาคม 2558)

“ฝั่งที่อยากให้สร้างอ้างว่าป่าแม่วังไม่มีความอุดมสมบูรณ์ เราก็สงสัยว่ามันเป็นอย่าง นั้นจริงหรือ เราจึงรวมตัวกันโบกรถขึ้นไปดูพื้นที่จริงที่ป่าแม่วัง ก็เห็นว่าพื้นที่ตรงนั้นก็ยังมี ความอุดมสมบูรณ์อยู่”

(จิรนนท์ โฉมงาม, นิสิตชมรมอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มศว, 17 กุมภาพันธ์ 2558)

“พอจะทราบว่าเป็นเรื่องเกี่ยวกับกระบวนการของการมีส่วนร่วมและการทำเรื่อง ผลกระทบสิ่งแวดล้อมที่ไม่ถูกต้องและไม่ครบถ้วน และประโยชน์ของการสร้างเขื่อนน้อยกว่า ผลเสียที่จะตามมาจากการทำลายสิ่งแวดล้อม”

(ชวรัช ชาญสิงห์, สัมภาษณ์, 21 กุมภาพันธ์ 2558)

“เคยไปพื้นที่รอบๆ แม่วังก็พอจะเห็นสภาพ และจากการตามงานของมูลนิธิสืบ ทำให้เข้าใจสภาพว่าถ้ามีเขื่อนบริเวณนี้จะเกิดผลกระทบอะไรขึ้นบ้าง”

(พงศ์ฐิติ หิรัญสาลี, ช่างภาพอิสระ, 28 กุมภาพันธ์ 2558)

5.3.2 ฐานคิดเรื่องการอนุรักษ์ธรรมชาติ

ผู้วิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างทั้งหมดแสดงความห่วงใยเกี่ยวกับผลกระทบที่จะเกิดขึ้นหากจะมีการสร้างเขื่อนแม่วังก โดยเฉพาะอย่างยิ่งความกังวลว่าทรัพยากรธรรมชาติ ป่าไม้และสัตว์ป่าอาจ สูญเสียไป และไม่สามารถสร้างใหม่หรือหามาทดแทนได้ ทั้งนี้ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีฐานคิด สนับสนุนการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอยู่แล้ว บางคนสนใจและติดตามประเด็นการ เคลื่อนไหวต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติอยู่เสมอ บางคนเคยจัดหรือเข้าร่วม กิจกรรมทางสิ่งแวดล้อม และบางคนทำงานด้านอนุรักษ์โดยตรง ดังนั้น กลุ่มคนที่มีฐานคิดเรื่องการ อนุรักษ์ธรรมชาติจึงสนับสนุนกิจกรรมคัดค้านการสร้างเขื่อนแม่วังก

ทั้งนี้ กลุ่มตัวอย่างเห็นว่าการเคลื่อนไหวเพื่อคัดค้านการสร้างเขื่อนแม่วังก เป็นการแสดงออก ถึงความห่วงหาอาทรธรรมชาติอย่างหนึ่ง กลุ่มตัวอย่างบางคนจึงตัดสินใจเข้าร่วมกิจกรรมเดินคัดค้าน ทันทีเพราะถือเป็นสิ่งที่ “ต้องทำ” เช่น ผู้ที่ทำงานและ/หรือเกี่ยวข้องกับงานสายอนุรักษ์ ซึ่งมี วิทยาลัยในการปกป้องทรัพยากรธรรมชาติอยู่แล้ว ในขณะที่บางคนตัดสินใจเข้าร่วมเพราะคิดว่าเป็น

สิ่งที่ “ควรทำ” เพื่อเป็นการช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติทางหนึ่ง โดยกลุ่มนี้จะพิจารณาปัจจัยอื่นๆ ประกอบการตัดสินใจด้วย เช่น ความสะดวกเรื่องเวลาและสถานที่ ศักยภาพของตนเองจะสามารถเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ได้ เป็นต้น

“โดยแต่เดิมเรามีความคิดไม่เห็นด้วยต่อเรื่องการทำลายธรรมชาติ และการเบียดเบียนสิ่งมีชีวิตอยู่แล้ว สำหรับเรื่องของเขื่อนแม่วังก เราเองได้รับรู้ข้อมูลว่าการสร้างเขื่อนนี้จะมีผลกระทบต่อธรรมชาติ และสิ่งมีชีวิตต่างๆ มีอยู่ในป่าแค่นั้น เราก็เลยตัดสินใจร่วมคัดค้าน”

(ธนวดี สุภจัมปิยยา, สัมภาษณ์, 14 มีนาคม 2558)

“ก็แค่ไม่อยากให้สร้าง เราคิดว่าถ้าไม่อยากให้สร้างเราก็ต้องมีส่วนร่วมหน่อย เคยทำงานกับชาวบ้าน เวลาเค้าเล่าอะไรให้ฟังก็รู้สึกว่ามีคนกับธรรมชาติมันเกี่ยวโยงกัน ก็น่าจะคล้ายๆ เขื่อนแม่วังก ธรรมชาติน่าจะจัดการตัวเองได้ดีที่สุดอยู่แล้ว เราคิดด้วยตรรกะง่ายๆ สิ่งที่เป็นธรรมชาติก็จะดีกว่าที่มันประดิษฐ์ประดอย... ที่ไปก็เพราะมันเป็นเรื่องธรรมชาติ เป็นเรื่องที่ธรรมชาติโดนรังแก”

(ปองธรรม สุทธิสาคร, สนทนากลุ่ม, 21 กุมภาพันธ์ 2558)

“จริงๆ เป็นคนสนใจงานอนุรักษ์อยู่แล้ว มันไม่ได้เกี่ยวกับเครือข่ายอะไร เพราะเพื่อนๆ สนใจสายการเมืองด้วยซ้ำ แต่ว่ารู้สึกส่วนตัวสนใจเรื่องสิ่งแวดล้อมกับชุมชน สิ่งแวดล้อมกับป่าทำให้เราออกมาเรื่องนี้”

(นิพิฐพนธ์ ค่ายศ, สนทนากลุ่ม, 21 กุมภาพันธ์ 2558)

5.3.3 การทำงานที่เกี่ยวข้องกับเครือข่ายองค์กรอนุรักษ์

ผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรมคัดค้านการสร้างเขื่อนแม่วังกประกอบด้วยบุคคลที่มาจากหลากหลายอาชีพ แต่ส่วนหนึ่งเป็นผู้ที่ทำงานหรือเคยทำงานในแวดวงนักสิ่งแวดล้อม ทั้งที่เป็นภาคประชาสังคมและสื่อมวลชน บางส่วนไปร่วมกิจกรรมในลักษณะ “ทำตามหน้าที่” ในนามของเครือข่ายองค์กรอนุรักษ์ซึ่งปกติจะทำงานร่วมกันเป็นภาคีเครือข่ายกับมูลนิธิสืบนาคะเสถียร บางส่วนเป็นนิสิตนักศึกษาชมรมอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจากมหาวิทยาลัยต่างๆ ที่มีความสนใจเรื่องการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและจัดกิจกรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์เป็นประจำอยู่แล้ว คนสองกลุ่มนี้จึงเข้าใจความขัดแย้งของการสร้างเขื่อนแม่วังกในระดับสูง นอกจากนี้ บางส่วนยังมีโอกาสได้ไปสัมผัสด้วยตัวเองแล้วว่าพื้นที่ป่าบริเวณที่จะสร้างเขื่อนมีความอุดมสมบูรณ์มาก ควรค่าแก่การปกป้องดูแล จึง

มาร่วมกิจกรรมเดินเท้า ส่วนผู้ที่ทำงานด้านสื่อมวลชนมาติดตามและร่วมกิจกรรมต่างๆ เพราะจำเป็นต้องไปเก็บข้อมูลและภาพบรรยากาศความเคลื่อนไหวในแต่ละวัน เพื่อนำข้อมูลไปรายงานผ่านต้นสังกัดของตน

แม้เหตุผลเบื้องต้นในการเข้าร่วมกิจกรรมคือการทำตามหน้าที่ แต่การเข้าร่วมการเคลื่อนไหวก็ทำให้ผู้เข้าร่วมบางส่วนเข้าใจประเด็นและตระหนักในความสำคัญของการรักษาทรัพยากรธรรมชาติมากขึ้นด้วย การเคลื่อนไหวคัดค้านเขื่อนแม่วงก์ครั้งนี้จึงมีกลุ่มคนที่ทำงานกับเครือข่ายองค์กรอนุรักษ์เป็นกำลังหลักในการขับเคลื่อนกิจกรรมต่างๆ และมีคนในสายงานอื่นๆ มาร่วมด้วยบ้าง แต่เป็นการเข้าร่วมแบบปัจเจก ไม่ได้ระดมพลจนเกิดการรวมตัวเป็นกลุ่มก้อนแบบเดียวกับเครือข่ายอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

“ถ้าไม่ได้มาอยู่ในชมรมตรงนี้ก็ไม่มีแรงจูงใจที่จะเดิน ส่วนตัวก็ไม่ได้เป็นคนมีใจอนุรักษ์อยู่แล้ว แต่พอมายู่ตรงจุดนี้เราก็ได้ซึมซับก็เลยอยากออกไปเดิน”

(วุฒิชัย ผลไม้, สนทนากลุ่ม, 17 กุมภาพันธ์ 2558)

“ถ้าไม่อยู่ชมรมอาจจะไม่ไปเพราะได้รับข้อมูลน้อยมาก มันก็เกิดจากชมรม ก่อนหน้านี้เราก็ไม่รู้ว่าจะปกป้องธรรมชาติไปทำไม แต่พอมายู่ชมรมก็รู้ว่างานอนุรักษ์มันอยู่ใกล้ตัวก็เลยต้องออกไป”

(ธนวุฒิ ปัญญาพูนผล, นิสิตชมรมอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มศว, 17 กุมภาพันธ์

2558)

“ตัวเองไม่ค่อยได้ติดตามสถานการณ์เท่าไร ด้วยความที่ทำงานในแวดวงสารคดีพอมิตรรอบตัวรู้จักและสนใจประเด็นนี้อยู่แล้ว จึงผลักดันให้เราเข้าไปสนใจประเด็นนี้มากขึ้น หลังจากนั้นก็ได้ติดตามเรื่องราวจากเพจมูลนิธิสีเขียว และเฟซบุ๊กคนที่ติดตามเรื่องนี้ ก่อนถึงวันที่เดินก็รู้สึกอยากเข้าไปมีส่วนร่วม ส่วนหนึ่งก็คืออินกับมันแล้ว ก็เลยอยากรู้ว่าการเข้าไปร่วมเดิน บรรยากาศตอนเดินมันเป็นยังไง”

(ชมพจน์พงศ์ ฤทธิธรรค์ศักดิ์, บ.วิริยะธุรกิจ จำกัด, 21 กุมภาพันธ์ 2558)

“ประเด็นปัญหานี้รู้มาตลอดอยู่แล้ว บางครั้งไม่รู้โดยตรงแต่คนที่ทำงานด้วยกันรู้มันก็จะคุยกันอยู่แล้ว เป็นเหมือนพาคีเครือข่ายด้านสื่อมวลชนที่พร้อมจะยื่นมือไปช่วย”

(มัทนา จริยาคุณา, สนทนากลุ่ม, 21 กุมภาพันธ์ 2558)

“เราพร้อมในทุกอันอยู่แล้วแหละ ต้องดูว่าร่วมในแบบไหน ถ้าในมุมมองของ NGO ถ้าให้ไปก็ไปอยู่แล้ว เพราะอยู่ในวงการเดียวกัน”

(จรัญพร เลิศสกุล, สนทนากลุ่ม, 28 กุมภาพันธ์ 2558)

“เราก็ต้องหาข้อมูลตามหน้าที่ ถ้าไม่ได้ทำหน้าที่ก็ออกไปแต่อาจจะไม่ทุกวันขนาดนี้ ตอนแรกก็ไปเพราะหน้าที่แต่พอเดินๆ ไปมันก็รู้สึกอินเข้าไปด้วยเหมือนกัน”

(เมธิรา เกษมสันต์, สัมภาษณ์, 17 กุมภาพันธ์ 2558)

“ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเขื่อนหรือเรื่องสิ่งแวดล้อมอื่นๆ ก็จะเข้าไปมีส่วนร่วมอยู่แล้ว ที่นี้มีคนสืบทอดเรื่อยๆ ก็ส่งข่าวกันได้อยู่แล้ว”

(ธนวุฒิ ปัญญาพูนผล, สนทนากลุ่ม, 17 กุมภาพันธ์ 2558)

5.3.4 บุคลิกลักษณะของผู้นำการเคลื่อนไหว

ผลการสัมภาษณ์เชิงลึกและสนทนากลุ่ม พบว่า ตัวผู้นำการเคลื่อนไหวมีผลต่อการตัดสินใจเข้าร่วมกิจกรรมในระดับที่แตกต่างกัน แต่กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่จะให้ความสำคัญกับความสมเหตุสมผลของเรื่องที่คัดค้านเป็นอันดับแรก ส่วนตัวผู้นำการเคลื่อนไหวเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเข้าร่วมเพียงเล็กน้อย

ผู้วิจัยแบ่งระดับการมีอิทธิพลของศศิน เฉลิมลาภ ที่มีต่อการตัดสินใจเข้าร่วมกิจกรรมคัดค้านการสร้างเขื่อนแม่วงก์ของกลุ่มตัวอย่างออกเป็น 3 ระดับ คือ 1) มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจอย่างชัดเจน 2) มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจบ้าง และ 3) ไม่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจ

1) กลุ่มตัวอย่างที่ศศิน เฉลิมลาภ มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจอย่างชัดเจน ส่วนหนึ่งเป็นคนที่ติดตามเฟซบุ๊กส่วนตัวของศศิน เฉลิมลาภ มาก่อนการเคลื่อนไหวในประเด็นนี้แล้ว จึงพอจะทราบบุคลิกลักษณะของเขา ตำแหน่งและงานที่เขาทำ รวมถึงการแสดงออกถึงความมุ่งมั่นตั้งใจในการสานต่องานอนุรักษ์ของเขา คนกลุ่มนี้จึงเชื่อถือและศรัทธาในตัวบุคคล นอกจากนั้น วิธีคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติอันเด่นชัดที่ศศินสื่อสารผ่านเฟซบุ๊กและรายงานของสื่อมวลชนยังสอดคล้องกับแนวคิดของคนกลุ่มนี้ รวมไปถึงการแสดงออกโดยการเดินเท้าของเขาที่สร้างความเชื่อมั่นในจุดยืนและอุดมการณ์ให้กับคนกลุ่มนี้ได้มาก

“คือตอนนั้นเราอินมาก ติดตามเฟซบุ๊กเค้า ก็เห็นเค้าเดินไปแต่ละที่ อัพเดทตลอดเวลา เจออะไรบ้าง เลยอินมากรู้สึกมันดราม่าเนอะ”

(ชมพจน์พงศ์ ฤทธิธรรมศักดิ์, สนทนากลุ่ม, 21 กุมภาพันธ์ 2558)

“มีอิทธิพล เพราะเราfollow (ติดตามเฟซบุ๊ก) เขามาเรื่อยๆ เห็นว่าสิ่งที่เขาทำคืออะไร มันตรงกับจุดยืนของเรา และเขาเป็นคนชัดเจน”

(พงศัฎฐิติ หิรัญสาสดี, สนทนากลุ่ม, 28 กุมภาพันธ์ 2558)

“มีมากเลยคะ เพราะเป็นบุคคลน่าเชื่อถือ โดยตำแหน่งเลขาของมูลนิธิสืบนาคะ เสถียรนี้แหละคะ พอพูดถึงคุณสืบกับการอนุรักษ์ป่า แน่นนอนคะว่าสามารถเรียกพลังได้มหาศาล โดยส่วนตัวศรัทธาคุณสืบอยู่แล้ว ส่งผลให้เชื่อมั่นในผู้ที่ศรัทธาในคุณสืบเหมือนกันคะ ชอบความดิบ ตรงๆ ทำจริง รวมถึงการสื่อสารของเขาคะ”

(ภาณุพงศ์ จีรกาญจน์, สัมภาษณ์, 18 มีนาคม 2558)

2) กลุ่มตัวอย่างที่ศศิน เฉลิมลาภ มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจบ้าง คือกลุ่มที่เห็นว่าตัวผู้นำการเคลื่อนไหวเป็นเพียงส่วนหนึ่งที่ทำให้มาเข้าร่วมกิจกรรมคัดค้าน แต่ยังคงดูปัจจัยอื่นๆ ประกอบด้วย เช่น ประเด็นที่คัดค้านข้อมูลที่น่ามาโต้แย้ง ฯลฯ

“เหมือนมันประกอบกัน ก็มีส่วนในการตัดสินใจ ต้องยอมรับเรื่องอัตลักษณ์ของอาจารย์ที่ค่อนข้างจะ“เป็น” ด้วยบุคลิกของแกเป็นภาพตัวแทนที่ทำให้การเชิญชวนมันน่าสนใจ แต่ถ้าหลักๆ ก็น่าจะเป็นที่มูลนิธิและตัวประเด็นปัญหามากกว่า ถ้าถามว่าแกมีส่วนมากมัยก็ 40/60”

(มัทนา จริยาคุณา, สนทนากลุ่ม, 21 กุมภาพันธ์ 2558)

“ตอนทำงานที่ทีวีบูรพา ทีมเราจะเป็นทีมที่ทำรายการเกี่ยวกับเรื่องธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นส่วนใหญ่ ทำให้รู้จักชื่อ อ.ศศิน ว่าเป็นแกนนำเกี่ยวกับเรื่องนี้ ก็เป็นส่วนหนึ่งในการตัดสินใจแต่ไม่ใช่ส่วนหลัก”

(ธนวดี สุภจัมปิยะยา, สัมภาษณ์, 14 มีนาคม 2558)

“รู้จักเขาแค่ว่าเขาเป็นเลขาธิการมูลนิธิสืบฯ ไม่ได้ไปเดินเพราะตัวเขา แต่ก็เชื่อถือเขาในระดับหนึ่งเรื่องแนวทางการคิด เชื่อว่าข้อมูลที่เขาเสนอมันถูก”

(รัตนาใจ บรรจงปิ่น, สัมภาษณ์, 17 มีนาคม 2558)

“ก็มีในระดับหนึ่งแต่ไม่ใช่ทั้งหมด เพราะเขาเป็นเลขาธิการมูลนิธิสืบนาคะเสถียรทำงานด้านสิ่งแวดล้อมมาตลอดก็มีเครดิตเรื่องนี้อยู่ ส่วนตัวของเขาที่ไม่ได้เลือกข้างด้านการเมือง จุดประสงค์หลักของเขาโฟกัสไปที่เรื่องสิ่งแวดล้อม ผมคิดว่าภาพลักษณ์แบบนี้ดึงดูดคนได้พอสมควร เป็นคนทำอะไรทำจริง ถึงไม่มีใครร่วมแกก็จะเดินของแก อีกส่วนหนึ่งก็คือเรื่องของหลักการสร้างเขื่อนที่มันไม่ถูกต้อง”

(นที ธรรมพัฒน์พงศ์, สัมภาษณ์, 20 มีนาคม 2558)

3) กลุ่มตัวอย่างที่ศศิน เฉลิมลาภ ไม่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจ ผู้วิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่คิดว่าศศินไม่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเข้าร่วมของพวกเขา โดยคนกลุ่มนี้จะมองที่ประเด็นปัญหาที่ทำให้เกิดการเคลื่อนไหว รวมถึงพิจารณาข้อมูลที่มาสนับสนุนมากกว่า หลังจากนั้นก็จะสำรวจว่าสอดคล้องกับจุดยืนหรือแนวความคิดของตนหรือไม่ บางคนแทบจะไม่รู้จักศศิน เฉลิมลาภเลยก่อนหน้านี้ แต่ตัดสินใจออกมาร่วมเคลื่อนไหวเพราะต้องการเป็นส่วนหนึ่งในการปกป้องทรัพยากรธรรมชาติ

“อาจารย์ศศินก็ไม่เคยรู้จักมาก่อน ไม่เคยได้ยินชื่อ ไม่รู้ว่าหน้าตาเป็นยังไง แต่เคยรู้จักตอนทำงาน คนที่สนิทกันเคยไปสัมภาษณ์เขา รู้สึกคำตอบเขาน่าสนใจ แต่ก็รู้จักแค่นั้น แต่ก็รู้สึกว่าเขาไม่ได้สร้างภาพดี แต่ก็ไม่ถึงกับเป็นแรงบันดาลใจ”

(ปองธรรม สุทธิสาคร, สนทนากลุ่ม, 21 กุมภาพันธ์ 2558)

“จริงๆ อาจารย์ศศินก็ไม่เกี่ยวนะ เพราะเราเองสนใจประเด็นนี้มานานแล้ว มันก็มีเหตุผลพอที่จะออกไป และเราก็อยากเป็นหน้าหนึ่งในประวัติศาสตร์ด้วยเหมือนกัน เพราะมันหายไปนานการเคลื่อนไหวในลักษณะนี้เรื่องที่เราสนใจเรื่องการอนุรักษ์ตั้งแต่เขื่อนน้ำโจน ไม่มีภาพแบบนี้เลย และมันก็เป็นยุคสมัยของเรา น่าจะเป็นส่วนหนึ่งในประวัติศาสตร์ เราดูที่ตัวข้อมูลเป็นหลักมากกว่าตัวคน”

(นิพิฐพนธ์ ค่ายศ, สนทนากลุ่ม, 21 กุมภาพันธ์ 2558)

“ตัวบุคคลไม่ค่อยเท่าไร เน้นประเด็นที่เขาเอามาพูดมากกว่า เพราะเขาเป็นคนจุดประเด็น พูดว่ากำลังทำอะไรกันอยู่ในเรื่องนี้”

(ธนวุฒิ ปัญญาพูนผล, สนทนากลุ่ม, 17 กุมภาพันธ์ 2558)

“ผมว่าถ้าใครเดิน 380 กิโล ไม่ใช่อาจารย์ศศินก็ได้ ผมไปเพราะประเด็น ดูสิ่งที่เขาพูด สิ่งที่เขาเรียกร้อง ดูว่าสิ่งที่เขาพูดมันตรงกับสิ่งที่เราคิดเราเชื่อหรือเปล่า ก็เลยไปเดิน”

(วัชพล ตุลยวิไลกุล, นิสิตชมรมอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มศว, 17 กุมภาพันธ์ 2558)

“ไม่นะ มองที่เรื่องมากกว่า ถ้าเรื่องมันใช่ ก็ไป ถึงจะเป็นคนที่ไม่โอเคก็ไป”

(จิตตาวลัย ลาภขจรสงวน, สนทนากลุ่ม, 21 กุมภาพันธ์ 2558)

“คงไม่ใช่ น่าจะเป็นเรื่องข้อมูลและภาพรวมของมูลนิธิสืบฯ มากกว่า เรื่องป่าไม้ ข้อมูล งานวิจัยมากกว่า แต่จะเป็นใครก็ได้ ถ้ามีคนมานำก็จะมี impact (ผลกระทบต่อการจัดสใจของรัฐบาล) มากกว่า”

(จรัญพร เลิศสกุล, สนทนากลุ่ม, 28 กุมภาพันธ์ 2558)

“ตอบได้เลยว่าไม่มีครับ เบนซ์แทบไม่รู้จักอาจารย์ศศินเลยครับ จะรู้จักจริงๆ ก็หลังจากเข้าร่วมในวันนั้นแล้ว”

(ธนพจน์ แก้วรากมูข, สัมภาษณ์, 7 มีนาคม 2558)

“ไม่เกี่ยวกับอาจารย์ศศินนะครับ ไม่ว่าจะเป็นอย่างที่อาจารย์ศศินทำก็เข้าร่วมครับ ตัดสใจจากข้อมูลที่ได้รับมามากกว่าที่จะตัดสใจว่าใครเป็นคนทำ”

(พีรรัช เพชรเกตุ, นิสิตคณะสังคมศาสตร์ มศว, 8 มีนาคม 2558)

“ไม่น่าจะอยู่ตัวบุคคล แต่น่าจะไปด้วยตัวประเด็นมากกว่า จะตัดสใจจาก content (เนื้อหา) มากกว่า”

(ปิยมณ แจ่มวุฒิปรีชา, นิสิตคณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 10 มีนาคม 2558)

อาจสรุปได้ว่า ศศิน เฉลิมลาภมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเข้าร่วมคัดค้านของกลุ่มตัวอย่างบางส่วน เนื่องจากผู้เข้าร่วมเคลื่อนไหวส่วนใหญ่จะพิจารณาที่ตัวประเด็นและข้อมูลสนับสนุนเป็นหลัก รวมถึงจุดยืนของแต่ละคนที่จะต้องมีความสอดคล้องหรือเป็นไปในทางเดียวกัน อย่างไรก็ตาม ตำแหน่งและประวัติการทำงานด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของศศิน ก็ทำให้ข้อมูลที่เขาเผยแพร่ น่าเชื่อถือ ทั้งยังทำให้ผู้เข้าร่วมเชื่อมั่นในเป้าประสงค์ของการเคลื่อนไหวได้

5.3.5 ศรีธธาในตัว “สี่บ นาคะเสถียร” และมูลนิธีสี่บนาคะเสถียร

กลุ่มตัวอย่างบางคนพูดถึงความศรัทธาในตัวสี่บนาคะเสถียร ผู้เป็นแรงบันดาลใจให้อยากจะปกป้องทรัพยากรธรรมชาติและเข้าร่วมกิจกรรมที่จะมีส่วนช่วยรักษาผืนป่าและสัตว์ป่าให้คงอยู่ รวมถึงการคัดค้านโครงการสร้างเขื่อนขนาดใหญ่ที่จะมีผลกระทบโดยตรงกับทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่าอย่างเขื่อนแม่วงก์ ในขณะเดียวกันบางคนมีความเชื่อถือและพร้อมที่จะสนับสนุนกิจกรรมที่เป็นของมูลนิธีสี่บนาคะเสถียร เนื่องจากเป็นองค์กรอนุรักษ์ที่ก่อตั้งมาเป็นเวลานาน มีวิสัยทัศน์ เป้าหมาย และผลงานชัดเจนในเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

“ขอขอบคุณของคุณสี่บ นาคะเสถียรที่ว่า ทรัพยากรธรรมชาติมันเหลือน้อย จนไม่ต้องเถียงกันแล้วว่าจะใช้ยังไง เริ่มจากตรงนี้เลยคิดว่าไม่ควรตัดป่าแล้ว พอเริ่มสนใจประเด็นนี้ก็มีข้อมูลเข้ามาว่า มันไม่คุ้มค่านะ มันแก้ น้ำท่วมไม่ได้นะ แก่แล้วไม่ได้นะ”

(เมธิรา เกษมสันต์, สนทนากลุ่ม, 17 กุมภาพันธ์ 2558)

“ช่วงที่เข้ามาหาถ้ำมาตอนปี 1 มีโอกาสไปออกภาคสนามที่ห้วยขาแข้ง ได้รู้จักคุณสี่บนาคะเสถียร รู้สึกเขาทำอะไรเยอะ ปกป้องผืนป่า เลยจุดประกายตรงนี้ทำให้เราอยากจะทำอนุรักษ์”

(จิรนนท์ โฉมงาม, สนทนากลุ่ม, 17 กุมภาพันธ์ 2558)

5.3.6 การไม่เห็นด้วยกับนโยบายและกระบวนการที่ไม่โปร่งใสของรัฐบาล

กลุ่มตัวอย่างบางส่วนตั้งคำถามต่อความไม่โปร่งใสของกระบวนการจัดทำ EHIA โครงการสร้างเขื่อนแม่วงก์ที่ค่อนข้างเร่งรีบ ข้ามขั้นตอน และไม่ครบถ้วน ปัญหาดังกล่าวเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ตนคัดค้านการสร้างเขื่อนแม่วงก์และผลักดันให้เข้าร่วมกิจกรรม

“แรงจูงใจนอกจากใจอนุรักษ์แล้วน่าจะเป็นเรื่องการทุจริตของของภาครัฐต่อโครงการค่ะ คิดว่า โครงการ เชื้อนแม่วงก์ซึ่งอยู่ในระบบจัดการน้ำสองหมื่นล้านก็ไม่รอด การรับฟังความคิดเห็นจากภาคประชาชนก็ไม่ประสบความสำเร็จ เห็นได้จากการจัดฉากเสวนาในแต่ละพื้นที่ในโครงการ...”

(ภาณุพงศ์ จีรกาญจน์, สัมภาษณ์, 18 มีนาคม 2558)

5.3.7 ความสะดวกในการเดินทางและรูปแบบกิจกรรม

ปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อการตัดสินใจเข้าร่วมกิจกรรมคัดค้านการสร้างเขื่อนแม่วงก์ คือความสะดวกของการเดินทางและรูปแบบของกิจกรรมที่เหมาะสม เนื่องจากกิจกรรมการเดินทางเท้ามีจุดหมายปลายทางที่หอศิลปวัฒนธรรมแห่งกรุงเทพมหานครซึ่งอยู่ใจกลางเมือง ผู้เข้าร่วมสามารถเดินทางมาได้ค่อนข้างสะดวกเพราะมีทางเลือกในการเดินทางหลากหลาย อีกทั้งรูปแบบการจัดกิจกรรมมีความหลากหลาย เช่น เลือกเดินในขบวนเพียงบางช่วง ลงชื่อคัดค้านที่หอศิลป์ฯ และในระบบออนไลน์ผ่านทางเว็บไซต์ change.org ฟังดนตรีและการอภิปรายบนเวที เป็นต้น ทำให้ผู้เข้าร่วมสามารถเลือกที่จะมีส่วนร่วมในกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งได้ตามความสนใจ นอกจากนี้ กิจกรรมที่จัดยังเข้ากันได้กับวิถีชีวิตคนทั่วไป แม้ว่าการสื่อสารเรื่องสิ่งแวดล้อมเกี่ยวกับนโยบายจะเป็นเรื่องค่อนข้างหนัก แต่รูปแบบกิจกรรมเป็นไปในเชิงศิลปวัฒนธรรม แตกต่างจากการเคลื่อนไหวทางการเมืองรูปแบบอื่นๆ

“มันแล้วแต่สถานการณ์และรูปแบบที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมได้ เช่น ตอนชุมนุมคัดค้านที่สผ.(สำนักงานนโยบายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม) ก็ทราบแต่ไม่ได้ไป ยังเป็นแค่คนดูอยู่”

(ชมพจน์พงศ์ ฤทธิธรรมศักดิ์, สนทนากลุ่ม, 21 กุมภาพันธ์ 2558)

“มือบนี้มันเหมือนเป็นมือบวันเดียวจบ กิจกรรมก็ใสๆ มันดูไม่รุนแรง มันรู้สึกเราคอนโทรลเองได้”

(นิพิฐพนธ์ คำยศ, สนทนากลุ่ม, 21 กุมภาพันธ์ 2558)

5.3.8 เหตุผลอื่นๆ

นอกจากความตั้งใจจริงที่จะออกมาร่วมกิจกรรมคัดค้านการสร้างเขื่อนแม่วงก์แล้ว ความสงสัยใคร่รู้ต่อปรากฏการณ์ทางสังคม รวมถึงความบังเอิญก็เป็นส่วนหนึ่งให้ทำให้คนมาร่วมกิจกรรมคัดค้านการสร้างเขื่อนแม่วงก์ที่หอศิลปวัฒนธรรมแห่งกรุงเทพมหานครในครั้งนั้นด้วย กลุ่มตัวอย่างบางคนอยากจะมาเก็บภาพบรรยากาศ บางคนมาออกมาร่วมชุมนุมเพราะอยู่ในบริเวณใกล้เคียง

ในขณะที่บางคนออกมาเพราะต้องการจะมาสังเกตการณ์และแสดงพลังของการเคลื่อนไหวภาคประชาชน นอกจากนั้น กลุ่มตัวอย่างบางคนยังรู้สึกดีว่าการเป็นส่วนหนึ่งของการเคลื่อนไหวทางสังคมและปกป้องทรัพยากรธรรมชาติเป็นสิ่งที่น่าภาคภูมิใจ

“ตอนนั้นอ่านหนังสือสอบอยู่จุฬาฯ ตามข่าวในเฟซบุ๊กรู้ว่าชาวบ้านเดินมาถึงพอดี ประกอบกับเริ่มเบื่อจากการอ่านหนังสือ ในความคิดก็คือคิดว่าถ้าตอนนี้สร้างเขื่อนในพื้นที่อุทยานได้ ต่อไปที่ไหนก็สร้างได้เหมือนกันก็เลยออกไปร่วม”

(ชวรัช ธนูสิงห์, สนทนากลุ่ม, 21 กุมภาพันธ์ 2558)

“ถ้ามีโอกาสได้มีส่วนร่วมมันจะเป็นความภูมิใจที่ได้มีส่วนร่วมต่อปรากฏการณ์นี้ อยากออกมาดูว่าคนจะออกมาได้มากน้อยแค่ไหน มีกระบวนการจัดการในการเดินอย่างไรบ้าง”

(พงศ์ฐิติ หิรัญสาลี, สนทนากลุ่ม, 28 กุมภาพันธ์ 2558)

“ถ้าพูดถึงสถานการณ์ตอนนั้นที่ไปเข้าร่วมรู้สึกแค่เป็นเรื่องบังเอิญ เพราะเรามีธุระแถวนั้นพอดี แล้วบังเอิญมีการชุมนุมและลงชื่อคัดค้าน เบนซ์เลยไป อย่างน้อยเบนซ์คิดว่าถ้ามันเป็นโครงการหาผลประโยชน์ของนักการเมืองจริง เราก็ได้ร่วมเป็นส่วนหนึ่งในการช่วย”

(ธนพจน์ แก้วรากมูข, สัมภาษณ์, 7 มีนาคม 2558)

“ถ้าเป็นการไปเดินในวันนั้นเป็นเรื่องบังเอิญครับ วันนั้นไปทำงานหาข้อมูลทำรายงานที่ฉะเชิงเทราครับ ไปกับเพื่อนที่อยู่ชมรมอนุรักษ์ครับ แล้วกลับมาเจอชาวบ้านคัดค้านที่อนุสาวรีย์พอดี ก็เลยได้มีโอกาสร่วมด้วย แต่การไม่เห็นด้วยกับการสร้างเขื่อนในตอนนั้นไม่ได้บังเอิญนะครับ คือไม่เห็นด้วยจริงๆ”

(พีรรัช เพชรเกต, สัมภาษณ์, 8 มีนาคม 2558)

“ตอนนั้นคือสงสัย ทีแรกยังไม่ค่อยแน่ใจว่าชุมนุมที่มาตั้งขบวนกันมาจากไหนเป็นเครือข่ายนักการเมืองกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งหรือเปล่า แต่พอไปดูที่หอศิลป์ก็รู้ว่าเป็นกลุ่ม NGO จริงๆ เรื่องสิ่งแวดล้อมมีความสนใจในบางเรื่อง”

(นที ธรรมพัฒน์พงศ์, สัมภาษณ์, 20 มีนาคม 2558)

“รู้สึกว่าเป็นการแสดงพลังของพลเมืองจริงๆ ก็เลยคิดว่าควรจะไป ปกติพื้นที่ตรงหอศิลป์ทุกอาทิตย์ตรงนั้นจะมีรวมกลุ่มหน้ากากขาว วันนั้นกลุ่มหน้ากากขาวก็มาแต่มีทีมของอาจารย์ศศินไปขอร้องว่าเวทีนี้ขอให้เวทีนี้ปราศจากการเมือง ก็เลยรู้สึกว่ามันเป็นพลังของประชาชนเพื่อประโยชน์สาธารณะจริงๆ ก็เลยคิดว่าน่าไป ในฐานะที่มีความรู้ทางนิเทศศาสตร์รู้สึกว่ายากไปเห็นอะไรที่มันเป็นมิติใหม่ของการสื่อสารด้วย ประกอบกับอยากทำหน้าที่พลเมือง”

(ปิยมน แจ่มวุฒิปรีชา, สัมภาษณ์, 10 มีนาคม 2558)

โดยสรุป ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเข้าร่วมกิจกรรมคัดค้านการสร้างเขื่อนแม่วงก์ของผู้ใช้เฟซบุ๊กประกอบด้วยความสำคัญของประเด็นที่คัดค้าน ฐานคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์ธรรมชาติ การทำงานที่เกี่ยวกับเครือข่ายองค์กรอนุรักษ์ บุคลิกลักษณะของผู้นำการ ศรัทธาในตัว “สีบ นาคะเสถียร” และมูลนิธिसีบนาคะเสถียร ความสะดวกในการเดินทางและรูปแบบกิจกรรม การไม่เห็นด้วยกับนโยบายและกระบวนการที่ไม่โปร่งใสของรัฐบาล และปัจจัยอื่นๆ ได้แก่ ความสงสัย ความบังเอิญ

ผู้วิจัยพบว่า การตัดสินใจเข้าร่วมกิจกรรมคัดค้านการสร้างเขื่อนแม่วงก์ของกลุ่มตัวอย่าง มักจะมาจากปัจจัยหลายอย่างประกอบกัน โดยพื้นฐานแล้วผู้ที่เข้าร่วมจะเริ่มจากมีฐานความคิดเรื่องการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมก่อน จึงจะพิจารณาปัจจัยอื่นๆ ประกอบ เช่น ความสะดวกในการเดินทางไปร่วมกิจกรรม ข้อมูลสนับสนุนที่สมเหตุสมผล แหล่งข้อมูลหรือผู้นำที่มีความน่าเชื่อถือ ฯลฯ นอกจากนั้น ยังมีเรื่องของความเข้าใจต่อประเด็นที่ต้องการคัดค้าน โดยผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจต่อประเด็นมากก็จะมีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมมากกว่าผู้ไม่ทราบที่มาที่ไปของการคัดค้านและการจัดกิจกรรม

บทที่ 6

สรุป อภิปรายผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

งานวิจัยเรื่อง “การสื่อสารการเคลื่อนไหวคัดค้านการสร้างเขื่อนแม่วงก์ผ่านเฟซบุ๊ก Sasin Chalermklarp” เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบและกระบวนการการสื่อสารของศศิน เฉลิมลาภ เลขาธิการมูลนิธิสืบนาคะเสถียร และเจ้าของเฟซบุ๊ก Sasin Chalermklarp ในการเคลื่อนไหวเพื่อคัดค้านการสร้างเขื่อนแม่วงก์ รวมถึงปัจจัยที่ทำให้ผู้ใช้เฟซบุ๊กมาร่วมการเคลื่อนไหวเพื่อคัดค้านการสร้างเขื่อนแม่วงก์ ซึ่งจัดโดยศศิน

ผู้วิจัยแบ่งการสรุปผลการวิจัยออกเป็น 2 ส่วนตามคำถามวิจัย ดังนี้

- 1) การสื่อสารของศศิน เฉลิมลาภ ในการเคลื่อนไหวเพื่อคัดค้านการสร้างเขื่อนแม่วงก์ผ่านเว็บไซต์เฟซบุ๊กส่วนตัว Sasin Chalermklarp
- 2) การเข้าร่วมการเคลื่อนไหวเพื่อคัดค้านการสร้างเขื่อนแม่วงก์ของผู้ใช้เฟซบุ๊ก

6.1 สรุปผลการวิจัย

6.1.1 การสื่อสารของศศิน เฉลิมลาภ ในการเคลื่อนไหวเพื่อคัดค้านการสร้างเขื่อนแม่วงก์ผ่านเว็บไซต์เฟซบุ๊กส่วนตัว Sasin Chalermklarp

แรงจูงใจ และยุทธศาสตร์การเคลื่อนไหวในการต่อต้านโครงการสร้างเขื่อนแม่วงก์ของศศิน เฉลิมลาภ

ศศินและเครือข่ายที่เป็นแนวร่วมการคัดค้านการสร้างเขื่อนแม่วงก์ อาทิ กองทุนสัตว์ป่าโลก สมาคมอนุรักษ์สัตว์ป่า ชมรมอนุรักษ์ตามมหาวิทยาลัยต่างๆ กลุ่มที่ทำงานด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติ ฯลฯ ได้ประชุมเพื่อวางยุทธศาสตร์การเคลื่อนไหวเพื่อคัดค้านการสร้างเขื่อนแม่วงก์ รวมทั้งดำเนินการเคลื่อนไหวโดยจัดประชุมเครือข่ายมาและกิจกรรมตั้งแต่เดือนเมษายน พ.ศ. 2555 หลังจากนั้นในเดือนกันยายน พ.ศ. 2556 มูลนิธิสืบนาคะเสถียรได้ทำหนังสือถึงรัฐมนตรีกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้พิจารณาทบทวนการนำ EHIA โครงการเขื่อนแม่วงก์เข้าสู่การพิจารณาของคณะกรรมการผู้ชำนาญการ (คชก.) แต่การเคลื่อนไหวดังกล่าวไม่ได้ทำให้การคัดค้านเขื่อนแม่วงก์กลายเป็นประเด็นสาธารณะ จึงยังไม่มีการเคลื่อนไหวโดยตรงของภาคประชาชน

แรงจูงใจที่ทำให้ศศินและเครือข่ายองค์กรอนุรักษ์ออกมาเคลื่อนไหวคัดค้านการสร้างเขื่อนแม่วงก์ในปี พ.ศ. 2556 เนื่องจากในช่วงเวลานั้น กรมชลประทานได้แก้ไขและเสนอข้อมูลรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม (EIA) เขื่อนแม่วงก์เพิ่มเติม (ครั้งที่ 2) แล้วส่งให้คชก. สังกัดสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมพิจารณาอีกครั้ง ซึ่งก่อนหน้านั้นคชก. และคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ (กก.วล.) มีมติไม่เห็นชอบการดำเนินโครงการเขื่อนแม่วงก์

รวมถึงรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมของโครงการเชื่อมแม่วงก์มาแล้ว 2 ครั้ง คือเมื่อ พ.ศ. 2541 และพ.ศ. 2546 ดังนั้น ศศินและเครือข่ายองค์กรอนุรักษ์จึงหาวิธีหยุดการอนุมัติรายงานฉบับล่าสุดนี้ นอกจากนี้ ศศินยังทำงานเคลื่อนไหวด้านสิ่งแวดล้อมในฐานะเลขาธิการมูลนิธิสืบนาคะเสถียรมาโดยตลอด เขาจึงเห็นว่าการออกมาเป็น “แม่ทัพ” ในการเดินคัดค้านการสร้างเชื่อมแม่วงก์ครั้งนี้ก็ถือเป็นภาระหน้าที่อย่างหนึ่ง โดยเขาให้ความสำคัญกับการเคลื่อนไหวในลักษณะขององค์กร และคิดว่าการเคลื่อนไหวในเชิงปัจเจกอาจจะสร้างผลสะท้อนต่อสังคมได้ไม่มากนัก เนื่องจากการเคลื่อนไหวเชิงปัจเจกจำกัดขอบเขตตามความสามารถเฉพาะตัวที่จะกระทำได้ ทั้งยังต้องการการสนับสนุนด้านเงินทุนในการขับเคลื่อน จึงจำเป็นต้องทำงานร่วมกับองค์กรซึ่งมีปัจจัยในการขับเคลื่อนประเด็นได้มากกว่าทั้งด้านทรัพยากรบุคคลและเงินทุน ในขณะเดียวกัน การสื่อสารให้คนทั่วไปเห็นผลกระทบของการสร้างโครงการขนาดใหญ่บนพื้นที่ป่า รวมถึงดำเนินการเคลื่อนไหวคัดค้านการสร้างเชื่อมแม่วงก์เพื่อปกป้องผืนป่าตะวันตกในครั้งนี้นี้ยังถือเป็นภารกิจหนึ่งที่เขาต้องทำในฐานะคนทำงานองค์กรอนุรักษ์

ในช่วงเดือนกันยายน พ.ศ. 2556 ขณะที่สภาผู้แทนราษฎรกำลังจะพิจารณาร่างพระราชบัญญัตินิรโทษกรรม ศศินเห็นว่าต้องผลักดันให้ประเด็นเชื่อมแม่วงก์ให้กลายเป็นประเด็นสาธารณะ ก่อนที่จะเกิดความขัดแย้งทางการเมืองอีกระลอกหากสภาผู้แทนฯ ผ่านร่างพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าว เขาและเครือข่ายองค์กรอนุรักษ์จึงประชุมวางยุทธศาสตร์ในการเคลื่อนไหวเพื่อคัดค้านการสร้างเชื่อมแม่วงก์ด้วยการเดินคัดค้าน ผู้วิจัยพบว่า ศศินมียุทธศาสตร์ในการสื่อสารเพื่อเคลื่อนไหวคัดค้านการสร้างเชื่อมแม่วงก์ 7 ยุทธศาสตร์ ได้แก่

1) ช่วงเวลาในการเดิน ศศินเลือกช่วงเวลาในการเดินเท้าคัดค้านฯ ขณะที่พระราชบัญญัตินิรโทษกรรมกำลังเข้าสู่การพิจารณาของสภาผู้แทนราษฎร แม้จะยังไม่ทราบผล แต่ศศินเชื่อว่าพรบ.ดังกล่าวมีแนวโน้มจะผ่านการพิจารณา ซึ่งหากพรบ.นี้ผ่านก็จะเกิดการเคลื่อนไหวของกลุ่มการเมืองต่างๆ กลายเป็นความวุ่นวายที่ทำให้ไม่สามารถเคลื่อนไหวประเด็นอื่นๆ สู้สังคมได้ เขาจึงกำหนดช่วงเวลาก่อนหน้านั้นในการเดินเท้าคัดค้าน คือระยะเวลาตั้งแต่วันที่ 10-22 กันยายน พ.ศ. 2556

2) การใช้สมาร์ตโฟนสื่อสารในระหว่างเดิน ศศินพยายามฝึกใช้สมาร์ตโฟนในการโพสต์ข้อมูลลงบนเฟซบุ๊กก่อนที่จะเดินเท้าแทนการโพสต์โดยใช้คอมพิวเตอร์ขนาดพกพาหรือแล็ปท็อปตามที่ได้วางแผนเดิม เนื่องจากในขณะนั้นกระแสการใช้สมาร์ตโฟนเริ่มแพร่หลาย ประกอบกับการเข้ามาของเครือข่ายโทรศัพท์ 3G ที่ทำให้การใช้อินเทอร์เน็ตบนโทรศัพท์มือถือง่ายและรวดเร็วยิ่งขึ้น ขณะเดียวกันผู้ใช้เฟซบุ๊กคนอื่นๆ ก็มีความพร้อมที่จะใช้และสื่อสารด้วยเทคโนโลยีเหล่านี้

3) ฐานผู้ติดตาม ศศินเป็นที่รู้จักพอสมควรจากเหตุการณ์น้ำท่วมครั้งใหญ่เมื่อพ.ศ. 2554 จากคลิปวิดีโอวิเคราะห์สถานการณ์น้ำที่เขาโพสต์ทางเว็บไซต์ยูทูปและมีผู้นำไปเผยแพร่ต่อ ผู้ติดตามเหล่านี้เห็นว่าศศินมีความน่าเชื่อถือในฐานะผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการน้ำ ดังนั้น เมื่อเขาให้ข้อมูล

เกี่ยวกับการสร้างเขื่อนซึ่งเป็นเรื่องที่สอดคล้องกัน ศศินจึงเชื่อว่าผู้ที่รู้จักเขาในฐานะผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการน้ำจากช่วงน้ำท่วมน่าจะมาสนับสนุนการคัดค้านการสร้างเขื่อนแม่วงก์ในครั้งนี้ด้วย

4) การจัดกิจกรรมที่ทำให้คนสนใจ ศศินเดินเท้าเป็นระยะทางกว่า 300 กิโลเมตร ตั้งต้นจากหน่วยพิทักษ์ป่าแม่เฒ่า จ.นครสวรรค์ ซึ่งเป็นพื้นที่ก่อสร้างเขื่อนแม่วงก์ มุ่งสู่ปลายทางที่หอศิลปวัฒนธรรมแห่งกรุงเทพมหานคร ด้วยความคาดหวังว่าการเดินเข้าเมืองจะสะสมพลังมวลชนได้มากและเป็นที่น่าสนใจของสื่อ เขากล่าวว่า การที่เขาเดินสามารถทำให้คนเชื่อว่าการสร้างเขื่อนจะทำลายป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์โดยไม่ต้องรับรู้ข้อมูลมากนัก และอธิบายว่าเขาได้เผยแพร่ข้อมูลเรื่องเขื่อนแม่วงก์มา 2-3 ปีแล้ว แต่ปรากฏว่าไม่มีคนทั่วไปสนใจเท่าที่ควรเพราะเห็นว่าเรื่องนี้ไม่เกี่ยวข้องกับตนโดยตรง แต่เมื่อเขาเปลี่ยนวิธีการสื่อสารมาเป็นการเดินก็เห็นว่ามีคนสนใจมากขึ้น เพราะคนที่พบเห็นหรือได้ทราบข่าวการเดินทางจะเกิดความสงสัยว่าทำไมจึงมีคนออกมาเดินระยะทางไกลขนาดนี้

5) การกำหนดกลุ่มเป้าหมายในการสื่อสารที่ชัดเจน กลุ่มเป้าหมายที่ศศินต้องการจะสื่อสารด้วยคือกลุ่มคนชนชั้นกลางในกรุงเทพฯ ที่ใช้เฟซบุ๊ก รวมทั้งสื่อมวลชนกระแสหลัก ซึ่งเขาเชื่อว่ามีปากมีเสียงในสังคมและสามารถสร้างพลังต่อรองกับรัฐบาลได้ แต่จะไม่สื่อสารกับชาวบ้านซึ่งเป็นผู้ได้รับผลกระทบโดยตรงหากมีการสร้างเขื่อน โดยให้เหตุผลว่าชาวบ้านจะสนใจเรื่องความเป็นอยู่ของตนมากกว่าจะออกมาเคลื่อนไหวประเด็นต่างๆ ในสังคม แม้แต่ประเด็นการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

6) การเลือกใช้เฟซบุ๊ก ศศินเริ่มใช้เฟซบุ๊กมาตั้งแต่ปีพ.ศ. 2553 เพื่อเป็นช่องทางในการสื่อสารข่าวของมูลนิธิสีบนาคะเสถียรเพิ่มเติมจากเพจมูลนิธิสีบนาคะเสถียร เขากล่าวว่า เฟซบุ๊กทำให้เกิดการสื่อสารได้มาก มีเพื่อนฝูง มีคนโต้ตอบ และไม่ต้องลงทุน ก่อนหน้าที่เขาจะใช้เฟซบุ๊กในการขับเคลื่อนประเด็นคัดค้านการสร้างเขื่อนแม่วงก์ เขาได้ใช้เฟซบุ๊กส่วนตัวให้ข้อมูลเรื่องสถานการณ์น้ำตอนเกิดวิกฤตการณ์น้ำท่วมครั้งใหญ่เมื่อปีพ.ศ. 2554 จนทำให้เขามีเพื่อนถึง 5,000 คนและมีผู้ติดตามถึง 70,000 คนในขณะนั้น

7) ลักษณะเฉพาะตัวที่โดดเด่น ศศินกล่าวว่าเวลาที่เขาสื่อสารผ่านเฟซบุ๊ก เขามักจะนำเรื่องราวชีวิตส่วนตัวมาผูกกับประเด็นที่สื่อสารเสมอ โดยจะเล่าความรู้สึกของตนมากกว่านำเสนอข้อมูลผ่านการใช้ภาษาที่กระชับ ชัดเจน ตรงไปตรงมา ซึ่งเขาสังเกตว่าวิธีการสื่อสารแบบนี้ทำให้ผู้ติดตามสนใจเรื่องที่เขากำลังพูดโดยวัดจากจำนวนการกดถูกใจ

รูปแบบ ลักษณะเนื้อหา และวัตถุประสงค์ของการสื่อสาร

ผู้วิจัยวิเคราะห์รูปแบบ เนื้อหา และวัตถุประสงค์ของการสื่อสารจากการตั้งสถานะ (status) ของศศิน เฉลิมลาภ เจ้าของบัญชีเฟซบุ๊ก Sasin Chalermarp ตั้งแต่วันที่ 10 สิงหาคม-22 ตุลาคม พ.ศ. 2556 รวมทั้งสิ้น 74 วัน โดยแบ่งการวิเคราะห์เนื้อหาออกเป็น 3 ช่วง คือ 1) ช่วงก่อนการเดินทางเท้าคัดค้าน ตั้งแต่วันที่ 10 สิงหาคม-9 กันยายน 2556 (31 วัน) 2) ช่วงระหว่างการเดินเท้า

คัดค้าน ตั้งแต่วันที่ 10-22 กันยายน 2556 (13 วัน) และ 3) ช่วงหลังการเดินเท้าคัดค้าน ตั้งแต่วันที่ 23 กันยายน-22 ตุลาคม 2556 (30 วัน) ได้ผลการศึกษาดังต่อไปนี้

1) การสื่อสารช่วงก่อนการเดินเท้าคัดค้านการสร้างเขื่อนแม่วังก พบว่า มีการโพสต์สถานะ ทั้งสิ้น 212 ครั้ง เฉลี่ย 7 ครั้งต่อวัน ใช้รูปแบบการนำเสนอแบบภาพนิ่ง (image) มากที่สุด รองลงมาคือข้อความ (text) ซึ่งประกอบด้วยสถานะที่ศศินโพสต์เอง และการแชร์สถานะของคนอื่น นอกจากนั้นเป็นการโพสต์ลิงก์ (link) วิดีโอ (video) และรูปแบบอื่นๆ ส่วนรูปแบบการสื่อสารเฉพาะ ของเฟซบุ๊ก พบว่า มีการกดถูกใจ (like) การแสดงความคิดเห็น (comment) การบอกต่อหรือ “แชร์” (share) และการเขียนบันทึก (notes)

หัวข้อของการสื่อสารช่วงก่อนการเดินเท้าคัดค้านส่วนใหญ่เป็นเรื่องเกี่ยวกับการกิจประจำวัน เช่น การกิจที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์และจัดการสิ่งแวดล้อม และความรู้สึกส่วนตัวจากสิ่งที่พบเจอ ในชีวิตประจำวัน นอกจากนั้นยังพบการวิพากษ์นโยบายของรัฐบาลเพื่อไทยเกี่ยวกับการบริหารจัดการน้ำ การวิเคราะห์สถานการณ์น้ำ การกิจเกี่ยวกับการขับเคลื่อนประเด็นเขื่อนแม่วังก ฯลฯ และพบการนำเสนอข่าวสารทั่วไปค่อนข้างน้อย

วัตถุประสงค์ที่พบมากที่สุดในการสื่อสารช่วงก่อนการเดินเท้าคัดค้านคือการโพสต์เพื่อนำเสนอเรื่องราวและประสบการณ์ที่ไม่เกี่ยวข้องกับการคัดค้านการสร้างเขื่อนโดยตรง ได้แก่ การโพสต์กิจกรรมประจำวัน การนำเสนอข้อมูลข่าวสารทั่วไปที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและการเมือง นอกจากนั้น ผู้วิจัยยังพบการโพสต์เพื่อแสดงความคิดเห็นประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับกรณีเขื่อนแม่วังก การโพสต์เพื่อบอกความเคลื่อนไหวและภารกิจประจำวันที่เกี่ยวข้องกับการรณรงค์ต่อต้านเขื่อนแม่วังก การโพสต์เพื่อประกาศจุดยืนทางความคิด และการโพสต์เพื่อระดมสรรพกำลัง แต่การโพสต์เพื่อวัตถุประสงค์เหล่านี้มีไม่มากนัก ส่วนการโพสต์ที่พบน้อยที่สุดคือการโพสต์เพื่อสำรวจความคิดเห็นของผู้ติดตาม

2) การสื่อสารระหว่างการเดินเท้าคัดค้านการสร้างเขื่อนแม่วังก พบว่า มีการโพสต์สถานะ ทั้งสิ้น 279 ครั้ง เฉลี่ย 21 ครั้งต่อวัน ใช้รูปแบบการนำเสนอแบบภาพนิ่ง (image) มากที่สุด รองลงมาคือข้อความ (text) นอกจากนั้นเป็นการโพสต์ลิงก์ (link) การโพสต์วิดีโอ (video) และการโพสต์รูปแบบอื่นๆ ส่วนรูปแบบการสื่อสารเฉพาะของเฟซบุ๊ก พบว่า มีการกดถูกใจ (like) การแสดงความคิดเห็น (comment) การบอกต่อหรือ “แชร์” (share) และการเปลี่ยนรูปประจำตัว (profile picture)

หัวข้อของการสื่อสารระหว่างการเดินเท้าคัดค้าน พบว่า เกือบทั้งหมดเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมเดินเท้าคัดค้านการสร้างเขื่อนแม่วังก รวมทั้งข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับประเด็นนี้ เช่น ความเคลื่อนไหวของฝ่ายรัฐบาลที่ต้องกันผลักดันให้เกิดการสร้างเขื่อนแม่วังก และพบว่ามีชาวอื่นๆ ไม่มากนัก

วัตถุประสงค์ในการสื่อสารที่พบมากที่สุดระหว่างการเดินเท้าคัดค้านคือเพื่อบอกความเคลื่อนไหวและภารกิจประจำวันที่เกี่ยวข้องกับการรณรงค์ต่อต้านการสร้างเขื่อนแม่วงก์ เช่น เวลาตื่นเวลาเริ่มออกเดิน จุดหมายในการเดินเท้า อุปสรรคและผู้สนับสนุน ฯลฯ รองลงมาคือการโพสต์เพื่อระดมสรรพกำลัง เช่น การเชิญชวนให้คนมาร่วมเดิน การขอร้องให้ช่วยส่งข้อมูลเรื่องการจราจรในระหว่างทาง ฯลฯ และการโพสต์เพื่อแสดงความคิดเห็นประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเขื่อนแม่วงก์

3) การสื่อสารช่วงหลังการเดินเท้าคัดค้านการสร้างเขื่อนแม่วงก์ พบว่า มีการโพสต์สถานะทั้งสิ้น 176 ครั้ง เฉลี่ย 6 ครั้งต่อวัน ใช้รูปแบบการนำเสนอแบบภาพนิ่ง (image) มากที่สุด รองลงมาคือข้อความ (text) นอกจากนั้นเป็นการลิงก์ (link) วิดีโอ (video) และรูปแบบอื่นๆ ส่วนรูปแบบการสื่อสารเฉพาะของเฟซบุ๊ก พบว่า มีการกดถูกใจ (like) การแสดงความคิดเห็น (comment) การบอกต่อหรือ “แชร์” (share) การเขียนบันทึก (notes) และการเปลี่ยนรูปประจำตัว (profile picture)

หัวข้อของการสื่อสารช่วงหลังการเดินเท้าคัดค้านส่วนใหญ่เป็นเรื่องราวประสบการณ์ส่วนตัว ภารกิจประจำวัน และความคับหน้าของกิจกรรมคัดค้านเขื่อนแม่วงก์ นอกจากนั้นเป็นการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับสถานการณ์น้ำ การจัดการป่าและเรื่องสิ่งแวดล้อมทั่วไป และพบการโพสต์เกี่ยวกับภาระงานของมูลนิธิสืบนาคะเสถียรไม่มากนัก

วัตถุประสงค์ของการสื่อสารที่พบมากที่สุดในช่วงหลังการเดินเท้าคัดค้านคือเพื่อนำเสนอเรื่องราวประสบการณ์ส่วนตัวที่ไม่เกี่ยวข้องกับการคัดค้านการสร้างเขื่อน เช่น ข่าวกิจกรรมของมูลนิธิสืบนาคะเสถียร การวิเคราะห์สถานการณ์น้ำ ร้านอาหารที่ไป ฯลฯ รองลงมาคือการโพสต์เพื่อนำเสนอข้อมูลข่าวสารทั่วไปและการโพสต์เพื่อแสดงความคิดเห็นประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเขื่อนแม่วงก์ นอกจากนั้น พบการโพสต์เพื่อบอกความเคลื่อนไหวและภารกิจประจำวันที่เกี่ยวข้องกับการรณรงค์ต่อต้านเขื่อนแม่วงก์ การโพสต์เพื่อระดมสรรพกำลัง และการโพสต์เพื่อสำรวจความคิดเห็นของผู้ติดตาม แต่จำนวนไม่มากนักเมื่อเทียบกับช่วงการเดินเท้า

6.1.2 การเข้าร่วมการเคลื่อนไหวเพื่อคัดค้านการสร้างเขื่อนแม่วงก์ของผู้ใช้เฟซบุ๊ก

1) ความเข้าใจเรื่องการคัดค้านการสร้างเขื่อนแม่วงก์ของผู้เข้าร่วมการเคลื่อนไหว ผลการวิจัยพบว่า ในช่วงที่มีกิจกรรมเดินเท้าคัดค้าน (วันที่ 10-22 กันยายน พ.ศ. 2556) ผู้เข้าร่วมการเคลื่อนไหวแต่ละคนมีความเข้าใจเกี่ยวกับการคัดค้านการสร้างเขื่อนแม่วงก์ในระดับแตกต่างกัน โดยผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจในระดับสูงจะติดตามประเด็นนี้มาตลอดและมีความเข้าใจประเด็นความขัดแย้งเรื่องความคุ้มค่าของการสร้างเขื่อนแม่วงก์ค่อนข้างมาก สามารถนำข้อมูลมาอธิบายสนับสนุนการคัดค้านได้อย่างเป็นเหตุเป็นผล คนกลุ่มนี้ ได้แก่ ผู้ที่มีความสนใจประเด็นอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ผู้ที่ศึกษาด้านสิ่งแวดล้อม ผู้ที่ทำงานในเครือข่ายองค์กรอนุรักษ์ ฯลฯ ส่วนผู้ที่มี

ความรู้ความเข้าใจในระดับปานกลางและระดับต่ำเป็นผู้ที่มาจากหลากหลายสาขาอาชีพ มีความหลากหลายของข้อมูล และมีเหตุผลในการเข้าร่วมการเคลื่อนไหวที่แตกต่างกันไป

2) รูปแบบการมีส่วนร่วมในการเคลื่อนไหวเพื่อคัดค้านการสร้างเขื่อนแม่วงก์ ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมในการเคลื่อนไหวคัดค้านการสร้างเขื่อนแม่วงก์ 2 รูปแบบ คือ การเคลื่อนไหวแบบออนไลน์และการเคลื่อนไหวแบบออฟไลน์ โดยกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เคลื่อนไหวทั้งสองรูปแบบ บางกลุ่มเริ่มจากการเคลื่อนไหวแบบออนไลน์ เช่น ติดตามข่าวสารและความเคลื่อนไหวจากเฟซบุ๊ก Sasin Chalermklarp กดติดตามเพจอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องเขื่อนแม่วงก์ กดถูกใจสถานะและแบ่งปันข้อมูล จากนั้นจึงมาเคลื่อนไหวแบบออฟไลน์โดยมาร่วมกิจกรรมเดินเท้าหรือร่วมกิจกรรมที่หอศิลปวัฒนธรรมแห่งกรุงเทพมหานคร บางกลุ่มมีปัจจัยในโลกออฟไลน์ที่ส่งผลให้ไปเคลื่อนไหวแบบออนไลน์ในภายหลัง เช่น ทราบข่าวการเคลื่อนไหวคัดค้านเขื่อนแม่วงก์จากเพื่อนและคนใกล้ชิดตัวเป็นช่องทางแรก แล้วจึงไปติดตามเฟซบุ๊ก Sasin Chalermklarp โปสต์สถานะและแบ่งปันข้อมูลผ่านเฟซบุ๊กของตน เป็นต้น

3) ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเข้าร่วมเคลื่อนไหวเพื่อคัดค้านการสร้างเขื่อนแม่วงก์ ประกอบด้วยความสำคัญของประเด็นที่คัดค้าน ฐานคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์ธรรมชาติ การทำงานที่เกี่ยวข้องกับเครือข่ายองค์กรอนุรักษ์ บุคลิกลักษณะของผู้นำการ ความศรัทธาในตัว “สืบ นาคะเสถียร” และมูลนิธิสืบ นาคะเสถียร ความสะดวกในการเดินทางและรูปแบบกิจกรรม การไม่เห็นด้วยกับนโยบายและกระบวนการที่ไม่โปร่งใสของรัฐบาลในขณะนั้น และปัจจัยอื่นๆ ได้แก่ ความสงสัย ความบังเอิญ

กลุ่มตัวอย่างมีปัจจัยหลายอย่างประกอบกันในการตัดสินใจเข้าร่วมกิจกรรมคัดค้านการสร้างเขื่อนแม่วงก์ อย่างไรก็ตาม ผลการวิจัยพบว่า ผู้ที่เข้าร่วมการเคลื่อนไหวมักจะมีฐานคิดเรื่องการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอยู่แล้ว จากนั้นจึงจะพิจารณาปัจจัยอื่นๆ ประกอบ เช่น ความสะดวกในการเดินทางไปร่วมกิจกรรม ข้อมูลสนับสนุนการคัดค้านที่สมเหตุสมผล แหล่งข้อมูลหรือผู้นำการเคลื่อนไหวที่มีความน่าเชื่อถือ ฯลฯ นอกจากนั้น ความเข้าใจต่อประเด็นที่ต้องการคัดค้านยังเป็นอีกปัจจัยสำคัญในการเข้าร่วมเคลื่อนไหว โดยผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจต่อประเด็นมากก็จะมีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมมากกว่าผู้ไม่ทราบที่มาที่ไปของการคัดค้านและการจัดกิจกรรม

6.2 อภิปรายผล

จากการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยแบ่งการอภิปรายผลการศึกษาออกเป็น 4 ส่วน ดังต่อไปนี้

ส่วนที่ 1 การคัดค้านเขื่อนแม่วงก์ในฐานการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่

ส่วนที่ 2 เฟซบุ๊ก: มิติใหม่ของการเคลื่อนไหวด้านสิ่งแวดล้อม

ส่วนที่ 3 ปัจจัยการเข้าร่วมเคลื่อนไหวเพื่อคัดค้านการสร้างเชื่อมแมงงก์

ส่วนที่ 4 การผสวนระหว่างการเคลื่อนไหวในโลกออนไลน์และออฟไลน์

6.2.1 การคัดค้านเชื่อมแมงงก์ในฐานะการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่

การสร้างเขื่อนนับเป็นส่วนหนึ่งของความขัดแย้งในการจัดการทรัพยากรในประเทศไทย ที่นักวิชาการมองว่าเกิดขึ้นเนื่องจากฐานคิดเรื่องการ “การพัฒนา” ที่แตกต่างกัน จากสมัยรัชกาลที่ 5 จนถึงปีพ.ศ. 2500 ประเทศไทยจัดการทรัพยากรภายใต้แนวคิดที่ว่า “ทรัพยากรทั้งหมดเป็นของรัฐ รัฐจึงมีอำนาจสูงสุดในการจัดการ” และ “ทรัพยากรเป็นสิ่งที่รัฐต้องนำมาใช้ประโยชน์สูงสุดเพื่อการขยายตัวทางเศรษฐกิจ” ด้วยเหตุนี้รัฐจึงเข้าไปควบคุมการใช้ทรัพยากรอย่างเข้มข้นขึ้น (เดวิด เมอเรีย, 2536) จนในยุคหนึ่ง การสร้างเขื่อนถือว่าเป็น “สัญลักษณ์ของการพัฒนาประเทศ” (โตม ไกรปกรณ์, 2548)

การเคลื่อนไหวคัดค้านการสร้างเชื่อมแมงงก์เกิดขึ้นในยุคที่กาญจนา แก้วเทพ (2556) เรียกว่า “ยุคการจัดการสิ่งแวดล้อม” คือนับตั้งแต่ทศวรรษ 2540 เป็นต้นมา ยุคนี้มองว่าเรื่องสิ่งแวดล้อมกลายเป็นเรื่องจำเป็นที่จะต้องมีการบริหารจัดการเพื่อให้มีการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืนและลดทอนความขัดแย้งของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย สำหรับกรณีเชื่อมแมงงก์ รัฐบาลได้เสนอโครงการมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2527 จนถึงปัจจุบันโครงการนี้ยังไม่สามารถสร้างได้ เนื่องจากยังมีข้อโต้แย้งของข้อมูลในรายงานศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อม แต่รัฐบาลก็ยังยืนยันจะสร้างเชื่อมแมงงก์ โดยให้เหตุผลว่าเขื่อนนี้จะช่วยแก้ปัญหาการขาดแคลนน้ำสำหรับเกษตรกรรมและการอุปโภคบริโภค ซึ่งมีแนวโน้มว่าความต้องการจะเพิ่มมากขึ้นทุกปี รวมทั้งบรรเทาอุทกภัยของราษฎรในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำแมงง (เครือข่ายเขื่อน, 2547: 47) วิธีคิดเช่นนี้สอดคล้องกับกระแสคิด “Technocentrism” ที่ให้ความสำคัญกับวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีอย่างมาก หรือที่ Lash (1996 อ้างถึงใน ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2554: 251) เรียกว่าพวกมองธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในฐานะเทคโนโลยี (environment as technology) ซึ่งมองว่าธรรมชาติเป็นสิ่งที่มนุษย์ต้องเข้าไปควบคุม/จัดการผ่านเทคโนโลยีต่างๆ ที่มนุษย์คิดค้นขึ้นมา และธรรมชาติมีไว้เพื่อรับใช้หรือตอบสนองความต้องการของมนุษย์ เช่นเดียวกับที่ Soper (1995 อ้างถึงใน ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2554: 252) มองว่ากระแสคิดนี้คือพวกที่เชิดชูคุณค่าประโยชน์ใช้สอยเป็นสรณะ จนมองไม่เห็นความสุนทรีย์ในธรรมชาติเลย

แนวคิดดังกล่าวตรงกันข้ามกับฐานคิดของสคิน เฉลิมลาภ ในฐานะนักอนุรักษ์ที่ให้ความสำคัญกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมากกว่ามนุษย์ หรือ “Ecocentrism” เห็นได้จากกรเคลื่อนไหวต่อสู้ไม่ให้สร้างเชื่อมแมงงก์ ซึ่งพื้นที่โครงการอยู่ในพื้นที่ป่าตะวันตกที่เป็นเขตอุทยานแห่งชาติ ผู้ที่มีฐานคิดเช่นนี้มักเชิดชูธรรมชาติ เชื่อในการอยู่ร่วมกันกับธรรมชาติและไม่เอาชนะ

ธรรมชาติ ซึ่งแนวคิดนี้เป็นต้นตำรับของขบวนการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแบบต่างๆ ปัจจุบันแนวคิดในกระแสนี้แผ่อิทธิพลเข้าไปในหมู่คนรุ่นใหม่ทั่วโลก และเป็นพลังขับเคลื่อนที่สำคัญต่อขบวนการเคลื่อนไหวด้านสิ่งแวดล้อมอย่างมาก (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2554: 252-253)

เนื่องจากผู้ต้องการจัดการทรัพยากรธรรมชาติสองกลุ่ม คือ รัฐและนักอนุรักษ์มีฐานคิดที่แตกต่างกัน นโยบายการสร้างเขื่อนของรัฐจึงมักเผชิญกับการตั้งคำถามและโต้แย้ง เพราะเหล่านักอนุรักษ์เห็นว่าโครงการขนาดใหญ่ของรัฐจะกระทบทรัพยากรธรรมชาติที่พวกเขาหวงแหน โดยเฉพาะในโครงการที่ไม่ได้สำรวจผลกระทบอย่างรอบด้าน ซึ่งนักอนุรักษ์เห็นว่าการเสี่ยงสร้างโครงการเหล่านี้ไม่คุ้มค่าต่อความสูญเสียพื้นที่ป่าและสัตว์ป่า หลายต่อหลายครั้ง กลุ่มนักอนุรักษ์จึงออกมาเคลื่อนไหวคัดค้านการสร้างเขื่อน เช่นเดียวกับในกรณีเขื่อนแม่วงก์ นักวิชาการเรียกขบวนการต่อต้านนั้นว่าเป็นขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม (social movement) และการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ (New social movement) (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2554)

การเคลื่อนไหวคัดค้านการสร้างเขื่อนแม่วงก์ก็มีลักษณะของขบวนการทางสังคมแบบใหม่ตามความหมายที่ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร (2540) กล่าวไว้ ประกอบด้วย

ก. กลุ่มเคลื่อนไหวมาจากหลายชนชั้น ผู้ที่ออกมาร่วมเคลื่อนไหวคัดค้านเขื่อนแม่วงก์เป็นกลุ่มคนที่มาจากหลากหลายสาขาอาชีพ ได้แก่ นักอนุรักษ์ นักวิชาการ ศิลปินดารา นักศึกษา ชาวบ้านในพื้นที่ ฯลฯ

ข. มีจุดมุ่งหมายเพื่อปกป้องประชาสังคมจากการถูกคุกคามโดยรัฐทุนนิยม และเพื่อเชิดชูลักษณะเฉพาะหรืออัตลักษณ์ของกลุ่มเคลื่อนไหวให้ได้รับการยอมรับ ไม่ได้เน้นเรื่องการล้มล้างหรือต่อต้านอำนาจรัฐโดยตรง เห็นได้จากเป้าหมายของการเคลื่อนไหวไม่ใช่การช่วงชิงอำนาจรัฐ แต่ต้องการสร้างค่านิยมหรือความหมายชุดใหม่ให้กับการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เรียกร้องให้รัฐเลิกฉกฉวยหาประโยชน์จากทรัพยากรของประเทศ

ค. รูปแบบองค์กรเป็นลักษณะเครือข่ายหรือขบวนการระดับรากหญ้า จะเห็นได้ว่าการรวมตัวกันแบบหลวมๆ ของเครือข่ายองค์กรอนุรักษ์หลายองค์กรในการประชุมวางแผน สร้างกิจกรรม และเคลื่อนไหวคัดค้านทางออนไลน์และออฟไลน์บนฐานคิดเรื่องการอนุรักษ์ธรรมชาติร่วมกัน

ง. การรวมกลุ่มเกิดขึ้นจากจิตสำนึกร่วมกันของบุคคลที่ต้องการอนุรักษ์ธรรมชาติ ไม่ใช่รวมกลุ่มเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัว รวมถึงประเด็นการเคลื่อนไหวเป็นปัญหาของส่วนรวม ซึ่งการคัดค้านเขื่อนแม่วงก์เกิดขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์หลักในการปกป้องผืนป่าตะวันตกอันเป็นทรัพยากรของชาติ

จ. ยุทธศาสตร์การเคลื่อนไหวเป็นการเคลื่อนไหวโดยตรงของประชาชนในมิติทางวัฒนธรรม ไม่ผ่านกลไกทางการเมือง เช่น พรรคการเมืองหรือนักการเมือง จะเห็นว่าการคัดค้านเขื่อนแม่วงก์

เป็นการเคลื่อนไหวของภาคประชาชน ที่นำโดยศศิน เฉลิมลาภ โดยเขาและทีมมูลนิธิ สืบนาคะเสถียรเป็นผู้กำหนดยุทธศาสตร์ต่างๆ ด้วยตัวเอง

นอกจากนี้ การเคลื่อนไหวในการคัดค้านการสร้างเขื่อนแม่วงก์ที่นำโดยศศิน เฉลิมลาภ ยังนับว่าเป็นตัวอย่างของ “การเมืองแบบใหม่” ที่ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร (2554) ระบุไว้ กล่าวคือ ศศินและกลุ่มผู้คัดค้านซึ่งเป็นประชาชนธรรมดาสามารถรวมตัวกันเคลื่อนไหวเพื่อคัดค้านการสร้างเขื่อนแม่วงก์ ซึ่งเป็นประเด็นที่กว้างและครอบคลุมเกินกว่าการถกเถียงเรื่องการเติบโตทางเศรษฐกิจและความมั่นคงของชาติในการเมืองแบบเก่า โดยการเคลื่อนไหวครั้งนี้ประกอบด้วย “ชนชั้นกลางใหม่” (the new middle class) ที่มีการศึกษา อาศัยอยู่ในเมือง และหลากหลายสาขาอาชีพ นอกจากนี้ ยุทธศาสตร์ของการเคลื่อนไหวคัดค้านเขื่อนของศศินไม่ใช่การประนีประนอมต่อรอง (collective bargaining) หรือการประสานประโยชน์ (cooptation) อย่างการเมืองแบบเก่า แต่เป็นการเผชิญหน้าหรือปะทะโดยตรง เช่น การใช้ภาษาที่เป็นการยื่นคำขาดอย่าง “STOP EHIA เขื่อนแม่วงก์” ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร (2554) อธิบายว่า ที่เป็นเช่นนี้เพราะเป้าหมายของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ต้องการสร้างค่านิยมหรือความหมายใหม่ให้กับสิ่งแวดล้อมมากกว่า การปฏิรูปหรือปรับปรุงเปลี่ยนแปลงอย่างค่อยเป็นค่อยไป

ในการเคลื่อนไหวการคัดค้านเขื่อนแม่วงก์ กลุ่มผู้คัดค้านที่นำโดยศศิน เฉลิมลาภ เลขาธิการมูลนิธิสืบนาคะเสถียรได้จัดกิจกรรมเดินเท้าคัดค้าน EHIA เขื่อนแม่วงก์เป็นระยะทาง 388 กิโลเมตรพร้อมกับสื่อสารผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์ โดยเฉพาะทางเฟซบุ๊ก Sasin Chalermklarp ซึ่งเป็นเฟซบุ๊กส่วนตัวของศศิน การสื่อสารผ่านช่องทางนี้ช่วยขับเคลื่อนการคัดค้านฯ เพราะทำให้ผู้ติดตามเฟซบุ๊ก Sasin Chalermklarp ทราบข่าวความเคลื่อนไหวของการคัดค้านเขื่อนแม่วงก์และสามารถมีปฏิสัมพันธ์กับศศินได้ ทั้งนี้ ประชาชนเป็นทรัพยากรสำคัญที่ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมต้องการ กล่าวคือ หากกลุ่มผู้นำการเคลื่อนไหวสามารถทำให้ประเด็นนี้ได้รับความสนใจจากผู้คน จนมีผู้เข้าร่วมเคลื่อนไหวเป็นจำนวนมาก ก็มีแนวโน้มที่รัฐจะกลับมาพิจารณาข้อเรียกร้องของกลุ่มคัดค้านอีกครั้ง สอดคล้องกับงานวิจัยของพิมลพรรณ ไชยพันธ์ (2555) ที่กล่าวว่าการเคลื่อนไหวที่มีพลังและสร้างอำนาจการต่อรองกับภาครัฐ คือการเคลื่อนไหวที่ได้รับความสนใจจากสังคม และงานวิจัยของโนบุทา กะ คุเซ (2545) ที่อธิบายเพิ่มเติมว่า การชุมนุมเป็นการเรียกร้องความสนใจจากสาธารณชนและชาวบ้านมักเลือกใช้การชุมนุมประท้วงเนื่องจากทรัพยากรบุคคลเป็นทรัพยากรที่หาง่าย

นอกจากนั้น การสื่อสารการเคลื่อนไหวเพื่อคัดค้านการสร้างเขื่อนแม่วงก์ในครั้งนี้ ศศินได้ให้ความสำคัญกับกลุ่มเป้าหมายที่เป็นคนชนชั้นกลางในกรุงเทพมหานครที่สามารถใช้เทคโนโลยีสื่อสารอย่างสมาร์ตโฟนได้ เพราะคนเหล่านี้มักจะตื่นตัวต่อประเด็นสังคม มีความสามารถในการสื่อสาร ที่สำคัญมีอุปกรณ์สื่อสารที่ทันสมัยอยู่ในมือ สามารถช่วยขับเคลื่อนประเด็นที่เขาเสนอให้ขยายไปกว้างได้ เช่นเดียวกับพัสนัย นุตาลัย (2540) ที่ระบุว่า กลุ่มคนชั้นกลางมีการศึกษาดี มีความคาดหวัง

ในชีวิตสูง มีความตื่นตัว ติดตามและรับรู้ข่าวสารทางการเมืองอย่างกว้างขวางรวมถึงมีความสามารถในการสื่อสารทางการเมืองได้ดี

ผลการวิจัยยังพบว่า สื่อสังคมออนไลน์ที่เป็นช่องทางการสื่อสารหลักที่ศศินใช้ในการขับเคลื่อนประเด็นเขื่อนแม่วังกีสู่สังคม เนื่องจากการเคลื่อนไหวคัดค้านไม่ได้รับความสนใจจากสื่อมวลชนกระแสหลักมากนัก มีสื่อมวลชนเพียงบางกลุ่มที่เขียนข่าวการเดินทางคัดค้าน แต่ก็ไม่ได้ช่วยสานต่อประเด็นนี้เท่าที่ควร สอดคล้องกับแนวคิดการเมืองแบบใหม่ที่ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร (2540) ระบุว่า ขบวนการเคลื่อนไหวสังคมแบบมักจะไม่ได้รับความสนใจจากสื่อมวลชน เพราะสื่อมวลชนนี้ยังคงติดอยู่กับการเมืองแบบเก่าที่มีรัฐประหาชาติเป็นศูนย์กลาง จึงมองข้ามการเคลื่อนไหวของประชาชนธรรมดา

ผู้นำของขบวนการหรือการเคลื่อนไหว ถือเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญในการสร้างฐานผู้สนับสนุนและระดมสรรพกำลัง ในฐานะผู้นำการเคลื่อนไหวทั้งในโลกออนไลน์และออฟไลน์ ศศินเฉลิมลาภเป็นบุคคลหลักที่สร้างและเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารโครงการเขื่อนแม่วังก่และกิจกรรมในการเคลื่อนไหวเพื่อคัดค้านโครงการนี้สู่สังคมผ่านเฟซบุ๊กส่วนตัว ทั้งยังเป็นผู้นำการเดินทางคัดค้านด้วยการเป็นผู้นำในการเคลื่อนไหวของศศินไม่ใช่เหตุบังเอิญหรือเป็นไปตามหน้าที่เลขาธิการมูลนิธิสืบฯ เท่านั้น แต่ถือเป็นยุทธศาสตร์หนึ่งในการสร้างความน่าเชื่อถือให้กับการเคลื่อนไหวครั้งนี้ เนื่องจากเขาเป็นนักอนุรักษ์ที่ทำงานในวงการสิ่งแวดล้อมมาเป็นเวลานานและมีตำแหน่งอยู่ในองค์กรด้านการอนุรักษ์ที่มีความน่าเชื่อถือ คุณสมบัติเช่นนี้มีส่วนทำให้ผู้ติดตามเชื่อในความชอบธรรมของประเด็นที่เขาเคลื่อนไหวและตัดสินใจออกมาร่วมคัดค้าน ข้อสังเกตนี้สอดคล้องกับ Wilson (1973 อ้างถึงใน วรธรณี พฤฒินาร, 2530: 19) ที่ระบุว่า ความเชี่ยวชาญในองค์กรและความสามารถของผู้นำในการระดมการสนับสนุน เป็นปัจจัยที่ทำให้ขบวนการทางสังคมบรรลุเป้าหมาย

โดยสรุป การเคลื่อนไหวเพื่อคัดค้านการสร้างเขื่อนที่ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร (2540) ใช้คำว่า “ขบวนการทางสังคมรูปแบบใหม่” ไม่ใช่เรื่องแปลกใหม่ในยุคสมัยนี้ เพราะประชาชนมีความตื่นตัวทางการเมือง โดยเฉพาะการแสดงออกเพื่อมีส่วนร่วมจัดการทรัพยากรธรรมชาติตามที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 บัญญัติ อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยพบว่า กรณีคัดค้านเพื่อคัดค้านเขื่อนแม่วังก่ในปี พ.ศ. 2556 เป็นการเคลื่อนไหวที่ไม่ได้ตีกรอบอยู่เพียงผู้ที่ได้รับผลกระทบโดยตรงอย่างในอดีต แต่ได้ขยายขอบเขตกว้างออกไปยังกลุ่มนักอนุรักษ์ที่ลุกขึ้นมาเป็นตัวตั้งตัวตีในการเคลื่อนไหว กลุ่มนักอนุรักษ์ที่นำโดยศศิน เฉลิมลาภ ได้สื่อสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรวมทั้งการตรวจสอบนโยบายและการทำงานของภาครัฐในโครงการเขื่อนแม่วังก่ เพื่อให้เกิดผู้สนับสนุนที่เป็น “ชนชั้นกลางใหม่” (the new middle class) ซึ่งมีการศึกษาสูง รายได้ดี อาศัยอยู่ในเมืองและเป็นมืออาชีพในแขนงวิชาต่างๆ (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2540: 119-121) ทั้งยังไม่เพิกเฉยต่อประเด็นสาธารณะ ทั้งนี้เพราะเมื่อชนชั้นกลางเหล่านี้รวมตัวกันเป็นเครือข่ายจะทำให้การ

เรียกร้องหรือต่อรองประเด็นใดๆ กับรัฐมีน้ำหนักและเป็นที่น่าสนใจของสื่อมวลชนมากขึ้น อีกประการหนึ่ง การสร้างเครือข่ายอาจไม่ใช่ปัจจัยหลักในการขับเคลื่อนการเคลื่อนไหวทางสังคม แต่ยังมีองค์ประกอบอื่น เช่น การมีผู้นำการเคลื่อนไหวที่มีความน่าเชื่อถือและมีศักยภาพในการสื่อสาร ซึ่งในงานวิจัยของวรรณิ พุทธิถาวร (2530) อธิบายว่า การมีผู้นำจะทำให้ขบวนการขับเคลื่อนได้ง่ายและแบ่งหน้าที่กันได้ดี เมื่อสื่อต้องการทำข่าว สื่อก็รู้ทันทีว่าต้องมาถามใคร เพราะผู้นำเป็นบุคคลหลักที่จะให้ข้อมูลได้อย่างครบถ้วน ดังนั้น ในกรณีการคัดค้านเขื่อนแม่วงก์ การที่ศศิน เฉลิมลาภเป็นที่รู้จักของสังคมในฐานะผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการน้ำจากเหตุการณ์มหาอุทกภัยเมื่อปี พ.ศ. 2554 และมีตำแหน่งอยู่ในองค์กรอนุรักษ์ที่เป็นที่รู้จัก ทั้งยังสามารถนำเสนอข้อมูลเชิงลึกได้อย่างเป็นกันเอง เข้าใจง่ายและต่อเนื่อง จึงทำให้เขาเป็นผู้นำการเคลื่อนไหวที่มีความน่าเชื่อถือ

6.2.2 เฟซบุ๊ก: มิติใหม่ของการเคลื่อนไหวด้านสิ่งแวดล้อม

กลยุทธ์การสื่อสารของศศินที่ทำให้การเคลื่อนไหวคัดค้านการสร้างเขื่อนแม่วงก์มีความแตกต่างออกไปจากการคัดค้านเขื่อนในยุคก่อน คือ การใช้สื่อสังคมออนไลน์ ซึ่งในกรณีนี้คือเฟซบุ๊ก เป็นสื่อหลักในขับเคลื่อนประเด็น สอดคล้องกับที่ Ayres (1999) ระบุว่า การประท้วงในยุคปัจจุบันเปลี่ยนวิถีไปหลังจากที่นักเคลื่อนไหวการนำเทคโนโลยีและอินเทอร์เน็ตมาช่วยในการสื่อสาร การจัดการ และการกระจายข้อมูล ทำให้ประชาชนมีอำนาจในการเคลื่อนไหวมากขึ้น อินเทอร์เน็ตและเครือข่ายสังคมออนไลน์ช่วยทำให้การกระจายข่าวสารไปถึงกลุ่มเป้าหมายจำนวนมากในเวลาสั้น การเข้าถึงข้อมูลและการสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสารทำได้ง่ายขึ้น นอกจากนี้ การใช้เฟซบุ๊กในสื่อสารเรื่องการคัดค้านการสร้างเขื่อนแม่วงก์ยังสอดคล้องกับที่ Harlow. (2012) อธิบายว่า คุณสมบัติเฉพาะของเฟซบุ๊ก เช่น การกดถูกใจ (Like) และการแสดงความคิดเห็น (Comment) สามารถสร้างการมีส่วนร่วมได้มากและนำไปสู่การเคลื่อนไหวแบบออฟไลน์ได้ ศศินและผู้ร่วมเคลื่อนไหวจึงสามารถใช้คุณสมบัติของเฟซบุ๊กสื่อสารและเคลื่อนไหวเพื่อคัดค้านการสร้างเขื่อนแม่วงก์ได้ในโลกออนไลน์ ควบคู่ไปกับการเคลื่อนไหวในโลกออฟไลน์ผ่านกิจกรรมเดินเท้าและการชุมนุม

การที่ศศินใช้เฟซบุ๊กส่วนตัวชื่อ Sasin Chalermarp ในการขับเคลื่อนเรื่องการคัดค้านโครงการเขื่อนแม่วงก์ สอดคล้องกับสิ่งที่ Sandoval-Almazan. and Gil-Garcia. (2014) เรียกว่า การเคลื่อนไหวทางอินเทอร์เน็ตยุค 2.0 (Cyberactivism 2.0) ที่นักเคลื่อนไหวได้นำเครือข่ายสังคมออนไลน์ต่างๆ มาใช้ในการเคลื่อนไหวทางสังคม เนื่องจากสื่อสังคมออนไลน์มีจุดเด่นในเรื่องการสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ร่วมเคลื่อนไหว ทั้งยังทำให้เกิดการมีส่วนร่วมโดยไม่มีเงื่อนไขของเวลาและสถานที่ แตกต่างจากการเคลื่อนไหวทางอินเทอร์เน็ตยุค 1.0 (Cyberactivism 1.0) ที่ใช้อีเมลล์และเว็บไซต์ในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและส่งข่าวสาร ซึ่งปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เข้าร่วมคัดค้านมักจะสิ้นสุดลงบนถนนหรือหลังจากการชุมนุม นอกจากนี้ การขับเคลื่อนเรื่องเขื่อนแม่วงก์ยังเป็นไปตาม

วงจรของการเคลื่อนไหวที่ใช้เทคโนโลยีเครือข่ายสังคมออนไลน์ 4 ชั้นที่ Sandoval และ Gil-Garcia (2014) ออกแบบไว้ คือ 1) เริ่มจากการกระตุ้นให้เกิดเหตุการณ์ เนื่องจากประเด็นนี้มีข้อขัดแย้งเรื่องความคุ้มค่าของการสร้างเขื่อน ส่งผลให้กลุ่มนักอนุรักษ์มีปฏิกิริยาโต้ตอบต่อเหตุการณ์นั้น โดยเคลื่อนไหวผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์ซึ่งช่วยขยายช่องทางการสื่อสาร เพิ่มความรวดเร็ว และสร้างพื้นที่ในการแบ่งปันข้อมูล (Shah, Kwak และ Holbert, 2001 อ้างถึงใน Sandoval และ Gil-Garcia, 2014: 369) อย่างไรก็ตาม 2) ผู้เคลื่อนไหวก็ยังคงต้องพึ่งนักสื่อสารมวลชน ได้แก่ โทไรทัศน์ วิทย์ และหนังสือพิมพ์ในการเผยแพร่ข่าวควบคู่กัน หลังจากนั้นจะเกิด 3) การรวมตัวกันของผู้คัดค้านและการสร้างวาทกรรมการคัดค้านเขื่อนแล้วแพร่กระจายข้อมูลนั้นผ่านอินเทอร์เน็ต นำไปสู่ขั้นสุดท้ายคือ 4) การโต้ตอบอย่างเป็นรูปธรรม โดยผู้คัดค้านจะออกมาเคลื่อนไหวในบริบทออฟไลน์ เช่น การเดินคัดค้าน การชุมนุม เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงบางอย่างที่ทำให้รัฐบาลสนใจข้อเรียกร้องของกลุ่ม

การคัดค้านการสร้างเขื่อนแม่วงก์ครั้งนี้ ศศินใช้เฟซบุ๊กในการสื่อสารอย่างหลากหลาย ทั้งนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับโครงการสร้างเขื่อนแม่วงก์ รายงานข่าวความเคลื่อนไหวของการเดินคัดค้านในแต่ละวัน ขอความช่วยเหลือด้านข้อมูลและการจรรยาจากผู้ติดตาม และเชิญชวนให้บุคคลอื่นมาร่วมคัดค้านเขื่อนผ่านรูปแบบการสื่อสารของเฟซบุ๊ก ผู้วิจัยวิเคราะห์การสื่อสารทางเฟซบุ๊กของศศินเป็น 4 ประเด็น ดังต่อไปนี้

ก. ศศินใช้รูปแบบการนำเสนออย่างหลากหลาย ทั้งภาพนิ่ง ข้อความ ลิงก์ คลิปวิดีโอ ซึ่งการผสมผสานรูปแบบการนำเสนอช่วยให้เนื้อหาที่น่าสนใจมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะการโพสต์ด้วยภาพนิ่งที่ศศินใช้มากที่สุด เช่น ในช่วงระหว่างเดินคัดค้าน เข้ามักโพสต์ภาพที่ถ่ายคู่กับผู้มาร่วมขบวน และผู้ที่นำของมามอบให้เพื่อแสดงความขอบคุณ ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่า การโพสต์ภาพนิ่งของศศินในลักษณะนี้ส่วนหนึ่งเพื่อเป็นการยืนยันว่าการคัดค้านครั้งนี้ได้รับการสนับสนุนจากผู้คนเป็นจำนวนมาก และมีความหลากหลายของกลุ่มผู้มาสนับสนุน ทั้งยังทำให้ผู้ชุมนุมและผู้ติดตามรู้สึกถึงการมีส่วนร่วม การใช้รูปแบบการสื่อสารเหล่านี้สอดคล้องกับงานวิจัยของวรินดา เปลี่ยนสี (2554) ที่พบว่า รูปแบบการนำเสนอที่มีการผสมผสานมัลติมีเดียประเภทต่างๆ เข้าด้วยกัน ทำให้วิธีการนำเสนอในเฟซบุ๊กแฟนเพจมีความน่าสนใจและน่าดึงดูดใจ รวมทั้งการศึกษาของอัญญรัตน์ เอี่ยมเอิบ (2553) ที่กล่าวว่ารูปภาพทำให้ผู้รับสารเข้าใจเหตุการณ์ได้ง่าย ช่วยขยายความการสื่อสารในรูปตัวอักษรและส่งต่อความรู้สึกจากผู้ส่งสารถึงผู้รับสาร

ข. ศศินโพสต์มักโพสต์เนื้อหาทั่วไปที่ไม่ใช่ข้อมูลเชิงวิชาการ เช่น แสดงความรู้สึกต่อเหตุการณ์หรือบอกภารกิจที่ทำในแต่ละวัน เพราะเขาพบว่าผู้ติดตามไม่สนใจข้อมูลเชิงวิชาการมากนักแต่กลับสนใจการโพสต์เกี่ยวกับชีวิตส่วนตัวของเขา ศศินจึงได้ปรับปรุงวิธีสื่อสารให้สอดคล้องกับความสนใจของผู้ติดตามโดยสร้างเนื้อหาที่ผู้ติดตามชอบเสพ นั่นแสดงว่า ในการเคลื่อนไหวครั้งนี้เฟซบุ๊กอาจไม่ใช่พื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับการสื่อสารเพื่อเผยแพร่ข้อมูลเชิงวิชาการ นอกจากนั้น เขายังใช้

ภาษาที่เป็นกันเองเพื่อให้เกิดความใกล้ชิดและสร้างสัมพันธ์ภาพที่ดีระหว่างเขาและผู้ติดตาม ผลการศึกษาประเด็นนี้สอดคล้องกับที่อัญญรัตน์ เอี่ยมเอิบ (2553) ระบุว่า เนื้อหาที่มีความเป็นกันเองจะช่วยสร้างความรู้สึกผูกพันระหว่างเจ้าของโปรไฟล์กับสมาชิก

ค. ศคินมักจะไม่ตอบกลับการแสดงความคิดเห็นของผู้ติดตามมากนัก โดยเฉพาะในระหว่างเดินคัดค้าน เนื่องจากเขามีเวลาจำกัดแต่มีผู้โพสต์แสดงความคิดเห็นจำนวนมาก ดังนั้น การสื่อสารผ่านเฟซบุ๊กของศคินและผู้ติดตามจึงไม่เป็นการสื่อสารแบบสองทางที่เจ้าของเฟซบุ๊กและผู้ติดตามมีปฏิสัมพันธ์กันมากนัก ผลการวิจัยในประเด็นนี้แตกต่างจากงานวิจัยของวรินดา เปลี่ยนสี (2554) ที่พบว่า ผู้ก่อตั้งแฟนเพจพยายามสร้างความสัมพันธ์อันดีกับสมาชิกแฟนเพจด้วยการตอบกลับความคิดเห็นอย่างสม่ำเสมอ ผลการศึกษาที่ไม่สอดคล้องกันนี้อาจเป็นเพราะวัตถุประสงค์ของการใช้เฟซบุ๊กมีความแตกต่างกัน กล่าวคือ เฟซบุ๊กแฟนเพจในการศึกษาของวรินดาถูกก่อตั้งขึ้นเพื่อการรณรงค์/ระดมพล เจ้าของเพจจึงจำเป็นต้องสร้างปฏิสัมพันธ์กับสมาชิกเพื่อให้ติดตามเพจต่อไปเรื่อยๆ แต่ศคินอาจยังไม่ตระหนักว่าเฟซบุ๊กใช้เพื่อระดมพลได้ วัตถุประสงค์หลักจึงเป็นการโพสต์เพื่อให้ข้อมูลเกี่ยวกับการเคลื่อนไหว

ง. ศคินให้ความสำคัญกับการโพสต์ในช่วงระหว่างเดินเท้าคัดค้านมากกว่าช่วงอื่นๆ เห็นได้จากความถี่ในการโพสต์ที่มีความแตกต่างกันอย่างชัดเจน ทำให้ผู้ติดตามสามารถติดตามสถานการณ์การเคลื่อนไหวคัดค้านของศคินได้ตลอดเวลา เนื่องจากศคินโพสต์ผ่านเฟซบุ๊กอย่างต่อเนื่องและให้ข้อมูลเกี่ยวกับแผนการเดินทาง สิ่งที่พบเจอหรือปัญหาอุปสรรคในระหว่างเดินอย่างละเอียด ซึ่งผู้วิจัยวิเคราะห์ว่า การสื่อสารเรื่องเหล่านี้สามารถสร้างความสนใจให้กับผู้ติดตามได้มาก เสมือนว่าพวกเขาได้อยู่ในสถานการณ์นั้นด้วย นอกจากนี้ การโพสต์ในระหว่างทางอย่างต่อเนื่องยังเป็นหลักฐานว่าเขาได้เดินเท้าจริง เป็นการเคลื่อนไหวที่สามารถตรวจสอบได้ ทั้งยังมีประโยชน์ในเรื่องความปลอดภัย เนื่องจากศคินมีผู้ติดตามเฟซบุ๊กเป็นจำนวนมากซึ่งสามารถช่วยเฝ้าระวังสวัสดิภาพให้เขาและทีมงานขณะเดินเท้าได้

ไม่เพียงศคินในฐานะผู้นำการเคลื่อนไหวเท่านั้นที่ใช้เฟซบุ๊กส่วนตัวสื่อสารกับผู้ติดตาม แต่ผู้ติดตามและผู้เข้าร่วมเคลื่อนไหวเองก็สื่อสารเพื่อคัดค้านเขื่อนแม่วงก์ผ่านเฟซบุ๊กด้วยเช่นกัน การเปลี่ยนรูปภาพประจำตัว/ภาพหน้าปก การโพสต์ข้อมูล การกดถูกใจ การแสดงความคิดเห็น การกดถูกใจและการแบ่งปันข้อมูลทางเฟซบุ๊ก รวมทั้งการเปลี่ยนภาพประจำตัว/ภาพปกมีความสำคัญอยู่ไม่น้อย เพราะ “เพื่อน” ทางเฟซบุ๊กสามารถเห็นกิจกรรม (activity) ของผู้ใช้นบนหน้าความเคลื่อนไหวล่าสุด (news feed) ของพวกเขาด้วย ดังนั้น การกดถูกใจและแบ่งปันข้อมูลจึงเป็นการช่วยกระจายข่าวสารและกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเคลื่อนไหวเพื่อคัดค้านเขื่อนแม่วงก์ได้ อย่างไรก็ตาม เป็นที่น่าสนใจว่า ผู้ติดตามเฟซบุ๊ก Sasin Chalermarp และผู้ใช้เฟซบุ๊กบางส่วนไม่กล้าแสดงความคิดเห็นหรือโพสต์เนื้อหาเกี่ยวกับการคัดค้านการสร้างเขื่อนได้อย่างเต็มที่แม้จะไม่ต้องการให้มี

การสร้างเขื่อนแม่วงก์ เนื่องจากบางคนเป็นคนในพื้นที่ที่จะมีการสร้างเขื่อน จึงเกรงว่าการแสดงความเห็นอาจกระทบความสัมพันธ์กับคนรู้จักในท้องถิ่นหรือการใช้ชีวิตประจำวัน ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับผลการศึกษาเรื่องการแสดงออกของกลุ่มคนเสื้อหลากสีผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์ในงานของวันฉัตร โคมลวิวัฒน์ (2554) ที่พบว่า กลุ่มตัวอย่างมากกว่าครึ่งไม่มีการแสดงออกถึงความจงรักภักดีของกลุ่มคนเสื้อหลากสีเลย เนื่องจากมีความกังวลว่าจะได้รับอันตรายหรือไม่สะดวกในการใช้ชีวิตประจำวันในสังคม

กลุ่มผู้คัดค้านยังสร้างแฟนเพจเฉพาะกิจคัดค้านการสร้างเขื่อนแม่วงก์ขึ้น โดยมีแฟนเพจหลักในการเคลื่อนไหว 2 แฟนเพจ ได้แก่ เพจ “วิวาทะแม่วงก์” และ “นิสิตมศว ต่อต้านเขื่อนแม่วงก์” เพื่อเป็นอีกช่องทางหนึ่งในการเผยแพร่และแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร รวมทั้งเป็นพื้นที่ประสานงานและแสดงความคิดเห็นของกลุ่มผู้คัดค้าน การสร้างแฟนเพจเหล่านี้จึงถือเป็นการสร้างเครือข่ายแบบออนไลน์ช่วยให้เกิดการสนทนาและการมีส่วนร่วมตามปรัชญาพื้นฐานของเครือข่ายสังคมออนไลน์เช่นเดียวกับที่วรินดา (2554) พบว่า แฟนเพจสามารถกระจายข้อมูลได้อย่างต่อเนื่อง ทันเวลา และช่วยให้เกิดการสนทนาเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูล

ในการศึกษาครั้งนี้ เฟซบุ๊กได้สร้าง “ความใหม่” ให้กับการเคลื่อนไหวคัดค้านการสร้างเขื่อน โดยศศิธรใช้เฟซบุ๊กสื่อสารกับสังคมภายนอกแทนการพึ่งพาสื่อมวลชน ซึ่งเขาเห็นว่าไม่ “กระตือรือร้น” ในการรายงานประเด็นเขื่อนแม่วงก์และการเคลื่อนไหวครั้งนี้มากนัก เขาจึงใช้เฟซบุ๊กทำหน้าที่รายงานสถานการณ์ความเคลื่อนไหวตลอดการเดินทาง ระบุสถานที่ (check-in) เพื่อสร้างหลักฐานการเดินทางไปยังจุดต่างๆ บรรยายความรู้สึก แลกเปลี่ยนความคิดเห็น/ขอข้อมูลและขอความช่วยเหลือในระหว่างการเดินทาง รวมทั้งใช้ในการระดมสรรพกำลัง ทั้งนี้ ผู้วิจัยเห็นว่าศศิธรยังใช้วิธีการสื่อสารโดยสร้างเนื้อหาเป็นเรื่องราวคล้ายเรียลลิตีโชว์ (reality show) คือรายงานเหตุการณ์อย่างต่อเนื่องตามสภาพจริงที่ได้พบโดยสอดแทรกความรู้สึกส่วนตัวลงไปด้วย ซึ่งผู้รับสารเองก็ชอบเสพเรื่องราวลักษณะนั้น นั่นแสดงว่า เขาได้ปรับเปลี่ยนวิธีการสร้างเนื้อหาให้สอดคล้องกับความพอใจของผู้รับสาร ทั้งยังเป็นเนื้อหาที่เอื้อต่อรูปแบบการเคลื่อนไหวที่เริ่มจากคนจำนวนไม่มากนักและเกิดขึ้นในพื้นที่ที่กลุ่มผู้รับสารเป้าหมายไม่ได้อยู่ร่วมด้วย ผู้วิจัยจึงเห็นว่า การนำเสนอเนื้อหาเช่นนี้น่าจะมีส่วนทำให้ “สาร” ส่งถึงผู้รับได้อย่างมีประสิทธิภาพมากกว่าการรายงานข้อมูลแบบธรรมดา

ผลการศึกษาการใช้เฟซบุ๊กในการเคลื่อนไหวคัดค้านเขื่อนแม่วงก์ของศศิธร เฉลิมลาภ และการมีส่วนร่วมเคลื่อนไหวแบบออนไลน์ของกลุ่มผู้คัดค้าน แสดงให้เห็นว่า เฟซบุ๊กถูกใช้เป็นเครื่องมือในการเคลื่อนไหวทางสังคมเพื่อขับเคลื่อนประเด็นสิ่งแวดล้อมในยุคใหม่ เป็นช่องทางการสื่อสารที่มีประโยชน์ต่อนักเคลื่อนไหว/นักอนุรักษ์ เนื่องจากสามารถส่งต่อหรือแสดงความคิดเห็นต่อประเด็นต่างๆ ได้ง่ายและรวดเร็ว สามารถกระจายข้อมูลเป็นเครือข่าย สอดคล้องกับแนวคิดการเคลื่อนไหวผ่านอินเทอร์เน็ต (cyberactivism) ที่ Vegh (2003) กล่าวว่า อินเทอร์เน็ตเป็นเครื่องมือของนัก

เคลื่อนไหวอิสระ โดยเฉพาะในกลุ่มที่มีแนวคิดสวนทางกับแนวคิดกระแสหลัก โดยอินเทอร์เน็ตช่วยให้การเคลื่อนไหวต่างๆ เป็นเรื่องง่ายขึ้น เช่น การชุมนุมประท้วง หรือการเรียกร้องต่างๆ ที่เกี่ยวกับนโยบายของรัฐ อย่างไรก็ตาม ประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการเคลื่อนไหวในประเด็นสิ่งแวดล้อมผ่านสื่อสังคมออนไลน์ยังขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ เช่น ความสำคัญของประเด็นคัดค้าน ความสามารถในการใช้สื่อออนไลน์ของผู้ผลักดันประเด็น รวมถึงกระแสตอบรับจากเครือข่ายและผู้สนับสนุน เป็นต้น

6.2.3 ปัจจัยการเข้าร่วมเคลื่อนไหวเพื่อคัดค้านการสร้างเขื่อนแม่วงก์

ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่ผู้ใช้เฟซบุ๊กตัดสินใจเข้าร่วมคัดค้านเขื่อนแม่วงก์กับคดีในเบื้องต้นเกิดจากความคล้ายคลึงด้านอุดมการณ์และฐานคิดเรื่องสิ่งแวดล้อมระหว่างผู้เข้าร่วมการเคลื่อนไหวกับคดี กล่าวคือ ต่างเห็นความสำคัญของผืนป่า และห่วงหาพันพิพาทกรป่าไม้กับสัตว์ป่า จึงไม่ต้องการให้มีการสร้างเขื่อนในเขตพื้นที่อุทยานแห่งชาติ นอกจากนี้ การศึกษานี้ยังพบว่า เหตุผลหนึ่งที่ผู้ร่วมคัดค้านออกมาเคลื่อนไหว คือความเข้าใจที่ว่าโครงการนี้ถูกปิดฝุ่นขึ้นมาจากรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมที่ไม่ผ่านการพิจารณาของคณะกรรมการผู้ชำนาญการ (คชก.) แต่กลับถูกเร่งรัดให้สร้าง จึงสะท้อนความไม่ชอบมาพากลของกระบวนการของภาครัฐ ด้วยปัจจัยและเหตุผลดังกล่าว คนเหล่านี้จึงเห็นความจำเป็นว่าต้องคัดค้านไม่ให้โครงการผ่านการอนุมัติ จึงเกิดการรวมตัวกันเป็นเครือข่ายของกลุ่มผู้คัดค้าน ดังที่ Liebowitz (2007:3 อ้างถึงใน ศรีธยาหวังเจริญตระกูล, 2553: 22) กล่าวว่า เครือข่ายสังคมคือชุดของความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มของปัจเจกบุคคล องค์กร หรือใครก็ได้ที่สนใจในสิ่งที่เหมือนกัน

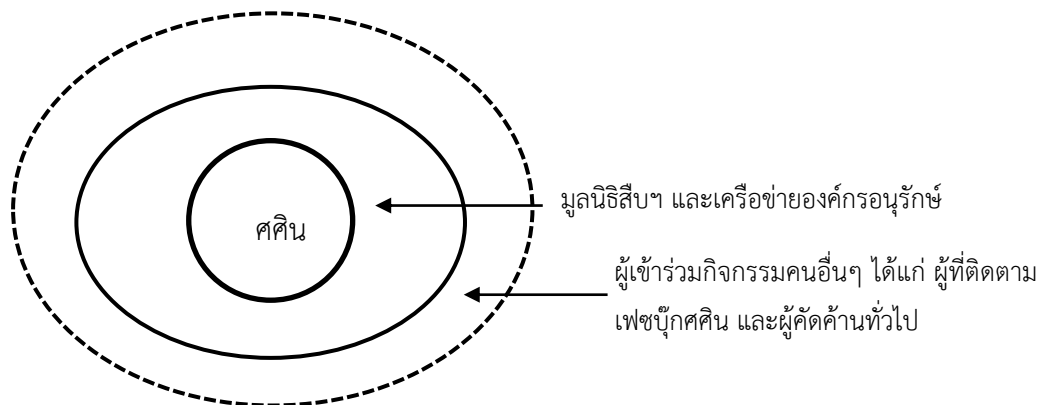
นอกจากผู้ที่จะออกมาเข้าร่วมเคลื่อนไหวเพราะมีความสนใจและมีแรงจูงใจในประเด็นสิ่งแวดล้อมอยู่ก่อนแล้ว อาจจะมาเพราะถูกชักชวนให้มาร่วมคัดค้านโดยเพื่อนและคนรู้จัก แต่ไม่ได้ออกมาเคลื่อนไหวเพราะพบเห็นการแสวงหาผลประโยชน์ในสื่อออนไลน์ ซึ่งประเด็นนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของพิมลพรรณ (2555) ที่อธิบายว่า การชักชวนให้คนเข้ามาร่วมเคลื่อนไหวต้องใช้ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและใช้การสื่อสารแบบเผชิญหน้าซึ่งจะมีอิทธิพลในการโน้มน้าวใจได้ดีกว่าการชักชวนหรือรณรงค์ผ่านสื่อออนไลน์ ที่เป็นความสัมพันธ์ทางสังคมแบบหลวมๆ และผู้คนไม่ได้รู้สึกยึดเหนี่ยวใกล้ชิดกันมากนัก เช่นเดียวกับที่วันฉัตร (2554) ระบุว่า ส่วนใหญ่การรวมตัวกันเพื่อแสดงพลังของกลุ่มคนสื่อหลากหลายเกิดจากการชักชวนจากเพื่อนสู่เพื่อนที่ตนรู้จัก นั่นแสดงว่า การสื่อสารโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการระดมพลผ่านสื่อสังคมออนไลน์ในกรณีนี้อาจได้ผลไม่ชัดเจนนัก

ความรู้ความเข้าใจต่อประเด็นคัดค้านของกลุ่มตัวอย่างยังมีความสัมพันธ์กับแนวโน้มการเข้าร่วมเคลื่อนไหว ซึ่งพบว่ากลุ่มที่มีความรู้ความเข้าใจต่อประเด็นในระดับสูงหรือทำงานในแวดวงของงานอนุรักษ์มีแนวโน้มเข้าร่วมเคลื่อนไหวคัดค้านโดยไม่ลังเลทั้งการเคลื่อนไหวแบบออนไลน์และ

ออฟไลน์ ทั้งยังมีแนวโน้มจะเข้าร่วมการเคลื่อนไหวด้านสิ่งแวดล้อมอื่นๆ ด้วย ในขณะที่กลุ่มที่มีความรู้ความเข้าใจต่อประเด็นในระดับกลางและระดับต่ำยังต้องพิจารณาปัจจัยหลายอย่างก่อนเข้าร่วม เช่น ประเด็นความขัดแย้ง ลักษณะกิจกรรมที่ตนสามารถจะเข้าร่วมได้ ความสะดวกของเวลาและสถานที่ เป็นต้น สอดคล้องกับที่ Carpini และ Keeter (1997 อ้างถึงใน Michael J. Jensen, Laia Jorba และ Eva Anduiza, 2012: 122) ระบุว่า การที่ประชาชนได้รับข้อมูลเรื่องผลประโยชน์ทางการเมืองน้อย ทำให้พวกเขามีความไม่ชัดเจนหรือไม่เข้าใจเรื่องการเมือง ซึ่งส่งผลให้มีแนวโน้มในการเข้าร่วมการเคลื่อนไหวทางการเมืองต่ำ และมีการเชื่อมโยงระหว่างเรื่องผลประโยชน์กับการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับต่ำด้วยเช่นกัน

นอกจากนี้ ผู้วิจัยวิเคราะห์ว่าอาจมีปัจจัยภายนอกที่ทำให้ผู้ใช้เฟซบุ๊กมาร่วมเคลื่อนไหว นั่นคือ ระยะเวลาและรูปแบบกิจกรรมที่มีความเหมาะสม เนื่องจาก (1) กิจกรรมเดินเท้ามีระยะเวลาเพียง 13 วัน การรายงานสถานการณ์ต่างๆ ของศศินยังอยู่ในความสนใจของผู้ติดตาม (2) จุดหมายปลายทางของการเดินที่หอศิลป์วัฒนธรรมแห่งกรุงเทพมหานครเป็นจุดที่ผู้คนสามารถเดินทางมาได้สะดวก (3) ศศินสร้างความสำคัญให้การเดินเท้าเป็นกิจกรรมที่โดดเด่นที่สุดในการคัดค้านเขื่อนครั้งนี้ ผู้ติดตามที่ไม่สนับสนุนการสร้างเขื่อนอาจจะมาร่วมเดินเพราะเข้าใจว่าเป็นวิธีการแสดงออกที่ชัดเจนที่สุดในการคัดค้านเขื่อน นอกจากนี้ ผู้วิจัยเห็นว่าผู้ใช้เฟซบุ๊กแต่ละคนเข้าร่วมเคลื่อนไหวในระดับแตกต่างกัน ซึ่งระดับการเข้าร่วมในที่นี้วัดจากการวางแผน/จัดกิจกรรม และระยะเวลาที่ร่วมเคลื่อนไหว ดังแสดงในแผนภาพ 6.1 โดยศศินในฐานะแกนนำการเคลื่อนไหว (วงที่ 1) เป็นบุคลากรหลักในการสื่อสารสู่สาธารณะและจัดกิจกรรมต่างๆ ขณะเดียวกัน มูลนิธิสีบๆ และเครือข่ายองค์กรอนุรักษ์ (วงที่ 2) ก็ร่วมวางแผนและเป็นทีมงานจัดกิจกรรม จึงถือเป็นผู้เข้าร่วมเคลื่อนไหวระดับเข้มข้น เนื่องจากร่วมเคลื่อนไหวมาโดยตลอด ส่วนผู้เข้าร่วมกิจกรรมคนอื่นๆ ซึ่งอาจเป็นทั้งผู้ติดตามเฟซบุ๊กศศิน และผู้คัดค้านทั่วไปก็ตามมาร่วมเคลื่อนไหวในวงที่ 3 เมื่อกิจกรรมเดินเท้าและการชุมนุมสิ้นสุดลง ผู้เข้าร่วมในวงนี้จะสลายตัว เหลือเพียงวงที่ 1 คือ ศศิน และวงที่ 2 คือเครือข่ายองค์กรอนุรักษ์ที่ยังคงแสดงบทบาทเป็นแกนนำและวางแผนการเคลื่อนไหวต่อไป (ดังแผนภาพ 55)

ภาพที่ 55 แสดงระดับการเข้าร่วมของผู้มีส่วนร่วมในการเคลื่อนไหวเพื่อคัดค้านการสร้างเขื่อนแม่วงก์

6.2.4 การประสานระหว่างการเคลื่อนไหวในโลกออนไลน์และออฟไลน์

เมื่อเริ่มการเคลื่อนไหวเพื่อคัดค้านการสร้างเขื่อนแม่วงก์ ศศินกำหนดกลุ่มเป้าหมายหลักในการสื่อสารการเคลื่อนไหวเป็น 2 กลุ่ม คือ สื่อมวลชนและรัฐบาล ทว่า เขาพบว่า การสื่อสารของเขาจะบรรลุเป้าหมายได้ต้องพึ่งพาพลังการเคลื่อนไหวจากภาคประชาชน ที่มากพอจะทำให้ประเด็นนี้เป็นที่สนใจของสื่อมวลชน จนถึงขั้นต่อรองอำนาจกับรัฐบาลได้

การเคลื่อนไหวเพื่อคัดค้านการสร้างเขื่อนแม่วงก์ด้วยการสื่อสารในโลกออนไลน์และการจัดกิจกรรมในโลกออฟไลน์ทำให้เกิดผลที่แตกต่างกัน การเคลื่อนไหวออนไลน์ผ่านเฟซบุ๊กทำให้การกระจายของข้อมูลข่าวสารในเครือข่ายผู้ใช้เฟซบุ๊กเป็นไปอย่างรวดเร็ว เนื่องจากเฟซบุ๊กมีคุณลักษณะที่ทำให้เกิดการเชื่อมโยงข้อมูลและปฏิสัมพันธ์กันได้ง่าย เช่น การแบ่งปัน การแสดงความคิดเห็น การกดถูกใจ การแท็กชื่อบุคคลอื่น ฯลฯ นอกจากนี้ ข้อมูลที่เผยแพร่ผ่านเฟซบุ๊กยังมีหลากหลายรูปแบบ ทั้งตัวอักษร ภาพนิ่ง ภาพวิดีโอ ภาพกราฟิก เป็นต้น ผู้ใช้สามารถแก้ไขตัดแปลง สรุปรหรือสร้างข้อมูลให้เข้าใจง่ายและตรงใจผู้รับสาร ยิ่งไปกว่านั้น การสื่อสารผ่านเฟซบุ๊กยังทำให้ผู้ใช้ติดตามสถานการณ์ได้ตามเวลาที่เกิดขึ้นจริง (real time) ในขณะที่การเคลื่อนไหวในบริบทออฟไลน์อย่างการเดินทางคัดค้านและการชุมนุม ทำให้การเคลื่อนไหวเป็นรูปธรรมมากขึ้น ทั้งนี้เพราะการเคลื่อนไหวเพื่อคัดค้านเขื่อนแม่วงก์ในโลกออนไลน์เพียงทำให้ผู้ใช้เฟซบุ๊กรับรู้ข่าวสารกันเฉพาะกลุ่ม แต่ตัวเลขผู้ติดตามเฟซบุ๊กของศศินและแฟนเพจอื่นๆ ยังไม่ทำให้เห็นจำนวนผู้เข้าร่วมการเคลื่อนไหวที่กระตือรือร้นอย่างชัดเจนในทางตรงกันข้าม การเคลื่อนไหวในบริบทออฟไลน์ที่ช่วยทำให้จำนวนผู้คัดค้านปรากฏชัดเจนขึ้น

ผลการศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างทำให้พบว่า ผู้ที่แสดงออกในการคัดค้านการสร้างเขื่อนแม่วงก์บนเฟซบุ๊กด้วยการโพสต์ กดถูกใจ แสดงความคิดเห็นและแบ่งปันข้อมูล มักจะออกมาร่วมเคลื่อนไหวในบริบทออฟไลน์ด้วย เช่น ร่วมเดินเท้าคัดค้าน ร่วมชุมนุมบริเวณหอศิลป์วัฒนธรรมแห่ง

กรุงเทพมหานคร ฯลฯ สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Calenda และ Mosco (2007 อ้างถึงในพิมลพรพรรณ ไชยพันธ์, 2555: 285) ที่พบว่า การมีส่วนร่วมในบริบทออนไลน์กับความเกี่ยวข้องกัน โดยเยาวชนที่มีส่วนร่วมกับเครือข่ายทางสังคมและการเมืองในบริบทออนไลน์ ใช้อินเทอร์เน็ตเพื่อเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของคนให้เข้มแข็งขึ้น และลักษณะการมีส่วนร่วมในบริบทออนไลน์ของเยาวชนถูกกระทำซ้ำในบริบทออนไลน์ เช่นเดียวกับที่ Harlow (2012) ระบุว่า การที่ผู้ประท้วงเคลื่อนไหวโดยใช้องค์ประกอบต่างๆ บนเฟซบุ๊ก เช่น การแสดงความเห็น เผยแพร่ลิงก์ โปสเตอร์ภาพ หรือจัดตั้งกลุ่มประท้วงในเฟซบุ๊กมีส่วนช่วยให้เกิดการรวมตัวอย่างเหนียวแน่นของกลุ่มผู้ประท้วงในโลกออนไลน์ ซึ่งนำไปสู่การออกมาชุมนุมประท้วงในโลกออฟไลน์ด้วย

อย่างไรก็ตาม การใช้เทคโนโลยีสื่อใหม่ผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์ช่วยในการเคลื่อนไหวคัดค้านเขื่อนแม่วงก์เพียงอย่างเดียวก็อาจจะมีประสิทธิผลไม่มากพอจนนำไปสู่การชะลอโครงการได้ เพราะสื่อสังคมออนไลน์เป็นเพียงช่องทางที่ช่วยให้การสื่อสารสะดวกเร็วยิ่งขึ้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการเคลื่อนไหวที่เป็นรูปธรรมควบคู่กัน สอดคล้องกับที่ Norris (อ้างถึงใน พิมลพรพรรณ ไชยพันธ์, 2555: 282) ระบุว่า การใช้อินเทอร์เน็ตไม่ได้สร้างการเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของพลเมืองอย่างพลิกโฉม แต่ช่วยให้พลเมืองสามารถทำกิจกรรมทางการเมืองที่ทำอยู่แต่เดิมในบริบทออนไลน์ในรูปแบบและช่องทางใหม่ อีกทั้งยังขยายช่องว่างของการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่มีอยู่เดิมระหว่างกลุ่มคนที่มีส่วนร่วมอยู่แล้วกับคนที่ไม่มีความสนใจและไม่มีส่วนร่วมให้เพิ่มขึ้น

นอกจากการคัดค้านการสร้างเขื่อนแม่วงก์ในครั้งนี้ จะเป็นการผสมผสานรูปแบบการเคลื่อนไหวระหว่างการจัดกิจกรรมในแบบออฟไลน์ควบคู่ไปกับการสื่อสารแบบออนไลน์ผ่านเฟซบุ๊ก ในแง่ของการสื่อสารก็เป็นการผสมผสานระหว่างสื่อกิจกรรมกับสื่อใหม่ กล่าวคือ สื่อใหม่มีลักษณะที่เอื้อต่อการปฏิสัมพันธ์ จึงเป็นช่องทางการสื่อสารที่ศศินและผู้ใช้เฟซบุ๊กสามารถใช้แลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกัน โดยเฉพาะการรายงานสถานการณ์อย่างต่อเนื่องตั้งแต่วันที่เริ่มเดินจนกระทั่งวันสุดท้าย เพื่อดึงความสนใจของผู้ติดตาม ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าน่าจะมีผลทำให้ผู้ติดตามออกมาเคลื่อนไหวในแบบออฟไลน์โดยเข้าร่วมกิจกรรมเดินเท้าของศศิน เฉลิมลาภ นอกเหนือจากการแสดงออกผ่านเฟซบุ๊กด้วยการตั้งสถานะ กดถูกใจ แบ่งปันข้อมูล ฯลฯ สอดคล้องกับที่ Carpini (2000; Ward, Gibson, และ Lusoli, 2003; Tolbert และ McNeal, 2003; Stanley และ Weare, 2004 อ้างถึงใน Michael J. Jensen, Laia Jorba และ Eva Anduiza, 2012: 118) ระบุว่า สื่อออนไลน์มีส่วนทำให้เกิดการมีส่วนร่วมของสมาชิกโดยดึงให้ผู้ที่มีส่วนร่วมน้อยเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น

6.3 ข้อจำกัดในการวิจัย

6.3.1 เนื่องจากกิจกรรมการเคลื่อนไหวเพื่อคัดค้านการสร้างเขื่อนแม่วงก์ที่ผู้วิจัยศึกษาได้ผ่านมากกว่า 2 ปีแล้ว ผู้ให้ข้อมูลหลักและกลุ่มตัวอย่างในการสนทนากลุ่มและสัมภาษณ์เชิงลึกจึงอาจให้ข้อมูลเกี่ยวกับความทรงจำและความรู้สึกในขณะนั้นอย่างคลาดเคลื่อน อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยพยายามตรวจสอบความสอดคล้องของข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่มและสัมภาษณ์เชิงลึกกับเอกสารที่เกี่ยวข้อง เช่น หนังสือที่ผู้ให้ข้อมูลเขียน หรือการรายงานของสื่อมวลชนเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เป็นต้น

6.3.2 กลุ่มตัวอย่างบางส่วนไม่สามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยที่เข้าร่วมเคลื่อนไหวได้ครบถ้วนในสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม เนื่องจากประเด็นการคัดค้านเขื่อนแม่วงก์เกี่ยวข้องกับรัฐบาลยิ่งลักษณ์ ชินวัตร (พ.ศ. 2554-2556) กลุ่มตัวอย่างที่ไม่รู้จักกันมาก่อนและไม่ทราบว่าใครมีจุดยืนทางการเมืองอย่างไร จึงระมัดระวังในการให้คำตอบโดยไม่พูดถึงการทำงานของรัฐบาลโดยตรงเพื่อไม่ให้ประเด็นถูกขยายไปยังเรื่องความขัดแย้งทางการเมือง

6.4 ข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัยในอนาคต

6.4.1 ศึกษาการใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการขับเคลื่อนประเด็นทางสังคมอื่นๆ เพื่อให้เข้าใจลักษณะการเคลื่อนไหวและผลที่เกิดจากการนำเทคโนโลยีสารสนเทศ โดยเฉพาะอินเทอร์เน็ตเข้ามาใช้ ซึ่งแตกต่างจากการเคลื่อนไหวในอดีตที่มักใช้การเคลื่อนไหวแบบออฟไลน์

6.4.2 งานวิจัยนี้ศึกษาเฉพาะการสื่อสารของกลุ่มผู้คัดค้านการสร้างเขื่อนแม่วงก์ แต่ประเด็นนี้ยังมีผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (stakeholder) กลุ่มอื่นๆ เช่น ภาครัฐ ประชาชนในพื้นที่ ภาคอุตสาหกรรม และประชาชนที่อาจได้รับผลกระทบจากอุทกภัย เป็นต้น งานวิจัยในอนาคตอาจศึกษาการสื่อสารหรือวาทกรรมของกลุ่มผู้สนับสนุนให้มีการสร้างเขื่อนแม่วงก์หรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่มีความเห็นต่างออกไป เพื่อให้เกิดมุมมองที่หลากหลายเกี่ยวกับการสื่อสารและการสร้างวาทกรรมเรื่องสิ่งแวดล้อม

6.4.3 ศึกษาการมีส่วนร่วมของและปัจจัยที่ทำให้ผู้ใช้เฟซบุ๊กเข้าร่วมการเคลื่อนไหวทางสังคมด้วยวิธีวิจัยเชิงปริมาณ เช่น การสำรวจ หรือวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เช่น การสังเกตการณ์แบบมี/ไม่มีส่วนร่วม เพื่อให้ข้อมูลเกี่ยวกับผู้เข้าร่วมการเคลื่อนไหวทางสังคมที่รอบด้านยิ่งขึ้น

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

กาญจนา แก้วเทพ. (2549). สื่อสารเพื่อโลกสวย. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

กาญจนา แก้วเทพ. (2552). สื่อเล็กๆที่นำไปใช้ในงานพัฒนา. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

กาญจนา แก้วเทพ, & ศรีธรรม โจรจนสุพจน์. (2556). สื่อสาร-สิ่งแวดล้อม. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ภาพพิมพ์.

กาญจนา แก้วเทพ และคณะ. (2549). ใต้ฟ้าการศึกษา สื่อบุคคลและเครือข่ายการสื่อสาร ภาพรวมจากงานวิจัย. กรุงเทพมหานคร: สำนักกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

เกศริน รัตนพรรณทอง. (2555). การวิเคราะห์เนื้อหาสารประชาสัมพันธ์เพื่อสนับสนุนการตลาดของสินค้าอุปโภคบริโภคบนเฟซบุ๊กแฟนเพจ. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ), จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เครือข่ายเพื่อน. (2547). เพื่อน นวัตกรรมแห่งปัญหา กรุงเทพมหานคร: สถาบันองค์กรพัฒนาชุมชน.

ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2540). ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์วิจัยและผลิตตำรา มหาวิทยาลัยเกริก.

ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2554). วาทกรรมการพัฒนา อำนาจ ความรู้ ความจริง เอกลักษณะ และความเป็นอื่น. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิภาษา.

เดวิด เมอเรีย. (2536). เพื่อน: เหตุแห่งความขัดแย้งในสังคมไทย กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พิมพ์ดี.

โตม ไกรปกรณ์. (2548). ขบวนการสิ่งแวดล้อมในสังคมไทยระหว่าง พ.ศ.2525-2535: ศึกษาการเคลื่อนไหวคัดค้านโครงการเขื่อนน้ำโจน เขื่อนแก่งกรุง และเขื่อนปากมูล. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

โนบุทาเกะ คูเซ. (2545). พหุสัมพันธ์ขององค์กรในขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม: ศึกษากรณีขบวนการคัดค้านการสร้างโรงไฟฟ้าหินกรูดและบ่อนอก. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ), จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พวงพนา คุณวัฒน์. (2545). กระบวนการสื่อสารสาธารณะของกลุ่มชาวบ้านผู้คัดค้านเขื่อนปากมูล. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ), จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- พัสณัย นุตาลัย. (2540). การสื่อสารทางการเมืองของชนชั้นกลาง. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ), จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ภาณุ แยมศรี. (2531). อิทธิพลและอำนาจของกลุ่มอิทธิพลด้านอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมต่อการตัดสินใจของรัฐบาล: ศึกษาเฉพาะกรณีการคัดค้านการสร้างเขื่อนน้ำโจน 2525-2529. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ), จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ภาสกร จิตรไคร์ครวญ. (2553). เทคโนโลยีสื่อใหม่และการนำเสนอตัวตนต่อสังคมกับพฤติกรรมกรรมการสื่อสารบนเครือข่ายสังคมออนไลน์. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ), จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เมธิรา เกษมสันต์. (2556). ไร่พวงนักอนุรักษ์กับการเดินเท้า 388 กิโลเมตรจากป่าสู่เมือง. ค.คน 8.
- วรรณิ พงศ์นิถาร. (2530). การศึกษาปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดการเลือกยุทธวิธีในขบวนการทางสังคม: ศึกษากรณีการคัดค้านการสร้างเขื่อนน้ำโจน. (วิทยานิพนธ์สังคมวิทยาโทบริหารธุรกิจ), จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วรินดา เปลียนสี. (2554). การรณรงค์เรื่องจิตอาสาในเฟซบุ๊กแฟนเพจ ช่วงวิกฤติอุทกภัย พ.ศ.2554. (โครงการวิชาซีพีนิเทศศาสตร์มหาบัณฑิต), จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วันฉัตร โกลมวิวัฒน์. (2554). การสื่อสารทางการเมืองผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์ของกลุ่มคนเสื้อหลากสี. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ), จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศรัณยา หวังเจริญตระกูล. (2553). พฤติกรรมในการใช้ แรงจูงใจ และการรับรู้ปัญหาจากการใช้เว็บไซต์เครือข่ายทางสังคมของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นในเขตกรุงเทพมหานคร. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ), จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศศิณ เฉลิมลาภ. (2555). เหตุผลในการคัดค้านโครงการเขื่อนแม่วงก์. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิสืบนาคะเสถียร.
- ศศิณ เฉลิมลาภ. (2557). สถานะเดินเท้า ศศิณ เฉลิมลาภ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์คมบาง.
- สิริวันท์ กลิ่นละมุน. (2545). การสะท้อนอุดมการณ์ผ่านการเล่าเรื่องในกรณีความขัดแย้งโรงไฟฟ้าบ่อนอก. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ), จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อัญญรัตน์ เอี่ยมเอิบ. (2553). การสื่อสารทางการเมืองของกลุ่มนักการเมืองและกลุ่มผลประโยชน์ทางการเมืองผ่านเว็บไซต์เครือข่ายทางสังคม. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ), จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ภาษาอังกฤษ

Anduiza., E., Jensen., M. J., & Jorba., L. (2012). *Digital Media and Political Engagement Worldwide*. New York: Cambridge University Press.

Harlow., S. (2012). *Social media and social movements: Facebook and an online Guatemalan justice movement that moved offline*: SAGE.

Sandoval-Almazan., R., & Gil-Garcia., J. R. (2014). Towards cyberactivism 2.0? Understanding the use of social media and other information technologies for political activism and social movements. from <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0740624X14000902>

ภาคผนวก

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ภาคผนวก ก.

ประวัติ ศศิน เฉลิมลาภ

ศศิน เฉลิมลาภ เกิดเมื่อวันที่ 20 ธันวาคม พ.ศ. 2511 ที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในช่วงที่เรียนอยู่มัธยมศึกษาปีที่ 5 เขามีโอกาสเข้าค่ายอนุรักษ์กับสมาคม YMCA ซึ่งถือเป็นจุดเริ่มต้นของการซึมซับเรื่องธรรมชาติ และด้วยความที่ศศินชอบเดินทางสำรวจและต้องการศึกษาความเปลี่ยนแปลงของโลก เขาจึงเลือกศึกษาต่อในภาควิชาธรณีวิทยา คณะวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หลังจากศึกษาจบปริญญาโทเมื่อ พ.ศ. 2539 จึงเป็นอาจารย์ด้านธรณีวิทยาประจำคณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต ขณะเดียวกันก็ติดตามงานด้านอนุรักษ์ไปด้วย

ศศิน เฉลิมลาภ ในฐานะเลขาธิการมูลนิธิสืบนาคะเสถียร

ในปี พ.ศ. 2541 ศศิน เฉลิมลาภ ติดตามเรื่องการปล่อยสารตะกั่วของโรงงานลงห้วยคลิตี้ จ. กาญจนบุรี ซึ่งเป็นงานที่มูลนิธิสืบนาคะเสถียรกับศูนย์กะเหรี่ยงเข้ามาดูแล ศศินจึงได้เริ่มเข้าไปทำงานร่วมกับมูลนิธิสืบนาคะเสถียร จนกระทั่งทางมูลนิธิฯ เสนอให้เป็นกรรมการผู้จัดการโครงการร่วมรักษาผืนป่าตะวันตก จากนั้น จึงได้ดำรงตำแหน่งเลขาธิการมูลนิธิสืบนาคะเสถียร และอนุกรรมการเพื่อการศึกษาและตรวจสอบกรณีปัญหาเหมืองแร่ในคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติตั้งแต่ พ.ศ. 2545-2552

ที่ผ่านมา ศศิน เฉลิมลาภ ในฐานะเลขาธิการมูลนิธิสืบนาคะเสถียร ได้มีส่วนร่วมในการจัดการปัญหาทรัพยากรต่างๆ รวมทั้งเป็นผู้ประสานความเข้าใจกับชาวบ้าน เช่น โครงการจัดการพื้นที่คุ้มครองอย่างมีส่วนร่วมหรือจอมป่า ที่เขาจัดทำขึ้นเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนและการประสานความเข้าใจระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐ ชาวบ้าน และมูลนิธิสืบนาคะเสถียร เพื่อให้ชุมชนกว่า 100 แห่ง ที่อยู่ในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ได้มีส่วนร่วมในการจัดการและดูแลผืนป่าด้วย

นอกจากนี้ก็ยังมียางด้านวิชาการที่ต้องคอยให้ความรู้ ให้ข้อมูลแก่ฝ่ายต่างๆ โดยเฉพาะชาวบ้าน เพื่อความตระหนักในเรื่องการรักษาผืนป่าตามเจตนารมณ์ของสืบ นาคะเสถียร

อีกหนึ่งผลงานที่ทำให้ทุกคนรู้จักก็คือการทำหน้าที่เป็นผู้วิเคราะห์สถานการณ์น้ำอุทกภัยครั้งใหญ่เมื่อปลายปี พ.ศ. 2554 โดยเขาจัดทำคลิปวิดีโอลงในเว็บไซต์ยูทูบเพื่ออธิบายถึงสถานการณ์น้ำให้คนเข้าใจและเห็นภาพชัดเจนด้วยการใช้ภาษาต่างๆ ทำให้เขาได้รับเชิญจากรายการทีวีต่างๆ ให้ไปวิเคราะห์สถานการณ์น้ำจนเป็นที่รู้จักมากขึ้น

ศศินเป็นที่รู้จักอีกครั้งในช่วงกลางปี พ.ศ. 2556 ในภารกิจคัดค้านการอนุมัติรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ (EHIA) ของโครงการเขื่อนแม่จางค์ จ.นครสวรรค์ หนึ่งใน

แผนป้องกันอุทกภัยของรัฐบาลที่มีวงเงินกว่า 3.5 แสนล้านบาท ซึ่งเขามีข้อมูลที่ยืนยันได้ว่าการสูญเสียผืนป่าแม่วงก์อันอุดมสมบูรณ์ ไม่คุ้มค่ากับประโยชน์ที่จะได้รับจากการสร้างเขื่อนแม่วงก์ จากประเด็นนี้ ศศินจึงได้เข้าไปชี้แจงกับฝ่ายที่เกี่ยวข้องแต่กลับไม่ได้รับการตอบรับที่น่าพอใจ เขาจึงประท้วง EHIA ฉบับนี้ด้วยการเดินเท้าจากอุทยานแห่งชาติแม่วงก์ จ.นครสวรรค์ มายังหอศิลปวัฒนธรรมแห่งกรุงเทพมหานครด้วยระยะทาง 388 กิโลเมตรเพื่อจัดเวทีนำเสนอข้อมูลและสร้างความเข้าใจให้กับสาธารณชน ซึ่งก็ทำให้ได้รับความสนใจจากผู้คนเป็นจำนวนมาก

(ที่มา: มูลนิธิสืบนาคะเสถียร, 16 ตุลาคม 2557: www.seub.or.th/)

ภาคผนวก ข.

มูลนิธิสืบนาคะเสถียร

การจากไปของสืบ นาคะเสถียรส่งผลสะท้อนอย่างมากต่อผู้คนที่รักธรรมชาติและแสวงหาความเป็นธรรมในสังคม ทั้งนี้เพราะว่าในตอนที่เขายังมีชีวิตอยู่ สืบ ไม่ได้เป็นเพียงข้าราชการที่มีภาระงานเกี่ยวกับการพิทักษ์ป่าและสัตว์ป่าเท่านั้น หากเป็นบุคคลสำคัญของขบวนการอนุรักษ์ธรรมชาติในประเทศไทย อุทิศชีวิตเพื่อปกป้องรักษาทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่า การจากไปของเขา จึงนับเป็นความสูญเสียครั้งยิ่งใหญ่ของแวดวงอนุรักษ์

กรณีน้ำโจนเป็นจุดเริ่มต้นของความพยายามของสืบ ในการเสนอให้ป่าทุ่งใหญ่นเรศวรและป่าห้วยขาแข้งมีฐานะเป็นมรดกทางธรรมชาติของโลก จนได้รับการยกย่องอย่างเป็นทางการจากองค์การสหประชาชาติ ซึ่งสืบเล็งเห็นว่าฐานะดังกล่าวจะเป็นหลักประกันสำคัญที่คอยคุ้มครองป่าผืนนี้เอาไว้อย่างถาวร

มูลนิธิสืบนาคะเสถียรได้รับอนุญาตให้ก่อตั้งขึ้นสืบวันหลังวันพระราชทานเพลิงศพของสืบ นาคะเสถียร คือวันที่ 18 กันยายน พ.ศ. 2533 คณะกรรมการในองค์กรประกอบด้วยบุคคลหลากหลายสาขาอาชีพ ซึ่งล้วนเป็นกลุ่มบุคคลที่มีอุดมการณ์ตรงกับสืบ เมื่อเริ่มก่อตั้ง มูลนิธิฯ ได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถได้พระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์จำนวน 2,448,540 บาท เพื่อเป็นกองทุนประเดิมต่อกองทุนของมูลนิธิฯ และพระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าโสมสวลีพระวรราชาทินัดดามาตุ ได้ประทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ให้อีก 100,000 บาท นอกจากนั้นแล้วบรรดาญาติมิตร รวมถึงประชาชนทั่วไปที่มีจิตศรัทธาและตระหนักถึงความจริงใจในการเสียสละของคุณสืบได้ร่วมกันบริจาคทุนทรัพย์ เมื่อรวมความช่วยเหลือในการระดมทุนทางสื่อมวลชนต่างๆ ทำให้มูลนิธิฯ มีทุนเริ่มก่อตั้งประมาณ 16.5 ล้านบาท

ภารกิจ เพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์และปกป้องป่า สัตว์ป่า และแหล่งธรรมชาติของประเทศไทย เพื่อความยั่งยืนของธรรมชาติ มนุษย์ และสังคม

วิสัยทัศน์ ทำงานสืบทอดเจตนารมณ์ของคุณสืบ นาคะเสถียร เพื่อให้ประเทศไทยมีการอนุรักษ์ผืนป่า สัตว์ป่าและแหล่งธรรมชาติ โดยประชาชนและผู้มีอำนาจตัดสินใจมีข้อมูลอย่างเพียงพอต่อความเข้าใจถึงความสำคัญในการอนุรักษ์ดังกล่าว ทั้งนี้ในประเทศไทยต้องมีเครือข่ายความร่วมมือในการอนุรักษ์ และจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน

ปรัชญา ทำหน้าที่เป็นผู้ประสานความร่วมมือกับทุกฝ่ายรวมถึงเพิ่มพูนความเข้าใจในการอนุรักษ์ให้พวกเขาเหล่านั้นด้วย ในขณะที่เดียวกันในการตัดสินใจต้องมีพื้นฐานของการเปิดเผยข้อมูลอย่างโปร่งใส ในขณะที่อีกด้านหนึ่งต้องเคารพสิทธิชุมชนที่จะดำเนินชีวิตตามวัฒนธรรม โดย

สอดคล้องกับการสนองความหลากหลายทางชีวภาพและความสมดุลยั่งยืน มูลนิธิฯ ต้องทำหน้าที่โดยไม่หวั่นเกรงต่อปัญหาใดๆ เพราะหน้าที่ดังกล่าวเป็นหน้าที่ทางศีลธรรมของมนุษย์ในการปกป้องคุ้มครองทรัพยากรธรรมชาติและพิทักษ์สิทธิของสัตว์ป่าที่จะดำรงชีวิตตามวิถีธรรมชาติ

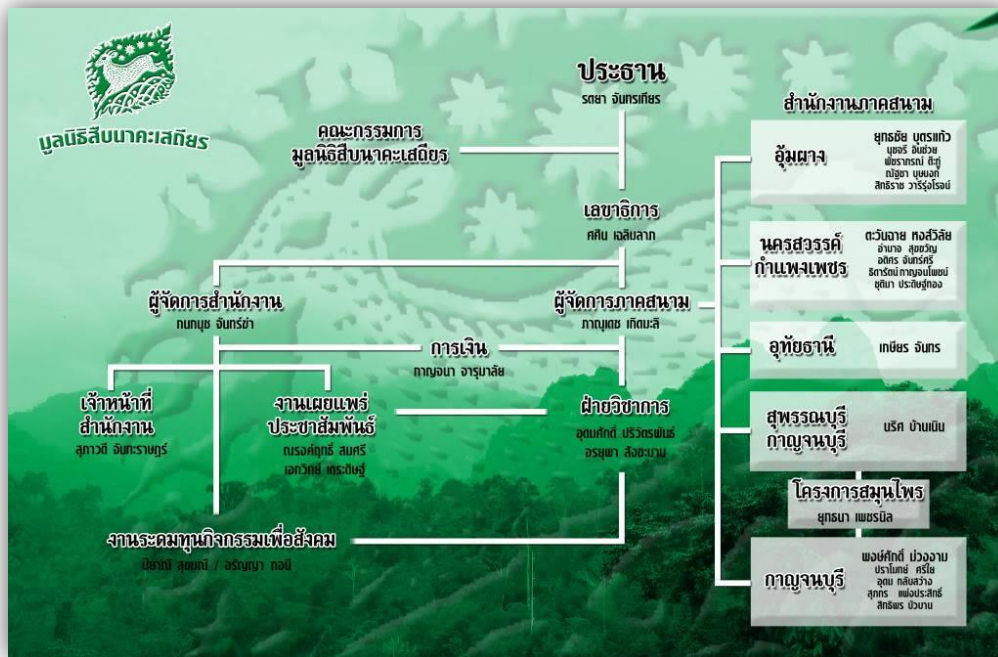
หลักการทำงานอนุรักษ์ ให้ความสำคัญกับการปกป้องป่าผืนใหญ่และแหล่งธรรมชาติ ซึ่งเป็นถิ่นที่อยู่ของสัตว์ป่าและความหลากหลายทางชีวภาพเป็นอันดับแรก รองลงมาให้ความสำคัญกับสิ่งมีชีวิตที่เป็นชนิดพันธุ์ที่สำคัญและถูกคุกคาม ในการทำงานที่ต้องตัดสินใจให้อยู่บนพื้นฐานทางวิชาการที่รอบด้าน หรือหากไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ต้องมีวิธีแก้ไขผลกระทบที่สามารถปฏิบัติได้จริง และเป็นที่ยอมรับ อย่างไรก็ตามสมควรคงระบบนิเวศตามธรรมชาติที่เป็นอยู่ทั้งกระบวนการและให้ดำเนินการบูรณะถิ่นที่อยู่อาศัยและความหลากหลายทางชีวภาพเมื่อมีความจำเป็นและเป็นไปได้

หลักการขององค์กร เป็นองค์กรอิสระที่ไม่หวังผลกำไร ทำงานบนพื้นฐานประโยชน์ของธรรมชาติและมนุษย์ มีความยั่งยืนขององค์กร และมีการดำเนินงานที่มุ่งแก้ปัญหาระยะยาวบนพื้นฐานแห่งความเป็นจริงทางวิชาการและมีความสามารถที่จะปรับใช้ความรู้ นโยบาย และเทคนิคทุกด้านตามสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงให้ได้

บทบาทของมูลนิธิสืบนาคะเสถียร

1. องค์กรมีพันธกิจในการณรงค์ ส่งเสริม สร้างจิตสำนึก เพื่อให้ได้รับความสนับสนุนจากผู้ที่เกี่ยวข้อง (ภาคส่วนต่างๆ) โดยนำไปสู่การอนุรักษ์ผืนป่า สัตว์ป่า และแหล่งธรรมชาติอย่างจริงจัง
2. บทบาทในการสร้างเครือข่ายการอนุรักษ์ ทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และระดับนานาชาติ เพื่อส่งเสริมประสิทธิภาพการดำเนินการคุ้มครอง และการติดตามตรวจสอบทรัพยากรธรรมชาติ
3. บทบาทดังกล่าวเป็นบทบาทระดับประเทศ โดยเน้นที่ผืนป่าตะวันตก และบริเวณโดยรอบ
4. บทบาทดังกล่าวมีแนวทางที่ร่วมกับรัฐบาลในขอบเขตที่เป็นไปได้
5. บทบาทเฝ้าระวังผืนป่า สัตว์ป่า และแหล่งธรรมชาติถูกทำลาย ทั้งในระดับนโยบาย กฎหมาย และโครงการ
6. หาทางที่จะสร้างความเชื่อมั่นในสวัสดิภาพของคนทำงานอนุรักษ์ในประเทศไทย

(ที่มา: มูลนิธิสืบนาคะเสถียร, 16 ตุลาคม 2557: www.seub.or.th/)

โครงสร้างมูลนิธิสืบนาคะเสถียร

ที่มา: www.seub.or.th/

ภาคผนวก ค.

ลำดับเหตุการณ์สำคัญเกี่ยวกับโครงการเชื่อมแม่วงก์

วัน เดือน ปี	เหตุการณ์	ผลที่เกิดขึ้น
พ.ศ. 2527	กรมชลประทานโดยความช่วยเหลือทางวิชาการจากรัฐบาลญี่ปุ่น โดย JICA ของการพัฒนาโครงการชลประทานของกลุ่มแม่น้ำสะแกกรัง	ศึกษาความเหมาะสมแล้วเสร็จใน พ.ศ. 2529
13 พ.ค. 2532	ประชุมคณะรัฐมนตรีส่วนภูมิภาคที่จังหวัดเชียงใหม่มีมติให้กรมชลประทานดำเนินการศึกษาประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมโครงการ และกรมชลประทานได้มอบหมายให้มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ศึกษาด้านผลกระทบสิ่งแวดล้อมของโครงการในส่วนที่ไม่ซ้ำซ้อนกับผลงานของ JICA	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่จัดทำรายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อมและแผนแก้ไขผลกระทบสิ่งแวดล้อมแล้วเสร็จในเดือนมกราคม 2534 และเดือนกุมภาพันธ์ 2537 ตามลำดับ
พ.ศ. 2537	กรมชลประทานได้นำเสนอรายงานความเหมาะสมและรายงานศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อมต่อสำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม เพื่อให้คณะกรรมการผู้ชำนาญการ(คชก.) พิจารณา	คณะกรรมการผู้ชำนาญการมีมติให้กรมชลประทาน วันที่ 2 กันยายน 2537 “ให้กรมชลประทานศึกษาเพิ่มเติมโดยให้ศึกษาเปรียบเทียบผลกระทบสิ่งแวดล้อมบริเวณเขาชนกันด้วย เนื่องจากในการศึกษาความเหมาะสมของโครงการพบว่าที่ตั้งโครงการบริเวณเขาชนกันจะให้ผลตอบแทนสูงกว่าบริเวณเขาสบกก”
พ.ศ. 2540	กรมชลประทานได้ว่าจ้างบริษัท พอลคอนซัลแตนท์ จำกัด และบริษัท ครีเอทีฟ เทคโนโลยี จำกัด (สัญญาเลขที่ จ. 86/2539 ลงวันที่ 12 กันยายน พ.ศ.	

วัน เดือน ปี	เหตุการณ์	ผลที่เกิดขึ้น
	2539) ศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อม (เพิ่มเติม) โครงการแม่วงศ์ ตามมติ คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ (กก.วล.) ครั้งที่ 8/2539 แล้วเสร็จ และได้จัดส่งรายงานฯ ให้สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม (สผ.) พิจารณาต่อไป	
23 ม.ค. 2541	มติที่ประชุมคชก.ครั้งที่ 1/2541 “ไม่เห็นชอบกับการดำเนินโครงการแม่วงศ์”	
มี.ค. 2541	คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติได้มีมติครั้งที่ 2 ให้กรมชลประทาน ดำเนินการ 3 ประการ คือ 1) จัดทำประชาพิจารณ์ 2) ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อนิเวศวิทยาทั้งทางตรงและทางอ้อม 3) ประเมินต้นทุนทางด้านสิ่งแวดล้อม และเปรียบเทียบผลประโยชน์ของทางเลือกต่างๆ	
27 พ.ย. 2543	นายวิษณุ เครืองาม เลขาธิการคณะรัฐมนตรีได้มีหนังสือสำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ด่วนมากที่ 0205/15613 แจ้งให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์พิจารณาทบทวนโครงการเขื่อนแม่วงศ์ตามความเห็นของส่วนราชการที่เกี่ยวข้องอีกครั้งหนึ่ง โดยที่กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม และสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติมีความเห็นสอดคล้อง	

วัน เดือน ปี	เหตุการณ์	ผลที่เกิดขึ้น
	<p>กันอันเป็นสาระสำคัญว่า “โครงการเชื่อมแม่่วงก์ จังหวัดนครสวรรค์ ควรผ่านการพิจารณาของคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ก่อน ประกอบกับรายละเอียดของโครงการยังไม่สามารถให้ความชัดเจนได้ว่าผลของการดำเนินงานตามโครงการดังกล่าวจะนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนได้โดยไม่มีผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและวิถีชีวิตของประชาชนในพื้นที่”</p>	
24 ธ.ค. 2545	<p>คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติมีมติครั้งที่ 3 ยังไม่เห็นชอบต่อรายงานการศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อม และให้กรมชลประทานหาทางเลือกของที่ตั้งโครงการ และศึกษาเพิ่มเติมในเรื่องการบริหารจัดการลุ่มน้ำทั้งระบบในลักษณะบูรณาการ</p>	
25 มี.ค. 2546	<p>นายพลอดประสพ สุรัสวดี ปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในฐานะเลขาธิการคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ (ก ก . ว ล) ได้มีหนังสือที่ ทส 1008/2081 แจ้งให้กรมชลประทานทราบถึงมติที่ประชุมก ก . ว ล . ครั้งที่ 10/2545 วันที่ 24 ธันวาคม 2545</p>	<p>มติที่ประชุม ก ก . ว ล . ยังไม่เห็นชอบกับรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมโครงการเชื่อมแม่่วงก์ จังหวัดนครสวรรค์ และมอบหมายให้กรมชลประทานไปหาทางเลือกของที่ตั้งโครงการฯ และทำการศึกษาเพิ่มเติมในเรื่องการบริหารจัดการลุ่มน้ำทั้งระบบในลักษณะบูรณาการแล้วนำเสนอต่อ</p>

วัน เดือน ปี	เหตุการณ์	ผลที่เกิดขึ้น
		คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ เพื่อพิจารณาอีกครั้งหนึ่ง
4 ก.พ. 2547	<p>แจ้งผลการศึกษาเพิ่มเติมของกรมชลประทาน ตามหนังสือ ทส 1009/1307 ลงวันที่ 4 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2547 แจ้งให้กรมชลประทาน ทราบว่าได้พิจารณารายงานฯ แล้ว</p> 	<p>สพ.มีความเห็นว่า การนำเสนอข้อมูลในรายงานเป็นการรวบรวมข้อมูลที่ได้มีการศึกษามาแล้วในอดีตของโครงการเขื่อนแม่วงก์ จังหวัดนครสวรรค์ แต่ไม่ได้นำเสนอการบริหารจัดการลุ่มน้ำทั้งระบบในลักษณะบูรณาการเพื่อแก้ไขปัญหา โดยเฉพาะปัญหาทรัพยากรน้ำในพื้นที่แต่ประการใด การเสนอทางเลือกที่ตั้งโครงการเป็นการเสนอทางเลือกเดิมที่เคยเสนอไว้ และการเสนอข้อมูลไม่ปฏิบัติตามเจตนารมณ์ของ กก.วล. จึงขอความร่วมมือกรมชลประทาน ทำการปรับปรุงและเพิ่มเติมข้อมูลเพื่อความครบถ้วนสมบูรณ์และชัดเจนก่อนที่สพ. จะเสนอให้ กก.วล.พิจารณาต่อไป</p>
3 ธ.ค. 2547	<p>มติที่ประชุม กก.วล. ครั้งที่ 7/2547 มีมติดังนี้</p> <p>1. ให้กรมชลประทานประสานการดำเนินการวางแผนบริหารจัดการน้ำ ลุ่มน้ำแม่วงก์ให้สอดคล้องกับแผนการบริหารจัดการลุ่มน้ำสะแกกรังของ คณะอนุกรรมการลุ่มน้ำสะแกกรัง เพื่อหาข้อยุติในการบริหารจัดการลุ่มน้ำทั้งระบบในลักษณะบูรณาการ โดย</p>	

วัน เดือน ปี	เหตุการณ์	ผลที่เกิดขึ้น
	<p>พิจารณาให้มีผลกระทบต่อทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่าในเขตอุทยานแห่งชาติแม่วงก์ ตลอดจนความขัดแย้งกับราษฎรน้อยที่สุด และเมื่อได้ข้อสรุปแล้วให้เสนอคณะกรรมการผู้ชำนาญการพิจารณารายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมด้านโครงการพัฒนาแหล่งน้ำพิจารณาให้ความเห็นก่อนนำเสนอคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมต่อไป</p> <p>2. ให้นำหน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำวิธีการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมเชิงกลยุทธ์ (SEA: Strategic Environmental Assessment) มาใช้ในการศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อมด้วย</p>	
10 เม.ย. 2555	<p>คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบในหลักการให้ดำเนินโครงการก่อสร้างโครงการเชื่อมแม่วงก์ เพื่อแก้ปัญหาน้ำท่วมและน้ำแล้ง โดยจะใช้งบประมาณก่อสร้างทั้งสิ้น 13,280 ล้านบาท ใช้ระยะเวลาก่อสร้าง 8 ปีโดยผูกพันงบประมาณถึงปีงบประมาณ 2562</p>	
1 ส.ค. 2555	<p>กรมชลประทานส่ง EHIA ให้ สผ.</p>	
12 ธ.ค. 2555	<p>สผ.นำ EHIA เสนอคชก.(1) ในการประชุมครั้งที่ 2/2555</p>	
26 ก.ค. 2556	<p>สผ.นำ EHIA เสนอคชก.(2) ในการประชุมครั้งที่ 6/2555</p>	<p>คชก.มีมติให้กรมชลประทานปรับปรุงแก้ไขและเสนอข้อมูลเพิ่มเติมใน EHIA</p>

วัน เดือน ปี	เหตุการณ์	ผลที่เกิดขึ้น
26 ส.ค. 2556	สผ.ได้รับ EHIA ฉบับชี้แจงเพิ่มเติมครั้งที่ 2	
4 ก.ย. 2556	มูลนิธิสืบนาคะเสถียรทำหนังสือถึงรัฐมนตรีกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ขอให้พิจารณา ทบทวนการนำ EHIA โครงการเขื่อนแม่วงก์เข้าสู่การพิจารณาของคชก.	
9 ก.ย. 2556	<ol style="list-style-type: none"> องค์กรเครือข่ายอนุรักษ์ด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมยื่นหนังสือถึงคณะกรรมการผู้ชำนาญการพิจารณารายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมด้านการพัฒนาแหล่งน้ำและออกแถลงการณ์คัดค้านการอนุมัติรายงาน ออกไปตั้งต้นเดินเท้า 388 กม.ที่หน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติแม่เรวอ อุทยานแห่งชาติแม่วงก์ 	
10-22 ก.ย. 2556	เดินเท้าคัดค้าน EHIA โครงการเขื่อนแม่วงก์ 388 กม.จากแม่เรวอสู่กทม.	
10 ต.ค. 2556	กระทรวงทรัพยากรฯ มีคำสั่งที่ 425/2556 เรื่องแต่งตั้งคณะกรรมการพิจารณาข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โครงการเขื่อนแม่วงก์ จังหวัดนครสวรรค์ โดยมีนายวิจารณ์ สีมาฉายา รองปลัดกระทรวงทรัพยากรฯ เป็นประธานคณะกรรมการชุดนี้ คณะกรรมการพิจารณาข้อมูลแม่วงก์ ประชุมครั้งที่ 1/2556 วันที่ 21 ต.ค.	กระทรวงทรัพยากรฯ มีมติให้แต่งตั้งคณะทำงานเพื่อตรวจสอบประเด็นทางวิชาการ 3 ด้าน คือ 1. ด้านทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่า 2. ด้านการบริหารจัดการน้ำ 3. ด้านเศรษฐศาสตร์สิ่งแวดล้อม

วัน เดือน ปี	เหตุการณ์	ผลที่เกิดขึ้น
	2556, ครั้งที่ 2/2556 วันที่ 21 พ.ย. 2556	
4 ธ.ค. 2556	กระทรวงทรัพยากรฯ มีคำสั่งที่ 493/2556 เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการตรวจสอบข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโครงการเขื่อนแม่วงก์ จังหวัดนครสวรรค์	คณะทำงานทั้ง 3 ด้านอยู่ระหว่างการตรวจสอบข้อมูลเพื่อนำเสนอผลสรุปต่อคณะกรรมการพิจารณาข้อมูลต่อไป
25 ธ.ค. 2556	สผ.นำเรื่องการแต่งตั้งคณะกรรมการพิจารณาข้อมูลและคณะทำงานตรวจสอบข้อมูลฯ เสนอต่อคชก.	คชก. มีมติรับทราบและให้รอผลการพิจารณาข้อมูล ข้อเท็จจริงด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ก่อสร้างเขื่อนแม่วงก์ของคณะกรรมการพิจารณาข้อมูลฯ เพื่อให้ได้บทสรุปทางวิชาการก่อน และนำข้อมูลดังกล่าวมาประกอบการพิจารณา EHIA โครงการเขื่อนแม่วงก์ของคชก.ด้านการพัฒนาแหล่งน้ำต่อไป
13 มี.ค. 2557	คณะกรรมการพิจารณาข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโครงการเขื่อนแม่วงก์ จังหวัดนครสวรรค์ ประชุมครั้งที่ 1/2557	คณ ะ ท ำ ง า น ด ำ น ทรัพยากรธรรมชาติและป่าไม้และสัตว์ป่าพิจารณาข้อมูลเสร็จและส่งรายงานการพิจารณาข้อมูลแก่ที่ประชุมคณะกรรมการพิจารณาข้อมูล

(ที่มา: มูลนิธิสืบนาคะเสถียร, ความคืบหน้าโครงการเขื่อนแม่วงก์และมุมมองในการจัดการทรัพยากรน้ำ, กันยายน 2557)

ภาคผนวก ง.

ตารางการเดินทาง วันที่ 10-22 กันยายน พ.ศ. 2556

(ที่มา: <http://thaipublica.org/2013/09/ehia-meawong-no-dam/>)

ตารางการเดินทาง วันที่ 10-22 กันยายน พ.ศ. 2556

วันที่	เส้นทาง
10 กันยายน 2556	เดินทางจากหน่วยพิทักษ์ป่าแม่เรวา-แก่งเกาะใหญ่ ติ่งสูง เขาชนกัน สู่วังชุมพร (พื้นที่รับประโยชน์ท้ายเขื่อน)
11 กันยายน 2556	เดินทางจากวังชุมพร สู่ตำบลลาดยาว (พื้นที่ชลประทานเขื่อนแม่วังก)
12 กันยายน 2556	เดินทางจากลาดยาว สู่อำเภอสว่างอารมณ์ (พื้นที่อุทกภัยอำเภอลาดยาว)
13 กันยายน 2556	เดินทางจากอำเภอสว่างอารมณ์ สู่จังหวัดอุทัยธานี (พื้นที่ลุ่มน้ำสะแกกรัง)
14 กันยายน 2556	เดินทางจากจังหวัดอุทัยธานี สู่อำเภอมโนรมณ์ (พื้นที่จุดบรรจบแม่น้ำสะแกกรังและแม่น้ำเจ้าพระยา)
15 กันยายน 2556	เดินทางจากอำเภอมโนรมณ์ สู่อำเภอบางโฉมศรี (พื้นที่อุทกภัยบางโฉมศรี - สิงห์บุรี)
16 กันยายน 2556	เดินทางจากอำเภอบางโฉมศรี สู่พรหมบุรี (พื้นที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนบน)
17 กันยายน 2556	เดินทางจากพรหมบุรี สู่จังหวัดอ่างทอง (พื้นที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนกลาง)
18 กันยายน 2556	เดินทางจากจังหวัดอ่างทอง สู่อำเภอบางปะหัน (พื้นที่เศรษฐกิจหลักในการป้องกันอุทกภัย)
19 กันยายน 2556	เดินทางจากอำเภอบางปะหัน สู่วิทยาลัยเกษตรหัตตรา (ราชมงคลสุวรรณภูมิ) (พื้นที่การผันน้ำตามแนวคิดของใจแก้ว)
20 กันยายน 2556	เดินทางจากวิทยาลัยเกษตรหัตตรา สู่แยกบางปะอิน
21 กันยายน 2556	เดินทางจากบางปะอิน สู่ดอนเมือง
22 กันยายน 2556	เดินทางจากดอนเมือง สู่จุดเชื่อมสถานีรถไฟฟาสยามกีฬาแห่งชาติหอศิลปวัฒนธรรมแห่งกรุงเทพมหานคร

(ที่มา: มุลินธิสืบนาคะเสถียร, 22 เมษายน 2558: www.seub.or.th/)

ภาคผนวก จ.

ข้อมูลผู้เข้าร่วมสัมมนาและสนทนากลุ่ม

ชื่อ	อายุ	สังกัด	เฟซบุ๊ก Sasin Chalermklarp		การเคลื่อนไหว	
			ติดตาม	ไม่ติดตาม	ออนไลน์	ออฟไลน์
1. ธนวุฒิ ปัญญาพูนผล	22	ชมรมอนุรักษ มศว	✓		✓	✓
2. จีรนนท์ โฉมงาม	23	ชมรมอนุรักษ มศว	✓		✓	✓
3. วุฒิชัย ผลไม้	22	ชมรมอนุรักษ มศว	✓		✓	✓
4. เมธิรา เกษมสันต์	29	อิสระ	✓		✓	✓
5. วัชพล ตุลยวิไลกุล	21	ชมรมอนุรักษ มศว	✓		✓	✓
6. รัฐาวลัย ลาภขจรสวงน	27	สถานีวิทยุแห่ง ประเทศไทย กรม ประชาสัมพันธ์		✓	✓	✓
7. พงศ์ฐิติ หิรัญสาลี	36	ช่างภาพ	✓		✓	✓
8. มัทนา จริยาคุณา	26	รายการคนค้นคน บ.ทีวีบุรพา	✓		✓	✓
9. จรัญพร เลิศสกุล	38	ศูนย์ศึกษา ธรรมชาติและ ระบบนิเวศเกษตร	✓		✓	✓
10. ปองธรรม สุทธิสาคร	35	อิสระ		✓	✓	✓
11. ชมพวงพงศ์ ฤทธิธรรณศักดิ์	27	บ.วิริยะธุรกิจ จำกัด	✓		✓	✓
12. นิพิฐพนธ์ คำยศ	24	กลุ่มเสรีนนทรี ม.เกษตรศาสตร์	✓		✓	✓

ชื่อ	อายุ	สังกัด	เฟซบุ๊ก Sasin Chalermklarp		การเคลื่อนไหว	
			ติดตาม	ไม่ติดตาม	ออนไลน์	ออฟไลน์
13. ชวธัช ชาญสิงห์	21	นิสิตคณะ วิทยาศาสตร์ จุฬา ฯ	✓		✓	✓
14. ธนวดี สุภจัมปิยยา	-	-		✓	✓	✓
15. ธนพจน์ แก้วรากมูข	24	-		✓	✓	✓
16. รัตน์ใจ บรรจงปิ่น	30	บริษัทเอกชน	✓		✓	✓
17. นที ธรรมพัฒน์พงศ์	29	อิสระ	✓		✓	✓
18. ปิยมน แจ่มวุฒิปรีชา	23	นิสิตคณะนิเทศ ศาสตร์ จุฬาฯ		✓	✓	✓
19. ภาณุพงศ์ จีรกาญจน์	30	ธุรกิจส่วนตัว	✓		✓	✓
20. พีรธัช เพชรเกตุ	22	นิสิตคณะ สังคมศาสตร์ มศว		✓	✓	✓

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นางสาวลดาพรรณ สิงคิบุตร เกิดเมื่อวันที่ 17 สิงหาคม พ.ศ. 2531 ที่จังหวัดอุบลราชธานี สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีสาขาวิชาวิทยุโทรทัศน์ คณะการสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ในปีการศึกษา 2553 และเข้าศึกษาต่อในหลักสูตรนิเทศศาสตรมหาบัณฑิต กลุ่มวิชาการสารสนเทศในปีการศึกษา 2556

